ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՆՔ

Մենք Նոր Սերունդի

ՀԱՐՑԱՐԱՆԻՆ

«Մենք՝ Նոր Սերունդ»ի մեր աշխատակիցները մեր բոլոր ընթերցողներէն (երիտասարդ կամ տարեց) կը խնդրեն որ բարի ըլլան պատասխանելու իրենց այն անքէթին որ հրատարակուած էր Մենք՝ Նոր Սերունդի Ա. էջին մէջ։

Հարցումները հետեւեալն էին.

1.– Որքա՞ն կանոնաւոր կը կարդաք հայերէն օրաթերթ մը։

2.– Ամէնէն շատ կամ ամէնէն առաջ ո՞ր մասը կը կարդաք հայերէն օրաթերթի մը մէջ։

3.– Ինչպիսի՞ նիւթերու պակասը կը զգաք, հայերէն օրաթերթերու մէջ։

4.– Ինչպիսի՞ նիւթեր աւելորդ կը թուին ձեզի հայերէն օրաթերթին մէջ։

5.– Ուրիշ ինչպիսի՞ մտածումներ ունիք։

Այս հարցարանին տրուած իւրաքանչիւր պատասխան անտարակոյս պիտի ունենայ իր օգտակարութիւնը, որուն համար էջը պատրաստողները այժմէն շնորհակալ կ'ըլլան մեր ընթերցողներուն։

Պատասխանները կարելի է ուղարկել Մարմարայի հասցէին „պահարանին վրայ աւելցնելով (Ankete cevaptır) բառերը։

Մենք՝ Նոր սերունդ

Թիւ 2

ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆ՝ ՏԱԿԱՒԻՆ ԲԱՒԱԿԱՆ ԿԱՑ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ

Գրեց՝ ՌԱՖՖԻ Հ. ԱՐԱՔՍ

Ըսած էինք թէ ուսումնասիրութեան արժանի գտած ենք նաեւ այն նիւթը՝ թէ Թուրքիոյ Հայ երիտասարդութիւնը ի՞նչպէս կուգայ ամէն բանէ առաջ «երիտասարդութեան»:

ՄԵՆՔ՝ Նոր սերունդ բաժնի առաջին թիւին մէջ հրատարակուած մեր յօդուածին նիւթն էր՝ «Մարդ էակին ժամանակի շերտերէն մին՝ երիտասարդութիւնը»:

Ուսումնասիրելու համար թէ հայ երիտասարդութիւնը ինչպէս կուգայ «երիտասարդութեան», նախ պէտք է ակնարկ մը նետել թէ ի՞նչպէս է անոր երախայ, պատանի եղած տուններուն ընտանեկան եւ ընկերական մթնոլորտները: Որովհետեւ ամէն ազգի նման, հայ մանուկի մըն ալ ամէնէն մօտիկ եւ առաջին մթնոլորտը իր ընտանեկան շրջավայրն է:

Այսինքն, ինչպէս մեզի ուղղեալ նամակի մը մէջ Կապուտիկեանի մէկ քառեակով մեզի կը յիշեցնէ մտքով ու սրտով միշտ երիտասարդ մեր մեծ եղբայրը՝ յարգելի Պր. Գէորգ Գապառաճեան, տղաքը նախ կը ճանչնան մայրը, եւ յետոյ հայրը, ու այսպէս՝ ընտանիքը:

Անշուշտ անգամ մըն ալ պիտի չյիշենք «մայր» բառին ինչեր ըսելը, որքան բարձր նշանակութիւն մը ունենալը: Բնականաբար անսահման յարգանք ունինք այս բառին հանդէպ:

Սակայն չենք կրնար խօսիլ աչքերը գոց, ականջները փակ, միտքերը սառած, եւ գիտութեան ալ դէմ գալով:

Ի՞նչ ըսել կ'ուզենք այս խօսքերով:

Ահաւասիկ հայ մայր մը, որ կը պատկանի աւանդապաշտական վարժութիւններէ չձերբազատուած ընտանիքի մը, եւ կամ հայ մայր մը որ քաղքենի կեանք մը վարելով հանդերձ իր դասակարգին մշակոյթի պաշարէն ալ զերծ մնացած է, սապէս կը պոռայ վրան աղտոտած իր զաւկին, որ անմեղօրէն կը խաղայ քիչ անդին:

«Մօ՛, չան զաւակ, հոս եկուր, ոտքիս տակը չառնեմ հիմա քեզ, էշու կտոր, վրադ աղտոտեր ես, մէյ մըն ալ չեմգիտերինչեաններուն տղան պիտի ըլլաս...»:

Այսպիսի արտայայտութեան մը դիմաց մենք չենք կրնար յետին անգիտակցութեամբ ըսել. «Մայրը միշտ իրաւունք ունի, մայրը անմեղ է, հարկաւ բան մը գիտէ»:

Եթէ կ'ուզուէր որ այդպիսի անգիտակցութեամբ մը դիմաւորէինք վերոյիշեալ մօր խօսքերը, ուրեմն պէտք չէր որ մեզ նոյնիսկ նախակրթարան ղրկած ըլլային: Որովհետեւ տղաքը նախակրթարանէն մինչեւ համալսարան, կը ղրկուին ոչ միայն պարզապէս ասպարէզ մը ընտրելու համար, այլ նաեւ որպէսզի շահին ժամանակակից, գիտակից եւ առարկայական մտածելակերպ մը:

Մարդ էակը երբ խորհիլ սկսած է, տեսնուած է որ շատ մը թապուներ տապալիլ սկսած են: Ասոնցմէ անհանգիստ եղողներ միշտ գտնուած են:

Ուրեմն ինչո՞ւ անհանգիստ ըլլալ մեր ըսածներէն:

Հակասութիւնը մէջտեղն է. տղան ուսման համար դպրոց ղրկել, յետոյ վախնալ այն փայլուն տրամաբանութենէն, զոր տղան առած է այդ ուսումէն: Վախնալ, եւ դէմ գալ անոր:

Քանի որ դէմ պիտի գայիք, ինչո՞ւ դպրոց ղրկեցիք: Պիտի ըսէք որ արդիւնքը չէիք նախատեսած, եւ կամ ուրիշ պատճառներ: Ինչ որ է, երբ այսպէս կը խօսինք, կարգ մը ձայներ կ'իմանանք, որոնց վաղուց վարժուած ենք:

–Ինչո՞ւ այսպէս կը խորհիք, երբ մայրերը իրենց զաւակը յանդիմանեն, անոնց աղէկութեանը համար կ'ընեն ատիկա: Կրնա՞ք երեւակայել մայր մը որ իր զաւկին գէշութիւնը ուզէ:

Եթէ ատկէ աւելի անմեղ, մաքուր, բարի դիմակներ դրած, ամբոխավարական խօսքեր գտնել ուզէիք, չէիք կրնար գտնել, վստահ եղէք:

Ականջի որքան լաւ հնչող խօսքեր, ըստ երեւոյթին, «մօր մը իր զաւկը յանդիմանելը...»:

Այո, «էշու կտոր», «Ոտքի տակ առնել», եւ «չան զաւակ»ի նման ծայր աստիճան գիտա՛կից, դաստիարա՛կիչ եւ մանկավարժա՛կան խօսքեր, յանդիմանութիւններ...:

Ու յետոյ կարգ մը խրատականներ տղոց.

–Նայէ տղաս, քաքա տղոց հետ ընկերութիւն մի ըներ, դուն աղէկ ընտանիքի մը տղան ես...» եւլն:

Դիտեցէք այս խրատները առնող խեղճ, սակայն «լա՛ւ ընտանիքէ» տղան, թէ ինչպէս ոչ միայն քալելը, այլ լողալը անգամ պիտի չսորվի իր ընտանիքին կողմէ ձգուած անիմաստ պարապութեան մէջ:

Որովհետեւ, վերջապէս այս տղան չէ հասկցած թէ, իր տարիքը ունեցող տղոց եղունգին մաքրութիւնը եւ կամ հագուած հագուստին որակը պիտի ըլլան չափանիշ մը՝ ընտրելու համար իրեն լաւ ընկեր մը:

Եթէ այս չափանիշին չդիմէ, աւելի լաւ պիտի ըլլայ «լաւ ընկեր»ի մը թեկնածուները ճշդելու համար հոտոտել զանոնք, կամ անոնց ընտանիքին մասին հարցուփորձեր ընել:

Ահաւասիկ դժուարութիւնները սկսած են մանկական տարիքէն իսկ, լաւ ընկեր մը ընտրելու գործով...:

Թերեւս պիտի ըսէք. «Բարեկամ, հայ երիտասարդութեան մասին կը խօսէիր, ի՞նչպէս կրնաս պնդել թէ հայ մայրերն ալ կրնան պատմածիդ պէս ըլլալ»:

Այժմէն պատասխանենք. նախ հայ երիտասարդութիւնը չենք կրնար հաւաքականութենէ տարբեր տեղ մը դնել: Ատիկա պիտի նմանի ուզել որ ուրիշ աշխարհի մը մէջ ապրի ան:

Աշխարհի չորս կողմը ցրուած փոքրամասնութիւնները, քիչ շատ, կ'ազդուին իրենց գտնուած հաւաքականութիւններէն:

Անկէ զատ պէտք է յիշել որ Հայ ժողովուրդը եկած է Անատոլուէ մը որ տարիներէ ի վեր քաղքենի յեղափոխութիւնը չէ կրցած իրագործել եւ կը պահէ աւանդապաշտական ամենայետին վարժութիւնները:

Իսկ ներկայիս Թուրքիոյ մէջ ապրող հայ փոքրամասնութեան վարժութիւններն ալ կրնանք երեւակայել թէ որքան ազդեցութեանը տակ կը գտնուին աւանդապաշտական անիմաստ հաւատալիքներու: Այս ազդեցութիւնը կը տեսնուի նոյնիսկ Ֆրանսայի, Ամերիկայի մէջ ապրող շատ մը հայերու մօտ, որոնց մեծ մայրերը կամ մեծ հայրերը Թուրքիայէն գացած են:

Գալով ընդհանուր առումին մէջ հայ մայրիկին, ատկէ առաջ պէտք է լաւ մը պրպտել թէ ի՞նչ է հայ կինը: Այս մասին մեր այս թիւով կը հրատարակենք Պր. Սարգիս Բաշաճըի «Ճանչնանք Հայ Կինը» խորագրով յօդուածը:

Այո, Կապուտիկեանի նշանաւոր քառեակը կ'ուզենք անգամ մըն ալ յիշել այստեղ.

... Ու ոսոխի զարկիցը սեւ,
Դու պաշտպանիր կրծքով նրան,
Ինչպես մորըդ կը պաշտպանես,
Թէ սուր քաշեն մորըդ վրան:

Դարը այնպիսի դար մըն է որ կարելի չէ ըսել. ես տղուս ուզածիս պէս դաստիարակութիւն մը կուտամ:

Մայրն ու հայրը իրենց զաւակը աշխարհ բերելով ամենամեծ պարտականութիւնը կատարած են, ատկէ վերջ գործը պէտք է յանձնել գիտական մանկավարժութեան:

Եթէ ամէն մարդ ելլէ եւ իր վիճելի մանկավարժական գիտութիւններով նոր մարդ ուսուցանէ, իրարմէ տարբեր աշխարհներու մէջ լողացող միլիոնաւոր մարդիկ երեւան կուգան եւ ամէն բան խառնիճաղանճի մը կը վերածուի:

Վստահ եմ այս խօսքերը պիտի զայրացնէ շատերը եւ պիտի ըսեն.

«Մանկավարժը ո՞վ է եղեր, ես իմ զաւակս իմ ճամբովս կը դաստիարակեմ»:

Եւ մենք պիտի պատասխանենք.

«Մանկավարժ իր պարտականութիւնը կ'ընէ, հապա դուն ո՞վ կ'ըլլաս»:

Անշուշտ զայրացկոտ ձայն մը պիտի պատասխանէ.

«Ո՞վ պիտի ըլլամ, ես զաւկիս մայրն եմ, հայրն եմ»:

Ահաւասիկ հոս կանգ առէք: Ինչպէս որ ըսիք, դուք ձեր զաւկին մայրն էք, հայրն էք: Եթէ խելացի էք սիրէք –եւ անշուշտ կը սիրէք– թողէք ձեր զաւկը մանկավարժութեան գիրկը: Եթէ այդպէս չընէք, դուք ձեր զաւկին ալ թշնամին էք, ընկերութեան եւ մարդկութեան ալ թշնամին էք:

Ինչո՞ւ:

Որովհետեւ դարը այնպիսի դար մըն է որ աւանդապաշտական վարժութիւնները, իւթոփիք հաւատալիքները, անհիմն աշխատութիւնները իրենց տեղը լքած են գիտական գործերու, նոյնինքն գիտութեան:

Փաստուած է թէ երեւակայական պատմութիւնները սուտ են, դիալեքթիք ընթացքը իրականութիւն:

Եզակին մեռած է, անոր տեղը առած է (եւ տակաւին ալ բոլորովին պիտի առնէ) համագործակցական աշխատանքը: Օր մը պիտի գայ անպայման ուր այլեւս պիտի չլսուի «Մօ՛ էշո՛ւ կտոր», «չանզաւա՛կ» կամ «ոտքիս տակը պիտի առնեմ»ի նման արտայայտութիւններ մայրերու, եւ անշուշտ հայ մայրերու բերնին մէջ: Տղաքը պիտի չխրատուին «լաւ ընտանիքի զաւակներու հետ ընկերութիւն ընելու» նման ամօթալի խօսքերով:

Իրենք զիրենք պիտի չխաբեն «մայրը միշտ իրաւացի է, հայրը միշտ իրաւացի է, անոնք հարկաւ բան մը գիտեն»ի նման մանուկներէ զատ ամէնուն իրաւունք տուող սուտ եւ սխալ արտայայտութիւններով: Իւթոփիի տեղ, իրականութիւնն է որ պիտի խօսի մարդկութիւնը, եւ ինչու չէ, նաեւ Հայ ժողովուրդը:

Նախ փշոտ կարծուող, սակայն յետոյ կակուղցող եւ միշտ աւելի ուղիղ եղող ճամբաներու վրայ միասին քալելու յոյսով...

Նամակ խմբագրակալութենէն...

ԲԱՐԵՒ ՁԵԶ, ՏՂԱՔ...

Բարեւ ձեզ, տղաք:

Բարի եկաք մեր տունը: Կը սպասէինք երկար ատենէ ի վեր: Գիտէինք որ օր մը դուռը պիտի բացուէր յանկարծ եւ դուք պիտի մտնէիք հոնկէ ներս, ուշ կամ կանուխ: Քանի մը հոգի, կամ բազմութիւն: Կը սպասէինք, որովհետեւ անկարելի է որ տուն մը լքուի բոլորովին: Ամպայման տունէն ներս մտնողներ մը պիտի գտնուին: Եւ դուք մտաք ահաւասիկ: Թիւով քիչ էք, բայց հոգ չէ: Եթէ յարատեւէք, պիտի տեսնէք որ ուրիշներ ալ միացեր են ձեզի: Կը բաւէ որ դուք տունը անտէր չէք թողուր: Կը բաւէ նաեւ որ տուն մը ունիք հիմա: Գիտցէք ուրեմն այս տան արժէքը: Ձեր մեծերը շատ աշխատեցան այս տունը այս վիճակին բերելու համար: Տէր եղէք անոր: Տէր եղէք, որովհետեւ մենք տեւական բնակիչները չենք անոր: Ոչ ոք մնայուն բնակիչ է այստեղ: Օր մը պիտի երթանք անպայման: Կը բաւէ որ բանալին յանձնելիք մէկը գտնենք մեր շուրջը:

*

Բարի եկաք մեր տունը: Մեր տան մէջ շատ ուրախութիւններ կան: Բայց շատ հոգեր ալ կան: Քանի որ դուռը բացիք եւ ներս մտաք, պիտի բաժնենք զանոնք բոլորն ալ իրարու միջեւ: Թէ՛ ուրախութիւնները, եւ թէ հոգերը: Շատ մը ուրախութիւններ ձեզի թերեւս ուրախութիւն ըլլալ չէին թուեր երբ դեռ այս տունէն ներս մտած չէիք: Նոյնը պիտի ըսեմ հոգերուն համար: Մեր շատ մը հոգերուն այդքան կարեւորութիւն չէիք տար թերեւս երբ այս տան սեմին վրայ դեռ ոտք չէիք դրած: Հիմա շատ բան պիտի փոխուի ձեզի համար: Մեր ուրախութիւններէն բաժին պիտի վերցնէք, բայց մեր հոգերուն մէկ մասն ալ ձեր ուսերուն պիտի բեռցուի:

*

Բարի եկաք մեր տունը: Եկաք որպէս երիտասարդներ, որոնք դեռ չեն ստանձնած կեանքի պատասխանատուութիւն: Վաղը սակայն այս տունէն ներս պիտի բերէք նաեւ ձեր ապագայ կեանքի ընկերուհիները, կեանք կոչուելիք ձեր զաւակները: Պիտի բազմանաք ու պիտի նայիք որ բազմանաք այս տան մէջ, ամբողջ ընտանիքով: Մի վախնաք: Շատ սենեակներ ունինք մենք եւ այս տունը երբեք պզտիկ չի գար ձեզի: Կը բաւէ որ դուք հոս մնալ, մեզի հետ մնալ ուզէք: Կը բաւէ որ նոյն սէրն ու ցանկութիւնը ներարկել գիտնաք ձեր ապագայ ընկերուհիներուն եւ զաւակներուն:

*

Այո, բարի եկաք: Մեր տունը հիմա քիչ մը աւելի տաքցաւ ձեզմով:

Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ «Մենք՝ Նոր սերունդ»ի ՁԱՅՆ ՏՈՒՈՂՆԵՐՈՒՆ

Երբ ընկերներով մեր առաջին ժողովը կը գումարէինք «Մենք՝ Նոր Սերունդի», որոշած էինք անքէթ մը պատրաստել Մարմարայի ընթերցողներուն համար:

Կային կարգ մը անձեր, որոնք կը պարծենային թէ տարիներու փորձառութիւն ունէին եւ կը պնդէին հետեւեալը. «Եղբայր, պարապ տեղը մի զբաղիք անքէթ մը պատրաստելու համար: Որովհետեւ այսպիսի անքէթներ աւելի առաջ փորձուած են: Երկու կամ երեք պատասխան երբ հասնի, ատիկա ձեզի համար արդէն մեծ յաջողութիւն է: Վիճարանելի է անշուշտ որ այդ երեք նամակներն ալ որքան օգտակար կ'ըլլան...»:

Հակառակ այս խօսքերուն, մենք դարձեալ որոշեցինք հրամցնել կարճ սակայն ամփոփ անքէթ մը, երիտասարդներէն մինչեւ ամենէն տարեց հայ ընթերցողի ուղղեալ:

Կը հաւատայինք, եւ տակաւին կը հաւատանք, Մարմարայի ամէն տարիքէ ընթերցողներուն եւ գիտակից բոլոր հայ երիտասարդներուն:

Մեզի հասան մինչեւ այսօր ճիշդ 16 նամակներ եւ պատասխաններ, որոնք մեզ յուզեցին ծայր աստիճան եւ գոհունակութիւն տուին:

Մեր վստահ տպաւորութիւնը այն է, թէ կան տակաւին ահագին երիտասարդներ, որոնք մեզի էջեր լեցուն նամակներ եւ պատասխաններ գրել կ'ուզեն եւ սակայն չեն գրեր, հայերէն գրել չկարենալու պատճառաւ:

Իսկ կան քիչեր ալ որոնք մեզի կը գրեն թուրքերէն, առանց ստորագրութեան:

Կ'ուզենք քիչ մը կանգ առնել այս նիւթին շուրջ:

Արդեօք կարելի՞ է անխելօրէն եւ առանց շինարար կարծիք մը յայտնելու, զայրանալ բոլոր անոնց որոնք հայերէն չեն գրեր մեզի, եւ ափսոսալ, ըսելով. «Մեղք, մէյ մըն ալ հայ երիտասարդ պիտի ըլլան, չեն ամչնար հայերէն թերթի մը անքէթին ոչ-հայերէնով պատասխանելու...»:

Մենք, ընդհակառակը, պիտի ըսենք.

«Ամէն բանէ առաջ պէտք է գնահատել այս երիտասարդները, որովհետեւ ինչ լեզուով ալ ըլլայ, անոնք պահանջքը զգացած են թերթիս նամակ գրելու եւ պատասխանելու:

Գալով հայերէն գրել չկարենալու հարցին, անշուշտ պէտք է հարցնել ատոր ինչուն եւ ինչպէսը:

Արդէն թերթս պիտի արտայայտուի այս նիւթին շուրջ, ուստի այդ պրպտումը աւելի վերջուան ձգելով մենք հիմա պարտականութիւնը պիտի ստանձնենք շնորհակալութիւն յայտնելու Պր. Լորիս Արման Պարտիզպանեանի, Պր. Գէորգ Գապառաճեանի, Պր. Այգ Գատըեանի, Տիկ. Շիրվան Նըլտըզի, Տիկ. Շողեր Զաֆարեանի, Օր. Հիլտա Թէլլէրի, Օր. Ժիւլիէթ Քալաթաշի, Պր. Հրանդ Քալաթաշի, Պր. Բագարատ Էօզբուլեանի, Օր. Արփի Զարդարեանի, Պր. Գէորգ Գ. Հայկեանի, Պր. Հայկ Արամ ծածկանունով մեզի գրող մեր բարեկամին, եւ տակաւին անանուն ստորագրութեամբ մեզի հասած նամակներու տէրերուն:

Անքէթին պատասխանները, ինչ լեզուով ալ գրուած ըլլան, մեծ ուրախութիւն պիտի պատճառեն մեզի եւ պիտի սպասենք անոնց: Արդիւնքներուն մասին պիտի խօսինք յառաջիկայ թիւերուն մէջ:

Երիտասարդ կամ տարեց, մեր բոլոր ընթերցողներէն կը սպասենք այն հետաքրքրութիւնը, որ արդէն ցոյց տրուեցաւ մեզի ամենակարճ ժամանակամիջոցի մը ընթացքին:

ՄԵՆՔ՝ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՐ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ ՆՇԱՆ ՇԻՐԻՆԵԱՆ

Դարձեալ բարեւ ձեզ: Միասին ենք «Մենք՝ նոր սերունդ»ի երկրորդ թիւին մէջ: Կ'ուզենք քիչ մը ընդլայնել «Նոր սերունդ» բառը:

Կարգ մը մարդիկ նոր սերունդ ըսելով կ'ուզեն հասկնալ գաղափարային գիտելիքներէ զուրկ, պարապութեան մէջ լողացող, անամէջ, այլասերած (dejenere) երիտասարդներու խմբակ մը:

Իսկ մեր հասկցած նոր սերունդը յառաջդիմասէր, յեղափոխական գաղափարներու տէր, մշակութային յեղաշրջումներ հետապնդող, նոր Աշխարհ մը երեւան բերել ուզող նոր ուժ մըն է:

Գիտենք նաեւ որ վերոյիշեալ տուեալները միայն տարիքով երիտասարդներու տրուած շնորհ մը չէ: Ունինք մեր շուրջ արժէքաւոր տարեց եղբայրներ, մայրեր ու հայրեր, որոնք իրենց յառաջդիմասէր գաղափարներով շատ կը զարմացնեն իրենց տարեկիցները:

Մարդ արարածը որ կ'ապրի, պէտք է պահանջքը ունենայ ընկերութեան բաներ մը տալու եւ ընկերութենէն բաներ մը առնելու: Ասոր քով, մարդ էակը ունի նաեւ զուարճանալու պահանջքը: Միայն թէ պէտք է զուարճանայ խորհելով, սորվելով, շինարար ոգիով:

Մեր ապրած դարաշրջանին մէջ կը տեսնենք մարդոց շահագործումը, անոնց վրայ ազդող ճնշումներն ու այս ճնշումներէն յառաջ եկած հոգեբանական բարդոյթները (Kompleks):

Ուրախ օրերը կարգ մը արգելքներու վերցումէն վերջ է որ պիտի գան: Պիտի տեսնենք, կամ մեր թոռները պիտի տեսնեն, որ իսկական երջանիկ օրերը պիտի գան այն ատեն երբ մարդիկ պիտի աշխատին ոչ թէ անձնական յաջողութիւններու, այլ ընդհանուրին յաջողութեան եւ երջանկութեան համար:

Այսօր մեր պարտականութիւնը պէտք է ըլլայ իրականութիւններու, աղուոր ճիշդ ու գեղեցիկ բաներու մասին արտայայտուիլ: Բայց եթէ չտեսնելու գանք գէշ, անիրաւ ու սխալ գործերն ալ, այն ատեն մարդկային մեծ սխալ մըն ալ գործած կ'ըլլանք:

Դիւրին չէ փոփոխութեան ենթարկել այն երիտասարդները որոնք իրենց նպատակ առած են անտարբերութիւնը կեանքի մէջ: Այսպիսիներու խուսափած ուղեգծերուն մէջ չէք կրնար հանդիպիլ հարցման նշաններու: Պէտք է համբերատար կերպով ցոյց տալ անոնց ճիշդ ճամբան: Մենք այսպիսի մթնոլորտ մը տեսնել կ'ուզենք մեր Սանուց Միութիւններու մէջ, մթնոլորտ մը ուր հայ երիտասարդները հարցումներ ուղղեն իրարու, վիճին, կարդան, սորվին ու գիտակից կերպով ալ զուարճանան:

Ուրեմն ի՞նչպէս պէտք է գործենք եւ գիտակից երիտասարդութիւն մը պատրաստենք Սանուց Միութիւններու մէջ: Ամենապարզը՝ եթէ խնդրին մօտենանք առանց կանխակալ կարծիքի (önyargı) համբերութեամբ, որոշ հանդուրժողութեամբ եւ ատաղձաւոր երիտասարդութեան մօտ արթնցնենք որոշ գիտակցութիւն մը, աչքի առջեւ առնելով նաեւ հոգեկան արդիւնքներ, հարցը կարելի կ'ըլլայ հետզհետէ լուծում տալ:

Ասոր համար ալ պէտք է տեսակցութիւններ ընել բոլոր Սանուց Միութիւններու պատասխանատուներուն հետ, հասկնալու համար թէ ի՞նչեր կը խորհին այս նիւթին շուրջ եւ որո՞նք են արգելքները:

Մենք, որ այսօրուան երիտասարդութեան մաս կը կազմենք, կը հաւատանք որ կրնանք մօտէն արտայայտուիլ մեր Սանուց Միութիւններու եւ երիտասարդներու շատ մը բարդ խնդիրներուն մասին:

Յաջորդով պիտի հրատարակենք մեր առաջին զրոյցը, զոր ըրած ենք Ֆէրիգիւղի Սանուց Միութեան պատասխանատուներուն հետ:

Կը սպասենք նաեւ ձեր անկեղծ, ճշգրիտ եւ ուժեղ քննադատութիւններուն եւ նամակներուն:

Բարով մնացէք:

ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՄԷՋ «ԿՆՈՋ» ԴԵՐԸ

Գրեց՝ ՍԱՐԳԻՍ ԲԱԶԱՃԸ

Սփիւռքահայ տարածութեան վրայ հայ համայնքներու մշակութային ամենակարեւոր հարցերը հետեւեալ կերպով կրնանք նշել.

– Լեզուի հանդէպ օտարացում։

– Գաղթերու ընթացքին տնտեսական հարցերու մշակոյթի վրայ տարած յաղթանակը։

– Ջափազանց հիացում արեւմուտքի կամ արեւմտանալու նկատմամբ։

Մենք՝ նոր սերունդ ըլլալով մեզի պարտականութիւն պիտի նկատենք բծախնդրութեամբ կենալ այս հարցերուն վրայ։

Գալիֆորնիայէ մինչեւ Սինկափուր, հայ գաղութները զանազան միջավայրերու մէջ ցուցաբերած են բարդ երեւոյթներ։ Այդ բարդ երեւոյթներուն դիմաց եթէ մենք մէջտեղ նետուինք «սա հարցը սա պատճառներուն վրայ կը յենու» ըսելով, այս ենթադրութենէն միջոց մը վերջ կրնանք նշմարել որ «այդ հարցը այդ պատճառներուն չի համապատասխաներ»։ Կ՚անդրադառնանք որ սխալած ենք եւ զարմանքով կը նստինք մեր տեղը։

Հայ համայնքներու բարդ գոյավիճակները իրենց հետ բերած են մշակութային խառնիճաղանճ մը (kargaşalık)։ Այդ խառնիճաղանճին մէջ ձեռք առնելու արժանի ամենակարեւոր հարցը հայ կնոջ հարցն է։ Կնոջ դերը բաւական հետաքրքրական է հայկական կեանքի մէջ։

Վերջին տարիներու ընթացքին կը տեսնուի որ հայ երիտասարդական եւ բանուորական շարժումներու մէջ կիներու մասնակցութեան համեմատութիւնը հետզհետէ կը բարձրանայ։

Իսթանպուլի հայաշատ թաղամասերու մէջ հայերէն լեզուն առ հասարակ կը լսենք իգական սեռի բերնին մէջ։ Այս կէտը մասնաւորապէս արժանի կէտ մըն է։

Հայկական հարցերու մասին եզրակացութեան մը յանգիլ կարելի չէ։ Գիտական փորձառութիւններն անգամ շուարումի կրնան մատնել մեզ։

Կը սխալին «հայ համայնքի մէջ մայրենի լեզուն չի խօսուիր» ըսողները։ Ամբողջ չէ որ չի խօսիր իր մայրենի լեզուն։ Չխօսողը առ հասարակ արական սեռն է։ Այս երեւոյթը ունի իր զանազան պատճառները։ Հաւաքական կեանքի մէջ աւատապետական (Feodal) վարժութիւնները, որոնցմէ մէկն ալ կրօնքն է, ամենավերջին մերժողը կիները եղած են միշտ։

Հաւանաբար մայրական զգացումներն են որ միշտ ծանր կը կշռեն իրենց մօտ։ Կինն է, իգական սեռն է որ դիւրութեամբ լքել չուզեր իր բոլոր այն բաները որոնց տէր դարձած է։ Այստեղ յիշենք նաեւ զաւակ չունեցող կիները։ Այս տեսակներու մօտ ազգայնական զգացումներու աճումը յատուկ երեւոյթ դարձած է։

Զաւակ չունենալու իրողութիւնը ալ աւելի կը սաստկացնէ այսպիսի մէկու մը մայրութեան պապակը։ Ցագեցնելու համար իր մայրական զգացումները, կինը աւելի տէր կը դառնայ իր ազգային ու կրօնական աւանդութիւններուն։

Ֆրէօյտեան տեսանկիւնէ դիտելով կրնանք լուսաբանել այս երեւոյթը։ Թաղերուն մէջ հայերէն խօսողները կիներն են։ Նոյնպէս եկեղեցիներուն լեցնողները առ հասարակ կիներն են։

Հայ հաւաքականութեան մէջ տնտեսական կառոյցն ալ խառնաշփոթ վիճակ մը ունի։ Դրամապաշտ երկիրներու մէջ, դրամապաշտութեան կողմէ ստեղծուած դասակարգային տարբերութիւններու քով գոյացած են նաեւ սեռային դասակարգային տարբերութիւններ։

Մինչեւ այսօր հայ կնոջ վրայ դեռ կ՚իշխէ այն աւատապետութիւնը որ մինչեւ 1900 ական թուականները Անատոլուի մէջ կ՚իշխէր ամբողջ հայ համայնքին վրայ։ Հայ աղջիկը այսօր ալ իր մօրմէն կը ստանայ աւատապետական կրթութիւն մը։

Այս կրթութեան իբր հետեւանք աղջկան մը ենթագիտակցութեան մէջ հայ մանչու նկատմամբ «դուն ինծի կարօտ ես» ըսել ուզող կեցուածք մը կայ։ Ասոր փոխարէն ալ հայ մանչերուն բերնին մէջ յաճախ կը յուրի հայ աղջկան հասցէին «ձգէ սա հայ աղջիկները, ասոնց ալ քիթը միշտ բարձր է» ասացուածքը։

Հայ մանչը ներողամիտ չէ աւատապետական մղումներու դիմաց։ Որովհետեւ ան այլեւս յանձնուած է քաղքենիական սովորութիւններու եւ կոնակ դարձուցած է աւատապետական աւանդութիւններու։ Ասոր իբր հետեւանք ալ իրեն համար կարեւոր չի նկատեր հայ աղջիկը։

Այս տեսակէտէն, կրնանք ըսել որ փոքրամասնական համայնքներու մէջ երբ աւատապետական սովորութիւնները իրենց տեղը կը յանձնեն քաղքենի (burjuva) սովորութիւններու, համայնքը լուծուիլ կը սկսի։ Հետեւաբար քաղքենիութիւնը, Սովետական Հայաստանէ դուրս, հայապահպանման համար մաքառող հայկական խմբակներու համար ամենամեծ վտանգն է։ Դրամապաշտ երկիրներու մէջ ապրող փոքրամասնութիւնները իրենց տնտեսական հարցերը պէտք է լուծեն աւատապետութեան մէջ գտնուող ծածուկ ընկերվարական յառաջդիմական գաղափարները ընդունելով։

Հայ աւատապետական բարքերը բարեբախտաբար լեցուն են ընկերվարական կարգ մը մասնայատկութիւններով եւ այս մասնայատկութիւններուն գլխաւոր հերոսը հայ կինն է։

Ուրեմն տղրի | ՀԱՅ ԿԻՆԸ։

ՑԵՂԱՅԻՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆԱԿԱՆ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ ՇԱՀԻՆ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Ինչպէս որ մեր անցեալ գրութեամբ այդ սիւնակներուն մէջ ճշդած էինք, այս անգամ պիտի պրպտենք Ամերիկայի ընկերութեան գլխաւոր հարցերէն մէկը եղող եւ ուրիշ երկիրներու մէջ ալ մասամբ գոյութիւն ունեցող ցեղային փոքրամասնութեան հարցը։

Պիտի ջանանք տեղեկութիւններ տալ Ամերիկա գոյութիւն ունեցող ցեղային փոքրամասնութեան վրայ գործուած ճնշումներուն մասին, ինչպէս նաեւ այդ փոքրամասնութեան ընկերային կեանքին մասին։

Միայն թէ կէտ մը ճշդել կ՚ուզենք։ Մեր ընկերութեան մէջ շատեր կը կարծեն թէ Ամերիկայի ցեղային խտրականութիւնը (ırk ayırım) միայն սեւամորթերու համար ընդունելի է։ Իրականութեան մէջ այդ խտրականութիւնը կայ ոչ միայն սեւամորթերու, այլ Ամերիկայի մէջ գոյութիւն ունեցող բոլոր փոքրամասնութիւններու համար, ինչպէս հրեաները կամ Իրլանտացիները։ Ասոնք ալ նոյն ճնշումներուն ազդեցութեանը տակ են։ Սակայն մենք մեր գրութեան մէջ աւելի լայն տեղ պիտի տանք սեւամորթերու վրայ գործուած ճնշումներուն, որովհետեւ ասոնք միւսներէն աւելի ազդու են։

Ամերիկայի մէջ «ցեղ» բառը ոչ թէ |գիտական| իմաստով, այլ առօրեայ կեանքի մէջ գործածուող իմաստով կը գործածուի եւ իր մէջ կ՚առնէ սեւամորթերու, հրեաներու կամ Իրլանտացիներու նման խումբեր։

Այս նիւթը մեզմէ շատ հեռու հարց մը ըլլալով հանդերձ, մենք յանոր տեղ կուտանք որովհետեւ մարդկային հարց մըն է։

Շատ հետաքրքրական է գիտնալ թէ ե՞րբ արդեօք Ամերիկայի անգիտակից քաղքենի դասակարգը վերջ մը պիտի տայ անցեալի մէջ ցեղային խտրականութիւնը վերցնել, աշխատողներէն սկսելով մինչեւ այսօր շարունակուող վիճաբանութիւններուն։

Այսօրուան Ամերիկացի քաղքենին ոչ միայն վերջ չի տար այս վիճաբանութիւններուն, այլ նաեւ իրմէ վերջ գալիք սերունդներուն համար ալ իր մտայնութիւնը կրող փլաթֆորմեր պատրաստած է եւ պատրաստել ալ կը շարունակէ։ Ասոր օրինակները, ձգեցէք ընտանեկան կրթութեան մէջ, դպրոցներու մէջ իսկ կը տեսնենք։ Տղան դեռ դպրոց սկսած առաջին օրը կը տեսնէ որ երկուքի կը բաժնուի դպրոցը. մէկը սպիտակներուն ուսում կուտայ, միւսն ալ սեւերուն։

Անհատ մը եթէ տղայութեան շրջաններուն մէջ այսպիսի խտրականութիւն մը տեսնէ, անոր հոգեբանական ազդեցութիւնը մինչեւ կեանքին վերջը կը կրէ եւ ասոր իբր հետեւանք, մէկ անհատը միւս խումբէն անհատի մը հետ ընկեր չի կրնար ըլլալ։

Ահաւասիկ Ամերիկացի ժողովուրդը այսպէս տակաւին իր հետ կը տանի «տեղութեան հիւանդութիւնը», զոր իր պապերէն ստացած է իբրեւ ցաւալի ժառանգութիւն մը։

Հարկաւ շինարար լուծումներու առաջին քայլեր ալ կարելի է տեսնել. ներկայիս կը ջանան դպրոցներու մէջ ցեղային խտրականութիւնը վերցնելով հարցերը նուազագոյնի իջեցնել։

Ամերիկացի ժողովուրդին «տեղութեան հիւանդութեան» պատճառները ճշդելու առթեն, պէտք է որ ակնարկ մը նետենք նաեւ պատմական աղբիւրներու վրայ։

Ցեղային խտրականութեան պատճառները մեծամասնութեամբ կուգան քաղաքական, աշխարհագրական, իրաւագիտական, տնտեսագիտական ազդակներէ։ Սակայն ասոնք շատ քիչ հոգեբանական ազդեցութիւններ ունին։

Բնաւ կասկած չունինք, թէ սեւամորթերու ցեղային հարցը ծագած է պարզապէս տնտեսական սխալ գործունէութենէ մը։

Սեւամորթերը Նոր Աշխարհ եկած են սպիտակամորթ ագարակատիրոջ գործերը լեցնելու համար։ Ուստի ասոնք բառին բովանդակ իմաստով աշխատած են իբր գերի։

Գիտենք որ Հարաւային Ամերիկայի մէջ ցեղային խտրականութիւնն ու զատորոշումը Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներուն չափ չեշտուած եւ ազդեցիկ չէ։

Այս երեւոյթին պատճառը սա է. առաջին սեւամորթին այս երկու շրջաններու վրայ տեսնուելէն առաջ ալ երկու շրջանները ունէին գերութեան տարբեր կանոններ եւ աւանդութիւններ։ Այս տարբերութեան պատճառով, Ափրիկէէն բերուած սեւամորթը Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ ինքզինքը գտաւ այդ կանոններուն որպէս մէկ «գոհը»։ Իսկ Հարաւային Ամերիկա բերուած սեւամորթն ալ այս կանոնները «օգտագործող» մէկը դարձաւ։ Եւ ասիկա պարզապէս դիպուածի մը արդիւնքն էր։

*

Անհատներուն մեծամասնութիւնը իրենք զիրենք ընկերութեան պարտադրելու պահանջքը կը զգան։ Այս ազատ պահանջքը շատ անգամ փոքրամասնութեան պատկանելու իրողութենէն, իսկ Ամերիկայի մէջ ալ ցեղային խտրականութեան հաւատամքէն եւ վարմունքէն ուժ կ՚առնէ։

Ըսենք որ, անհատ մը, եթէ տէր չէ ցեղային որոշ նախավճիռներու (Ön yargı) գործարանի մը, համալսարանի մը, հիւանդանոցի մը եւ կամ ուրիշ խումբի մը կողմէ կրնայ չընդունուիլ։ Խումբէն տարբեր կարծիքներու տէր ըլլալը պատճառ կ՚ըլլայ որ իրեն դէմ յարձակումներ գործուին իբրեւ «սեւամորթասէր» եւ կամ «համայնավար»։

Այնպիսի ազգասիրական բառեր կան, որոնք անհատներու մնացած են իրենց պապերէն։ Հայերու մօտ «ընկեր ջան»ը ասոնցմէ մէկն է, ինչպէս սեւամորթերու մօտ ալ «պրատըր»ը (եղբայր)։ Ամերիկեան ընկերութեան մէջ անհատի մը բերնէն իր ընկերոջը հասցէին «պրատըր» բառը եթէ ելլէ, անիկա ալ նշաւակ կը դառնայ «սեւամորթասէր» կամ «համայնավար» եղած ըլլալու նման յարձակումներու։

*

Մեր երրորդ գրութեան մէջ պիտի քննենք ցեղային խտրականութեան ենթարկուածներուն ընկերային կեանքի պայմանները։

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Պատրաստեց՝ ՇԱՀԻՆ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Գտէք թէ ինչպէս երեք քայլով կարելի է մատնել։

ԱՐՔԱՅ =(Kral)= Ա
Թագուհի =(Vezir)= Թ
Նաւակ =(Kale)= Ն
Փիղ =(Fil)= Փ
Ձի =(At)= Ձ

ԱՆՑԵԱԼ ՀԱՆԵԼՈՒԿԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Բանալի։

1. Փb3	Փa2	
2. 0–0–0×	(մատ)	
1.	Փc2	
2. Թa6×		
1.	Ձe2	
2. Փe4×		
1.	Աc2	
2. Թc4×		

Դէպի Նոր սերունդ

Թիւ 3

ՆԱՄԱԿԻ ՄԸ ԼՈՅՍԻՆ ՏԱԿ...

Գրեց՝ ԲԱԳԱՐԱՏ ԷՍԴՈՒԳԵԱՆ

Մեր անցեալ թիւին մէջ յիշած էինք մեր հարցարանին պատասխանող գաղութի նամակները: Այս գրութեան մէջ մանաւանդ պիտի ծանրանանք անոնցմէ մէկուն վրայ, որ գրուած էր չորս եղբայր ուսանողներու կողմէ, եւ թրքերէն լեզուով:

Նախ ծանօթանանք նամակին ամփոփումին.

Պատուարժան Վարչութիւն Մարմարա Օրաթերթի,

Մի քանի օր առաջ, երբ աչքէ կ'անցընէինք Մարմարան, հանդիպեցանք հարցարանին, տեսանք որ մեր կարծիքները արտայայտելու լաւագոյն միջոցն էր ան: Որոշեցինք այս նամակը գրի առնել:

«Մեր նախնական ուսումը Հայ դպրոցի մէջ ամբողջացնելէ վերջ, ներկայիս կը շարունակենք Միջնակարգի եւ Լիսէի մեր ուսումը Թրքական վարժարաններու մէջ: Մեր ծնողքը միշտ կը խրատէ հայերէն գիրք կարդալ, մայրենի լեզուն չմոռնալ, բայց ամէն բանէ առաջ մեզ հետաքրքրող գիրքեր գտնելու դժուարութիւն ունինք, այս պատճառով է որ կը կարդանք օրաթերթ, հոն ալ սիւնակները գրաւուած են քաղաքական հարցերով ու մահազդներով:

«Մեր ամենամեծ փափաքը այն կ'ըլլայ որ գրութիւնները ընտրուին աւելի մեր հարցերուն ուղղեալ նիւթերէ: Վստահ ենք որ Հայ երիտասարդութիւնը պիտի հետաքրքրուի ու պիտի հետեւի ձեր աշխատութիւններուն:

Ցարգանօք

Հասկնալի է որ այս գրութիւնը շատ տարբեր կարծիքներու պատճառ դառնայ զանազան անձերու մօտ: Թերեւս ոմանք պիտի քննադատեն այն երիտասարդը, որ հակառակ Հայ վարժարանի մը մէջ կարդացած ըլլալուն, հեռու է իր մայրենի լեզուն գործածելէ:

Բայց մենք նիւթը կ'ուզենք ուսումնասիրել տարբեր տեսանկիւններէ:

Նախ կ'ուզենք ենթադրական ակնարկ մը նետել հաւանական այն տունին վրայ, ուր մէջ հայերէն չի խօսուիր: Հոն տղաքը պիտի պատրաստուին նախնական ուսումի մը ուրիշ լեզուի մը ազդեցութեանը տակ: Անհաւանի տարիքին արգելքը, ուրու հետ դէմ առ դէմ եկաւ երախան:

Հիմա շարունակենք մեր ակնարկը, որ այլեւս այնքան ալ ենթադրական պիտի չըլլայ, քանի որ մօտէն կը ճանչնանք այն միջավայրը, ուրուն անունն է դպրոց: Շէնք մը, որ օժտուած է ամէն տեսակ կրթական գիւրութիւններով: Միշտ է որ ամէն դպրոց ունի իր դժուարութիւնները քաղաքական, տնտեսական կամ ընկերային: Սակայն այս դժուարութիւններէն ոչ մէկը չի կրնար պատճառ դառնալ որ նոր սերունդները հայկական գիտակցութենէ հեռու դաստիարակուին: Եթէ այսպիսի բան մը կը պատահի, մենք առոր պատճառը անպայման կը փնտռենք ուսուցչական կազմի մօտ ազգային գիտակցութեան ն... ազումին մէջ:

Անշուշտ հիմա մեծ անիրաւութիւն մը ըրած կ'ըլլանք, եթէ բացատրութիւն չտանք, այսքան մեծ ամբաստանութիւն մը ընելէ վերջ: Ուրեմն նախ պատկերացնենք օրինակի տիպարը: Ան մանկապարտէզէն սկսեալ մինչեւ նախնական ուսման վերջը, մեզի կը ներկայանայ որպէս տարիքոտ փիլոզ մը, ենթակայ՝ բոլոր այն բարդոյթներուն (kompleks) *որոնք արմատ կ'առնեն բարին բուն իմաստով, տունը մնացած ըլլալու փոյթին ...:*

Մեծ անբախտութիւն մըն էր անցեալ ժամանակներու մէջ տիրող քաղքենի այն մտայնութիւնը, որու հետեւանքով Իսթանպուլահայ որոշ չափով ունեալ ուսուցչուհի մը չէր կրնար գոհանալ գաւառէն եկող բանուորի մը հետ իր կեանքը կապելով: Այսպէս է որ, չքաւոր քաղքենին, որուն դէմը չելաւ Սամաթիացի դեղագործ մը, կամ Կէտիկփաշացի ատամնաբոյժ մը, կամ Բերացի բժիշկ մը, ինքզինք դատապարտեց ձգնաւոր օրիորդութեան: Ան տոհմիկ զգացումներով լեցուն էր, բայց չափազանց վախկոտ: Կը վախնար փոխ-տնօրէնէն, Մաարիֆի քննիչէն ու Թաղականէն, որովհետեւ անոնք մէկ խօսքով կրնային վերջ տալ իր քանի մը ոսկինոց թոշակին, ապրուստին:

Ցետոյ յաջորդեց ուրիշ սերունդ մը, որ քանի մը կէտերով կը տարբերէր նախորդ սերունդէն: Այս նոր սերունդի իգական տարրին համար բաւարար էր հարուստ ամուսին մը, ինչ որ ալ ըլլար գործը, մանաւանդ մշակութային մակարդակը՝ թեկնածուին: Ան ալ վախկոտ էր նոյն բաներէն եւ ազգային գիտակցութիւն, տոհմիկ զգացում կոչուածները հիմա բոլորովին տկարացեր կամ կորսուեր էին: Այս նոր սերունդն ալ ուրեմն չկրցաւ աշակերտին դիմաց ելլել պէտք եղած ձեւով: Խիստ էր, բռնի ուժով կ'ուզէր խօսեցնել հայերէնը, առանց պէտք տեսնելու ծածկելու ֆրանսերէնի նկատմամբ իր հիացումը: Լաւ բուրդ կը հիւսէր, բայց Պարոյր Սեւակը ան ալ չէր ճանչնար, եւ բնականաբար չէր գիտեր թէ առանց Պարոյր Սեւակի, առանց Զարենցի, առանց Թումանեանի ոչ մէկ բան չէր նշանակեր հայերէն այբուբենը: Եթէ եզրակացնենք, Տորք Անգեղներով, Նուարօններով անցած տարիները իսկապէս պարապի վատնուած տարիներ եղան: Անոնցմէ ոչ մէկը չկրցաւ ազդեցիկ նիւթեր ըլլալ եւ ոչ ոք կրնայ պնդել թէ այս բոլորին պատճառը Կրթական Նախարարութեան կողմէ եղած տնօրինութիւններն են:

Դպրոցներու մասին աւելի մանրամասն խորհրդածութիւնները թողունք մեր յառաջիկայ գրութիւններուն, եւ անցնինք որոշ շրջանակի մը այն Միութեան, ուր երիտասարդը պիտի երթայ իր դպրոցական շրջանէն վերջ:

Որոշ է որ դպրոցը աւարտելէ վերջ, տղոց մէկ մասն է միայն որ պիտի յաճախէ այդ Սանուց Միութիւնները: Ուրեմն ակնարկ մըն ալ նետենք Միութիւններու վրայ, ակնարկ մը՝ որ դարձեալ ենթադրական պիտի չըլլայ:

Այս երդիքին տակ նոր շրջանաւարտ երիտասարդը պիտի հանդիպի նախ իրմէ առաջ շրջանաւարտ եղած աղբարիկներու, որոնք Վարչութիւնն ալ կազմած՝ կը քալեցնեն Միութեան գործունէութիւնը: Այս գործունէութիւնը կրնայ յաճախ դպրոցէն տրուած դաստիարակութեան զուգահեռ ընդլայնող անիմաստ զուարճալի միջավայր մը ստեղծել: Բայց երբեմն տարբեր պատկեր մըն ալ կրնայ պարզուիլ: Հոն գտնուող մեծ եղբայրները Համալսարանի մէջ շարունակած են իրենց ուսումը եւ այդ զարգացումին ընթացքին ծանօթացուցած են ուրիշ արժէքներու հետ ալ, որոնց լոյսին տակ Միութեան պատերը զարդարած են Եղիշէ Զարենցի 80-ամեակով, Կոմիտասի 110-ամեակով, Վարդանանցի տարեդարձով եւայլն: Իսկոյն նորեկին մօտ երեւան կ'ելլէ տոհմիկ զարգացումի տկարութեան անհանգստութիւնը, կ'ուզէ սորվիլ Վարդանանցի եւ Հայ Մշակոյթի, պատմութեան ու գրականութեան, Հայ ժողովրդական այլ գիտութիւններու մասին: Եւ հազիւ այս պահանջին ներքեւ է որ մասունք կը դառնան Մեսրոպեան տառերը:

ԻՆՉՈ՞Ւ ՍՈՒԼԵՆՔ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԳԱԼԱԹԱՇ

1976-ին շրջանաւարտ եղանք Մխիթարեան վարժարանէն: 18 ընկերներ էինք: Դպրոցական կեանքը ընկերութեան լաւ մթնոլորտ մը ստեղծած էր մեր շուրջ: Բայց այլեւս չէինք կրնար միասին մնալ եւ շնչել այդ մթնոլորտը, քանի որ կը պատկանէինք թափառական սերունդի մը եւ պիտի տարածուէինք աշխարհի զանազան երկիրներուն՛ մէջ: Շատեր գացին արդէն քանի մը ամիս վերջ: Հիմա կը գոհանանք միմիայն նամակներով, որոնք հետզհետէ աւելի ցանցառ կը դառնան:

Վերջին բաժնուողը եղաւ Րաֆֆին: Ան հոս կը շարունակէր Պօղազիչի Համալսարանի էլէքտրոթէքնիքական բաժինը: Այս ամառ, իր ուսումը կատարելագործելու համար, մեկնեցաւ Մոնրէալ: Անկէ յաճախ կուգան նամակներ, որոնք մեր պանդուխտ դարիքներուն ապրումները կը պատկերացնեն բաբախուն կերպով:

Վերջինը կարդանք միասին.

«... Այս շաբաթ դասերս սկսան: Բաւական մեծ է մեր վարժարանը: Ունի 4000-է աւելի ուսանողներ, սակայն այս բազմութեան մէջ ես միմինա՛կ եմ, դեռ չկրցայ գտնել ընկեր մը: Կան Իտալական, Ճարոնական, Ֆրանսական եւայլն *Տուներ*: Բայց չկայ *Հայ Տուն* մը: Կը փնտռեմ Հայու անուն մը բոլոր կախուած ցանկերուն մէջ: Անցեալ օր տարբեր ճամբայ մը սկսայ փորձել. կը նստէի Համալսարանին ճաշարանը, սկսայ սուլել Հայերէն երգեր ու պարի եղանակներ՝ Հոյ Նազանը, Սիրեմ կը՛ն, Արեւ Տուր Սիրեմ Եար-ը եւայլն: Կ'ուզէի լսելի դառնալ Հայ երիտասարդի մը, որ կրնար հոն գտնուիլ: Բայց մէկը չելաւ: Այս անգամ փորձեցի Թրքական երգեր: Բայց անկէ ալ արդիւնք մը չելաւ: Գոնէ ըսէ գտնեմ Յոյն մը եւ սկսայ սուլել Յունարէն երգեր: Այո, քիչ մը վերջ եկաւ արդէն երիտասարդ մը, որ իմ առաջին ընկերս եղաւ:

Ամէն օր կը շարունակեմ այսպէս սուլել ճաշարանին մէջ: Անպատճառ պիտի գտնեմ Հայ ընկեր մը...»:

Րաֆֆիին թուղթերուն ոյժ...: Բայց վստահ ենք որ պիտի հասնի իր փափաքին, քանի որ, ինչպէս ըսեր է Վահրամ Մավեան, «Ամէն Տեղ Հայ Կայ...»:

Սակայն կրնանք յիշեցնել մեր սիրելի Րաֆֆիին, թէ կրնար այսօր դատապարտուած չըլլալ իր երիտասարդ թուղթերը յոգնեցնելու, եթէ ուզէր երթալ այնպիսի երկիր մը, ուր արդէն ամէն մարդ Հայ է...:

BİR ERMENİ EZGİSİNİN DUYURDUKLARI

sanat emeği

Sanat emeği պարբերաթերթը 20 Հոկտեմբերի իր թիւին մէջ հրատարակած է երիտասարդ թուրք բանաստեղծ Սուատ Վարտալի բանաստեղծութիւններէն փունջ մը, որմէ մէկը մասնաւորաբա՛ր գրաւեց մեր ուշադրութիւնը: Ստորեւ՝ բնագիրը ու թարգմանութիւնը:

Լուսանկար՝ ՍԱՐԳԻՍ ՊԱՃԱՐՕՂԼՈՒ

Ermenilerin büyük acısı
Yüreğimde duyuyorum bunu
Ağlamıyorum ama
Bir ermeni ezgisi tutturuyorum
Yaşayan
Ölmeyecek olan.
Anlatıyor bana eski günleri
Sen yoktun o günler
Ben vardım
Ne güzel söylüyorsun sen beni
Doğru olmasa da tam
İyi bir yorum.
Ermenilere özgü değil
Tüm insanlara bizim duyarlığımız
Gelecek güzel günlere
Geçmişin acılarından
Boynunu uzatan bir ezgi
Özlem dolu
Ölmeyecek olan.

Ağlıyorum sonra yavaşça
Daha sonra bağıra bağıra ağlıyorum
Eriyip yok oluyor doğa ve zaman
Korkup geri çekiliyorum hüzünümden
Çığırıyorum ezgiyi
Çığırıyorum ezgiyi
Çığırıyorum...

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵՂԵԴԻԻ ՄԸ ՆԵՐՇՆՉՈՒՄՈՎԸ

Հայերուն մեծ ցաւը
Սրտիս մէջ կը զգամ ես ատիկա
Չեմ լար թէեւ,
բայց կը սկսիմ երգել հայերէն մեղեդի մը
ապրող
անմահ մեղեդի մը:
Անիկա կը պատմէ ինծի հին օրերը
Դուն չկայիր այն ատեն
Ես կայի
Ինչ աղուոր կը պատմես դուն զիս
Նոյնիսկ եթէ բոլորովին ճիշդ չըլլայ
լաւ պատմում է ան:
Միայն հայուն չէ,
ամբողջ մարդկութեան համար է մեր սէրը
Մեղեդի մը որ անցեալի ցաւերէն
դէպի գալիք օրեր կ'երկարի,
մեղեդի մը կարօտով լեցուն
յոյսով լեցուն
ու անմահ:

Ցետոյ կը սկսիմ լալ, նախ մեղմ,
ապա պոռալով ու պոռալով
կը հալին ու կ'ոչնչանան բնութիւնն ու ժամանակը
անոնք վախնալով կը նահանջեն իմ տխրութենէս
կը կանչեմ այդ երգը,
կը կանչեմ այդ երգը,
կը կանչեմ

ՍՈՒԱՏ ՎԱՐՏԱԼ

Համեստ խմբագրապետէն...

Միտքով Եւ Սիրտով

Այո, ուշադրութեամբ եւ գոհունակութեամբ կարդացինք ձեր երկրորդ թիւը: Վստահ եմ, մեր ընթերցողները եւ ձեր երիտասարդ ընկերները շահեկան շատ նիւթեր ու մտածումներ գտան այդ երկու էջերը լեցնող յօդուածներուն մէջ:

Դուք հիմա հրապարակ իջած էք աշխարհը գիտելու ձեր համոզումներուն եւ ձեր խանդավառութիւններուն զոյգ ակնոցներուն մէջէն: Եւ մենք ամէնէն մեծ յարգանքը ունինք ձեր այդ խանդավառութեան հանդէպ: Ամէն լաւ գործ սկիզբ կ'առնէ երիտասարդական խանդավառութեամբ, երիտասարդական կամքով ու խոլլիզմով: Եթէ այս բոլորը երիտասարդական շրջանին չունինք, աւելի վերջ երբեք պիտի չունենանք:

Բայց ինծի գոհունակութիւն պատճառող ուրիշ կարեւոր բան մը կայ: Մեր գիրերու աշխարհէն մուտք գործող երիտասարդները, մինչեւ այսօր, մուտք գործած են բանաստեղծութեան կամ պատմուածքի ճամբով: Այսինքն գրականութիւն ընելով: Տեսակ մը օրէնք, աւանդութիւն եղած է որ սկսնակներու առաջին փորձը ոտանաւոր կամ բանաստեղծութիւն ըլլայ ընդհանրապէս:

Ձեր մուտքը այդպէս չեղաւ: Ձեր շրջանակին մէջ գտնուող աւելի քան տասը երիտասարդներուն մէջ մէկ հատ իսկ բանաստեղծ չկայ: Պատմուածք գրող ալ չկայ: Դուք գործի սկսաք ընկերային ու հասարակական նիւթերով: Մեր սիւնակներէն ներս մտաք մտածումի ճամբով, ոչ թէ սիրտի ճամբով: Ասիկա լաւ էր տեսակէտով մը եւ շատ բան կը խոստանար ապագայի համար: Հոնկէ կուգար անհաւասիկ ուրախութիւնս:

Միայն թէ ուշադրութիւն, սիրելիներ: Ընկերային ու հասարակական նիւթերն ու գիտելիքները, համամարդկային մտահոգութիւններն ու փափաքները որքան ալ լաւ ըլլան, պէտք չէ մոռնան գրականութիւնն ու գեղարուեստական գիրը: Ըլլա՛յ որ կանուխ դարձնէք գեղարուեստական գրականութեան: Ձեր մէջէն բանաստեղծներ ալ, պատմուածք գրողներ ալ հանեցէք: Ձեր ընթերցումներուն մէջ բանաստեղծութեան ալ տեղ բացէք: Միտքին քով, սիրտը միշտ պատուոյ տեղ մը ունեցած է եւ պէտք է ունենայ: Որովհետեւ, ձեր բոլոր բարի փափաքները իրականացնելու համար, մեզի այնքան պէտք ունիք, որքան պէտք պիտի ունենաք սիրտի

Բաջողութիւններ ձեզի, միտքի ու սիրտի աշխարհին մէջ:

Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Սիրամարգին Փետուրները

Գրեց՝ ԴԱԼԱՐ ՀԻՍԱՐԼԵԱՆ

Սիրամարգի փետուրներով պճնուած ագռաւին պատմութիւնը ամէնուս ծանօթ է: Մեր համայնքին մէջ ալ կան սիրամարգի փետուրներով զարդարուիլ ուզող գիտուիկ տիկիններ, որոնք իրենց խօսած լեզուին կը խառնեն օտար բառեր, իբր թէ այդ լեզուն գիտնալ ձեւացնելով:

Ամառուան տաք օր մը ականջալուր եղայ հետեւեալ խօսակցութեան.

Իր ընկերուհիներով ծովափը արեւու լոգանք առնող կին մը ծով մտաւ: Ցետոյ իր ետեւէն եկող հազիւ չորս-հինգ տարեկան տղուն ձայնեց.

—Արթօ, աթանսիոն (ուշադրութիւն) ըրէ, վար չիյնաս:

Նոյնպէս բանգէտ ուրիշ Հայ տիկին մը Ֆրանսական կրթութիւն ստացած նորահաս երիտասարդ մը բարեւեց սա խօսքերով.

—Նասըլսըն, չէրի (սիրելիս):

Այս ձեւով արտայայտուողները, փոխանակ օտար լեզու մը գիտցած ըլլալնուն համար գնահատուելու, ծիծաղելի կը դառնան իրենց շուրջիններուն:

Հայերէնի մէջ երկու օտար բառ խառնելը լաւագոյն ապացոյցն է որ անոնք թէ՛ Հայերէնը, եւ թէ՛ այդ օտար լեզուն լաւ չեն գիտեր:

Ինչո՞ւ մեր համայնքի անդամները արեւմտեան լեզուներու հակում մը ունին, հակում մը՝ որ պարզապէս ցուցամոլութիւն մըն է, եւ ոչ ուրիշ բան: Ինչո՞ւ կ'արհամարհենք մեր գեղեցիկ լեզուն եւ անոր օտար բառեր խառնելու պահանջը կը զգանք: Օտարամոլութեան ախտն է որ կը մղէ այսպէս չարժելու մեր ազգակիցները:

Օտարամոլը իր մեծութեան բարդոյթը գոհացնելու նպատակով պատրաստ է ազգային ամէն նուիրականութիւն զոհելու, ինչպէս նաեւ մոռնալու՝ իր մայրենի լեզուն: Ան կ'ուզէ իր զաւակը օտար երկիրներ ղրկել, իր ապրելակերպը օտարներէ ընդօրինակել, մոռնալով Հայ դպրոցը, Հայ մշակոյթը:

Անշուշտ կարելի չէ օտարամոլութիւնը կանխել բոլորովին: Բայց անհրաժեշտ կարեւորութիւնը տալով Հայ մամուլին, Հայ դպրոցին, Հայ եկեղեցիին, Հայկական ոգի ներարկելով մեր ապագայ սերունդներուն, կրնանք նուազագոյնի իջեցնել այս ախտը, որ օր ըստ օրէ աւելի աւերիչ կը դառնայ: Մեր մայրենի լեզուն մաքուր, անթերի գործածել ջանա՛նք, եւ անով պարծենանք, քանի որ օտարներ, ինչպէս՝ Զուիցերիացի, Ամերիկացի, Աւստրիացի գիտնականներ ու լեզուաբաններ, սահուն կերպով բանախօսութիւններ կուտան մեր լեզուով:

ԴԷՊԻ Հ. Տ. Ե. Դ.Ի 10 ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Գրեց՝ ՍԱՐԳԻՍ ՊԱՀԱՐՕՂԼՈՒ

34 տարի առաջ, 10 Նոյեմբեր 1945–ին, Լոնտոնի Համաշխարհային Երիտասարդական Համագումարին մասնակցող ու 63 երկիրներու 30 միլիոնոց երիտասարդութիւնը ներկայացնող 437 անդամներ որոշեցին հիմնել Համաշխարհային Տէմոքրաթիք Երիտասարդական Դաշնակցութիւնը (Federasyon):

Համագումարին մասնակցող այս ներկայացուցիչները, յանուն նացիական ճնշումէ ազատած եւ յաղթանակի ուրախութիւնը վայելող միլիոնաւոր այրերու ու կիներու, ըրին հետեւեալ ուխտը.

«Կ'ուխտենք աշխարհի վրայ հիմնել երիտասարդական միութիւնը, առանց ցեղի, գոյնի, ազգութեան կամ հաւատքի խտրականութեան, երկրին վրայէն ամբողջովին ջնջել Ֆաշականութեան ճնշումներն ու հետքերը, հաստատել ժողովուրդներու միջեւ մտերիմ ու միջազգային բարեկամութիւն մը, ստեղծել արդար եւ մնայուն հաշտութիւն մը, բնաջնջել աղքատութիւնը, չքաւորութիւնն ու անգործութիւնը: Մենք եկած ենք հոս ուխտելու, որ պիտի իրականացնենք երիտասարդական միացումը, նաեւ՝ ողջունելու մեզմէ անդարձ բաժնուող մեր ընկերները, եւ ամէն ինչ ընելու՝ որպէսզի անգամ մըն ալ նոր մէկ պատերազմով մը յանհետանան բնատուր ձիրքերով օժտուած, մտային փայլուն կարողութիւններու տէր երիտասարդներու խանդն ու կորովը: Ուրեմն օ՛ն, յառա՛ջ, մեր բոլորին բարգաւաճման համար...»:

Այդ թուականէն ի վեր ամէն տարի, Հ. Տ. Ե. Դ.ի հիմնարկութեան թուականը եղող 10 Նոյեմբերը կը տօնուի որպէս «Համաշխարհային Երիտասարդական Օր»:

Հիմնարկութեան օրէն ի վեր 34 տարիներ անցած են: Այս կազմակերպութիւնը միակն է, որ քով քովի կը բերէ ընկերվարական երկիրներէ, դրամապաշտ երկիրներէ եւ կամ ազգային ազատագրութեան պայքար տանող երկիրներէ քաղաքական տարբեր ձգտումներով, կրօնական տարբեր համոզումներով կամ տարբեր աշխատելակերպերով ինչ ինչ երիտասարդական կազմակերպութիւններ, որոնք ուզած են իրենց ուժերը միացնել կայսերապաշտութեան (emperyalizm) դէմ կռուելու, խաղաղութեան, ազգային անկախութեան, յառաջդիմութեան եւ երիտասարդական իրաւունքներու պաշտպանութեան գործերուն մէջ:

Այսօր Հ. Տ. Ե. Դ.ը իր մէջ կը պարփակէ բոլոր հողամասերու 104 երկիրներէն աւելի քան 200 կազմակերպութիւններ: Անոր հետ կապ հաստատած են 524 ուրիշ կազմակերպութիւններ, որոնք ունին քաղաքական, գաղափարական, համաշխարհային կամ շրջանային (bölgesel) տարբեր համոզումներ: Կը պարփակէ նաեւ Միջազգային Կամաւոր Երիտասարդներու Համագործակցութեան եւ Եղբայրութեան Մասնաճիւղը (Sivaj), Համաշխարհային Երիտասարդական Զբօսաշրջիկային ու Երիտասարդական Բարեփոխութեանց Գրասենեակը (BİTEJ), Համաշխարհային Երիտասարդական ու Մանկանց Շարժման Կոմիտէն (CİMEA), որոնց բոլորն ալ կը ջանան փոխադարձ գործակցութեան եւ փոխյարաբերութիւններու գետին ստեղծել:

ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՏԷՇԱՐԺԻ ԴԱՇՏԸ

Գրեց՝ ՇԱՀԻՆ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Ս. Խաչ Դպրեվանքի 25–ամեակի ֆութպոլի մրցաշարքը անցեալ ամիս վերջացաւ Սահակեանի խումբին ախոյեանութեամբ: Կը շնորհաւորենք Սահակեանցիները, եւ նմանապէս Պօղոսեան Վառվառեանը, Մխիթարեա-նը, Ֆէրիգիւղը, Թարգմանչացը, եւ Ս. Խաչ Դպրեվանքի երիտասարդ մարզիկները, մէջտեղ դրուած ֆութպոլի այս մրցակցութեան համար:

Մրցումներուն մեծամասնութիւնը մեծ հետաքրքրութեան արժանացաւ դիտող ժողովուրդի կողմէ: Թերեւս պատճառը՝ տարիներէ ի վեր քով քովի եկած չըլլալու կարօտն է:

Ուրախացանք, երբ որ տեսանք հայ երիտասարդութիւնը քով քովի, Ետիգուլէի մարզադաշտին վրայ:

Եթէ սակայն հիմա մետայլին միւս կողմը նայինք...

Այո, եթէ միւս կողմը նայինք, ցաւեցանք տեսնելով որ քով քովի եկած այս երիտասարդները կը կռուէին ալ իրարու հետ:

Կը հարցնենք մեր մարզասէր երիտասարդներուն, ըլլա՛յ խաղացող, ըլլա՛յ հանդիսատես, արդեօք պանդութի՞ւն մը դարձուցած են կռիւ ընելը: Կը յիշենք որ աւելի առաջուան մրցումներուն ալ կրկնուած էին այս կռիւները:

Ֆութպոլի դաշտը իբրեւ տէշարժի դաշտ գործածող մեր ընկերները պէտք չէ որ շարունակեն կռուելու այս գէշ սովորութիւնը, մանաւանդ միութենական միջավայրի մէջ:

Սիրելի մարզասէրներ, կ'ուզէինք մեր սիւնակներուն մէջ մարզանքի տարբեր ճիւղերէ ալ լուրեր տալ, սակայն պարտականութիւն նկատեցինք ամէնէն առաջ արտայայտուիլ մեր ընկերներուն այս անգիտակից կեցուածքին մասին:

Յուսալով որ ասկէ վերջ կազմակերպուելիք մրցումներու մէջ մեր երիտասարդները պիտի տեսնենք որպէս տանիքի մը տակ հաւաքուած ընտանիքի անդամներ, յիշեցնենք սա իրողութիւնը. մարմնամարզանքը ամէնէն առաջ կարգապահութեան (disiplin) խաղ մըն է:

Մարզադաշտ երթալ՝ մարմնական եւ հոգեկան առողջութեան համար, եւ ոչ թէ կռիւի:

Մենք գիտենք թէ այսպիսի պատահարները կուգան բազմաթիւ հոգեբանական պատճառներէ, որոնց մասին մեր թերթը իր մտածումները պիտի արտայայտէ ապագային:

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՉԷԹԻՆ ԱԼԹԱՆԻ ՀԵՏ

ՐԱՖՖԻ Հ. ԱՐԱՔՍ
ՇԱՀԻՆ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Ծ.ԽՄԲ.– Մենք՝ Նոր Սերունդի խմբագրութիւնը որոշած է իր ընթերցողներուն հրամցնել ամէն թիւով տեսակցութիւն մը Թուրք մամուլի յառաջդիմասէր դէմքերէն մէկուն հետ, թղթակցութեամբ ընտրուած:

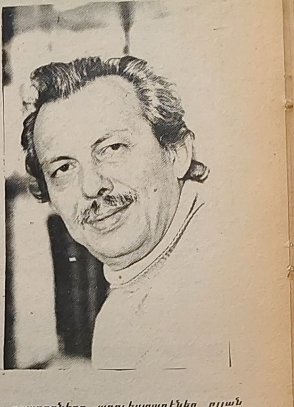

«Մէկ'ս ճէվտէթի վերջին գրութիւնները կը մտաբերեմ եւ կը յիշեմ: Արդեօք երբեք պիտի չկարենանք յաջողիլ անցք մը ընել ազգամոլութենէ (şovenizm) դէպի մարդասիրութիւն (hümanizm):

«Թէ արդեօք ինչո՞ւ մեր աչքերը փակել կ'ուզենք ուրիշ մշակոյթներու աշխարհները չտեսնելու համար:

«Ասիկա շատ կցու իրականութիւն մըն է:

«Մինչեւ որ այս բոլորը չքրքրենք եւ շարունակենք պարծենալ միայն ու միայն մեր Թրքութեամբը, ատոր ծափահարութիւններու արձագանգը երբեք պիտի չլսենք:

Տարիներու գրագէտը, լրագրողը եւ ամենէն կարեւորը, յառաջդիմասէր արուեստագէտը Չէթին Ալթան այսպէս գրած էր անցեալները, մեր պաշտօնակից Միլլիյէթի իր առօրեայ անկիւնը՝ «Շէյթաnը կէօր տէտիղի» խորագրեալ սիւնակին մէջ, Sabahları dolaşırken վերնագրին տակ:

Չէթին Ալթանը արդէն կը ճանչնայինք իր միշտ ազգասէր, բայց ոչ ազգայնամոլ, յառաջդիմասէր, բայց միշտ առարկայական իր յօդուածներէն:

Ուզեցինք որպէս մեր առաջին հիւրը ընտրել Չէթին Ալթանը:

Ժամադրութիւն առնելէ վերջ երբ տեսակցութեան կ'երթանք, ան մեզ կը դիմաւորէ ջերմօրէն, ուրախ, իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ մանաւանդ երբ իրեն կը խօսինք Մենք՝ Նոր Սերունդի մասին:

Խօսելիք նիւթերը շատ ըլլալուն, յաճախ նիւթէ նիւթ կը ցատկենք եւ գաղափարի փոխանակութիւններ կ'ունենանք: Հաճելի տեսակցութեան մը սկսած ենք արդէն իսկ:

Հրամեցէք եւ դուք ալ ականջ տուէք թէ ինչեր կը խօսինք:

Չ. Ա. Բարեկամ, մենք դժբախտաբար, այսինքն մերինները, այսպէս ըսեմ աւելի լաւ պիտի ըլլայ, ամենապարզ գործերը դժուարացնելու համար ամէն բան կ'ընենք: Ինչպէս որ սա հայերու խնդիրը տարած ենք այնպիսի սխալ տեղեր, որ չէք կրնար երեւակայել:

Այնքան անիմաստ եւ սխալ գործեր ըրած ենք թէ՛ Թուրքիոյ մէջ գտնուող, եւ թէ՛ ընդհանուր հայերուն մասին: Վերջերս արժէքաւոր գիտուն, ողբացեալ Յակոբ Մարթաեան Տիլաչարի մասին եղածները ալ ամէն մարդ գիտէ: Շատ ամօթ ըրին այդ մարդուն մասին: Ինչ որ է, չեմ մոռնար որ ատենօք ձեր ժողովուրդը զիս երեսփոխան ընտրել կ'ուզէր: Յետոյ ձեր մեծ քաղքենի դասակարգէն կարգ մը մարդիկ ինծի եկան ու սկսան բարկանալ: Ես ալ անոնց «եղբայր, ինծի ինչո՞ւ կ'ըսէք, դուք ձեր մարդոց ըսէք, այս գաղափարը անոնք մէջտեղ հանեցին»

Ասկէ զատ, ասկէ տարիներ առաջ, կարծեմ Թուրք մը ըլլալով առաջին գրողն էի որ կը գրէր հայ մամուլի պատկանող թերթերէն Ժամանակի մէջ:

Այո, սա պիտի ըսէի, որ Հայերը Թուրք ժողովուրդին տասնեակ տարիներ առաջ տուած են ոչ միայն գեղարուեստական մշակութային շարք մը ծառայութիւններ, այլ քաղաքականութեան մէջ ալ փառաւոր տեղ մը գրաւած են:

Ամէն մարդ չի գիտեր դժբախտաբար որ, մեր պատմութեան մէջ առաջին յառաջդիմասէր գաղափարներուն հիմը դնողներուն մէջ անուրանալի է հայերուն բաժինը:

1908ական թուականներու Խորհրդարանի ատենագրութիւնները եթէ ուսումնասիրենք, կը տեսնենք որ ժողովրդավարութեան (Demokrasi) առաջին փորձերուն համար մէջտեղ նետուած շատ մը գաղափարներ եկած են Հայ Օսմանեան երեսփոխաններէ:

Այդ ատենագրութիւններուն պրպտումը շատ կարեւոր է հասկնալու համար մեր այսօրուան դիրքը: Ուրտեղէն եկած ենք եւ ուր ենք:

Սուլթանական տէմօքրասիէ անցած ենք հանրապետական տէմօքրասիի: Այս անցքին մէջ շատ մեծ դեր ունեցած են պատմական ու քաղաքական ազդակներ:

Իսկ այս ազդակները կարելի չէ անջատել Օսմանեան կայսրութեան ատեն ապրող, աշխատող փոքրամասնական ժողովուրդներէ: Եթէ լաւ տեսանկիւնէ մը դիտենք Օսմանեան կայսրութիւնը ամբողջացնող փոքրամասնական ժողովուրդներուն, կը հասկնանք թէ որքան ազդեցիկ եղած են անոնք ազատ գաղափարի փոխանակումի դրութեան ստեղծումին մէջ, հանրապետական տէմօքրասիէ ներս:

Միջին Արեւելքի եւ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ գտնուող շատ մը իսլամ երկիրներու մէջ Թուրքիա եթէ այսօր միակ լաիք երկիրն է, ատիկա կը պարտինք վերը ըսուածներուն:

Իրաւագիտական պետութիւն մը հիմնելու ջանքերը, որոնք սկսան Թանզիմաթով, ստեղծեցին այն արդիւնքը թէ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐԸ Սահմանադրութեան առջեւ հաւասար են, առանց կրօնքի եւ ցեղի խտրականութեան:

Այս մասին մէջ Չէթին Ալթան մասնաւորաբար կանգ առաւ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐԸ բառին վրայ եւ սապէս շարունակեց.

«Հիմա կ'ուզեմ խօսիլ մինչեւ այսօր գործուած սխալի մը մասին:

«Գոյութիւն ունեցող հողերը Թուրքիոյ Հանրապետութեան հողերն են: Բայց չկայ աւելի անիմաստ բան մը քան պնդել կամ նկատել որ այդ հողերուն վրայ ապրող բոլոր մարդիկը Թուրք են կամ Թուրք կը նկատուին:

Թուրքիոյ վրայ ապրողներուն կամ Թուրքիոյ մէջ ծնածներուն Թուրքիացի, Թուրք Հայրենակից նկատուիլը տարբեր բան է, անոնց միայն Թուրք նկատուիլը՝ տարբեր:

Լաւ մը պէտք է հասկնանք որ Թուրքիոյ Հանրապետութեան հողերուն վրայ ապրողները, կ'ուզեն Թուրք, կ'ուզեն Հայ, Յոյն կամ Ֆրանսացի ու Անգլիացի ըլլան, բոլորն ալ Թուրքիոյ Հայրենակից են:

Չէթին Ալթան ճշդելէ վերջ թէ մասնաւորաբար կ'ուզէր կանգ առնել այս հարցին վրայ, շարունակեց.

«Այն երկիրներուն մէջ, որոնք օրրանը եղած են հին քաղաքակրթութիւններու, մշակութային ժառանգութիւնները շատ աւելի գունաւոր են: Կարելի չէ ուրանալ որ այդ գոյներուն մէջ իրենց բաժինները ունին վրայ բոլոր այն ազգաբնակչութիւնները, որոնք աշխատած են անոր վրայ, բաժնած են ցայն եւ հարստացուցած են սա կամ նա կերպով:

–Մեծայարգ Ալթան, կը հաճի՞ք որպէս գրող քիչ մը ընդլայնել փոքրամասնութիւն բառը, զոր անհամար անգամներ կը գործածենք:

–Փոքրամասնութիւնը բառ մըն է զոր պէտք է հալեցնել հասարակաց մշակոյթի եւ ապրումի մը ձեւին մէջ: Մեր դարուն մէջ կարգ մը հաւաքականութիւններ փոքրամասնութեան ըմբռնումը տարած են բարձր սէնթէզի մը ժամանակակից իրաւագիտական եւ հասարակաց նպատակներու ձուլարանի մը մէջ: Օրինակ՝ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու մէջ, Չեխոսլովաքիայի մէջ, Մոլտավիոյ մէջ, որպէս ծագում խմբակ մը փոքրամասնութեան մէջ են եւ սակայն ոչ մէկը փոքրամասնական կը նկատուի:

– Արդեօք կը հաճի՞ք ձեր կարծիքները յայտնել այն մասին թէ գեղարուեստի մէջ ինչպիսի տեղ մը կը գրաւեն յեղափոխական գաղափարներն ու կարծիքները:

– Գեղարուեստի մէջ յեղափոխութիւնը, քաղաքական գործիք մը ըլլալէ առաջ, պէտք է նշանակէ արուեստի մէջ հորիզոններու եւ նոր տարածութիւններու (boyut) ընկալումը: Երբ կը խօսուի արուեստի մէջ յառաջդիմասիրութենէ, պէտք է հասկնալ սա թէ գեղարուեստը փրկելու է կարգ մը մենաշնորհներէ, եւ պատրաստելու է այնպիսի փլաթֆորմ մը որու վրայ գեղարուեստի հետ զբաղողները արուեստագէտներ ըլլան միայն, եւ ոչ թէ ուրիշներ:

«Այս բոլորին օրինակ մը կրնանք տուած ըլլալ խօսելով ընկերվարական ականաւոր նկարիչ Միրոյի մասին:

«Ընկերվարական իրապաշտութիւնը (sosyalist gerçekçilik), որ նորոյթէ ինկած է, արդէն երբեք չէր եղած յառաջդիմասէր գեղարուեստի ճիւղ մը:

«Սակայն հակառակ ատոր, Միօ, ինքը յեղափոխական-յառաջդիմասէր իրական արուեստագէտ մըն էր: Որովհետեւ ան մէկն էր այն գլխաւոր արուեստագէտներէն, որոնք ջանացին արգելք ըլլալ որ նկարչութիւնը ուրախ փոքրամասնութեան մը արուեստը նկատուի»:

Այսպէս երբ կը տեսակցինք մեր արժէքաւոր հիւրին հետ, մեր խօսակցութեան նիւթը կուգայ այն ընդհանուր ճնշումներուն մասին որոնց հետ դէմ առ դէմ կուգայ հայ փոքրամասնութիւնը: Անշուշտ չենք մոռնար գաղափարի փոխանակութիւններ ընել ասոնց պատճառներուն մասին: Չէթին Ալթան այս մասին կ'աւելցնէ–

– «Գլխաւոր պարտաւորութիւն մը պէտք է նկատել աշխատանքը՝ հայ եւ Թուրք մամուլին մէջ ծանօթացնելու հայկական մշակոյթը: Պէտք է ժողովուրդին ծանօթացնել նաեւ Թուրքիոյ մէջ ապրած եւ կամ տակաւին ներկայիս ապրող հայ արուեստագէտները, հայ մտաւորականներն ու հայ գիտական մարդիկը:

«Անշուշտ, այս աշխատութեան ընթացքին, բացի անոնց անձերուն մասին տեղեկութիւններ տալէ, պէտք է յիշուին նաեւ անոնց գործերը, անոնց պրպտումներն ու աշխատութիւնները: Այսպիսի աշխատանք մը օգտակար կ'ըլլայ վերոյիշեալ ճնշումներուն դէմ տարուած ընդհանուր պայքարին»:

Անշուշտ մենք չենք կրնար զմեզ ձերբազատուած զգալ մեր ապրած երկրին ու միջավայրին հարցերէն, նոյնիսկ հոս, այս տաք վիճաբանական տեսակցութեան ընթացքին: Ուստի մեր խօսքը կը սկսի դառնալ Թուրքիոյ «ձախ»ին շուրջ, որ ինքն իր մէջ ցիրուցան վիճակ մը կը պարզէ եւ կանգ կ'առնենք այս վիճակին պատճառներուն վրայ: Մենք կ'ըսենք թէ այս վիճակը յառաջ կուգայ մտքի ծուլութենէ, մշակոյթի պակասէ, արմատական վարժութիւններէ եւ քաղքենի դասակարգին տարիներէ ի վեր իր յեղափոխութիւնը ըրած չկարենալ ըլլալէն: Որովհետեւ բոլոր այս ազդակներուն հետեւանքով երեւան եկած են գարիարիզմի նման շատ մը ընդհանուր ախտեր:

Սապէս կ'արտայայտուի Չէթին Ալթան.

– «Բոլորովին կը ձայնակցիմ, համակարծիք եմ ձեզի հետ այս նիւթին շուրջ: Ինչ որ քիչ առաջ ըսի Թուրքիոյ հայ փոքրամասնութեան համար, նոյնը կրնամ ըսել Թուրքիոյ «Ձախ»ին համար: Ուէ՛ ան՛, նոյնիսկ եթէ չէ եկած մտաւորական արմատներէ, պէտք է պահանջը զգայ լաւ, օգտակար, ժողովրդական մտաւորական մը ըլլալու: Ասոր համար ալ պէտք է բաւական աշխատի եւ ճիգ ընէ: Այս անհատները եթէ իրենց ճիւղին մէջ համամարդկային չափանիշով յաջողութիւններ ձեռք բերեն, անոնք օգտակար կ'ըլլան ոչ միայն իրենց անձին, այլ նաեւ ամբողջ հաւաքականութեան եւ ժողովուրդին: Կարճ ըսելով, անհատները պէտք է աշխատին կարելի եղածին չափ համամարդկային յաջողութիւններ ձեռք բերելու եւ իրենց մարզին մէջ լաւագոյնը դառնալու: Որովհետեւ անոնք պարտաւոր են իրենց յաջողութիւնները ծանօթացնելու իրենց պատկանած դասակարգին»:

Կ'աճապարեմ յիշեցնելու, թէ այժմէն կրնանք ենթադրել որ շատ ու շատ արգելքներ պիտի ելլեն, երբ հարկ պիտի ըլլայ գործակցիլ մշակոյթէ զերծ մնացած անհատներու հետ: Որովհետեւ այս վերջինները ձախի անունով եւ առանց խորապէս պրպտելու, անիմաստ ընդդիմութիւններ ցոյց պիտի տան:

– «Յառաջդիմութիւնը պէտք է առնել մարդասէր (hümanist) փլաթֆորմի մը վրայ: Բնաւ պէտք չկայ հարցերը տանելու անիմաստ ու անկապակից տեղեր:

«Շատ պարզ է. աշխատող մարդ կայ, չաշխատող մարդ կայ: Այս կէտը անվիճելի է: Ժողովուրդներու մէջ, մանաւանդ մեզի նման ժողովուրդի մը մէջ, կարելի է տեսնել մարդիկ որոնք մտքի ծուլութեան հետեւանքով կաղապարուած (kalıplaşmış) համոզումներ ունին: Ասոնք միշտ մեր դէմը կ'ելլեն: Անշուշտ այս կաղապարուած համոզումները յառաջ կուգան կարգ մը պայմանաւորումներէ (şartlanma): Ինչպէս գիտենք, երեք տեսակ պայմանաւորուս կայ.

1.– Ազգայնամոլութիւն (բայց ոչ ազգասիրութիւն: 2.– Կրօնամոլութիւն եւ 3.– Սեռային անգիտակցութիւն: Եթէ այս երեք հարցերը քննուին գիտական պրպտումներու լոյսին տակ արդէն բաւական խոշոր ծանրութենէ մը փրկուած կ'ըլլանք»:

Այս խօսքերէն վերջ ուզեցի հարցնել իր կարծիքը այն սխալ ընդհանրացած պնդումին մասին, որու համաձայն մարքսական գաղափարը բոլորովին դէմ է Ֆրէօյտականութեան, ուստի իսկական մարքսիստը պէտք է ըլլայ հակա–Ֆրէօյտեան:

Չէթին Ալթանի աչքերը կը փայլին տարիներու փորձառութեան, վարպետութեան եւ ինքնավստահութեան ժպիտով մը:

– «Նախ պէտք է հարցնել թէ ո՞րն է այն սիսթէմը, զոր Ֆրէօյտ ստեղծած է: Պէտք է փնտռել անոր տեսանկիւնները մարդուն շրջապատին, մարդուն շուրջ անցած դարձածին մէջ: Արժէքաւոր «մարդ» Ֆրէօյտ երբ կը պաշտպանէր իր հոգեվերլուծումի (psikanaliz) տեսութիւնը, կասկած չկայ որ ատիկա արդիւնքն էր սեռային այն տագնապին, որ յառաջ եկած էր դրամագլուխներու կուտակումէն: Իսկ Մարքս զբաղած է ընդհանուր սիսթէմով մը: Ֆրէօյտ զբաղած է անհատներու վրայ տեսնուած այն յոռի արդիւնքներով, որոնք արդիւնք էին արտաքին ճնշումներու: Ուրեմն, ինչպէս օրինակը կուտաք, կարգ մը անձեր այդ երկուքը իրարու հետ բաղդատելու սխալը կը գործեն: Անոնց աշխատութիւնները տարբեր ճիւղերու վրայ է, եւ երկուքին ալ աշխատանքը մեծ ու ճիշդ աշխատանք է: Սակայն եթէ ուզենք, սապէս կրնանք ըսել. Ֆրէօյտ իր աշխատութեան նիւթ առած է այն անհատը, որ կուգայ Մարքսին պրպտած սիսթէմէն»:

Այս խօսքերով վերջ կը գտնէր մեր տեսակցութիւնը: Չէթին Ալթանի իր կը յայտնէինք մեր շնորհակալութիւնը մեզի տրամադրած ժամանակին համար, ան ալ շնորհաւորեց մեզ եւ յաջողութիւններ մաղթեց «Մենք՝ Նոր Սերունդ»ին:

Մենք՝ Նոր սերունդ

Թիւ 4

ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ՝ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԿԱՄԱՑ ԿԱՄԱՑ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆՔ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ Հ. ԱՐԱՔՍ

Այո, սեռային դաստիարակութեան մը հիմն ալ պէտք է նետուի պատանիի մը մօտ ճիշդ այն շրջանին երբ անոր մօտ կը մշակուին «մարզանքի վարժութիւն», «օտար լեզու սորվելու պահանջ» եւ «առողջութեան ուշադրութիւն ընելու հրաւէր» ելն.-ի նման գիտելիքներու հիմը:

Պէտք է բացատրել թէ աշխարհի վրայ բացարձակապէս չկան վտանգաւոր գաղափարներ, այլ կան սխալ գաղափարներ:

Պէտք է բացատրել պատանիներուն նաեւ տարբերութիւնը ազգասէր ու ազգամոլ բառերուն տարբերութեան: Բացատրել որ չկայ ազգ մը որուն համար կարելի ըլլայ ըսել թէ ան աշխարհի ամենէն բարձր ազգն է, ինչպէս որ չկայ ազգ մը որու համար կարելի ըլլայ ըսել թէ «աշխարհի ամենէն ցած ազգն է»:

Չմոռնանք որ ծնողները անպայման ետ պիտի մնան իրենց զաւակներէն, ինչպէս որ իրենց զաւակներն ալ ապագային ետ պիտի մնան իրենց թոռնիկներէն:

Դադրեցնենք այլեւս մանկապարտիզպանական այն բա՞րձր վարժութիւնները, որոնց բերումով կ'արձակուին «Բժիշկի պիտի տանիմ, ՛քեզի ասեղ պիտի ընէ», «Քեզ փողոցը պիտի ձգեմ, բեռնակիրները պիտի տանին քեզ»ի նման սարսափազդու ու անասնական սպառնալիքներ:

Այո, դադրեցնենք այս սպառնալիքները, ո՛չ թէ սակայն անոնց տեղ գործածելու համար «սեռային գիտելիքն ալ ի՞նչ է եղեր, անամօթ» կամ «փողոցը չըլլայ որ բեռնակիրի մը քովէն անցնիս» կամ «անպատշաճ է, խելքդ գլուխդ ժողուէ»ի նման նոյնքան վնասակար ազդարարութիւններու:

Սիրելիներ, յարգելիներ, դուք չէ՞ք ուզեր որ ձեր զաւակը աւելի հաստատ քայլերով եղէ, աւելի առողջ կերպով բարձրանայ կեանքի կառոյցի սանդուխէն: Ուրեմն ամէն բանէ առաջ հրաժարինք «դուն եկեղեցիին պարտէզէն ելար», «քեզ թռչունները բերին»ի նման վնասակար խօսքերէ: Եթէ մենք պիտի չկարենանք տալ սեռային առողջ դաստիարակութիւն մը, գոնէ թոյլ տանք որ պատանին գիտակից աղբիւրներէ գաղափար կազմէ սեռային կեանքի ի՞նչ ըլլալուն մասին: Իբրեւ ծնողք ընդունինք որ շատ մը թերութիւններ ունինք մանկավարժական տեսակէտէ, ինչ որ բնական է ներկայ պայմաններու մէջ: Որովհետեւ մենք մեզ չխաբել այլեւս: Դադրեցնենք սա նշանաւոր «օրինակ ըլլալու բարդոյթը (kompleks):

Ո՞րու օրինակ, ի՞նչպէս օրինակ, ի՞նչու օրինակ, մանաւանդ արդեօ՞ք օրինակ:

Յաճախ սապէս կ'ըսեն. «Մենք մեր տղուն լաւ օրինակ եղած ենք, ի՞նչու ճիշդ մեր հակառակը ելաւ, չենք հասկնար»:

Ահաւասիկ հոս կենանք, սիրելիներ:

Այս խօսքը արդէն պզտիկ օրինակ մըն է որ զայն արտասանող շրթները ճշմարտախօս չեն:

Միշտ կը կարծուի «լաւ օրինակ եղած ըլլալ», յետոյ աճապարանքով կը մոռցուի սակայն թէ ամէն օր ամէն վայրկեան որքան սխալ, որքան սուտ եւ հակասական բաներ ըսուած են յանուն ճշմարտութեան եւ յանուն «օրինակ»:

Չմոռնանք՝ պատանութիւն ըսելով այլեւս կը մօտենանք երիտասարդութեան: Պատանութեան մէջ նետուած հունտերը իսկապէս շատ կարեւոր են, սիրելիներ:

Ուրեմն քալենք դէպի ինքնահաւանութենէ ձերբազատուած, ինքնավստահ, առողջ, գիտակից, ինքզինքը չխաբող, մշակութասէր ու յառաջադէմ ընտանիքներ: Քալենք դէպի այդ ընտանիքները, ընտանիքներէ առաջ անոնց մանուկներուն երջանկութեանը համար:

Աւելի առաջ ըսած էինք. «Մանկութիւն՝ երիտասարդութեան բաւական կայ»: Պատանութիւնը, աւելի ճիշդը պատանի բառը մեզի սապէս կը բացատրեն բառարանները. «Մեծցած տղայ, կտրին մանչ, մատաղատի, երիտասարդ ու բարեձեւ, պարմանի»:

Կեանքի ժամանակաշրջանի այս չորսը բաւական զգայուն չէրտ մը ըլլալով՝ կը նմանի սլաքի մը որ մարդուս կեանքին ուղղութիւն կուտայ:

Պատանութեան բառին համար Ֆրանսացիները կը գործածեն adolescence բառը, իսկ Թրքերէնի մէջ կը գործածուի ergenlik çağı բառերը:

Կեանքի այս շրջանին համար ալ կարելի է տեսնել կարգ մը տեսարաններ որոնք մարդուս ջիղերը կը խանգարեն:

Կը յիշեմ տարիներ առաջ կազմակերպուած բանախօսութիւն մը, Կեդրոնական Սանուց Միութեան մէջ, նիւթ ունենալով «Պատանութեան շրջանին՝ երիտասարդներու սեռային հարցերը»:

Բանախօսը իր ծայր աստիճան հաճելի եւ օգտաշատ դասախօսութիւնը աւարտելէ վերջ ուզեց պատասխանել ունկնդիրներու հարցումներուն:

Իսկապէս ունկնդիրները սկսան ուղղել հարցումներ որոնք ծայր աստիճան հետաքրքրական էին, նաեւ անվախ (վախնա՞լ, ի՛նչ աւելորդ խօսք՝ ամչնալու փոխարէն), որոնց բանախօսը կը պատասխանէր նոյնքան հետաքրքրական պատասխաններով:

Ցանկարծ դուռը բացուեցաւ եւ միջին տարիքով կին մը վազելով եկաւ, առջեւը նստող պատանի աղջնակուհիի մը եւ ապտակ մը իջեցնելով անոր երեսին, ըսաւ բարձրաձայն. «Հօս եկուր անամօթ աղջիկ, էտէփսիզ նէ օլանըք, հայտէ, տուն պիտի երթանք»:

....

Չեմ գիտեր թէ մէկը կրնա՞յ քաջութիւնը ցոյց տալ ըսելու թէ «Շատ ապրի այդ մայրը որ տեղը կը բերէ իր մայրական ամենէն բնական պարտականութիւնը»:

Մեր սիւնակները բաց են ահաւասիկ, ով որ այսպէս կրնայ խորհիլ, թող գրէ մեզի եւ մեզի պնդէ թէ այս բոլորը ամօթալի շարժումներ են եւ այդ կինը շատ ճիշդ շարժած է:

Ես հիմա կ'ուզեմ հարցնել սեռային կեանքէն տղաքը զգուշացնող, նոյնիսկ վախցնող, ամէն բանին լաւը գիտցող եւ իր զաւկին համար միշտ լաւագոյնը ընել կարծող բոլոր այդ մարդոց, թէ ո՞րքան յաջող են անոնք իրենց սեռային սեփական կեանքին մէջ:

Վստահ եմ որ պատասխաններուն մեծամասնութիւնը «դժբախտաբար»ով պիտի սկսի, եթէ քաջութիւնը ունենան խոստովանելու: Որովհետեւ այդ տեսակ մարդիկը մեծցած են ճիշդ այն մտայնութեամբ՝ որով հիմա կ'ուզեն մեծցնել իրենց զաւակները: Սեռային կեանքի մը յաջողութիւնը չեն կրնար երեւակայել իրենց մտքին մէջ:

Աւելորդ է ըսել որ այս տեսակ մարդոց ենթագիտակցութեան մէկ անկիւնը թաքուն կը մնայ սեռային կեանքի յաջողութիւններ ունեցած մարդոց նկատմամբ նախանձի զգացում մը:

Այս բոլորը գրելով, նպատակ չունինք կարգ մը մարդիկ դատել կոյրգկոյր: Եթէ կանգ կ'առնենք այս երեւոյթին վրայ, պատճառը այն է որ կը հաւատանք թէ ճիշդ չէ երկու նախադասութեամբ մատնանշել անոնց սխալը եւ անցնիլ վրայէն:

Ի՞ՆՉ Է ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ ԿԱՐՊԻՍ ԲԼՈՒՐ

Ժողովրդական գիտութիւնը, ժողովուրդի մը հետ յարաբերութիւն ունեցող ամէն բան իր մէջը կը պարունակէ: Անոր ձայնը, զգացումները, փափաքները, գիտակցութիւնը եւ նոյնպէս ենթագիտակցութիւնն է:

Ժողովուրդի մը ապրելակերպը, վարժութիւնները եւ աւանդութիւնները, ըմբռնումները (değer yargıları), պարերն ու երգերը, ինչպէս նաեւ զգեստները, աշխատանքը, արուեստը, վերջապէս ընկերային բոլոր հարցերը այս գիտութեան մաս կը կազմեն:

Ինչպէս ամէն գիտութիւն, ժողովրդական գիտութիւնն ալ յարաբերութիւն ունի հոգեբանութեան, լեզուաբանութեան, ընկերաբանութեան, հնագիտութեան (arkeoloji), պատմութեան, կրօնքի գրականութեան եւ արուեստից պատմութեան հետ, ինչպէս նաեւ սանդմէ զատ բժշկութեան, բուսաբանութեան, կենդանաբանութեան եւ այլ գիտութիւններու հետ:

Ամէն գիտութիւն իր աշխատութիւնը կը կատարէ զանազան ճիւղերով: Նոյնպէս ժողովրդական գիտութիւնն ալ ունի զանազան ճիւղեր: Իր աշխատութեան կալուածին մէջ գտնուող ամէն բան կ'ուսումնասիրէ, կը հաւաքէ, կը տարրալուծէ, կը դասաւորէ, կը բաղդատէ եւ արդիւնքի մը կը հասնի:

Ժողովուրդի գիտութեան ամենակարեւոր գործերէն մին, յայտնի հողամասի մը վրայ ապրող ժողովուրդի մը յատուկ մշակոյթի ձեռնարկները (kültür yatırımları) աւանդութիւնները մանրամասն ուսումնասիրել է:

Ժողովուրդին ապրելակերպը, աւանդութիւնները, ժողովրդական ինչ ինչ գեղարուեստական եւ գրական ի՛րագործումներու ամբողջութիւնը ժամանակակից արուեստագէտին համար դպրոց մըն է: Արուեստագէտը, ինքն ալ արտադրելու համար, պէտք է ժողովուրդին մէջ ապրի եւ կամ այս գիտութեան պատրաստ տարրերը ուսումնասիրէ:

Ժամանակակից արուեստագէտը եթէ միայն ժողովուրդին աւանդութիւններուն զգացական տեսանկիւնով մօտենայ, պարզ աշխատութիւն մը բրած կ'ըլլայ, հաւաքական յառաջդիմութիւնները կը կասեցնէ, ինչ որ կը նշանակէ յետադիմութիւն: Որով իսկական արուեստագէտը իր ձեռքին տակ ունեցած տարրերը ուսումնասիրելէ զատ, պէտք է զարգացնէ, ճոխացնէ զանոնք: Այսպէս՝ ժողովուրդին մէջ ներմուծած պիտի ըլլայ լաւագոյնին ճաշակը: Եւ իր գործն ալ անկասկած հաւաքականութիւնը դէպի երջանկութեան պիտի առաջնորդէ, որով պիտի անմահանայ:

Գալով մենք՝ նոր սերունդի աշխատութիւններուն այդ աչք անքը պէտք է ըլլայ՝ ժողովուրդէն բղխած յօրինումները (որոնք արդիական պահանջներու համաձայն արուեստի ճամբով յղկուած, զարգացած եւ ճոխացած են) վերադարձնել ժողովուրդին:

«Արուեստը ժողովուրդին համար»: Այս առաջադրութիւնը ընդունելով է որ մեր աշխատութիւններուն կ'ուզենք տալ այնպիսի ուղղութիւն մը որ ժողովուրդին թէ՛ հասկընալի ըլլայ եւ թէ՛ միեւնոյն ատեն զայն առաջնորդէ դէպի լաւագոյնին:

Այս նպատակով ժողովրդական արուեստի բոլոր ճիւղերուն մէջ պրպտումներ կ'ընենք, հաւաքածոներ կը պատրաստենք եւ արդիւնքները ժամանակակից գիտութեան լոյսին տակ կ'արժեւորենք: Ժողովրդական արուեստին, ժամանակակից արուեստներու ակ դառնալուն կ'աշխատինք:

Համեստ խմբագրապահակէն...

ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԵՐԹԻՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԸ

Սիրելի ընկերներ 'Ուք՝ Նոր Սերունդի,

Ամէն անգամ որ կը կարդանք ձեր էջը զարդարող այլազան յօդուածները, անկասկած բաներ մը կը սորվինք, գաղափար մը կը կազմենք ձեր մտածումներուն եւ կեանքը դիտելու եղանակին մասին: Ահաւասիկ լաւ կամուրջ մը ձեր եւ մեր միջեւ:

Սակայն ամէն անգամ որ կը կարդանք ձեր գրութիւնները, ձեզի բաներ մը ըսելու անդիմադրելի փափաք մըն ալ կ'ունենանք: Ձեզ քննադատելու փափաք մը չէ ատիկա, կամ ձեզի հետ տարակարծութիւն ունենալու տրամադրութիւն մը չէ: Միայն թէ մենք, անկասկած տարիքի բերումով, կը տեսնենք կարգ մը իրողութիւններ, որոնք առ այժմ տեսանելի չեն ձեզի ձեր երիտասարդական խանդավառութեան մէջ:

Եթէ կ'ուզէք օրինակ մը տամ:

Ձեր առաջին թիւին մէջ Րաֆֆի Արաքս յօդուած մը ունէր. ձեռք առած էր Հայերէն թերթ կարդալ չուզող երիտասարդներու պարագան: Այդ երիտասարդներուն խօսք ուղղելով կ'ըսէր. Հայերէն թերթի մը մէջ միայն մահազդներ չկան: Ուրիշ կարդալիք այլազան օգտակար նիւթեր կան: Մահազդ չսիրողները, չորրորդ էջի ընկերային ծանուցումները չսիրողները թող միւս էջերը կարդան:

Այո, գիտենք, մեր երիտասարդ ընկերներուն մեծ մասը Հայերէն թերթը արհամարհելու ատեն մահազդները յառաջ կը քշեն միշտ: Իրենց համար կարծես Հայերէն թերթը ու մահազդը նոյնացած են:

Բայց նոյնիսկ եթէ այս անիրաւ ամբաստանութիւնը ճիշդ ըլլար, այդ երիտասարդ ընկերները իրաւունք պիտի չունենային արհամարհելու մահազդի, ամուսնութեան, ծնունդի, ու մկրտութեան նման ընկերային ծանուցումները: Դուք բոլորդ մարդկային երջանկութեան, ընտանեկան երջանկութեան, ընկերային երջանկութեան համար գրիչ վերցնող իտէալիսթներ էք: Բայց ընկերային կեանքի մէջ, մանաւանդ ընտանեկան կեանքի մէջ մահ ալ կայ, հարսանիք ալ կայ: Տխուրը եւ ուրախը կը յաջորդեն իրարու: Եւ մարդիկ, լաւ ու բարի մարդիկ, ստիպուած են ուրիշներու տխրութեամբ տխրիլ, ուրախութեամբը ուրախանալ:

Հայերէն թերթի մը չորրորդ էջը ձեզի լուրեր կը բերէ ձեզ շրջապատող մեծերու ընտանեկան կեանքէն: Վաղը երբ ընկերային պատասխանատուութիւն ստանձնէք, պիտի տեսնէք որ ձեզի համար ալ կարեւորութիւն պիտի ստանայ այդ չորրորդ էջը: Կարեւորութիւն պիտի ստանայ եթէ անչուշտ պիտի չուզէք անտարբեր մնալ ընկերային պարտականութիւններու հանդէպ:

Մի արհամարհէ՛ք, սիրելի ընկերներ, մահազդը կամ հարսանիքի ծանուցումը:

Եթէ կ'ուզէք, մի կարդաք, բայց մի արհամարհէք:

Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Շատեր կը կարծէին որ Մենք՝ Նոր Սերունդի էջը խմբագրողներուն թիւը պիտի չփոխուի ու այս էջը պիտի մնայ միայն չորս հոգիի մենաշնորհը:

Մինչդեռ այս չորսերը նախընտրեցին կարելի եղածին չափ ընդարձակել իրենց ժողովասեղանը, նոր անդամներու եւ աշխատակիցներու ալ տեղ բանալու համար:

Որովհետեւ Մենք՝ Նոր Սերունդը իր հիմնուած օրէն ասդին ընդունեց միշտ պատրաստ ըլլալ ամէն տեսակ շինարար գրական ու արուեստի քննադատութիւններու:

Որովհետեւ Մենք՝ Նոր Սերունդը կ'ուզէր նմանիլ բազմաձայնով երգի համոյթի մը, եւ ոչ թէ միաձայն ու միօրինակ, նեղիմ ձայներ հանող խմբակի մը:

Հիմա, կարճ խօսքով, ծանօթացնենք մեր նոր աշխատակիցները, որոնցմէ մէկ քանին պիտի ճանչնաք Մենք՝ Նոր Սերունդի երրորդ թիւին մէջ երեւցած ստորագրութիւններէն:

«ՄԵՆՔ՝ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ»Ը ԿԸ ԲԱԶՄԱՆԱՅ

ԴԱԼԱՐ ՀԻՍԱՐԼԵԱՆ

Դալար Հիսարլեան 1962-ին ծնած է Իսթանպոլ: Ֆէրիգիւղ եւ Էսայեան վարժարաններէն յետոյ, Իսթանպուլի Համալսարանի քիմիագիտութեան փաքիւլթէին կ'աշակերտէ ներկայիս:

Դալար Հիսարը երրորդ մրցանակը շահած է 1977-ին Մխիթարեան Սանուց Միութեան կողմէ կազմակերպուած շարադրութեան մրցումին Մեծ քաղաքներու մէջ ապրելու դժուարութիւնն ու դիւրութիւնները նիւթով: Իսկ 1978-ին դարձեալ նոյն Սանուց Միութեան կողմէ կազմակերպուած շարադրութեան մրցումին առաջին հանդիսացած է Ինչպէս կը դիմաւորէք աշխատանքը նուաճելու համար տարուած աշխատանքները, ասոնք մարդկութեան ի՛նչպէս օգտակար կրնան ըլլալ նիւթով:

Շարադրութեան այս մրցումին մասնակցած էին, բացի Դպրեվանքէ, բոլոր լիսէները:

ՍԱՐԳԻՍ ԷՔՄԷՔՃԵԱՆ

Սարգիս Էքմէքճեան ծնած է 1962-ին Ալեքսանտրէթ (Իսքէնտէրուն): Աւարտած է Կարակէօզեան եւ Դպրեվանքը: Ներկայիս Պետական Գեղարուեստից Ակադեմիի շարժանկարչական-հեռատեսիլի բարձրագոյն էնսթիթիւին մէջ կ'ուսանի:

Էքմէքճեան տարիներէ ի վեր կարեւորութիւն կուտայ գրական ու երգիծանկարչական աշխատութիւններու: Ան մեզի ծանօթ է Թուրք մամուլէն Փոլիթիքա ու Սանաթ Էմէկի մէջ հրատարակուած իր գրութիւններով: Մեր յաջորդ թիւերուն մէջ յաճախ տեղ պիտի տանք Սարգիս Էքմէքճեանի գրութիւններուն:

ՀՐԱՆԴ ԳԱԼԱԹԱՇ

Հրանդ Գալաթաշ 1959-ին ծնած է Իսթանպուլի մէջ: Իր նախնական ուսումը ստացած է Մեսրոպեան եւ Էսաեան վարժարաններու մէջ, յետոյ աւարտած է Մխիթարեան Լիսէն:

Նոյն տարին մտած է Համալսարանի մուտք քննութիւններուն եւ յաջողած է մտնել առաջին հարիւր հոգիի մէջ, ընդունելով քննիչ յանձնախումբի շնորհաւորութիւնները:

Գալաթաշ, որ ներկայիս Թէքնիք Համալսարանի մեքենագիտութեան ֆաքիւլթէի մէջ կը ստանայ իր բարձրագոյն ուսումը, երեք տարիէ ի վեր մաս կը կազմէ Սայեաթ Նովա Երգչախումբի, միեւնոյն ժամանակ անդամակցելով Վարչութեան:

ՅԱԿՈԲ ՀԷՐԿԷԼԵԱՆ

Յակոբ Հէրկէլեան ծնած է 1957-ին Հաթայի Վաքըֆ Գիւղը: Իր ուսումը ստացած է Գարակէօզեան Վարժարանէն, յետոյ երեք տարի Երուսաղէմի մէջ ուսանելէ վերջ աշակերտած է Թարգմանչաց, Ժառանգաւորաց վարժարանները ու Պէյօղլուի Աթաթիւրք մանչերու լիսէին:

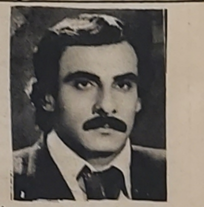

Այս տարի 8 Սեպտեմբերին աւարտեց նաեւ Օրթագիւղի Ուսուցչանոցը:

Պիտի կարենաք հետեւիլ հետաքրքրական յօդուածներուն Յակոբ Հէրկէլեանի, որ ներկայիս ազգային նախակրթարանի մը մէջ ուսուցչական պաշտօն կը վարէ:

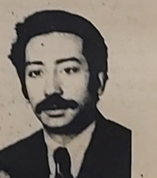

ԲԱԳԱՐԱՏ ԷՄԻՐՃԵԱՆ

Բագարատ Էմիրճեան 1953-ին Իսթանպուլի մէջ ծնաւ: Նախնական ուսումը ստացաւ Էսաեան, Մխիթարեան, Կեդրոնական եւ Ժառանգաւորացի մէջ: Պետական Գեղարուեստից Ակադեմիի եւ Թիւրք Ֆիլմ Արշիւի կողմէ կազմակերպուած շարժանկարչական դասընթացքներուն հետեւելէ եւ զանոնք աւարտելէ վերջ իր գեղարուեստական աշխատութիւններուն մէջ աւելի կարեւոր տեղ մը տալ սկսաւ երաժշտութեան:

Բագարատ Էմիրճեան սաս կը կազմէ Սայեաթ Նովա Երգչախումբին, տանելով նաեւ Վարչութեան Ատենապետի պաշտօնը:

ՑԵՂԱՅԻՆ ԽՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Գրեց՝ ՇԱՀԻՆ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

«Ցեղային Փոքրամասնական Հոգեբանութեան Կարեւորութիւնը» խորագրեալ մեր աւելի առաջուան գրութեան մէջ ուսումնասիրած էինք Ամերիկա գոյութիւն ունեցող ցեղային խտրականութեան ծագման պատճառները պատմական աղբիւրներով:

Այս գրութեան մէջ ալ պիտի ուսումնասիրենք, թէ ընկերային կեանքի մէջ ինչպիսի ազդեցութիւններ ունին ցեղային հարցերը:

Սպիտակ ազգաբնակչութեան (etnik grup) տարբեր կանոններ, գործի կեանքի մէջ գոյութիւն ունեցող սանդղութիւններ, կամ գործ ու բնակարան գտնելու ակնկալութիւններ սեւամորթները կը ստիպեն բնակիլ որոշ թաղերու մէջ:

Ամերիկայի քաղքենի ընկերային կեանքին մէջ ցեղային փոքրամասնութեան դէմ ամէն շարժում այդ ընկերութեան գործին գալիք ձեւով կը կազմակերպուի:

Այս ընկերութիւնը շատ լաւ կը ճանչնայ հրեայ վաշխառուները (tefeci), որովհետեւ կ'օգտուի անոնցմէ, այդ պատճառաւ ալ իր ակումբներուն մէջ միշտ տեղ կուտայ անոնց: Բայց այդ ակումբներէն ներս հրեայ փրոֆէսէօր մը երբեք չ'ընդունիր: Իրենց օճախը վառելու համար տգէտ սեւամորթներ կը կանչեն, որովհետեւ այս վերջինը աժան կ'աշխատի, բայց իրենց տունէն ներս լուսամիտ սեւամորթ մը երբեք չ'ընդունուիր:

Միմիայն սեւամորթները չեն որ գէմ դիմաց կուգան այսպիսի հարցերու հետ: Շատ մը փոքրամասնութիւններ ալ իրենց ընկերային կեանքին մէջ ունին նմանօրինակ հարցեր: Օրինակ. հրեաներուն կողմէ գործածուած խօսք մը կայ. «Ժամը հինգի անթիսէմիթիզմ»: Այս խօսքը սա կը նշանակէ. հրեայ մը ամերիկացիի մը հետ կրնայ գործի ընկեր ըլլալ, անոնք գործի ժամերու ընթացքին կատարելապէս կը հասկընան զիրար, համերաշխ կերպով կ'աշխատին: Բայց ժամը հինգ եղած ատեն երկուքին ալ ճամբաները կը բաժնուին: Ամերիկացին երբեք պիտի չարտօնէ որ հրեան իր ակումբին անդամակցի, կամ շաբաթավերջը միասին անցընէ, իրենց զաւակները միասին խաղան եւ ամուսնանան իրարու հետ: Երբեք իր միտքէն պիտի չանցընէ այսպիսի բաներ:

*

Հիմա ալ տեսնենք թէ ո՞րոնք են ցեղային խտրականութեան հարցերը լուծելու ճամբաները:

Միայն ֆիզիքական մասնայատկութիւնները չեն որ ցեղերը կը զատեն իրարմէ: Ոմանք հրեաները կը զատորոշեն «աչքըբացութեան», «կրքոտ ըլլալու» մասնայատկութիւններով, սեւամորթները ոմանց համար «զգացական» կամ «աղմկայարոյց» (gürültücü) մարդիկ են: Ըստ ոմանց իտալացիները «դիւրաբորբոք» մարդիկ են, եւայլն:

Փոքրամասնական խմբակներու մարմնական մասնայատկութիւններն ալ դեր կը խաղան իրարմէ զանազանուելուն մէջ: Բոլոր այս տարբերութիւնները մէջտեղէն վերցնելու միջոցներէն մէկն է խառն ամուսնութիւնը: Այս կերպով երկար ատեն վերջ ֆիզիքական բազմաթիւ մասնայատկութիւններ պիտի ոչընչանան:

Կասկած չկայ որ այսպիսի ամուսնութիւններ կարգ մը արգելքներ ալ երեւան պիտի հանեն: Ասոնցմէ ամենէն կարեւորը դիմացինին մշակութային ժառանգութիւնը ընդունելու պարագան է:

*

Սեւամորթները գործ գտնելու հարցին մէջ տեւաբար ցեղային խտրականութեան հետ դէմ առ դէմ կուգան եւ շատ անգամ ալ գործ չեն կրնար գտնել:

Շատ հետաքրքրական ու քննադատելի է այն պարագան թէ, նոյնիսկ եթէ յաջողին գործ գտնել, այն ատեն ալ սպիտակ գործակից աշխատաւորներէն այնպիսի ապտակներ կ'ուտեն որոնց միակ պատճառը իրենց սեւ երեւոյթն է:

Ամերիկայի աշխատաւոր դասակարգը իր դասակարգային շարժումներուն մէջ միշտ ենթակայ եղած է ցեղային խտրականութեան: Ան շատ անգամներ չէ ընդունուած սէնտիքաներէ ներս եւ այս խտրականութիւնը ամբողջացած է սեւամորթներուն յատուկ դատ սէնտիքաներու հիմնումով:

Կրթական հաստատութիւններու մէջ ալ պէտք է հարցը մէջտեղէն վերցնել: Վերցնելու միջոցներէն մէկն է ուշադրութիւն ընել որ ուսուցիչները ցեղային խտրականութիւն ընող մարդիկ չըլլան, ատկէ զատ ապահովել տղոց հաւասարակաց եւ խառն ինչխանութիւնը:

*

Ահա մեր այս գրութեամբ կը մաղթենք որ մարդկութիւնը հասկընայ ցեղային խտրականութեան անիմաստութիւնը եւ չկրկնէ գործուած սխալները:

*

Ինչ ձեւով որ ալ ըլլայ, որպիսի պահանջներու ալ պատասխան տայ, ցեղային նախապաշարումներու եւ տարբերութիւններու հաւատալը Ամերիկացիի մը համար կրնայ զգացական բախումի մը պատճառ հանդիսանալ:

1979՝ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՏԱՐԻ

Գրեց՝ ՅԱԿՈԲ ՀԵՐԿԵԼԵԱՆ

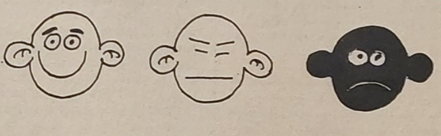

Երկու ամիսէն աւելի քիչ ժամանակամիջոցէ մը պիտի վերջանայ 1979 տարին: Այսինքն «Մանուկներու Տարին»:

Շնորհիւ երկար ատենէ ի վեր գոյացած միջազգային հանրակարծիքին եւ այս հանրակարծիքին մղումով Միացեալ Ազգերու կազմակերպութիւնը «Մանուկներու Տարի» հռչակած է 1979 տարին:

Նպատակ ունենալով մարդկութեան հայեացքը կեդրոնացնել մանուկներու վրայ, անոնց անտանելի ապրելակերպին, սննդառութեան, ուսման եւ բոլոր այն անել հարցերուն վրայ, որոնք մանուկներու կը վերաբերին:

Նպատակ ունենալով նաեւ, աւելի լաւ պայմաններով ապրելակերպ մը, ատոմի ու նէօթրոնի ռումբերէն եւ նման մահաբեր զէնքերէն կամ քանդիչ պատերազմներէն զերծ եւ ներկայէն աւելի տանելի պայմաններով աշխարհ մը ապահովել մանուկներուն:

Եւ «Լաւագոյնը մանուկներուն է. այն ամէն բանին, որոնց տէր ենք» ըսող պատգամը կարենալ փորձադրութեան մղելու համար 1979 տարին «Մանուկներու Տարի» հռչակուած էր:

Այս ուղղութեամբ մեր Թուրքիոյ Հանրապետութիւնն ալ առաջարկած էր որ, ամէն տարի համայն աշխարհի մէջ որպէս «Մանուկներու Օր» տօնուի 23 Ապրիլը, որ Հանրապետութեան հիմնումէն ի վեր կը տօնուի մեր երկրին մէջ:

Արդարեւ բոլոր երկիրներու մէջ, ինչպէս 23 Ապրիլին մեր երկրին մէջ ալ, այս տարին տօնուեցաւ ու դեռ կը շարունակուի տօնուիլ որպէս «Մանուկներու Տարի»:

Բայց բաւական չէ որ միայն այս տարին տօնուի որպէս «Մանուկներու Տարի» եւ ապա մոռցուին մանուկները: Այս տարին ըլլալու է սկիզբը, նախաքայլը եւ ամէն տարի ալ աւելի շատ ջանք պէտք է թափուի այն մանուկներուն համար, որոնք խնամքի կարօտ են, որոնք անօթութեան ենթակայ են, որոնք սովատանջ են եւ մահը կը սպառնայ իրենց: Եւ որոնք ժողովուրդներուն ժառանգորդներն են եւ ապագան:

Պէտք չէ մոռնալ որ, այն հաւաքականութիւնները որոնք իրենց մանուկներուն պէտք եղած խնամքը ցոյց չեն տար, ենթակայ են փճացումի եւ փլուզումի:

Մինչեւ այստեղ, գոյացած միջազգային հանրակարծիքին ուղղութեան առընթեր ջանացի իմաստը եւ նպատակը տալ «Մանուկներու Տարուան»: Եւ շատ համառօտ կերպով նշել մանուկներուն կարեւորութիւնը հաւաքականութիւններուն համար:

Խօսքս ձեզի է հիմա, յարգելի ընթերցողներ ու սիրելի ծնողքներ:

Ի՞նչ վիճակի են ձեզի համար ամենաթանկագին էակները, ձեր աչքին լոյսը, ձեր ամէն ինչը եղող ձեր մանուկները:

Արդեօ՞ք կրնան ապրիլ իրենց տարիքին համապատասխան կեանք մը, կրնա՞ն ապրիլ իրենց մանկութիւնը: Ինչո՞վ եւ ինչպէ՞ս կը սնանին: Ինչպէ՞ս կը կարդան, ի՞նչ կը կարդան: Ո՞ւր կը խաղան:

Լաւ մտածել պէտք է մեր մանուկներուն համար, լաւ մտածել՝ մեր ժողովուրդին սիրոյն համար, լաւ մտածել աշխարհի բոլոր մանուկներուն համար, մարդկութեան սիրոյն համար..

ՅՈՅՍԸ

Ընկեր մը ճամբեցինք
Թօփգաբուէն, կառաժէն,
միակ պայուսակ մը ունէր,
Փաղքա մը հագած,
զոյգ մըն ալ փոսթալ...
Ահա՛ կ'երթար Գարեգին
Անխօս՝ եւ մեծ յոյսերով
կ'երթար դէպի Հոլանտա
պարզ օթօպիւսով մը
վրան կուշտ հաստ գիրերով
Պօսֆոր Թուրիզմ էր գրուած...
Քիչ մնացած էր մեկնումին
եւ ահա կ'երթար Գարեգին
ազատօրէն, միսմինակ,
հետը տանելով պայքարը...
մեր կռիւները, մեր սիրտը...
դեռ երէկ թեւ թեւի էինք
ծունկ ծունկի՝ երկու օր առաջ
եւ հիմա
սիրտ սիրտի

Գարեգին ընկերս եւ ես
ահա՛ դարձեալ լռջօրէն
ու իրատես աչքերով
իրարու կը նայինք անխօս:
Ո՛չ մէկ բառ մեր միջեւ,
միայն զիրար կը դիտենք...
Անատոլցի տղայ մը ահա՛

Արեւմուտքի ճամբուն վրայ...
ամբողջ սիրտով ու միտքով
ողջերթ կը մաղթենք իրեն:
Գարեգինին մասին
վճիռ արձակել չկայ...
ձեռքերը կը շարժէ օդին մէջ.
Ա՛հ դուն, Տխրպաքըր,
Ա՛հ դուն Հոլանտա...
Համբուրեցէք Գարեգինը
ահա, կ'երթայ փրցնելով կտոր մը
մեզմէ
ահա կ'երթայ ժպտուն աչքով
կ'երթայ ու ձայն ծուն չկայ...
ես կը սեղմեմ իր ձեռքը
մեր այտերը կը դպչին իրարու
ու ան կը նստի 19 թիւ աթոռին
ապակին կը սրբէ ամբողջ ափովը
ու վերջին անգամ մըն ալ կը նայի
մեզի
գիտէ...
եւ ես լռած եմ
կարճ խօսք մը միայն պիտի ըլլէ
բերնէս
անձայն եւ խորունկ.
«Երթա՛ս բարով, Գարեգին».

ՍԱՐԳԻՍ ԷՃՄԷՃՃԻ

(Թրգմ. Ռ.)

ԿՈՉ՝ ՃԱՏՐԱԿԸ ՍԻՐՈՂ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ

Գրեց՝ ՇԱՀԻՆ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

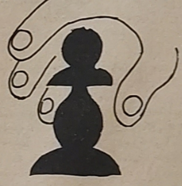

Ներկայիս կարգ մը ճատրակի Միութիւններ շահեկան գործունէութիւն մը կը տանին հետաքրքրական մթնոլորտի մը մէջ:

Անհատական անոնցմէ մէկն է Թաքսիմցիներու Ճատրակի խումբը: Այս խումբը, նախորդ տարիներու նման, այս տարեշրջանին ալ կը շարունակէ իր աշխատութիւնները բազմաթիւ կրտսերներու հետ միասին:

Մեր ճատրակասէր կրտսերներուն օգտակար կը հանդիսանայ Պուլկար գաղթական Իսմէթ Արվիթ, իբր մարզիչ աշխատելով: Ինքը քանի մը վկայականներու արժանացած է այս մասնաճիւղին մէջ:

Այս տարի, իբր նորութիւն, պիտի կազմակերպուի աշխատութիւն մը որ երկար տարիներէ ի վեր չէ փորձուած: Խսահանցի մեր ընկերուհիներուն ալ ճատրակի դասեր պիտի տրուին այս հաւաքականութեան մէջ:

Թուրքիոյ Ճատրակի Ֆետէրասիոնի նախկին Նախագահ Ժիբայր Զաքըր Օհաննեան կ'առաջարկէ այս խոստմնալից ճատրակասէր ընկեր եւ ընկերուհիներու ծնողներուն անպայման ղրկել իրենց զաւակները եւ օգտուիլ ճատրակի դասերէն, քանի որ ճատրակը այսօր ընդունուած է որպէս շատ օգտակար զբաղում մը:

Թաքսիմցիներու Ճատրակի խումբին հասցէն հետեւեալն է.

Kurtuluş cadd. No29

Կարելի է դիմել Շաբաթ օրերը ժամը 16.00էն սկսեալ:

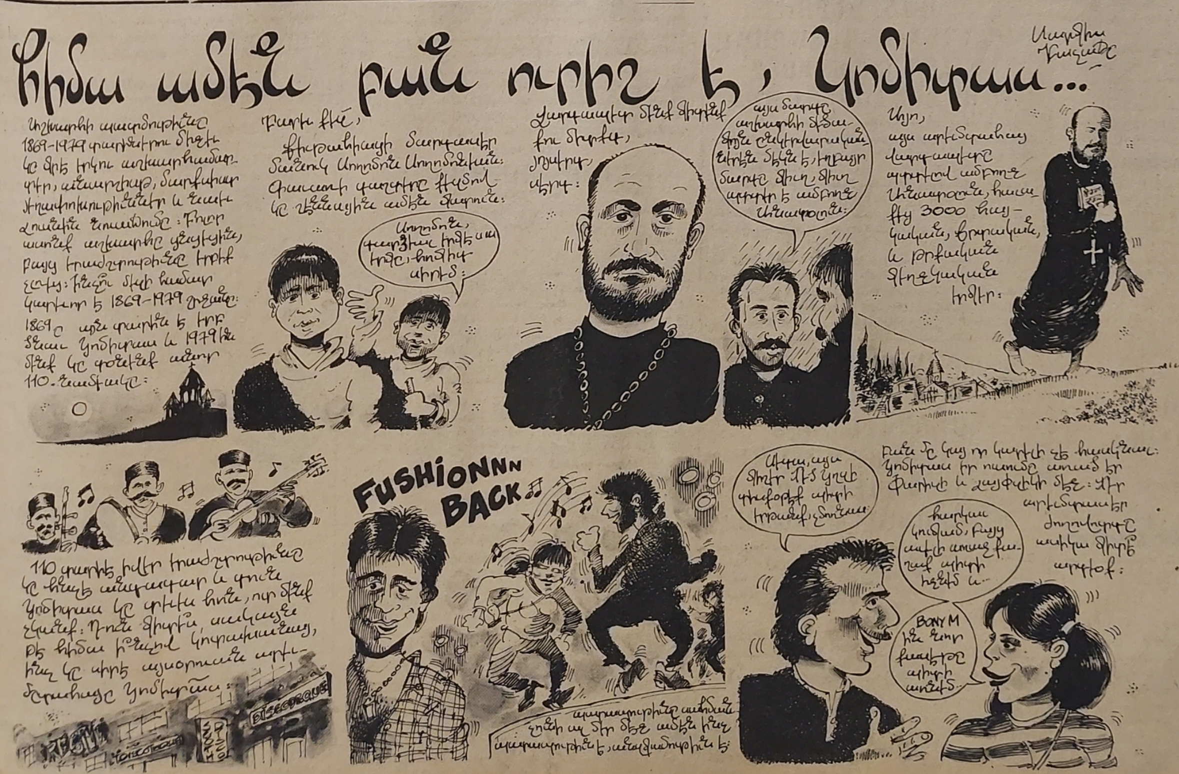

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Պատրաստեց՝ ՇԱՀԻՆ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

M. LIPTON
Second Hon. mention,
Israel Problemists' Assn. Tourney,
1955 338

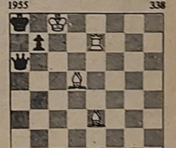

ԽՆԴԻՐ

Գտէք թէ ինչպէս մատ կարելի է ընել երեք քայլով:

ԱՆՑԵԱԼ ԽՆԴՐԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Բանալին

1.-a6	Թg7
2.- Զc5+	Ա:d4
3.- Զe6×	
1.-	Զd5
2.- Զ:d2+	Ա:d4
3.- Զ:f3×	

Էջեր՝ Նոր սերունդի

Թիւ 5

ԿՈՄԻՏԱՍ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ՊԱՊՎԸՐԵԱՆ

Մեր մշակոյթի պատմութեան վերջին դարուն ոչ մէկ դէմք գեղարուեստական, գրական լայն ժողովրդականութիւն չէ վայելած Կոմիտաս Վարդապետի չափ։

Պահ մը խորհինք թէ ինչ է ասոր պատճառը։ Արդեօք Կոմիտաս իրապէս երաժշտական հսկա՞յ մըն էր, թէ ուրիշ պատճառներ կային։ Ան միջազգային ճանաչում մը չունեցաւ, չդասուեցաւ Եւրոպական երաժշտական մեծ դէմքերու կարգին, ինչպէս՝ Պախ կամ Պէթհովէն։ Որովհետեւ Կոմիտասի մասին որեւէ գաղափար չունէին ուրիշ ազգեր։ Ասոր պատճառն ալ այն էր, որ Կոմիտաս իսկական Հայ երգի ոճին հետ զբաղեցաւ։ Մեզի, այսինքն մեր սերունդին Հայ երգը պէտք մշակէր։

Մեր երաժշտութիւնը, մինչեւ Կոմիտաս, ֆոլքլորիկ էր։ Մեր ժողովրդական, ազգային կամ եկեղեցական երգերը միաձայն էին։ Եւ ասոր համար մեր երաժշտութիւնը հեռու մնացած էր համաշխարհային մեծ ընտանիքէն։ Առաջին անգամ Կոմիտասն էր որ այս հարցին անդրադարձաւ կարեւորութեամբ։ Եւ աշխատեցաւ Հայ երգը դուրս բերել՝ ֆոլքլորիկ ու նախնական վիճակէն, եւ նոր հիմեր դրաւ Հայ երաժշտութեան մէջ։ Այդ նպատակին իրագործման համար դիմեց ամենէն անմիջական ու հարազատ աղբիւրին, որ է Հայ աշխատաւոր գեղջուկին երգը, անոր ուսումնասիրութիւնը եւ մշակումը։ Կոմիտաս Վարդապետի ստեղծագործական կեանքի բուն շրջանը կը զուգադիպի Եւրոպայի տպաւորապաշտ(empresyonist) նոր շրջանին, կը մտնէ այս նոր շարժումին ծիրէն ներս։ Հետեւաբար անոր գործը դուրս կուգայ ազգային շրջանակներէ եւ կը ստանայ միջազգային արժէք եւ չափանիշ։ Այս պատճառաւ է որ մենք Կոմիտասը կը նկատենք մեր գիտական երաժշտութեան իսկական հիմնադիրը։

Կոմիտասի գործին մէջ ուրիշ ազդակ մը կը հանդիսանայ ընկերային դիմագիծն ու նշանակութիւնը։ Ինքը հրապարակ իջած էր այնպիսի շրջան մը երբ Արեւելեան Հայաստանի մտաւոր կեանքին վրայ իշխած էին Ռուս քաղքենիական բարքերը։ Այդ օրերուն Հայ երգի լեզուն մերժուած էր նորահաս Հայ երիտասարդութեան կողմէ։ Պոլսոյ եւ Ֆրանսայի մէջ ալ գրեթէ նոյնն էր այս վերջին կացութիւնը։ Ազգային դիմագիծը Կոմիտասեան այդ շրջանին է որ հրապարակ իջաւ։ Ու կը տեսնենք թէ Հայ եկեղեցիին այս համեստ սպասաւորը, Հայ աշխատաւոր ժողովուրդի հոգիի ձայնը, Հայ երգը տարած է սալոններէ ներս։ Բայց Կոմիտաս Հայ երգը միայն տեսութիւն մը ըլլալով ձգած չէ, նաեւ անոր գործադրողը հանդիսացած է։ Կը տեսնենք զինքը գաւառէ գաւառ, գիւղէ գիւղ, տունէ տուն պտտելով եւ երգել տալով դեռատի գեղջուկին կամ պապիկին՝ Հայ երգը։ Նօթեր ու ծանօթութիւններ կը հաւաքէր անվերջ, միւս կողմէ ալ այդ երգերը կը մշակէր ու կը զարդարէր տանելով Հայկական փարթամ սալոններէ ներս եւ իր շուրջը, իրեն հետ երգելու հրաւիրելով Հայ քաղաքացին։ Եւ պէտք չէ մոռնալ իր հոգեւորականի հանգամանքը։ Ան Հայ եկեղեցիի կուսակրօն մէկ քահանան էր, մոռցած՝ Հայ եկեղեցականի կոչումը եւ նուիրուած՝ աշխարհիկ գործի մը, գիւղերը պտտելով, շփումներ ունենալով ժողովուրդի բոլոր խաւերուն հետ։ Երկսեռ խումբեր կազմեց եւ անոնց սորվեցուց երգելու եղանակը։ Գիւղացի Հայը Կոմիտասի մէջ գտաւ իր պարելակերպը։ Իսկ քաղաքացի Հայը Կոմիտասի միջոցաւ ճանչցաւ գիւղը, գիւղացի Հայ ժողովուրդը։

Կոմիտասի գործերուն մէջ կայ նաեւ ազգային ազդակը։ Ազգային տեսակէտով արժէք ունի ամէն արուեստագէտ, որ իր տաղանդով կը ծառայէ իր մշակոյթին։ Բոլոր այն արուեստագէտները որ կը լքեն իրենց մայրենի երգը, գիրը կամ գրականութիւնը, անոնք ազգային տեսակէտէ արժէք չունին։ Այսպէս՝ Կոմիտաս մեր պատմութեան մէջ կը հանդիսանայ ազգային գլխաւոր դէմքերէն մէկը։ Անոր կազմակերպած համերգները, դասախօսութիւնները ցնցած են ամբողջ հայութիւնը։ Անոր ձայնը միացուցած է Արեւելահայը, Արեւմտահայը, Կաթոլիկը եւ Բողոքականը։ Ահա թէ ինչու Կոմիտաս կը մտնէ մեր ազգային գլխաւոր դէմքերուն մէջ։ Կոմիտաս մեր երաժշտութեան ուսումնասիրութիւնը զետեղեց արդիական երաժշտութեան հիմերուն վրայ։

ԳՈՅԱՊԱՅՔԱՐ

Գրեց՝ ԲԱԳԱՐԱՏ ԷՍԴՈՒԳԵԱՆ

Դարերու տարօրինակ նմանութիւնը այն եղաւ Հայ ժողովուրդի պատմութեան մէջ՝ որ մենք շարունակ մնանք գոյապայքարի մը մէջ։

Շինարար, բնիկ ու հողագործ ժողովուրդ ըլլալու բնական հետեւանքը եղաւ մեր տոհմիկ յառաջդիմասէր զարգացումը։ Հայկական այս մասնայատկութեան շնորհիւ է որ բոլոր դրացի ժողովուրդներէ աւելի փառաւոր մշակոյթ մը կերտեցինք, մեր քրտինքը արդիւնաբեր դարձուցինք եւ զմեզ պատրաստեցինք ամէն տեսակ ձեռնարկներու ռահվիրաները հանդիսանալու։ Հիմնեցինք առաջին Քրիստոնեայ պետութիւնը, այդ պետութեան սահմաններուն մէջ քարը քարին վրայ դնող վարպետ մը եղանք եւ ոչ թէ քար քարի վրայ չձգող բարբարոս։ Շինեցինք եկեղեցիներ, նոյնիսկ մզկիթներ, շրջանի մը երբ բազմաթիւ զրացիներ տակաւին վրաններու տակ կը բնակէին։ Հազարհինգհարիւր տարիներէ ի վեր ունեցանք ու գործածեցինք սեփական տառեր, առաջին տպարանը բանեցուցինք այդ տառերով։ Քարերն ու մետաղները ձեւաւորելու մեր յատկութեան շնորհիւ սեփականացուցինք զանազան արհեստներ։ Վերջապէս Անատոլուի տնտեսական արժեւորումը յղացում տուաւ յառաջադէմ փիլիսոփայութեան մը։

Սակայն ամէն ինչ ստեղծագործութեամբ չէ միայն որ կ՚արժանանայ ապրումի։ Նաեւ պայման է պահպանումը բոլոր այդ արժէքներուն, քանի որ անասնապահութենէն ուրիշ գործ չգիտցողն ալ ցորենի պէտք ունէր, մետաղը ձեւաւորելու կարողութիւն չունեցողն ալ պէտք ունէր պղինձէ գոյլին եւ այդ շրջանին Արեւելքէ եկող բարբարոս ցեղերը ու Արեւմուտքի խաչակիր աւազակները, մին սովի, միւսը չռայլութեան հետեւանքով ստիպուեր էին շահագործել գեղջուկին ճակտին քրտինքը...։

Այսպէս սկսաւ, այսպէս շարունակուեցաւ եւ այսօրուան հասաւ Հայ ժողովուրդի պատմութիւնը։

Դարերու ընթացքին սերունդներու հետ իրարու յաջորդեցին ազգապահպանման ջանքերը, սակայն ժամանակը միշտ տկարացնող դեր ունեցաւ, այնքան որ երբ մեր օրերուն հասանք, այլեւս ծառը զատեր էին անտառէն։ Մեր ժողովուրդը ցրուեր էր աշխարհի չորս ծագերուն, Սփիւռքահայութիւնը դէմ առ դէմ մնացեր էր քաղքենիացման ու անոր հետ զուգահեռ ընթացող օտարամոլութեան քանդիչ ազդեցութիւններուն հետ։

Բայց մեծ է մեր ժառանգը տակաւին, հետեւաբար գոյամարտը պիտի շարունակէ նաեւ մեր ճիգերով, քանի որ տակաւին գոյութիւն ունին մեր դպրոցները, եկեղեցիները, բարեգործական հաստատութիւնները, Ծանուց Միութիւնները, երգչախումբերը, մամուլը եւ բոլորին շունչ տուող Հայ ժողովուրդը։

Հիմա ժառանգորդը մենք ենք, ստիպուած ենք այս նուրբ աւանդը փոխանցել ապագայ սերունդներուն, հետեւաբար պարտաւոր ենք նախանձախնդիր ըլլալ։ Չենք կրնար ներողամիտ աչքերով նայիլ մեր աւանդներուն վնաս պատճառող որեւէ տգիտութեան։ Այսինքն պիտի շարունակենք պքպտել, գնահատել եւ քննադատել բոլոր այն գործունէութիւնները որոնք ազգային դիմագիծ չունին։ Ամէն ոք իր պատասխանատուութիւնը յանձն թո՛ղ առնէ ուրեմն։

Ինքը հանդէս կուգայ նաեւ որպէս երգիչ։ Արուեստի հաղորդական մեկնաբան՝ մը եղեր է ան իր ձայնով։ Համերգային գործունէութեան զուգահեռ տարած է դասախօսական աշխատանք ալ։ [illegible]ած է Հայ գեղջուկ կամ հոգեւոր երգերու հարցերը։

Բազմակողմանի էր Կոմիտասի երաժշտական գործունէութիւնը։ Կոմիտաս լայն վաստակ ունի նաեւ երաժշտական մանկավարժական ասպարէզի մէջ։ Պոլիս գտնուած ատեն դասաւանդեց Հայկական դպրոցներու մէջ։ Այո՛, իր երգեցողութիւնը սրտի հետ սերտ կապ ունի եւ ուղղակի հոգիին կ՚երթայ։

Ուսուցիչ պարոններ եւ քոյրե՛ր, պէտք է կարեւորութեամբ մօտենալ երաժշտական դաստիարակութեան գործին։ Պէտք է սորվեցնէք մեր մանուկներուն Հայ երգը եւ մօտէն ծանօթացնէք այն հանճարեղ մարդը՝ որ Կոմիտասն է։

Եւ մենք՝ քաղաքացիներս պէտք է առատօրէն ունկնդրենք երգերը Կոմիտասին, որ մեր սերունդին համար մշակեց Հայ երգը։ Ան մեր երգին համար եղաւ ժողովրդական, ընկերային եւ ազգային հանճար մը։

ԱՊՐԻ Ս. ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԸ ԵՒ ԴՊՐԵՎԱՆՔՑԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ Հ. ԱՐԱՔՍ

1954-ին երջանկայիշատակ Գարեգին Պատրիարքի մեծ աւանդէն, Ս. Խաչ Դպրեվանք մը հիմնելու գաղափարէն 25 տարիներ վերջ, ահա դիմացն ենք հոյակապ հաստատութեան մը, մեզի հետ ՚ւնենալով նաեւ անոր արդիւնքը, արժէքաւոր երիտասարդութիւն մը՝ Դպրեվանքցիներ։

Հակառակ որ կարգ մը անհասկնալի որոշումներով Դպրեվանք բառը չի յիշուիր այլեւս պաշտօնապէս, ան շարունակած է իր առաքելութիւնը եւ իր լայն թեւերուն տակ պահած է մեծամասնութիւնը գաւառէ եկած տղոց։

Տիգրանակերտ, Վարդօ, Իսկէնտէրուն, Կեսարիա եւ տակաւին շատ ու շատ անկիւններէ ժամանող տղոց նախ նոյլ դասական ուսումը, յետոյ անոնց շահեցնել լաւ Դպրեվանքցի մը ըլլալու մասնայատկութիւնները։

Արդիւնքը մէջտեղն է։ Անտարակոյս Դպրեվանքցի երիտասարդներն ալ ունին իրենց թերութիւններն ու պակաս կողմերը։ Զարմանալի չէ։ Մխիթարեանցի, Կեդրոնականցի, Էսաեանցի, Սահակեանցի եւ կամ ուրիշ դպրոցի մը շրջանաւարտն ալ ունի իր թերութիւնները։

Աւելի առաջ երթալով կրնանք պնդել թէ ամէն երիտասարդութիւն, վարժարանէ մը շրջանաւարտ ըլլայ կամ ոչ՝ պատկանի տարբեր տեսակէ խմբակի մը, պիտի ունենայ իր թերութիւնները։ Չենք կրնար ասոր հակառակը պնդել։

Նկատի առած թերութիւնները կամ ատոր քով առաւելութիւնները, մենք մեր հաշւոյն կրնանք պարծենալ Ս. Խաչ Դպրեվանքէ շրջանաւարտ մեր երիտասարդներով կամ ներկայիս հոն կարդացողներով։ Մեծ մասամբ գաւառէն եկած այս տղաքը իրենց նախնական ուսումը ստացած կ՚ըլլան Գարակէօզեան որբանոցէն կամ ուրիշ վարժարանէ մը։ Յետոյ Դպրեվանք կուգան, առաջին տարիներուն ունենալով փոքրիկ ցնցում մը։

Նոր դպրոց մը սկսած ըլլալու առաջին շուարումէն ու յուզումէն է որ կուգայ այս ցնցումը։ Բայց անոր մէջ նոյնքան կարեւոր դեր ունի մշակոյթի այն տարբերութիւնը, որ իրենց մէջ կը ստեղծէ օտարութեան զգացում մը։

Այս տղաքը, մեծամասնութեամբ, կուգան այնպիսի տեղերէ, ուր շատ տարբեր են մշակութային բարքերն ու արժէքները, բաղդատմամբ Իսթանպուլի նման գոզմոփոլիթ քաղաքի մը։ Ասիկա շատ որոշ ու բնական կէտ մըն է։ Այդ առաջին տարիներուն տղոց ներաշխարհին մէջ ծայր կուտայ պայքար մը, որ անհասկնալի կը մնայ սակայն կարգ մը քաղաքացիներու։ Մենք գիտենք որ յաճախ «Տիկնանց Ցանձնախումբերու» կարգ մը տիկիններ, կամ ազգասէ՜ր խնամակալ պարոններ տղոց ետեւէն ըսած են. «Ի՛նչ զավալլը տղաք են ասոնք, ինչքան կոշտ են, խօսք՝ մեր մէջ ասոնք դիւրին դիւրին մարդ չեն ըլլար»։ Մենք այսպիսի արտայայտութիւններ ունեցողներուն երեսին վրայ շառաչուն ապտակներ կրնանք իջեցնել։

Այո, Դպրեվանքցի երիտասարդները այսօր այնպէս մը մարդ եղած են, այնպէս մը մարդ եղած են որ ատենօք իրենց չհաւնողներուն հիմա կրնան մարդկութեան փառաւոր դաս մը տալ։ Դպրեվանքի մթնոլորտը հասցուցած է գիտական հիմերով խորհիլ գիտցող, մարդասիրութեան իմաստը լաւ գիտցող, եւ ոչ թէ բառարաններէն սորվող, կեանքի մէջ սիրուած, յառաջդիմասէր երիտասարդութիւն մը։

Ասոր փոխարէն կարգ մը ազգայիններ, որոնք «ընդհանուրին աչքերուն տակ նուիրատուութիւններ ընելու սովորութիւն»ներ ունին, իրենց այդ վարժութիւնը ի գործ դնել չեն ուզեր Դպրեվանքին նկատմամբ։ Որովհետեւ Դպրեվանքի խնամակալներուն մէջ ցարդ չէ գտնուած մէկը որ այդպիսի անհատներու նկատմամբ շողոքորթութիւն ընէ։ Այս տեսակէտ անհատները իրականութեան մէջ չեն հանդուրժեր որ Դպրեվանքի շրջանաւարտները կեանքի մէջ յաջողած ըլլան եւ [illegible] իրենց առջեւ, չշողոքորթեն իրենց։

Սակայն ուշադրութիւն. շնորհակալութիւն չըսինք, շողոքորթութիւն ըսինք, քծնիլ ըսինք։

Այո, Դպրեվանքցի երիտասարդութեան ինքնավստահութիւնը այնպիսի գագաթնակէտի մը հասած է, որ կարգ մը շրջաններ կը պնդէին հետեւեալը. «Միակ Հայ յառաջդիմասէր երիտասարդը Դպրեվանքէն միայն կ՚ելլէ»։ Այս պնդումը բնականաբար գիտական հիմերու վրայ նստած չէ, այլ չափազանցութիւն է։ Բայց ինչ կ՚ուզեն թող ըսեն այդ կարգ մը շրջանակները, այսօր, Ս. Խաչ Դպրեվանքի 25-րդ տարեդարձին, մեր տեսածը այն է որ, այս վարժարանէն ելած երիտասարդութիւնը, հակառակ կարգ մը թերութիւններու կամ քննադատելի կողմերու, յառաջդիմասէր ու մարդասէր դիմագիծ մը ունի։

Հազարումէկ անգամ ըսուած է որ Թուրքիոյ Հայ երիտասարդութիւնը երբեք կարելի չէ անջատել Թուրքիոյ ներքին պայմաններէն եւ իրողութիւններէն։

Ուրեմն Դպրեվանքցիները, եթէ որպէս ամենապարզ ընելիք բան, ճիգ ընեն կարգ մը անհասկացողութիւնները մէջտեղէն վերցնելու համար, կը կարծեմ որ լաւագոյնին հասած պիտի ըլլան։

Ապրի՛ այն արեւաշող երիտասարդութիւնը հասցնող Ս. Խաչ Դպրեվանքը։ Ապրին հոնկէ հասնող երիտասարդները։ Եւ մե՛նք ալ ազնուօրէն ջանանք ապրեցնել այս պանծալի վարժարանը, Ս. Խաչ Դպրեվանքը։

Նամակ խմբագրութեան...

ՀԱՂՈՐԴՈՒԻԼ ՄԵՐ ԱՐԺԷՔՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Գրեց՝ Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Սիրելի ընկերներ,

Ահաւասիկ Ձեր՝ Նոր Սերունդ՚ի էջերը կը յաջորդեն իրարու եւ մենք ամէն մէկ թիւին մէջ նորութիւններ կը գտնենք, նոր ձայներու կը հանդիպինք ձեր մէջ։ Կը տեսնենք նաեւ որ հետզհետէ ձեր տուրքն ալ վճարել կը սկսիք մեր անցեալի արժէքներուն, փաստելով որ արդէն անտարբեր չէիք անոնց նկատմամբ։

Ճիշդ է, ամէն ընկերութիւն, ամէն մշակոյթ, նախ եւ առաջ անցեալ է, յետոյ ներկայ։ Մարդիկ իրենք զիրենք կը խաբեն, եթէ անցեալը մոռնալով ներկան միայն տեսնեն, ներկային համար միայն սիրտ հատցնեն։ Անցեալը արմատ է, առանց արմատի ի՞նչպէս կանգուն մնանք ու բարձրանալ աշխատինք։

Միջին դարու մեր մատենագիրներէն մինչեւ Կոմիտաս կամ Խաչատուրեան, իւրաքանչիւր անուն, իւրաքանչիւր իրագործում, գուրգուրանքի արժանի են ոչ թէ պարզապէս անոր համար որ մեր արժէքներն են, այլ մանաւանդ անոր համար որ մենք ոտքի ենք ու կանք անոնց շնորհիւ։

Ներկան ապրեցնելու, ներկան զարգացնելու համար պայման է հաղորդուիլ անցեալի արժէքներուն հետ։ Անցեալ չունեցողները ներկայ ալ չունին, պարզապէս զէրօ մը ունին, որմէ ճամբայ կ՚ելլեն...։

Երգիծանկար՝ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԼՕՃՄԷՆ

ՃԱՆՉՆԱՆՔ ԱՆՑԵԱԼԻ ՀԱՅ ԱՐԺԷՔՆԵՐԸ

Գրեց՝ [illegible]

[illegible] ... 1832-ին ... [illegible]

[illegible] 15-րդ դարու մեր փիլիսոփաներէն մէկն է: [illegible] ... Դարվինի (1809–1882) եւ Լամարքի (1744–1829) տեսութիւններուն: [illegible]

[illegible] ԱՆԱՆԻԱ ՇԻՐԱԿԱՑԻ: [illegible]

[illegible]

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ

Գրեց՝ ԼՈՐԻՍ ԱՐՄԱՆ ՓԱՐՏԻԶՊԱՆԵԱՆ

Հայ ժողովուրդին աշխարհի 54 երկիրներու մէջ տարածուած ըլլալն ու այս այլազան հողերու վրայ շուրջ 6 միլիոնի բնակչութիւն մը ունեցած ըլլալը [illegible] մեր ուշադրութեան կը յանձնէ մեծ եւ լուծումի կարօտ հարցեր:

Հայ ժողովուրդին այս տարածուն վիճակէն ծնունդ առնող զանազան հարցերու [illegible] լուծման միջոցներուն մէկն է Հայ մամուլը:

Տալով տեղական լուրեր այն երկրէն որուն վրայ կ'ապրի, բերելով մշակութային եւ ընկերային աշխատանքներու վկայութիւններ եւ [illegible] Հայ գաղութի աշխատանքէն եւ կեանքէն պատկերներ, Հայ մամուլը իր տարածքին մէջ կը տարածէ իր բոլոր [illegible]:

Այս խորքութիւնը Հայ մամուլին պարգեւած է փոխադրական միջոցի մը յատկութիւնը: Միջոց մը՝ լուրերու, մշակութային ու ընկերային աշխատանքներու, միջոց մը այլ հայկական գաղութներու հարցերու, վերջապէս միջոց մը զգացումներու՝ փոխանակութեան, ուղղակի մայրենի լեզուով, որպէս [illegible] զանազան երկիրներու մէջ հաստատուած Հայկական գաղութներու:

Հայ մամուլն է որ պիտի խօսի Հայ հանրային կարեւոր անձնաւորութիւններու, արուեստագէտներու ու գիտնականներու մասին: Ան է որ պիտի արտայայտուի Հայ ժողովուրդին ուսումնասիրութիւններուն, [illegible], յաջողութիւններուն մասին:

Հոն է որ պիտի կարդանք մեր ընկերային եւ մշակութային աշխատանքներու վերաբերեալ հարցերուն շուրջ, հոն է որ պիտի գտնենք մեր կեանքի բոլոր շրջաններու մեր ուրախութիւններն ու վիշտերը:

Հայ մամուլի էջերուն մէջէն մենք տակաւին պիտի լսենք մեր ընկերային բոլոր [illegible], մեր այսօրուան վիճակը: Հայ մամուլն է որ Հայ ժողովուրդի հանրային կարծիքն ու ըմբռնումը պիտի ձեւաւորէ:

Գալով մեզի, Հայ երիտասարդութեան, մենք ալ պէտք է պաշտօնը ունենանք հետաքրքրուելու եւ շահագրգռուելու Հայ մամուլով: Ընել՝ գրական քննադատութիւններ, նոյնպէս գնահատել Հայ մամուլին տարած աշխատանքը, քաջալերել զայն իր մշակութային եւ կրթական աշխատանքին մէջ: Այս է որ պէտք է ընենք, եթէ կ'ուզենք ունենալ ա՛լ աւելի լաւ թերթ մը:

Նախ տալ, եւ յետոյ ուզել, նախ ցոյց տալ հետաքրքրութիւն, եւ յետոյ պահանջել լաւ թերթ մը:

ԼՐԱՏՈՒ

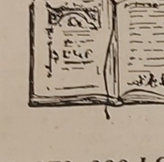

2·070·000 ԼՈՅՍԵՐ

Հայրենիքի Ձայն շաբաթաթերթի 24 Հոկտեմբերի թիւէն կը տեղեկանանք, թէ 1979 Համաշխարհային Մանկանց Տարիի առիթով Սովետական Գրականութիւնը պատանի ընթերցողներու համար լոյս ընծայած է 380 գիրքեր, երկու միլիոն եօթանասուն հազար ընդհանուր տպաքանակով:

Չենք տար յօդուածին մանրամասնութիւնները, մեկնաբանութիւն ալ չենք ըներ, միայն կ'ուզենք յիշեցնել թէ Հայաստանի ընդհանուր բնակչութիւնը 3 միլիոն 31 հազար է:

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՆԻՍԱ ՍԵՐԷԶԼԻԻ ՀԵՏ

Նիսա Սէրէզլի հետաքրքրութեամբ կը ԲԱՑԷ Մարմարան

Լուսանկար՝ ՄԿՐՏԻՉ ԹՈՐՈՍ

Տեսակցեցաւ՝ ՇԱՀԻՆ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Մեր թատրոնի արժէքաւոր արուեստագիտուհիներէն Նիսա Սէրէզլի երկու տարուան համար բաժնուելով Իսթանպուլէ, գացած էր Անգարա: Անգարայէ վերադարձին իր հետ տեսակցութիւն մը ունեցանք Բենթէր Թատրոնի մէջ: Իր կեանքի պատմութիւնը սապէս ըրաւ համակրելի դերասանուհին:

–Էրզինջիւղի աղջկանց Լիսէն աւարտելէ վերջ Զուիցերիա գացի ճարտարապետական ուսում ստանալու համար: Հոն հինգ տարի կարդացի Ֆրանսական Փիլոլոժի եւ յետոյ վերադառնալով Իսթանպուլ, Տնտեսական Ֆաքիւլթէի Լրագրական բաժինէն շրջանաւարտ եղայ: Միջոց մը աշխատեցայ ՆԷՖի Սապահ թերթի մէջ եւ 1954-ին առաջին անգամ ըլլալով որպէս ամաթէօր բեմ ելայ: 1961-ին Տօրմէնի Թատրոնին մէջ որպէս փրոֆէսիոնէլ դեր ստանձնեցի: Եւ այդ օրուընէ ասդին թատրոնը ընտրեցի որպէս ասպարէզ: Ցետոյ ճանչցայ Թոլկա Աշըրնէրը եւ անոր հետ 1968-ին հիմնեցի սեփական թատրոնս:

Ինչո՞ւ սակայն Նիսա Սէրէզլի իր թատրոնը առած տարած էր Անգարա, երբ ան այնքան կը սիրուէր քաղաքիս մէջ եւ կը յաղթանակէր բեմին վրայ իւրաքանչիւր ներկայացումով: Ինք սապէս կը պատասխանէ.

–Այս որոշումը ամբողջովին տնտեսական պատճառներ ունի: Շէնքը, որուն մէջ կ'աշխատէինք, սեփականատէր փոխեց: Նոր տէրը հինին հետ չկրցաւ համաձայնիլ եւ թատրոնին սրահը երկու տարի փակ մնաց: Իսկ մենք չկրցանք մեզի յարմար վայր մը գտնել ու ահա ստիպուեցանք Անգարա երթալ:

Արուեստագիտուհին այստեղ յիշեց աստղաբաշխական համեմատութիններու հասնող վարձքերը եւ ըսաւ.

–Այսօր թատրոնի սրահներու վարձքերը 2 միլիոն լիրայի շուրջ են: Այս բարձր վարձքերը նոյն համեմատութեամբ չեն կրցած ազդել տոմսերու գիներուն վրայ: Նկատի առնելով նաեւ ուրիշ ծանր ծախսեր, կրնանք ըսել որ, մէկ կողմ՝ դրամ շահիլը, մեր գրպանէն դրա՛մ վճարել անգամ հարկ եղաւ երբեմն: Հիմա որ Իւմիտ Թատրոնը փակուած է, հոս Ալի Փոյրազօղլուի հետ պիտի ներկայացնենք Ջէօֆ Զաթան թատերգութիւնը:

Անգարայի հանդիսատեսի եւ Իսթանպուլի հանդիսատեսի միջեւ ի՞նչպիսի տարբերութիւններ տեսած է արդեօք համակրելի արուեստագիտուհին:

–Անգարայի դիտողը աւելի վարժ է թատրոնի, կը պատասխանէ ան, նախ՝ որպէս պաշտօնեաներու քաղաք, Անգարայի հանդիսատեսները նոյն մշակութային մակարդակը, հետեւաբար թատրոնի նոյն ըմբռնումը ունին եւ նոյն բանը կը սպասեն թատրոնէն: Մեզի համար ալ ուրեմն դժուար չէ իրենց ուզածը տալ: Իսթանպուլի մէջ պարագան տարբեր է. ճաշակները եւ սպասումները այլազան են, մշակոյթի մակարդակները իրարմէ շատ տարբեր: Դժուար է հանդիսատեսներու հասարակաց կէտերը գտնել: Մնաց որ հանդիսատեսն ալ ունի իր սեփական հարցերը: Նախ երթեւեկի խնդիրը: Ուշ ատեն ժողովուրդին տուն դառնալը ինքնին հարց մըն է: Անիշխանական դէպքերու պատճառով ընդհանրապէս վախ մը կայ: Այս կէտը նկատի առնելով ուզեցինք օժանդակ ըլլալ հանդիսատեսին եւ ներկայացումին ժամը ճշդեցինք որպէս 20·30: Օրը երկու ներկայացում կուտանք, մէկը երեկոյին ըլլալու պայմանաւ:

Նիսա Սէրէզլի լայն ժողովրդականութիւն կը վայելէ Թուրքիոյ մէջ եւ հետաքրքրական է գիտնալ թէ ըստ իրեն ի՞նչ է, ի՞նչ ըլլալու է թատրոնը.

–Թատրոնը այլազան պարտականութիւններ ունի, բայց իր գլխաւոր նպատակը պէտք է ըլլայ հանդիսատեսին երջանկութիւն պատճառել: Երջանկութիւն՝ գեղարուեստի տեսանկիւնէ, երջանկութիւն՝ գաղափարական տեսանկիւնէ: Հիմնական նպատակը այս պէտք է ըլլայ: Հանդիսատեսը թատրոնի մէջ գաղափար կը փնտռէ:

Իբրեւ թատրոնի նուիրեալ, Թուրքիոյ մէջ ինչպիսի դժուարութիւններ ունիք, կը հարցնեմ արժէքաւոր արուեստագիտուհիին:

–Բոլոր թատրոնները նոյն դժուարութիւնները ունին, կ'ըսէ ան: Վարձքերու ծանրութիւնը գլխաւորն է: Թատրոնի շէնքերու գտնուած փասաժները աւելի շահաբեր նպատակներու կը յատկացուին եւ հետզհետէ աւելի քիչ թատրոն կը կառուցուի: Ատոր փոխարէն Քաղաքապետութիւնն ալ բարձր բաժին մը կը պահանջէ իրեն համար: Թատրոնը որքան ալ լեցնենք, ծախսը չենք կրնար դիմագրաւել: Միւս կողմէ տուրքերն ալ բարձր են: Թատրոնի մը տուրքը հաւասար է լիւքս զբօսարանի մը տուրքին: Այս պատճառաւ թատրոնի ամէն արուեստագէտ քովնտի ուրիշ գործ մըն ալ կը փնտռէ: Օրինակ՝ ես կը փնտռեմ ծանուցումի եւ շօուի գործեր: Ի՞նչ կրնանք առաջարկել, եթէ ոչ խնդրել որ գեղչուին Քաղաքապետութեան բաժինն ու տուրքերը: Յիշենք նաեւ ելեկտրական խզումները, որոնց պատճառով հանդիսատեսները շատ անգամ կը զրկուին հանգիստ ներկայացում մը դիտելէ:

Այսպէս կ'արտայայտուի տարիներու փորձառութեամբ օժտուած դերասանուհին: Բայց միւս կողմէ շատ ալ յոռետես չէ ան:

–Մեր յաճախորդներուն թիւը չէ պակսած, կը շարունակէ: Միւս թատերախումբերուն համար ալ նոյնը կրնամ ըսել: Ժողովուրդը թատրոնի վարժուիլ սկսաւ: Ինչպէս գիտէք, այս տարի երկու նոր թատրոններ հիմնուեցան. Միթթրօ եւ Չէվրէ Թիյաթրօսու: Այս պարագան ցոյց կուտայ թէ տագնապը հարթուելու վրայ է:

Կ'ուզեմ քիչ մըն ալ խօսիլ իր մասին, մանաւանդ (Չիֆթէ Գումրուլար) անուն ներկայացումէն, զոր բեմադրած են այս շրջանին:

–Մեր թատերախումբին մէջ դերասանները միշտ կը փոխուին: Այսինքն խաղին համաձայն դերասան կը վարձենք: Մենք ունեցած ենք նաեւ երկու արժէքաւոր Հայ դերասանուհիներ, մին՝ Սիրարփի Աճէմեան, որ ներկայիս Գանատա կը գտնուի, իսկ միւսը՝ Անդա Թօրոսեան:

«Գալով Չիֆթէ Գումրուլար խաղին, զայն առած եմ Ալտօ Նիքօլայի «Հին Հողը» անուն թատերգութենէն: Բայց ես զայն փոխեցի հիմնովին ու ծայրէն գրեցի: Երկու պատճառներ ունէի այդպէս ընելու համար: Բնագրին մէջ հեղինակը կը խօսէր երկու տարեց այր մարդու եւ անոնց հարցերուն մասին: Մինչդեռ մեր ընկերութեան մէջ տարիքոտ կիներն են որ աւելի շատ հարցեր ունին: Որովհետեւ մեր մօտ այրերը կ'իյնան ընկերութեան վրայ, մինչ կիները կը ճզմուին: Կինը, կանուխ ամուսնութեան մտահոգութեամբ, կարճատեւ ուսում մը կը ստանայ: Կիներու 90 առ հարիւրը ամուսնանալու համար իր գործը կը թողու: Իսկ երբ ամուսինը կը կորսնցնէ, շատ առանձին կը մնայ, զբաղում չի գտներ: Այր մարդուն համար այսպիսի բան չկայ, կ'ելլէ սրճարան մը կ'երթայ ու հարցը կը լուծուի: Այս մտածումներով ես նիւթը փոխեցի եւ երկու կիներ ձեռք առի, փոխանակ երկու այր մարդու: Երկրորդ պատճառ մըն ալ ունէի. երիտասարդ եւ երէց սերունդներու յարաբերութիւնը: Երիտասարդները ուժովցան ընկերային ճնշումները կոտրելու համար, եւ այդ ընելու ատեն կորսնցուցին ընտանիքէ ներս յարգանքը: Մարդոց յարաբերութիւններուն մէջ շատ բան փրթաւ: Իմ կարծիքով, երկու կողմն ալ յանցանքներ ունին, երկուքն ալ իրարու հանդէպ հասկացողութիւն պէտք է ցոյց տան: Կէտ մը կայ, զոր մոռնալու չէ. երիտասարդները ընելիք շատ բան ունին, իսկ տարիքոտները՝ ոչ: Ասիկա բնութեան օրէնքն է: Ուստի երիտասարդները աւելի հասկացողութիւն պէտք է ցոյց տան տարիքոտներու նկատմամբ, որոնք իրենց վերջին տարիները կ'ապրին:

–Նիսա Սէրէզլի այսպէս կ'արտայայտուի ահա մեր ընկերային հարցերուն մասին: Դեռ կրնանք երկար խօսիլ արժէքաւոր դերասանուհիին հետ, բայց քիչ վերջ խաղը պիտի սկսի: Սրտանց շնորհակալութիւն կը յայտնեմ իրեն եւ յաջողութիւններ կը մաղթեմ:

Տեսարան մը Չիֆթէ Գումրուլար ներկայացումէն:

ՄԵՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ

Գրեց՝ ՍԱՐԳԻՍ ԷՔՄԷՔՃԻ

Մանուկներ, որոնց մեզմէ շատեր կը նային իրենց աչքին բիբին պէս, կամ որոնց հետ՝ ոմանք հազիւ կը հետաքրքրուին, եւ որոնք երբեմն ալ բնաւ չեն արժանանար հետաքրքրութեան, կը լքուին, անտէր կը մնան:

Տեսակը կայ անոնց. տարբեր տարբեր ձեւերով կրթուեր են: Ոմանք շփացած, ոմանք ամբարտաւան, ոմանք կայտառ, ոմանք յարգալիր եւ բարեկիրթ: Ոմանք կարծես մեծցեր մեծցեր պզտիկցեր են: Կան տակաւին ի՜նչ անառակներ, ի՜նչ չարաճճիներ: Ասոնց բոլորն ալ մեր ծոցէն փրթած կաթիլներ են, ապագայ օրերու մեծերը, այսինքն երկրին տէրերը, ապառնիի կուտակումը:

Ես անոնցմէ հատ մը կը ճանչնայի, Ալի: Ալի վերը համրածներէս մէկն էր: 8–9 տարեկան, նուրբ ոսկորներով, կարճ վիզին վրայ փոքրիկ գլուխով, ժպտուն կանանչ աչքերով համակրելի տղայ մըն էր: Բարեկիրթ, ազնիւ տղեկ մը, որ տակաւին այս կանուխ տարիքէն դատապարտուեր էր իր ապրուստը շահելու: Այո, ընկերութեան մէկ կաթիլն էր Ալի, խեղճ Ալի:

Զինքը միշտ կը տեսնէի ձեռքը ներկարարի իր սնտուկը բռնած, փայտէ սնտուկ մը՝ որուն օթոյի լաթիքէ մը շինուած կախելիքը ուսէն անցած կ'ըլլար միշտ: Միւս ձեռքն ալ՝ խոզանակը:

Ամէն անգամ որ քովէն կ'անցնէի, իր կանանչ աչքերը կօշիկներուս կը դարձնէր եւ խեղդուկ ձայնով «ներկեմ, աղբարիկ» կ'ըսէր: Կը յուզուէի, մաքուր ալ ըլլային, աղտոտ ալ ըլլային, ներկել կուտայի կօշիկներս, եւ ամէն անգամ որ աջ ոտքս քաշելով ձախ ոտքս կը տեղաւորէի Ալիին սնտուկին վրայ, անոր կեանքին մասին կը մտածէի: Արդեօք ի՞նչպէս անցած էին այդ խեղճ տարիները: Դասն, ցուրտ, անօթի, թշուառ կամ դեռ ուրիշ ի՞նչ: Կը կռահէի, բայց ոչ մէկ հարցում կ'ուղղէի:

Թերեւս հարցնելով, կոտրած կ'ըլլայի իր մանկական սիրտը: Տղաքը աւելի զգայուն, աւելի դիւրաբեկ են: Ուստի ոչ մէկ անգամ հարցուցի իր անցեալը: Արդէն կարեւոր չէր, զինքը այդ վիճակին մէջ տեսնելն իսկ կը բաւէր որ վիրաւորուէին նոյնիսկ ամենէն անզգամները: Ամառ ձմեռ, տաքին կամ ցուրտին, միշտ այդ անկիւնը կը նստէր իր այդ կարկտուած տաբատով, պատառ պատառ կօշիկով եւ վրայի կարճաթեւ բրդեղէնով: Ան իմ մէկ մասնիկս դարձեր էր այլեւս, իւրաքանչիւր հանդիպումիս անոր հետ կարծես կը խօսէի ներքին ձայնով մը, կը հարցնէի ու անձայն կը հեծկլտայի իր ճակատագրին համար:

Օր մըն ալ յանկարծ կորսնցուցի զայն: Մէջտեղերը չկար այլեւս: Ի վերջոյ առի տխուր լուր մը, այնքան տխուր որ հիմա իսկ սարսուռ կը պատճառէ ինծի: Խեղճ Ալի իր հոգին աւանդած էր գործարանատէրի մը նոր գնուած մէկ Մէրսէտէսին անիւներուն տակ: Իր ընկերներէն լսեցի դէպքը: Ալի գրեթէ սառած վիճակով դիմաց անցնիլ ուզած էր օր մը եւ այդ միջոցին ճզմուած էր կառքին անիւներուն տակ: (Բայց նոր չէր որ կը ճզմուէր ան, ինքնաշարժի անիւներուն տակ չէր միայն որ կը ճզմուէր: իրենց ակռաներուն միջեւ եւ արդէն կը ճզմէին ու կը ճզմէին): Մէրսէտէսին տէրը կոխած էր կազին վրայ, եւ անկէ վերջ ալ ոչ մէկը մէկու մը բան մը հարցուցած էր այս մասին:

Անհաւասիկ պարոններ: Անհաւասիկ մեր մանուկներէն մէկը: Ես ամէն բանէ առաջ պիտի անիծեմ կեանքի այն պայմանները որոնք Ալին ստիպեցին այդքան կանուխ տարիքէն աշխատելու: Յետոյ պիտի անիծեմ ձեզ: Ձեզ եւ մեզ, բոլորս, որովհետեւ յանցանքը Ալիին չէ, մեր ընկերութեանն է: Ուրիշը չէ, մենք ենք որ զինքը այս վիճակին բերինք եւ այս վիճակին մէջ ձգեցինք: Ուրեմն ուրիշ յանցաւոր չփնտռենք, մենք մեզ չխաբենք: Մնաց որ, մենք չենք կրնար զմեզ փրկել՝ իրողութիւններուն կռնակ դարձնելով: Ամէն օր ի՜նչ ծանուցումներ կը կարդանք թերթերու մէջ: «ՈՒՆԳԱ Մանկական Բոյնը բացուեցաւ», «Պատրաստ ենք ձեզի սպասարկելու»: Սեփսեւ խոշոր գիրեր ամէն օր կ'ազդարարեն մեզի թերթի մը սիւնակներուն մէջէն: Բայց ո՞ւր են անոնք, կը հարցնենք: Լէվէնթի մէջ, Պէպէքի մէջ, կը պատասխանեն: Եւ ո՞վ են արձանագրուած տղաքը: Բոլոր այդ տղաքը հոս բերուած են, որովհետեւ իրենց հարուստ մայրերը չեն կրցած սպասուհի մը կամ տղոց վրայ վերակացու մը գտնել...:

Իսկ միւս կողմը, կամուրջին տակ.....: միւս կողմը ներկարարներ, բեռնակիրներ, թափառաշրջիկներ, դրամաշորթներ...: Այո, ի՜նչ պատահեցաւ: Ո՞վ պիտի կարենայ պատասխան մը տալ աոր: Անհաւասիկ սեղմուեցանք անկիւն մը եւ պատասխան չկայ: Անցնինք: Անցնինք ու նայինք իրարու ետեւէ հիմնուող այս մանկական բոյներուն, զբօսնարուն, մանկական հաւաքավայրերուն, որոնց տէրերը անվերջ դրամ կը դիզեն զանազան մեքենայութիւններով ու անկարգութիւններով:

Այո, ամէն օր նոր հաստատութիւն մը կը բանայ իր դուռը, բայց ոչ մէկը կը հակի ժողովուրդին վրայ, ոչ մէկը կը մտածէ ժողովուրդին հարցերուն մասին: Մենք ալ ուս կը թօթուենք ու կ'անցնինք, ըսելով. «Ի՞նչ պիտի ըլլայ, խաթարուած կարգուսարքի մը (düzen) անիւները անհաւասիկ»:

Զմոռնանք պարոններ, միայն մէկ չէ, քա՜նի քանի Ալիներ կան այս աշխարհին վրայ:

Եւ յետոյ թերթ մը կ'առնէք ու առաջին էջին վրայ կը կարդաք. «Միացեալ Ազգերը 79-ը Մանկական Տարի հռչակեցին: Փիլիպեան Կղզիներէն մեր հիւրը Տիկին Սթէֆանիա Ալտապատիմ հետեւեալ մաղթանքը ըրաւ մեր մանուկներուն. «Տղաք, ըսաւ, առողջ մեծցէք, խնդացէք եւ զուարճացէք, խաղացէք, օրը ձերն է, ապագան ձերն է»:

Կը կարդաք, անկէ վերջ կամ պատառ պատառ կ'ընէք թերթը, եւ կա՛մ կը թքնէք սա տգեղ հակասութեան վրայ...:

(Թրքերէնէ թարգմանուած)

Դէ՛պ Նոր սերունդ

Թիւ 6

ԾՆՈՂՆԵՐՈՒ «ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ»ՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԴԻՐՔԸ

ԳՐԵՑ՝ ՐԱՖՖԻ Հ. ԱՐԱՔՍ

«Երիտասարդութեան ներկայ դիրք»ին նուիրուած մեր յօդուածաշարքին վերջաւորութեան կը մօտենանք։

Ջանացինք արտայայտուիլ կարգ մը իրականութիւններու մասին, որոնց հետ դէմ առ դէմ կուգան «մանուկները», «պատանիները» եւ «երիտասարդութեան թեկնածու»ները։

Կեցած չէինք նաեւ կարգ մը կաղապարատիպ խօսքերու վրայ, որոնք հեռու են ինքնագիտակցութենէ եւ որոնք ր դեղներու վրայ նստած են մամուկներու նման։

Ցաճախ կը տեսնուի որ մեծերը «ստախօսութիւն» կամ «ստել» բառերը մանուկներուն սորվեցնել կը սկսին տակաւին մանկական վաղ շրջաններէն սկսեալ։

Մայր ատտէհան արժէք կը տրուի ծնողներուն կողմէ տղոց մօտ ստելու, ներողութիւն, չստելու վարժութիւն մը ստեղծելու գործին։

Ականջ տանք սա խօսքերուն.

– Տղաս, մենք հայրդ եւ մայրդ ըլլալով երբեք սուտ չենք խօսիր։ Ստելը սոսկալի բան մըն է։ Դուն մեր զաւակն ես...։

Եւ կամ.

– Զաւակը միշտ ծնողքին հայելին է, ուրեմն դուն ալ մեր զաւակը ըլլալով... եւլն., եւլն.։

Ու յետոյ կը տեսնէք որ այդ նոյն ծնողքը գիշեր մը այցելութեան մը երթալէ առաջ տղուն կ'ըսեն.

– Մենք բժիշկին պիտի երթանք, մի' վախնար, շուտ կուգանք...։

Այս կերպով տղան ամէն բանէ առաջ տունը առանց ծնողքի մնալու գաղափարին մէջ կը տեսնէ «վախնալիք» բան մը։ Ինչու որ ծնողքը «մի վախնար» ըսած է։

Հետեւեալ առտու երեւակայեցէք այդ տղուն վիճակը երբ ան կը խօսի նախակրթարանի իր մէկ ընկերոջ հետ.

– Հայտէ ապո՛ւշ, գիշերը ժամը ինընէն վերջ ո՞վ բժիշկին կ'երթայ։

*

Եւ կամ խրատականներու շարք մը կը սկսի.

– Շիտակ խօսէ, չպիտի բարկանամ, սակայն սուտ մի խօսիր, աշխարհի վրայ ամենէն լաւը շիտակ խօսիլն է, ներողամիտ պիտի ըլլանք։

Այո, այսպէս, կ'ըսուի յաճախ երբ տղան գործած կ'ըլլայ փոքր –եւ կամ մեծ– յանցանք մը։

Տղուն քով կասկած չի մնար այլեւս եւ կ'որոշէ շիտակ խօսիլ։ Կը խոստովանի եւ շիտակ խօսած ըլլալուն իբրեւ վարձատրութիւն լաւ տփոց մը կ'ընդունի։

– Մ՞օ ըսել է իսկապէս գործեցիր այդ յանցանքը, այո՞։ Եւ մէկ մըն ալ առանց ամչնալու կը խոստովանիս այդ մարիֆէթդ։

Այսպիսի փորձառութենէ մը վերջ, անշուշտ, այդ մանուկը, որ վաղը պատանի է, իսկ միւս օր ալ երիտասարդ, պարզապէս «ստել» է որ սորված է իր ծնողքէն, եւ ոչ թէ չստել։

Որովհետեւ ծնողքը, չստելու օրինակ ըլլալու պահուն խսկ կը ստեն։ Եւ տղան կը սորվի որ հանգիստ ըլլալու, չծեծուելու համար լաւագոյն ճամբան ստելն է։

Ուրեմն ասկէ վերջ տակաւին ի՛նչ համարձակութիւն, տղոցմէ ճշմարտախօսութիւն պահանջել, եւ այն տղոցմէ՝ որոնց ծնողքը անոնց սորվեցուցած եւ վարժեցուցած են ստելը։

Ձեռք առնենք սեռային հարցերը։ Մէկ կողմ թող անտարբեր մնալը, «պատանայական գործեր» ըլլալով կը ծանօթացուին այդ հարցերը մանուկներուն։

Տղաքը ստիպել որ իրենց ընկերները ընտրեն «ոչ-քաքա» տղոցմէ, այսինքն ունեւոր, լաւ ընտանիքի տղոց մէջէն։

Այսպէս անխելքօրէն եւ անգիտակցաբար գործադրուող կրթական մէթոտներ եւ անկէ վերջ ալ՝ աժան եւ խախուտ ամբոխավարութիւն (demagoji) մը՝ թէ «ծնողները ամէն բան իրենց զաւակին աղէկութեանը համար կ'ընեն»։

Հոս պէտք է դարձեալ կրկնել թէ ամէն նիւթ, ամէն հարց կապ ունի գիտական, դրամական եւ քաղաքական ազդակներու հետ։

Երբ իր վախճանին կը մօտենայ «Մանկանց Տարի»ն, մաղթենք այնպիսի աշխարհ մը ուր չկա՛յ շահագործում, չկայ դրամապաշտութիւն եւ իբր անոնց հետեւանք՝ չկայ ընդհանուր տգիտութիւն։

ՍԵՐՈՒՆԴՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ ՏԱՐԱԿԱՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գրեց՝ ԴԱԼԱՐ ՀԻՍԱՐԼԵԱՆ

Նոր սերունդը յաճախ կը քննադատուի իր մեծերուն, ծնողքներուն կողմէ։ Անշուշտ պէտք է քննադատել, խրատել, գաղափար տալ, սակայն երբեմն դէմ յանդիման կուգանք անտեղի քննադատութիւններու ալ։

Երիտասարդը, երիտասարդութիւն փորձելով կը սորվին։ Անոնք դեռ կը գտնուին կեանքի սանդուխին առաջին աստիճաններուն վրայ, ուր կարգ մը սխալներ պիտի ընեն եւ այդ սխալները տեսնելով ուղղելու ճամբաները պիտի փնտռեն փորձառութիւն պիտի շահին։ Անոնց փորձելու, սխալելու եւ այդ սխալը սրբագրելու առիթը պէտք է տրուի։ Որենց ամենափոքր սխալը երեսին զարնել, ինքնավստահութիւնը եւ իր եսը խախտել կը նշանակէ։ Ինչ որ ծնունդ կուտայ միշտ արհամարուելու վախն ունեցող, ինքզինքին վստահութիւն չունեցող հոգեպէս անհաւասարակշիռ սերունդի մը որմէ ոչ իր ազգին, ոչ ալ երկրին օգուտ կուգայ։

Պէտք է զանոնք ի հարկին քաջալերել, անոնց առիթներ տալ իրենց ներքուն մնացած յատկութիւնները երեւան հանելու համար։ Իր գործը ինք տեսնելու եւ ինքնաբաւ ըլլալու է։ Կը ճանչնամ ընտանիք մը որուն զաւակը կը յաճախէ աւարտական դասարան եւ նպատակ ունի իր ուսումը Եւրոպա շարունակելու։ Ուստի իր մայրը եւ հայրը կը զբաղին ճամբորդութեան եւլն.ի խնդիրները կարգադրելու համար։ Այսպէս տղան կը վարժուի ամէն բան պատրաստ գտնելու, իր ծնողքէն սպասելու եւ ծուլութեան։ Անշուշտ մօր եւ հօր պարտականութիւնն է իր զաւկին հետ զբաղիլ, բայց որոշ տարիքէ մը վերջ պէտք է արտօնել կամ պահանջել իր գործերով ի՛նք զբաղի, քանի որ ծնողք մը մինչեւ կեանքին վերջը իր զաւկին հետ պիտի չապրի։ Տղան կը կարօտի իր մօրը եւ հօրը գաղափարներուն փորձառութեան, օգնութեան։ Սակայն այս օգնութիւնը պէտք չէ արգելք ըլլայ իր կեանքի ուղիին վրայ գտնուող խոչընդոտները անձամբ յաղթահարելու։ Տղան յարմարելու է նաեւ կարգ մը կանոններու որոնք դրուած են իր ծնողքին կողմէ։ Որովհետեւ սանձարձակ ազատութիւնն ալ զայն կը մղէ պարապութեան մը մէջ ուր երիտասարդը ինչ ընելիքը կը շուարի եւ կը դառնայ աննպատակ անձ մը։

Տղան նկատի առնելով իր մեծերուն գաղափարները, պէտք է վերջին որոշումը ի՛նք տայ իր կեանքի մասին։ Որովհետեւ որքան որ իր ծնողքին զաւակն է, ան ունի իր անհատականութիւնը։

Երիտասարդը երբ թերութիւն մը ունենայ, իր ծնողքը փոխանակ զայն սաստելու, կշտամբելու, իր ժամանակի երիտասարդութեան հետ բաղդատելու, յարմար լեզուով մը իր արարքին կամ գաղափարին սխալ ըլլալը պէտք է բացատրէ։ Իր յանցանքին փոխարէն տրուած պատիժին նպատակը զայն վախցնել չէ, այլ դաստիարակել պէտք է ըլլայ։

Սերունդներու միջեւ վէճեր, անհասկացողութիւններ յաճախակի են, քանի որ քաղաքակրթութիւնը կը զարգանայ եւ նոր մտայնութիւններ երեւան կ'ելլեն։ Սակայն այս անհասկացողութիւնը կարելի է նուազեցնել։ Հոս մեծ դեր կ'իյնայ նոր սերունդին։ Անոնք աւելի շատ հասկացողութիւն պէտք է ցոյց տան իրենց մեծերուն քանի որ մեծերուն բոլոր քննադատութիւնները իրենց զաւակներուն օգտին համար կ'ըլլան։

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐ-ԽԱՂ

ԵՐԵՒՑՈՂԸ...

... ԵՒ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Լուսանկարեց՝ ՍԱՐԳԻՍ ՊԱՀԱՐ

Համեստ խոստովանութիւն...

ԾԱԳԵՑԷՔ ԱՐԵՒԻ ՆՄԱՆ...

Գրեց Ռ. ՀԱՍՏԷՃԵԱՆ

Սիրելի Նոր Սերունդ,

Գիտցէք, լաւ գիտցէք որ հին սերունդը ձեզի հետ է։

Հին սերունդին աչքերը ձեր վրայ են, ո՛չ թէ տեսնելու կամ ձեր մէջ փնտռելու համար թերութիւններ, որոնք պիտի ուրախացնեն զինք։ Հին սերունդին աչքերը ձեր վրայ են, որովհետեւ դուք անոր արեւն էք։ Այո, չեմ չափազանցեր երբ կը գործածեմ արեւ բառը։ Արեւը չէ՞ որ մեզի ջերմութիւն կուտայ, արեւը չէ՞ որ մեզի կը փաստէ թէ կ'ապրինք, արեւը չէ՞ որ մեզի կը յիշեցնէ թէ կ'արժէ նոր օր մըն ալ ապրելու հեռապատկերը։ Եւ վերջապէս արեւին ծագիլն է որ մեզի ապահովութիւն կուտայ ապագային մասին, մե՛ր ապագային մասին։

Հին սերունդը շատ պիտի մսի, հաւատացէք, եթէ իր շուրջը չտեսնէ ձեզ։ Իր շուրջը կամ հրապարակին վրայ, նոյնն է։ Շատ պիտի մսի եթէ չտեսնէ թէ դուք ամէն օր հորիզոնին ետեւէն կը ծագիք տաքաւ տաքցնելու եւ կեանքով լեցնելու համար այն պարտէզը որ ձեզի մնացած է այդ հին սերունդէն, այդ հին սերունդին ալ պապերէն, այսինքն ձե՛ր պապերէն։

Այո՛, ես այս է որ կ'ըսեմ ձեզի։ Մի մոռնաք տաքցնել մեր պարտէզները, կանանչով ներկելու, պտուղներով զարդարելու մեր պարտէզը։ Մեր բոլորին աչքերը ձեր վրայ են եւ դուք ամէն օր պէտք է ծագիք արեւի մը նման։

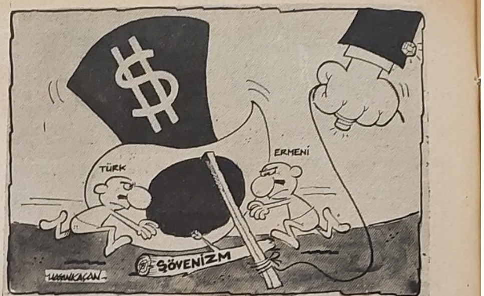

Ինչպէ՞ս կը տեսնէ Թուրք երիտասարդ ծաղրանկարիչ Հասան Գաչան Հայ եւ Թուրք ժողովուրդներուն վրայ լարուած խաղը։ Վերի ծաղրանկարը Մենք՝ Նոր Սերունդի էջին համար պատրաստուած է յատկապէս ծաղրանկարիչին կողմէ։

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ ՄԵԶՄԷ ՄԷԿՈՒՆ

Գրեց՝ ԳԱԲՐԻԷԼ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

Զուխաճը խանի ապականած խցիկներէն մէկուն մէջ կորաքամակ նստեր կ'աշխատիս։

Չեմ գիտեր թէ աչքերդ վաթսուն վաթնոց ... սամ՛փոփէ՞ն կ'այրին, թէ ոչ անոնք յոգներ են զննելէ չորս մատէն վերէն լուսաւորուած կիսաւարտ մատանի մը կամ երազներուդ նման փայլող փոքր վիթվիթները։

Չեմ գիտեր, թէ ականջդ վարպետիդ յանդիմանութիւննե՞րը, սաստերը կամ քեզմէ դժգոհութիւննե՞րը կը լսէ, թէ ոչ ան մտիկ կ'ընէ կանանչ դրամարկղին վրայի ձայնասփիւռէն արձակուող պոռչտուքները Ֆէրտի Թայֆուրի։

Չեմ գիտեր թէ ի՞նչ կ'ուզէ հոգիդ. ապտա՞կ մը իջեցնել վարպետիդ երեսին, երբ քեզ կը յանդիմանէ։ Բայց ոչ, վարպետդ լաւ տղայ է եւ երբեք չի ծեծեր իր աշկերտները։ Ա՛հ, եթէ մէկ մըն ալ չհայհոյէր...։ Միտքէդ կ'անցնի՞ հիմա Մարյպորօ մը ծխել, ուիսքի ըմպել, եւ կամ երթալ քիչ մը հրջիլ Գէմէրալթըի կողմերը։ Այդ ալ չեմ գիտեր։ Բայց լաւ գիտեմ թէ այլեւս նեղել սկսայ քեզ, եկուր քիչ մը փոխենք նիւթը։

Ղեւոնդ, երբեք խորհա՞ծ ես թէ ապերախտ մըն ես դուն պապերուդ հանդէպ՝ որոնք Վարդանանց պատերազմը ըրած էին. եւ կամ դաւաճան մըն ես մեծհօրդ կամ մեծմօրդ հանդէպ, որոնք աշխարհ փոխել նախընտրած էին քան թէ փոխել իրենց անունը։ Եւ դուն, անոնց որդին, արդեօք օր մը օրանց Հայ եմ ըսի՞ր պարծենալով այնքան որքան կը պարծենաս Ֆէնէրպահչէլի եմ ըսելով։

Մի' վշտանար, Ղեւոնդ։ Ըսել չեմ ուզեր թէ դուն Հայ չես։ Դուն ալ առնուազն ինծի չափ Հայ ես. բայց օտարամոլութենէ վարակուած, հանգստամոլութեան ճիրաններուն գերի ինկած եւ իր մշակոյթը լքած Հայ մը, ինչպէս է նաեւ դժբախտաբար մեր երիտասարդութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը։

Այժմ ճիշդ է որ քու նկարագիրդ արմատական փոփոխութեան մը ենթարկելու աշխատիլը հոսանքին դէմ թիավարել է ի զուր։

Քեզի եւ քու նմաններուն Կիւնայտըն կողքին Մարմարա ալ կարդալ, Տօննա Սամըրի հետ Խաչատուրեան կամ Կոմիտաս ալ մտիկ ընել եւ օտար լեզուի մը զուգընթաց մայրենի լեզուդ ա՛լ խօսիլ առաջարկելը տարբերութիւն չունի Այէթուլլահ Խոմէյնիի Քրիստոնեայ դառնալ առաջարկելէ։

Բայց նորէն ալ օր մը ե՛կուր մեր Սանուց Միութիւնը, Ղեւոնդ եղբայր։ Մէկմէկ գարեջուր կը խմենք ու քիչ մը կը խօսինք, հանդարտ գլուխով, որովհետեւ օտարամոլութեան ու հանգստամոլութեան եւ դրամամոլութեան նման պատուհասներ չեն կրնար երբեք ապաստանիլ այդ տաք բոյնին մէջ։

Չափեր

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Քաղեց՝ ԼՈՐԻՍ ԱՐՄԱՆ ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԵԱՆ

Առաջին հայերէն գիրքը Վենետիկ քաղաքին մէջ 1512 թուականին տպուած է։

Իսկ այս թուականէն 375 տարի վերջ, Միացեալ Նահանգներու մէջ կը հրատարակուի առաջին հայերէն օրաթերթը Արեգակ՝ Ծըրզի քաղաքին մէջ 1887-ին։

Այսօր այս երկրին մէջ 34 թերթեր կը հրատարակուին եւ անոնց տպաքանակի գումարը 112.866 է։

Միացեալ Նահանգներու մէջ հրատարակուած թերթերը երեք գլխաւոր մասերու կրնանք բաժնել.

Ա.– Միայն հայերէն լեզուով,

Բ.– Հայերէն եւ թէ Անգլերէն լեզուներով,

Գ.– Միայն Անգլերէն լեզուով

Ասոնց մանրամասնութիւնները հետեւեալներն են։

Ա)

	Հայերէն	Տպաքանակ
օրական	2	5540
կիսաշաբաթեայ	1	1500
ամսական	2	6500
եռամսեայ պարբ.	1	500
գումար	6	14040

Բ)

	Երկ-լեզու	Տպաքանակի գումարը
Կիսաշաբաթեայ	2	4126
շաբաթական	2	2050
ամսական	8	26810
կիսամսեայ	1	800
եռամսեայ պարբ.	2	3150
վեցամսեայ	1	2500
գումար	16	39436

Գ)

	Անգլերէն	Տպաքանակի գումարը
շաբաթական	5	15440
ամսական	2	33500
եռամսեայ պարբ.	3	6950
վեցամսեայ	1	2500
միւս	1	1000
գումար	12	59390

Ընդհանուր Գումար	34	112866

ՀԱՅ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ ՇԱՀԻՆ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Մեր աւելի առաջուան գրութիւններուն մէջ ուսումնասիրած էինք ցեղային խտրականութիւնը, ձեռք առնելով Ամերիկայի մէջ գտնուող սեւամորթերը, որոնք երկրի մը մէջ ապրող փոքրամասնութեան խմբակ մը կը ներկայացնեն։

«Փոքրամասնութեան Հոգեբանութեան կարեւորութիւնը» անուն մեր յօդուածաշարքին մէջ, վերջին անգամ ըլլալով պիտի ուսումնասիրենք Թուրքիոյ մէջ գտնուող Հայ փոքրամասնութիւնը։ Թուրքիոյ Հայ փոքրամասնութիւնը, գոյատեւելով հանդերձ այս երկրին մէջ, մէկ կողմէ կը ցրուի դէպի աշխարհին ամէն կողմը։ Այս երեւոյթին պատճառը հայ մշակոյթին ծնունդ տուող շրջանին (bölge) ժէօփոլիթիք կարեւորութիւնն ու մասնայատուկութիւնն է։ Այս կարեւորութեան պատճառով հայ ժողովուրդը տեւաբար ուրիշ ժողովուրդներու ճնշումին տակ մնացած է եւ երկար տարիներէ ի վեր պարտադրուած՝ տեղափոխութեան։

Հայերը իրենց պապերէն ժառանգ մնացած այս տեղափոխութիւնը կը շարունակեն այսօր ալ։ Կը ցրուին դէպի ամէն կողմ եւ ասիկա երիտասարդութեան մօտ աւելի ուշագրաւ կը դառնայ։ Վերը ըսուածին վրայ բնականաբար կարելի է աւելցնեն ուրիշ պատճառներ ալ։

*

Հայ ժողովուրդը, իբրեւ նկարագիր, առ հասարակ չէ ունեցած պատերազմելու, պետական եւ քաղաքական նպատակներ հետապնդելու յատկութիւնները եւ այս պատճառաւ ալ յաճախ լաւ չէ եղած երկարատեւ պատերազմներու արդիւնքները։ Հայերը ընդհանրապէս կը զբաղին միայն արհեստներով, կը շինեն եկեղեցիներ ու մզկիթներ, դպրոցներ կամ աղբիւրներ, յաջողութիւններ կ'արձանագրեն ամէն տեսակ արհեստի ու արուեստի մէջ։

*

Եթէ քիչ մը եւս խորանանք ուրեմն Հայուն նկարագրին մէջ, պիտի տեսնենք հետեւեալ յատկութիւնները։

Արհեստի, առեւտուրի եւ արուեստի նուիրուած մարդիկ՝ Հայերը շատ կապուած են նաեւ իրենց կրօնքին ու աւանդութիւններուն։ Այս պատճառաւ է որ Հայութիւնը հազարաւոր տարիներէ ի վեր գոյատեւած է աշխարհի վրայ։

Բացի ասկէ, Հայերը շատ շուտ կը յարմարին իրենց ապրած միջավայրին։ Ուրիշ կարեւոր յատկութիւն մըն ալ իրենց մօտ այն է թէ անոնք հաւատարիմ են իրենց բարեկամներուն։

Հայերը լաւ ու չարքաշ աշխատողներ են, չեն խուսափիր ծանր աշխատանքներէ։

Այս բոլոր դրական յատկութիւնները ցուցաբերած են դարերէ ի վեր ու կը ցուցաբերեն այսօր ալ։

*

Գիտենք որ Հայերը Թուրքիոյ մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւեն որպէս փոքրամասնութիւն։

Այո՛, 38 դարերու պատմութիւն մը ունեցող ժողովուրդ մըն է հայը։ Այս երկարատեւ գոյութեան վերջին 9 դարերու ընթացքին Հայը տեւաբար ապրած է Թուրքերու հետ շփման մէջ մնալով։ Սակայն երկու ազդակներ պատճառ եղած են որ կարգ մը անհամաձայնութիւններ ծագած ըլլան երկուքին միջեւ։ Առաջինը ցեղային, իսկ երկրորդն ալ կրօնական տարբերութիւններն են։

Աւատապետական աւանդութիւններով ապրող ամէն երկրի մէջ դժբախտաբար կարելի է տեսնել տարբեր կրօնքէ մարդիկ, որոնք թշնամական զգացումներ կ'ունենան իրարու հանդէպ։ Թուրքիոյ մէջ ալ հարցը նոյնն է եւ այս այսպէս կրնայ շարունակուիլ մինչեւ որ աւատապետական վարժութիւնները չանհետանան վերջնականապէս։ 9 դարերու շփումին մէջ հիմնական ազդակը եղած է կրօնքի տարբերութեան հարցը, որուն վրայ աւելցած է նաեւ ցեղային տարբերութեան հարցը։

*

Վերի ազդակները այսօր ալ կը գործեն եւ աւելի ըլլալով ասոնց վրայ աւելցած է նաեւ պատմութեան մէջ պատահած կարգ մը ցաւալի դէպքեր։ Այս հարցերը կը ցոլանան բնականաբար առօրեայ կեանքի մէջ ալ եւ Հայ փոքրամասնութիւնը երբեմն կը մատնուի դժուար կացութեան։ Բոլոր փոքրամասնութիւններու նման, Հայերն ալ իրաւամբ կ'ապրին փոքրամասնութիւն մը եղած ըլլալու ճնշուածութեան բարդոյթին (kompleks) մէջ եւ նշանաւոր կը դառնան կարգ մը անգիտակից զանգուածներու ճնշումներուն։ Նմանօրինակ ճնշումները, կ'անհետանան այն ատեն միայն երբ անգիտակից այդ զանգուածները կը հասնին գիտակից զանգուածի մը մակարդակին։

Մաղթենք ուրեմն որ գիտակից մակարդակի մը հասնին ժամ առաջ բոլոր ազգերը որպէսզի աշխարհիս վրայէն արմատապէս վերնայ փոքրամասնութեան գաղափարը։

ԲՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ ծովերէն մինչեւ դեղնած տերեւներ,
Գորշ ամպերէն մինչեւ մրրիկներ,
եւ մինչեւ չլսուած երգեր, խօսքեր,
ես ձեռքս կ'երկարեմ,
կ'երկարեմ մինչեւ բնութենէն ալ անդին,
Ազդարարութիւններ, ճիգեր, աշխատութիւններ,
դէպի անծանօթը եւ դէպի ինքնութիւնս,
ես որ չեմ գիտեր,
Ոդիսեւսի հերոսութիւնը, կը պատմեն,
չեմ գիտեր ինչ է։
Պատմութիւն եւ գիտութիւն միասնաբար կը պատմեն
անհետացած քաղաք Ատլանտիսի խորհուրդը
եւ ես յարգանք ունիմ ճշմարտին հանդէպ.
Միջերկրականի խճաքարերը,
ոստրէներու կեղեւները զոր կը գտնենք ծովափը,
ալիքներու դէմ մեր դիմադրութիւնը,
չեմ գիտեր… բոլորն ալ կը պատմեն…
Լեռները ծովերուն հասան արդէն,
ալիքները յանկարծ ջղայնացան,
եւ լերան կողերը կանանչ գոյն առին, խոտով ծածկուեցան…
Ձգեցի՛ն, չեմ ուզեր որ դեղնի որեւէ բան,
կենդանի մնան, միշտ կենդանի, միշտ առոյր,
Գիտութիւնը սերունդներ կը հասցնէ,
Պատմութիւնն ալ հերոսներ… բայց ես
չեմ գիտեր… ուրիշներ կը պատմեն
ժողովուրդի համար կռուողներուն մասին…
Եւ մի առ մի բոցուեցաւ Սպանիոյ վարդերը,
առանց նայելու անոնց փուշերուն,
ա՛հա այն՝ որուն չեմ հանդուրժեր ես…
Օ՜ վսեմ, գիտութիւն, ինչո՞ւ կը լռես,
իսկ դո՞ւն Պատմութիւն, ինչո՞ւ չես խօսիր
բայց հոգ չէ, դուք չէք կրնար գիտնալ
Երկրագունդը կը թաւալի դէպի անհուն
եւ մութը կը պատռուի դանդաղ
իսկ ես գիտեմ այլեւս, գիտեմ
աւելորդ է պատմել,
Նազըմ խոյս տուած էր Սեւ Ծովէն,
ես ծնած ճիշդ այն օրերուն
երբ մարդ մը աքսորուած էր իր երկրէն,
Փաստը մէջտեղն է, Պատմութիւնները գրեցին։

ՍԱՐԳԻՍ ԷՔՄԷՔՃԻ

(Թրքերէնէ թարգմանուած)։

ԹԱԳՍԻՄԻ ՃԱՏՐԱԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՆՈՐ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

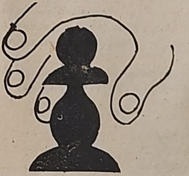

Գրեց՝ ՇԱՀԻՆ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Անցեալ Կիրակի Թագսիմցիներու ճատրակի խումբը իր տասներորդ մասնաւոր հանդիպումը ունեցաւ, այս անգամ Պօղազիչի Համալսարանի խումբին դէմ, եւ շահեցաւ 6–2 արդիւնքով։

Թագսիմի խումբը իր մինչեւ այսօր ունեցած հանդիպումներուն մէջ միմիայն մէկ պարտութիւն ունի։ «Այդ պարտութեան պատճառը կարեւոր խաղացողներու բացակայութիւնն էր» ըսաւ մեզի Թուրքիոյ Ճատրակի Ֆեդերասիոնի Նախագահ Ժիրայր Զաքըր Օհանեան։

Անցեալ Կիրակի Թագսիմցիներու խումբը խաղաց հետեւեալ կազմով.

Վահան Գավաֆեան (Խմբապետ), Արէտ Ասլան, Ռուբէն Ասատուր (Ազգային), Յարութիւն Խաչերեան, Նուրհան Ինէչ, Շահին Տէր Յովհաննէսեան, Րզաք Ռոմի, Սուրատ Թանտըրճը։

Կը շնորհաւորենք բոլորը, մաղթելով նորանոր յաջողութիւններ։

Այս հանդիպումին ընթացքին մեր խոստմնալից կրտսերներէն Սեպուհ Գուրուօղլու (12 տարեկան), Պօղազիչիի հետ աշխատանքի մրցում մը ըրաւ, ինչ որ արդիւնքին վրայ ազդեցութիւն պիտի չունենար։ Այս մրցումը վերջացաւ հաւասարութեամբ։ Ներկայիս Սեպուհ Գուրուօղլու կը պատրաստուի Պր. Ժիրայր Զաքըրի հսկողութեան տակ, մասնակցելու համար 1980-ի Աշխարհի Փոքրիկներու Ախոյենութեան, որ տեղի պիտի ունենայ Անգլիոյ մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱՀՌՉԱԿ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐԸ

Գրեց՝ Լորիս Արման Պարտիզպանեան

1) Արին Բերդ Թանգարանը, որ Երեւանի մէջ կը գտնուի, համբաւաւոր է հին ճարտարապետական աշխատութիւններու ցուցադրութեամբ։ Հին Երեւանի պատմական հողերու պեղումներէն երեւան հանուած, հին ճարտարապետական արժէքներու ցուցադրութեամբ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ Հայաստանի պատմութեան նուիրուած թանգարաններու միջեւ։

2) Հայկական Թատերական Թանգարան։ Հոս կան կարեւոր հաւաքածոներ որոնք կը բացատրեն ժողովրդական թատրոնն ու թատրոնի պատմութիւնը։ Ասոնցմէ զատ հոս կը ցուցադրուին նկարչական գործեր, լուսապատկերներ, փաստաթուղթեր, լուսանկարներ եւ յայտագիրներ։

3) Ազգագրական Թանգարան։ Հայաստանի աւանդական մշակոյթը ցոլացնող ազգագրական հաւաքածոներ կարելի է տեսնել այստեղ։ Ասոնցմէ զատ, կը ցուցադրուին նաեւ ֆոլքլորիկ գեղարուեստի, ձեռական արուեստի, հագուստեղէնի եւ հողագործական գործիքներու հաւաքածոներ եւ նմոյշներ։

4) Գիտական Ակադեմիայի Արուեստներու եւ Գրականութեան Թանգարանը։ Գեղարուեստի աշխարհին մէջ համբաւ շահած թանգարան մըն է այս։ Հոս կարելի է տեսնել Հայկական նկարչութեան, գծագրութեան, քանդակագործութեան նմոյշներ, Հայ գրականութեան վերաբերեալ արժէքաւոր ձեռագիրներ, եւ նոյնպէս Հայկական գիրքերու հին տպագրութիւններ եւ գրողներու նկարներն ու յիշատակագիրները։

5) Պետական Պատմութեան Թանգարան։ Նուիրուած է Հայկական Ճարտարապետութեան պատմութեան եւ հին ճարտարապետութեան, ինչպէս նաեւ կրօնական, քաղաքական եւ գիւղական կամ ընկերային արուեստներու։

6) Հայաստանի Պետական Պատկերասրահ։ Այս թանգարանն ալ իր գեղարուեստական բովանդակութեամբ եւ արժէքաւոր հաւաքածոներով համբաւ կը վայելէ միջազգային աղբիւրներու մօտ։ Հոս կը ցուցադրուին 19–20րդ դարերու Սովետական Միութեան եւ Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ մշակուած նկարչական աշխատանքի նմոյշները, պաստառներ, գծագրութիւններ եւ քանդակագործութիւններ։

Պատրաստեց՝
ՇԱՀԻՆ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

First Prize,
8th Theme Tourney, *Fernschach*,
1953 — 366

Գտէ՛ք թէ ի՞նչպէս կարելի է մատ ընել երկու քայլով։

ԱՆՑԵԱԼ ԽՆԴԻՐԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Բանալի.

1.– Ն×b7 Թc4+
2.– Նc7+ Թ×Փ
3.– Նa7+ (մատ)

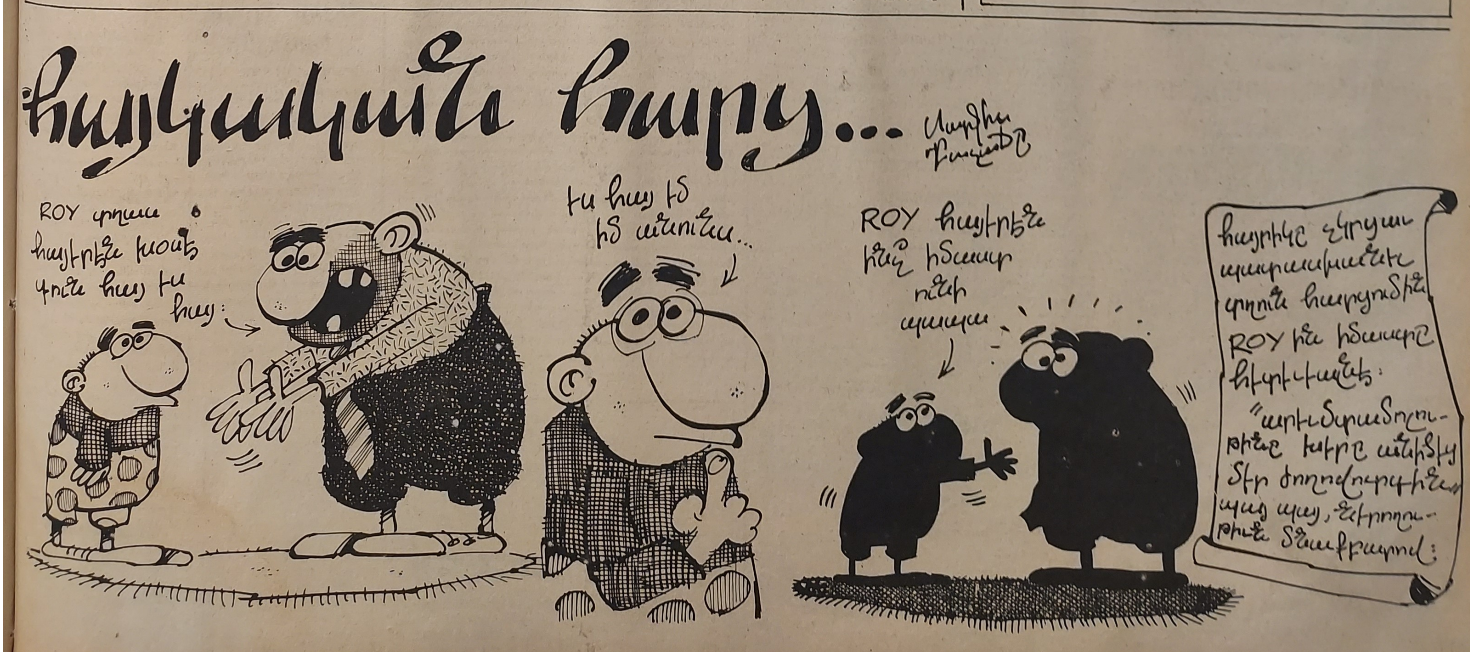

Դէմք Նոր սերունդ

Թիւ 7

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՕՏԱՐԱՑԱՆԱՅ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԱՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ Հ. ԱՐԱԲ

Կ'ուզենք արտայայտուիլ «զուարճութեան» մասին, որ մարդ անհատի հիմնական պահանջներէն մէկն է։

Շատ մը բաներու նման, այս նիւթին մէջ ալ հին սերունդը կը չուզէ (կը խնդրենք չվշտանալ) տեսնելով նոր սերունդին զուարճանալու եղանակը, եւ կ'ըսէ.

– Ախ, մեր ատենի զուարճութիւնները ուրիշ տեսակ էին, հիմա չեմ հասկնար ինչո՞ւ այսպէս…

Անշուշտ չենք ուզեր անհամ դառնալ, կորուսած ժամանակի մը նման կրկնելով այն նոյն խօսքերը, թէ տարիներու ընթացքին կը փոխուին շատ բաներ, նիւթական ընդհանուր վիճակ, մարդկային յարաբերութիւններու ըմբռնում, ճաշակներ, եւ մինչեւ իսկ զուարճութեան կերպեր։

Եթէ գիտակցութեան որոշ մակարդակի մը հասած չեն, համեստ խաւերէ բնտանիքներու զաւակները կարօտը պիտի ունենան փոքր կամ միջին քաղքենի դասակարգէ ընտանիքներու տղոց բոլոր ունեցածներուն, հագուստ-կապուստին, փառասիրական կեանքին եւ բնականաբար նաեւ «զուարճութեան կերպ»երուն։

Այս բոլորը միայն Հայերու յատուկ չեն, այլ կը պատկանին ընդհանուր մարդկութեան։ Մաքսիմ Կորքի «Փոքր քաղքենիութեան գաղափարախօսութիւնը» անուն իր աշխատանքին մէջ լայնօրէն կը պարզէ այս նիւթը։

Հիմա ջանանք պարզել Հայ տղոց եւ Հայ երիտասարդութեան գիրքերուն ալ այս Հարցին մէջ։

Վերջին տարիներու ընթացքին տեսնուեցաւ, որ փոքր կամ միջին քաղքենի դասակարգին պատկանող ընտանիքներու տղաքն ալ կարօտ ունին իրենց դասակարգէն Թուրք երիտասարդներու կողմէ որդեգրուած զուարճութեան կերպերուն։ Այս կարօտը կուգայ անկէ, որ Հայ տղաքը, իբրեւ արգիլուած իրենց միջավայրին, արգիլուած էին ցարդ հետեւելէ այս «զուարճութեան կերպ»երուն։ Օրինակ, այս դասակարգի Թուրք երիտասարդութիւնը ամէն շաբաթավերջ կը յաճախէր «տիսքօթէք»ները։ Իսկ Հայ ծնողները, արդար կամ վիճելի կարգ մը պատճառներով, չէին փափաքեր որ իրենց զաւակները երթային հրապարակի վրայ գտնուող այդ «տիսքօթէքները»։

Հայ երիտասարդները «տիսքօթէք» չկարենալ երթալու բարդոյթէն փրկուելու համար սկսան յաճախել «տիսքօթէք»ի վերածուած կարգ մը Սանուց Միութիւններ։ Ասիկա իրենց կարելիութիւն պիտի տար ըսելու. – մենք ալ երէկ –կամ առջի օր– «Տիսքօթէք» գացինք։

Հետզհետէ բազմանալ սկսաւ թիւը բոլոր անոնց որոնք կը սկսէին պնդել թէ Սանուց Միութիւններու մէջ սարքուած այս տիսքօթէքները անախորժ էին. անոնք սկսան չինարար ճնշում մը ընել։ Միւս կողմէ Սանուց Միութիւններու պարզ տիսքօթէքներն ալ բաւարար չգալ սկսան տղոց եւ անոնք հետզհետէ սկսան պոչ բռնել հրապարակի տիսքօթէքներուն առջեւ։ Սանուց Միութիւններու մէջ մնացած էին այս նիւթին շուրջ արդար պայքար տանողները միայն։ Եւ ասոնք յաղթական դուրս եկած էին։ Բայց ինչ օգուտ որ տիսքօթէքի սիրահար երիտասարդութիւնը իր նպատակին հասած էր. ան ալ սկսած էր Թուրք ժամանակակից երիտասարդութեան նման յաճախել հրապարակի տիսքօները։

Այս անտարբերին գիմաց ի՞նչ ըրին մեր Սանուց Միութիւնները։

Երկար ըսելու չեմ ժամանակ մը Սանուց Միութիւններըտատամսեցաւ։ Յետոյ ուզեցին ընել բաներ մը. անոնցմէ մէկ մասը յաջողութիւն եղաւ. մէկ մասը կիսկատար մնաց, մէկ մասն ալ տուաւ գէշ արդիւնք։

Հաստատուեցան լուսանկարչութեան կամ ճատրակի նման դասընթացքներ, որոնց նպատակն էր երիտասարդութեան ընդունիլ տալ այս տեսակ «զուարճութեան կերպ»եր։ Այս կերպով ուրիշ սխալ մը գործուած եղած. գասպանդութիւնը չփոթուեցաւ զուարճութեան հետ։

Կարճ խօսքով ներկայիս ի՞նչ կ'ընէ Հայ երիտասարդութիւնը երբ զուարճանալ կ'ուզէ։

Մաս մը երիտասարդներու նման իբր թէ «զուարճանալ»։ Այս նիւթին շուրջ աւելի վերջ պիտի արտայայտուինք յատուկ մանրամասնութեամբ «Գիշերի կեանքը» անուն մեր յօդուածաշարքին մէջ։

Մաս մը Հայ երիտասարդներ ալ կը յաճախեն կարգ մը Սանուց Միութիւններ որոնք դարձած են տեսակ մը «արգիլական սրճարաններ» հեռատեսիլով ու թղթախաղի սեղաններով։ Կան քանի մը ուրիշ սրճարաններ ալ, ներողութիւն, Սանուց Միութիւններ ալ, որոնք կը պնդեն թէ իրենք տարբեր են, իրենք ոչ թէ թղթախաղ, այլ ճատրակ կը սորվեցնեն։ Ինչ որ է, չմոռնանք որ Պէյօղլուի շատ մը սրճարաններուն մէջ ալ ճատրակ կը խաղային երիտասարդները։

Ասոնց փոխարէն, կարգ մը Սանուց Միութիւններու մէջ կը շարունակուին երգչախումբերու փորձերը։ Ասիկա գեղեցիկ առիթ մը կ'ըլլայ որ երիտասարդները օգտակար, հաճելի եւ գեղարուեստով լեցուն համագործակցական «գոլէքթիֆ» գործի մը համար քով քովի գան ու լաւ եռուզեռ մը ստեղծեն Սանուց Միութեան մէջ։

Այստեղ չմոռնանք յիշելու որ այս վերջիններուն մէջ ալ կան Սանուց Միութիւններու Վարչութիւններ, որոնք երգչախումբի մը փորձի արտօնութիւն տուած ըլլալով հանդերձ –որովհետեւ ատոր ստիպուած են, չեն կրնար արգելք ըլլալ– միւս կողմէ, առանց կարեւոր արդարացում մը ունենալու, խտրել կը մերժեն փորձի արտօնութիւն տալ Սայեաթ Նովա երգչախումբի մը, որ Հայ համայնքին պատիւ բերած էր Թուրք երգչախումբերու միջեւ առաջնութիւն մը եւ երրորդութիւն մը շահելով։

Կարգ մը երիտասարդներ ալ ոտք չեն դներ Սանուց Միութիւններէ ներս, ըսելով որ «ներկայ պայմաններու մէջ դժբախտաբար Սանուց Միութիւն երթալը ոչ մէկ բանի կը ծառայէ բացի ժամանակ կորսնցնելէ» եւ անոնք անշուշտ չեն զուարճանար եւ կամ արդէն բնաւ զուարճացած չեն Թուրք միջին եւ փոքրիկ քաղքենի երիտասարդներու նման, կապկելով անոնց զուարճութեան կերպերը։

Ասոնցմէ դուրս, փոքրիկ մաս մըն ալ կայ երիտասարդութեան, որ կը հետեւի Կեդրոնական Սանուց Միութեան կամ Սայեաթ Նովա երգչախումբի աշխատանքներուն, զբաղելով Հայ մշակոյթի ինչ ինչ խնդիրներով եւ արդիւնաւէտ ծառայութիւն մը բերելով ընկերութեան, ինչ որ չի դադրիր ասոնց համար «զուարճութիւն» մը ըլլալէ։

Ապագային դեռ պիտի զբաղինք այս խնդրով։

Լրատու

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԱՐՁԱԳԱՆԳ՝ ՄԵՆՔ՝ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԷ

Այսօրուան մեր Լրատու բաժնին մէջ կ'ուզենք խօսիլ Սփիւռքահայ այն թերթերուն մասին որոնք արձագանգ հանդիսացան մեր էջին։ Մեզի հասած տեղեկութիւններու համաձայն, մինչեւ մեր անցեալ թիւը, մեր էջէն արտատպուած են.

Լորիս Արման Պարտիզպանեանի Հայ Մամուլը (Լիբանան),

Սարգիս Բաչաճըի Հիմա ամէն բան ուրիշ է Կոմիտաս,ը (Միացեալ Նահանգներ),

Դալար Հիսարլեանի Սիրամարգի փետուրները, (Լիբանան),

Սուատ Վարտալի Հայկական մեղեդիի ներշնչումով բանաստեղծութիւնը (Ցունաստան)։

ԴԵՌ ՔԱՆԻ ՈՒՇ ՉԷ…

Գրեց՝ ՅԱԿՈԲ ՀԵՐԿԷԼԵԱՆ

Անգլիացիները ընկերուհիի մը հետ կը քալէինք Բանկալթըի մայթին վրայէն։ Բաւական մթնցած էր։ Ամէն մարդ փայլկեան մը առաջ տուն հասնելու, անցորդներուն հետ համախմբուելով օրուան յոգնութիւնը մոռնալու մտքով կ'անապարէր։ Մենք սակայն այնքան անտարբերելու պէտք չունէինք։ Հայերէն շատախօսելով ու ակ տեսնելով կը քալէինք։

Այդ միջոցին նշմարեցի տարիքոտ պարոն մը, որ կը ջանար քալելը յարմարցնել մեր քայլերուն։ Պարոնը բաւական մը այսպէս քալեց մեր քովէն, մտիկ ընելով մեր խօսակցութիւնը։

Յետոյ վերջապէս պէտք եղաւ որ փոխէ իր ճամբան, դարձաւ մեզի ու գոհունակութիւն յայտնեց, որ հակառակ մեր երիտասարդ տարիքին, շատ լաւ հայերէն կը խօսէինք։ Երանի տուաւ մեր ծնողներուն, որոնք մեզի պէս զաւակներ ունէին։

Անշուշտ պէտք եղաւ մէկ երկու խօսքով փոխադարձել, նախ քան բարի գիշեր մաղթելը։ Ցանկարծ չեմ գիտեր ինչո՞ւ, չարացայ, ու յայտնեցի որ մենք այսպէս ատեն ատեն, միօրինակութենէ փրկուելու համար, որպէս նորոյթ, հայերէն կը խօսէինք։ Մեր պատուական խօսակիցը մտիկ բրաւ, յետոյ խրատեց որ միշտ հայերէն խօսինք ամէն անգամ որ կարելիութիւնը ունենանք, աւելի վերջ ալ «գիշեր բարի» ըսաւ ու հեռացաւ։

Հակառակ որ մեր ուղեղնիկին մասին բաւական կատակ մըն էր պարզապէս, խղճի խայթ մը ունեցայ անմիջապէս։ Որոշեցի երկու տող գրել այս մասին եւ կերպով մը մեղմել ցաւը այդ պարոնին, որուն պատճառ եղած էի։

Այո՛ յարգելի անծանօթ պարոն, թոյլ տուէք որ Հայրիկ կոչեմ ձեզ։ Կ'ուզեմ նաեւ որ ըսածներս ուղղուած ըլլան բոլոր հայրերուն որոնք ինծի նման երիտասարդ զաւակներ ունին։

Ինչո՞ւ կը յուսահատիք մեզ տեսնելով, տեսնելով՝ երիտասարդութիւնը։ Ինչո՞ւ չէք տեսներ մեր այն յուսատու ջանքերը, զոր կը վատնենք մեր մշակոյթին, մեր լեզուին, մեր դպրոցին համար… Ինչո՞ւ մեզ՝ երիտասարդներս կը տեսնէք միմիայն որպէս մեծերու խօսքը մտիկ չընող, որպէս անիշխանական տղաք։ Անհոգ, անփոյթ կը նկատէք մեզ մեր մշակութային ժառանգութիւններուն նկատմամբ։

Իմ այս երկու տողս հերքմնագիր մը թող ըլլայ, եթէ կ'ուզէք։ Անհաւասիկ ապացոյց մըն ալ ձեզի. մեր այս գոյգ էջերը, որոնք լոյս կը տեսնեն ամիսը երկու անգամ։

Մթափեցէ՛ք, սիրելի մեծեր։ Գիտցէ՛ք որ երիտասարդութիւնը ապերախտ չէ ձեր կարծածին չափ։ Երբ առիթը կը ներկայանայ, հայերէն ալ կը խօսի, հայերէն ալ կը սորվեցնէ, սիրով իր աշխատանքի բաժինը կը բերէ սատարելու՝ ազգօգուտ հիմնարկներու, եթէ անշուշտ իրեն կարելիութիւն տրուի աշխատելու։

Ուրեմն կարելիութիւն կը պահանջենք ձեզմէ, մեր մեծերէն, որպէսզի կարենանք ապացուցանել թէ Հայերէն կրնանք խօսիլ, որպէսզի կարենանք յիշել մեր մայրենին զոր օրէ օր կը մոռնանք, եւ չմոռնալու համար ալ չարաչար կ'աշխատինք։ Մենք սիրով կը ծառայենք մեր կրթական, եկեղեցական եւ մշակութային հաստատութիւններուն։ Բաւական է որ անգամ մը կարելիութիւնը տաք մեզի։

Ականջ դրէ՛ք մեր ձայնին։ Ձեր շուրջ, ձեր քով, ձեր մէջ առէք մեզ, որպէսզի ձեզի հետ աշխատելով ձեր փորձառութիւններէն մենք՝ նորահասներս ալ կարենանք օգտուիլ։ Մի՛ մոռնաք որ դուք այսօր կաք, իսկ վաղը մենք պիտի ստանձնենք ձեր պաշտօնները։

Թերեւս մեր այս պահանջքը խորհրդաւոր թուի ձեզի, թերեւս ձեզմէ ոմանք հետաքրքրուին մեզմով, թերեւս ալ ոմանք ծաղրեն մեզ, հայհոյեն մեզի։ Բայց լաւ պէտք է գիտնալ որ, ըստ մեր կարծիքին, մեր ընկերներէն շատերուն անտարբերութիւնը մեր ժառանգութեանց նկատմամբ, արդիւնք է ձեզ՝ մեծերու սխալ վերաբերումին։

Բանի դեռ բոլորովին ուշ չէ, պէտք է ջանանք գիրար հասկնալու։ Քանի դեռ ուշ չէ…

Գրութիւնս պիտի վերջացնեմ իմ շատ սիրելի մէկ ուսուցչիս շատ նշանաւոր մէկ խօսքովը.

«Հասկցողին բարեւ, չհասկցողին արեւ…»։

Կրթական խորհրդատուական…

ՊԻՏԻ ՉԶԱՐՄԱՆԱՔ

Գրեց՝ Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Սիրելի ընկերներ,

Դուք որ այս էջին շուրջ բոլորուած էք մեր հիանալի լեզուին միջնորդութեամբ ձեր ներկայութիւնը բերելու համար մեզի, դուք որ կ'ուզէք պատռել ձեզ շրջապատող խաւարը, ու Հայ մամուլին նուիրել ձեր սրտաբուխ աշխատակցութիւնն ու սրտցաւութիւնը, պիտի չզարմանար եթէ տեսնէք թէ կարգ մը մարդիկ կը հայհոյեն ձեզի։

Հազարաւորներ խանդավառ են ձեզմով եւ դուք, որ ուրիշ պարտականութիւն չունիք եթէ ոչ ա՛լ աւելի արժանի ըլլալ այդ խանդավառութեան, երբեք պիտի չզարմանաք ու պիտի չյուսալքուիք, երբ պիտի ելլէ նաեւ մէկը որ պիտի ծաղրէ ձեզ, ինչպէս նաեւ ձեր վրայ գործադրող մարդիկը։

Դուք, որ անկարելին կարելի, դժուարինը դիւրին դարձնելու համար ձեր ամբողջ ուժերով ամէն ինչ կը փորձէք, դուք որ հետզհետէ սփոփող մեր բաղձանքներուն ու սրտին նոր ուժանիւթ բերելու թեկնածու կը ներկայանաք, բնաւ ու բնաւ պիտի չզարմանաք, երբ պիտի տեսնէք թէ անհետացող գրագէտներու համար կսկծացող արցունք թափողները, պիտի հեգնեն ձեզի նման հօրիզոնի վրայ երեւցող նորերը։

Մարդուն բնութեանը մէջ է այս սխալ, բայց դուք պէտք չունիք տեսնելու զայն։ Որովհետեւ մարդուն բնութեանը մէջ է նաեւ այդ սխալը ընդունելով ամէն տեսակ յառաջդիմութեան բնազդը։

Դուք անծանօթ եղէք միայն ձեր այդ բնազդին։ Այծմանները միշտ կը գտնեն ու մը, փշրանքութիւնները միշտ կը դառնանուին ու մը, եւ գործերը միշտ կը մնան ապագայի համար։

Կը յաւէ ու չարունակէք արդարօրէն, ձեր նկատմամբ մեր խանդավառութիւնը…

ԿԸ ԲԱԶՄԱՆԱՆՔ ՕՐԷ ՕՐ

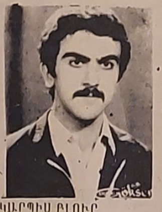

ԿԱՐՊԻՍ ԲԼՈՒՐ

Կարպիս Բլուր ծնած է Սեբաստիա 1957-ին։ Յաճախած է Էսաեան Վարժարանի նախակրթարանը, Ֆէրիգիւղի միջնակարգը եւ Մխիթարեանի Լիսէի բաժինները։ Յետոյ տարի մը Աթաթիւրք Էյիթիմ Էնսթիթիւի գիտական բաժնին աշակերտած է։ Բարձրագոյն ուսումը կը շարունակէ Իսթանպուլի Պետական Ճարտարապետութեան եւ Ճարտարագիտութեան ակադեմիին ելեքտրական բաժնին մէջ, որուն աւարտական դասարանն է ներկայիս։

Երկար տարիներ ուսումնասիրութիւններ եւ պրպտումներ ըրած է Հայ եւ Թուրք ժողովրդական պարարուեստի մասին։ Türk Folklor Kurumu ի աշխատութիւններուն մաս նակցած եւ վկայուած է։ Աշխատած է նաեւ բազմաթիւ միութիւններու եւ halkevleri ի մէջ։ Յետոյ արտասահման գացած՝ Հայկական ժողովրդական պարերու դասընթացքներուն հետեւած է։

Ներկայիս կը շարունակէ իր աշխատութիւնները Dostlar թատրոնի կապուած Hasad (Halk sanatları derneği) ի մէջ, միեւնոյն ժամանակ Էսաեան Սանուց Միութեան վարչութեան կ'անդամակցի։

[illegible]

Կարմիրներ, որ «Մենք՝ Նոր Սերունդ»ի անունով, բայց հաստատուն մէկ սիւնն է, կը շարունակէ աշխատիլ որպէս մեր այս էջին խմբագիրներէն մին։ Ան իւրայատուկ տեղ մը ունի մեր միջեւ Հայերէն լեզուի իր գիտութեամբ եւ անոր տուած կարեւորութեամբ։

Ծնած է Իսթանպոլ, 1951-ին։ Իր առաջին ուսումը ստացած է Նշանեանի նախակրթարանը, յետոյ աւարտած է Կեդրոնական Լիսէն։

Ան մրցանակներ շահած է Միջնակարգի «Հայերէն եւ Թուրքերէն», Լիսէի «Հայերէն ու Թրքերէն» արտասանութեան մրցումներու ընթացքին։

Զինուորական ծառայութիւնը ընելէ առաջ վեց տարի աշխատեցաւ Ուսուցչաց Հիմնարկի տպարանին մէջ եւ հոն որոշ փորձառութիւն մը շահեցաւ։

Այժմ ան գրաշարութեամբ եւ կազմարարի պատրաստութեամբ կը զբաղի։ Իր գլխաւոր նպատակն է Հայագիտական ուսում ընել։

ԼՈՐԻՍ ԱՐՄԱՆ ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԵԱՆ

Մարմարայի ընթերցողները պիտի յիշեն Լորիս տնտեսական պրրպտումներու նուիրուած իր քանի մը յօդուածներէն։

Ծնած է Իսթանպոլ, 1956-ին։ Իր նախնական եւ լիսէի ուսումը ստացած է Մխիթարեան խնկի մէջ, ուրկէ շրջանաւարտ եղաւ 1974-ին։

Լորիս Արման Պարտիզպանեան յաջողեցաւ մտնել Պոզազիչի Համալսարան, ուրկէ աւելի վերջ անցաւ Իսթանպուլի Համալսարանի Տնտեսագիտութեան Ֆագիւլթէի, [illegible] կայացութեան բաժին։

ԳԱԲՐԻԷԼ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

Ծնած է Իսթանպոլ, 1961-ին։ Նախնական ուսումը ստացաւ Տատեանի մէջ եւ յետոյ աւարտեց Սահակեան Լիսէն։

Գաբրիէլ Պապիկեանի համար կրնանք ըսել «սրամտութեան տուփ» մը, քանի որ ան սրամտութիւններու անվերջ պաշար մը ունի իր մէջ եւ անվերջանալի նիւթ կը հայթայթէ երգիծանկարիչներու։

Մենք Նոր Սերունդ»ի 6-րդ թիւին մէջ կարդացած էինք իր առաջին յօդուածը։ «Երկու խօսք մեզմէ մէկուն»։ Ան այժմ կը գրադի ուսկերչութեամբ։

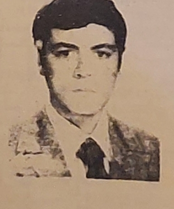

[illegible]

Ծնած է Իսթանպոլ, 1959-ին։ [illegible]ակրթարանի, միջնակարգի եւ լիսէի իր կրթութեան ընթացքին միշտ մեծ սէր մը զգաց երաժշտութեան հանդէպ։

Իբրեւ զաւակը Իսթանպոլի Պետական Օփէրայի եւ Պալէի արուեստագէտներէն Նուպար Պալըքեանի, ան երաժշտական լաւ միջավայրի մէջ էր արդէն եւ խորապէս թափանցեց երաժշտական աշխարհի գաղտնիքներէն ներս։

Սահակեան Լիսէն աւարտելէ վերջ, մեր ընկերը յաջողեցաւ մտնել Իսթանպուլի Պետական Երաժշտանոցի Ձայնամարզական բաժինը, փայլուն արդիւնք մը քաղելով մուտքի քննութեանց մէջ։

ՆԻԼՆԱՐ ԵՕԼՏԱՇ

8-2-1959 Թուականին Եօզկատի Արիֆէ գիւղին մէջ աշխարհ եկած է։ Հինգ տարեկան էր երբ ծնողքին հետ Իսթանպոլ եկան եւ բնակութիւն հաստատեցին Օրթագիւղ թաղը։ Տարի մը վերջ արձանագրուեցաւ թաղին Թարգմանչաց Նախակրթարանը եւ 1970-71 տարեշրջանին շրջանաւարտ եղաւ։ Յետոյ ուսումը շարունակեց Էսաեան Վարժարանի մէջ եւ ուսումնաւարտ եղաւ 1977-78 տարեշրջանին։

Տարի մը յետոյ իր [illegible] ուսումը շարունակելու [illegible]թեան բարձրագոյն վարժարանին մէջ։ Ներկայիս կը հետեւի առաջին դասարանի դասընթացքներուն։

ՍԻՐՈՅ ՍԵՂԱՆԷ ՄԸ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գրեց՝ ԳԱԲՐԻԷԼ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

Սիրոյ սեղան մըն էր: Պոլսահայ հոծ մէկ թաղէն եկած հաւաքուած էին ամէն դիրքով մարդիկ:

Ոմանք կ'ոգեւորուէին երգչախումբին տոհմիկ երգերէն, ոմանք կը նեղուէին ծխախոտի մուխէն, ոմանք կը գինովնային, ոմանք ալ կը խնդային խօսնակին սրամտութիւններուն վրայ: Ոմանք իրենց սիրտը կը լեցնէին հոգեւոր ու տոհմիկ զգացումներով եւ ոմանք ալ իրենց ստամոքսը համեմներով, եղինձով եւ մատաղով:

Ծերուկ մը նստած էր առաջին սեղաններէն մէկուն առջեւ Գլուխը հակած ուտելիքներուն վրայ, ստամոքս կ'ճիշեցնէր զանոնք մեծ ախորժակով: Անօթի էր եւ առիթէն օգտուած՝ չարունակ կ'ուտէր:

Մինչ խօսնակը կ'ըսէր.

– Մեր համայնքին նիւթական ու բարոյական նպաստը բերող անձնուէր, մեծայարգ պարոնը սաստիկ ազդուելով աշակերտներու արտասանութիւններէն այսքան ոսկի նուիրեց: Շնորհակալ ենք: Աստուած աւելցնէ իր դրամը եւ մնամէ անպակաս ընէ զայն:

Ծափահարութիւններով թնդաց սրահը: Ծերուկին տժգոյն այտերը վարդագունեցան: Աստուած տեղը լեցնէ ըսաւ քթին տակէն եւ նիհար ձեռքերը թեթեւօրէն իրար զարնելով սրտանց ծափահարեց մեծայարգ բարերարը: Ցետոյ ուրիշ բարերարները նմանապէս:

Ժամանակը բաւական յառաջացած էր եւ ծերուկը՝ հրուշակն ալ կերած: Կը խորհէի թէ այլեւս երթալու պատրաստ էր ան, բայց յանկարծ ձեռքը գրպանը նետեց եւ գունատած կաշիի կտորի մը մէջէն չնչին գումար մը հանելով, նուիրատուութիւնները արձանագրող երիտասարդին երկարեց եւ «ոմն գրեցէք» ըսաւ:

Կը հաւատամ թէ իր այդ գումարը աւելի մեծ արժէք մը կը ներկայացնէր Քրիստոսի գանձանակին մէջ. որովհետեւ աւելի մեծ համեմատութիւն մըն էր, իր փոխր քսակին համեմատ: Միայն չհասկցայ թէ, այդ չքաւոր մարդը արդեօք «համե՞ստ ըլլալուն, գաղտնօրէն տուած էր իր լուման, թէ ոչ հպարտ ըլլալով, մեծ դրամներու քով չնչին մնացող իր նպաստով ծիծաղելի մատնուելէ վախցած էր:

Քիչ յետոյ ոտքի ելաւ, հագաւ լազուարթ հին վերարկուն, որ իբր բազմոց գործածած էր, նախապէս վզնոցը շտկեց, ցեխոտած հին տաբատը վեր քաշեց. ներքնակողմը տարիներու ընթացքին իւղոտած բէփիւպլիէը դրաւ գլխուն եւ դուրս ելաւ սրահէն:

Այդ ծերուկը այնքան խորապէս տպաւորեց զիս որ նկարագրել ջանացի զայն, առանց նկատի առնելու թէ ձեզ որքան կը շահագրգռէր: Ուստի ներողութիւն կը խնդրեմ:

*

Սրահին մէջ նակասութիւն մը ուշս գրաւեց: Հակառակ որ բեմ ելլողներուն գրեթէ բոլորը նոր սերունդէն էին, ունկնդիրներուն մէջ նոր սերունդէն իր մասաքովր եկած շատ քիչեր կային:

Դժբախտաբար սիրոյ սեղանը անտես առնողներուն մեծամասնութիւնը նոր սերունդէն էին: Իմ կարծիքովս, բացակայ ընկերները ով գիտէ ո՞ր տիսքօն, ո՞ր շարժապատկերը եւ կամ ո՞ր սրճարանը երթալով արժեւորեցին իրենց Կիրակին:

Մոյկէս քիչ մը վեր ելլելով քանի մը խօսք ուղղել կը փափաքիմ անոնց, ընթերցողներուս միջոցաւ:

Ընկերներ, թէեւ Արեւմտահայ մշակոյթը աշխարհիս մէջ 32-րորդ տեղը կը գրաւէ եւ օր ըստ օրէ աւելի կը տկարանայ, իսկ հայերէնը միջազգային լեզու մը չէ անգլերէնի նման, բայց նորէն ալ մերն է ան, քանի որ մեր անձնագրին մէջ Հայ գրուած է: Ձայն լքելով կը նմանինք, ընկղմող նաւը լքող մուկերուն:

Եղբայրնե՛ր, քոյրե՛ր, եթէ նեղացուցիչ կը թուի ձեզի հայերէն գիրք կամ թերթ կարդալ, գոնէ սիրոյ սեղաններու, բաժակի օրերու, կամ համերգներու մասնակցեցէք: Վստահ եմ թէ հաճելի ատեն մը պիտի անցնէք եւ միաժամանակ մեծ դեր պիտի ունենաք գոյապայքար մղող արեւմտահայ մշակոյթի վերածաղկումին մէջ:

ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՆ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ՊԱՅՎԷՐՏԵԱՆ

Երբ հիացում յայտնուի Հայաստանի գեղարուեստական մշակոյթի զանազան ճիւղերուն մէջ ձեռք բերած յառաջդիմութիւններու մասին, պէտք չէ որ զարմանաք: Քաղաքաշինութեան, ճարտարապետութեան, գրականութեան, թատրոնի կամ նկարչութեան հսկայաքայլ յառաջացումը զարմանալի չէ պարզ այն պատճառով, որ այս արուեստները իրենց պատմականանցեալը ունին եւ բազմադարեան աւանդներով ժառանգուած են մեր արուեստագէտներուն կողմէ:

Սակայն զարմանալի է որ Սովետական շրջանի մեր երաժշտութիւնը հրաշքի հաւասար երեւոյթ մը ստացած է: Կոմիտասի վախճանումէն յետոյ իր յաջորդները չկարողացան լայնաշունչ ստեղծագործութիւններով մեր երաժշտութիւնը դուրս բերել ազգային նեղ շրջանակէ եւ տանիլ միջազգային չափանիշերու: 1920-ին Երեւանի մէջ ընդամէնը մէկ դաշնակահար կար միայն, եւ եթէ Չուխաճեանը Իտալական Պէլ Քանթոյի ազդեցութեան տակ յօրինեց իր Արշակ Բ.ը, այս արժէքաւոր գործը կէս դար ամբողջ փոշիներու տակ մնաց եւ Սովետական շրջանին է որ երեւան ելաւ, բեմադրուեցաւ ու ընդունելութիւն գտաւ:

Սովետահայ երաժիշտները, սէնֆոնիներով, օփէրաներով, պալէներով եւ ուրիշ բազմաթիւ ստեղծագործութիւններով յառաջացուցին եւ ծանօթացուցին մեր երաժշտութիւնը երաժշտական միջազգային աշխարհին: Սովետական Հայաստանի Կառավարութիւնը երաժշտութիւնը աւելի զարգացնելու մտօք կ'որոշէ հաստատել երաժշտական դպրոց մը, մանաւորապէս դպրոցներու մէջ երգի ու երաժշտութեան ուսուցիչներ պատրաստելու համար: Սակայն այդ դպրոցին համար պատրաստ ուժեր դեռ չկային այն ատեն: Առաջին անգամ կուգայ Ռոմանոս Մելիքեանը, որ մեր երաժշտութեան մեծ վարպետներէն մէկն էր, մանաւորաբար երգարուեստի մէջ: Մելիքեանի բերած նպաստը մեծ եղած է մեր երաժշտական կեանքին: Ան իւրայատուկ ուղի մը բացաւ մեր երաժշտութեան մէջ, մեր երգերուն ֆոլքլորիկ մթնոլորտին խառնելով եւրոպական լիտերը, նոր ոճ մը երեւան բերաւ ան:

Հայաստանի նորաստեղծ երաժշտական շարժման կարեւոր գործիչներէն մէկն ալ եղած է Անուշաւան Տէր Ղեւոնդեանը, որ Թիֆլիսէն Երեւան կուգայ աշխատելու՝ մեր երաժշտութեան համար: Հայաստանի երաժշտական կեանքի նոր դէմք մը Աղեքսանդր Սպենդիարեանը, որ 1924-ին Երեւան կուգայ: Ալ. Սպենդիարեանի ջանքերով կը հիմնուի, կը վերափոխուի Պետական Երաժշտանոցը եւ տակաւ կը տիրանայ իր այսօրուան համբաւին: Կը կազմուի Հայկական առաջին սէնֆոնիք նուագախումբը, որ իր առաջին ելոյթը կ'ունենայ Դեկտեմբեր 10-ին: Այս թուականը կը մնայ պատմական, որովհետեւ Հայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով Հայ ղեկավարի մը առաջնորդութեամբ համերգ մը կուտայ Հայկական Սէնֆոնիք Նուագախումբը:

1933-ին Հայաստանի երաժշտութիւնը կ'արձանագրէ նոր յաջողութիւն մը եւս: Այդ թուականին, այսինքն 26 Յունուարին, առաջին անգամ կը բեմադրուի Ալմաստ օփէրան, Սպենդիարեանի գլուխ-գործոցը: Այսպէս, Հայաստանի երաժշտական կեանքը հետզհետէ կ'ընդլայնի ու կը ծաւալի: Առաջին տասնամեակը կ'ըլլայ այն շրջանը ուր կը հիմնուի Երաժշտանոցը, կը կազմուի Հայաստանի Սէնֆոնիք Նուագախումբը եւ կը հիմնուի նաեւ Հայկական Օփէրան: Երկրորդ տասնամեակը Հայաստանի մէջ ուրիշ շրջան մը կը ներկայացնէ: Կը կառուցուի Պետական Օփէրան, նաեւ Պալէն, ղեկավարութեամբ Տիկին Լիսիցեանի, Կովկասցի հանրածանօթ արուեստագիտուհին:

Մնացեալը յաջորդ «Մեղք՝ Նոր Սերունդ»ի մէջ:

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՖԷՐԻԳԻՒՂԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Տեսակցեցաւ՝ ՆՇԱՆ ՇԻՐԻՆԵԱՆ

Բարեւ ձեզ: Մեր նախորդ գրութիւններուն մէջ Սանուց Միութիւններու Հայ հաւաքականութեան վրայ ունեցած դերին եւ պարտականութիւններուն կարեւորութեանը անդրադարձած էինք եւ խոստացած՝ հարցազրոյցներ ընել, Սանուց Միութիւններու վարիչներուն հետ պարբերաբար:

Մեր առաջին Սանուց Միութիւնը Ֆէրիգիւղի Սանուց Միութիւնն էր: Այս Միութեան վարիչներուն հետ Միութեան հարցերուն մասին կարծիքի փոխանակում ունեցանք, խօսեցանք եւ գրեցինք:

Հարցում 1).– Սանուց Միութիւններու նպատակն ու պարտականութիւնները հաւաքականութեան մէջ:

Միութիւնը մէկն է այն տարրերէն, որոնք կը կազմաւորեն հաւաքականութիւնը: Հաւաքականութեան մը մէջ գտնուող բոլոր տարրերուն նպատակն է զանգուածը օժտել զայն հաւաքականութիւն մը դարձնող ամէն տեսակ աւանդութիւններով, մշակոյթով եւ բարքերով:

Իւրաքանչիւր տարր, կը ստանձնէ իրեն ինկող բաժինը այս պարտականութեան մէջ իւրայատուկ կրթական եւ զարգացման գրութիւններով: Օրինակի համար, Վարժարանը հիմնական եւ անոր յաջորդող երկրորդական դաստիարակութիւն տուող հաստատութիւն մըն է: Սանուց Միութիւնն ալ այնպիսի հաստատութիւն մըն է, որ իր երիտասարդ անդամներով իրականութեան մէջ խօսք կ'ուղղէ ամբողջ հաւաքականութեան եւ կը ձգտի ամբողջ հաւաքականութիւնը հասցնել գիտակցութեան որոշ մակարդակի մը:

Այս նպատակին հասնելու համար Միութիւնը պարտի նախ երիտասարդ սերունդին ուղղութիւն տալ, աւելի վերջ այդ երիտասարդը դնել հաւաքականութեան ուղղեալ կարգ մը պարտաւորութիւններու դիմաց եւ նոյն վարժեցնել բաներ մը տալու՝ այդ հաւաքականութեան:

Մեր հաւաքականութեան մասնայատկութիւններէն մէկը այն է, որ ան պատի մը նման կը կանգնի Սանուց Միութիւններուն դիմաց: Ինչպէս գիտենք, Արեւելեան հաւաքականութիւններու մէջ երիտասարդը նախնական կրթութենէ զուրկ է: Եւ ընդհանուր առմամբ ծնողներուն մեծամասնութիւնն ալ, իրենք եւս զրկուած ըլլալով այդ նախնական կրթութենէն, հեռու են հաւատալէ որ իրենց զաւակներուն համար անհրաժեշտ է այդպիսի նախնական կրթութիւն մը: Հոս, Սանուց Միութիւններուն պարտականութիւններէն մէկն ալ համասփիւռ երիտասարդ սերունդին եւ յետագայ հաւաքականութեան տալ է նախնական կրթութեան գաղափարը:

Ինչպէս վերը յիշեցինք, Սանուց Միութեան մը նպատակներէն մէկն ալ մշակոյթը ապրեցնել եւ պահպանել է: Տրուած ըլլալով մեր հաւաքականութեան մշակոյթը անհետանալու վտանգին ենթակայ մշակոյթ մըն է, Միութիւններու պարտականութիւնը այս ուղղութեամբ քիչ մը աւելի կը շեշտուի:

Հարցում 2).– Այս նպատակը իրագործելու միջոցները որո՞նք են:

Մեր Սանուց Միութիւնը մեր հաւաքականութեան ամենէն երիտասարդ Միութիւններէն մէկն է եւ սա պահուս կը կարծենք որ ամենէն երիտասարդ վարչութիւնն է որ կը գտնուի անոր գլուխը:

Այս պատճառով անոր գործունէութիւնը ուղղեալ է ապագային: Մեզի շատ քիչ բան մնացած է նախկին Վարչութենէն, եւ դժբախտաբար զուրկ ենք նաեւ նախկին անդամներու գործակցութենէն:

Կարելի է վիճիլ մեր կողմէ ճշդուած միջոցներու վրայ, բայց մէջտեղն է աչաւասիկ միւս Միութիւններու կողմէ կիրարկուած միջոցները եւ չենք կրնար պնդել որ անոնք յաջողած են:

Ինչպէս որ կարեւորութիւնը շեշտեցինք քիչ առաջ, մեր Միութիւնը հակած է նախնական կրթութեան կարեւորութեան հարցին վրայ: Մեր անդամ ընկերներուն հետ պարբերաբար կը քննենք այս հարցը եւ միասնաբար կը ջանանք լուծումներ գտնել: Որոշած ենք այս հարցերը հիմնովին ձեռք առնել փորումներով եւ հրապարակային սալիսներով, անգամ մը որ համոզուինք թէ երիտասարդ սերունդին տուած ենք իր հարցերուն վրայ հակելու ու նախնական կրթութեան իրենց թերիները լրացնելու վարժութիւնը:

Առ այժմ եթէ տակաւին կը խուսափինք նման փորումներէ եւ հրապարակային սալիսներէ, պատճառը այն է որ մեր հաւաքականութիւնը տակաւին վերապահ մը այդպիսի հաւաքոյթներու նկատմամբ:

Միւս կողմէ սակայն, պարբերաբար, շփման մէջ մտնելով ծնողներու հետ, կը ջանանք այս հարցերուն ընտելացնել ծնողներն ալ:

Աւելցնենք որ դժուար հարց մը դարձած է նաեւ երիտասարդները հմայել դէպի մեր Սանուց Միութիւնները, որովհետեւ ներկայիս երիտասարդութիւնը դժբախտաբար տէր է նիւթական կարելիութիւններու եւ այդ կարելիութիւնները սխալ ուղղութեամբ գործածելու վտանգին ենթակայ է: Ահա թէ ինչու մենք ստիպուած ենք նաեւ պայքարիլ այդ վտանգներուն դէմ: Ուրեմն կը ջանանք նախ երիտասարդները դէպի Միութիւն քաշել այժմէական թեթեւ միջոցներով, եւ ապա զանոնք կրթել ու անոնցմէ գործունէութիւն պահանջել: Մեր ճշդած միջոցներէն մէկն ալ այս է:

Ապագային կարելի պիտի ըլլայ ընդլայնել այս միջոցները:

Հարցում 3) Միութիւնը ի՞նչ չափով կ'իրագործէ իր այս նպատակները եւ ո՞րոնք են ձեր դէմ ցցուող դժուարութիւնները:

Միութեան դժուարութիւնները բազմակողմանի են: Ամենագլխաւոր հարցը հաւաքավայրի խնդիրն է: Այսօր ստիպուած ենք մեր գործունէութիւնը կիրարկել 15-20 մեթր քառակուսիէ բաղկացեալ մեր հաւաքատեղիին մէջ: Այս պատճառով մեր գործունէութիւններուն շատը կիսատ կը մնայ, լրումին չի հասնիր: Մեր գլխաւոր ճիգն է նոր հաւաքատեղի մը ապահովել:

Երկրորդ դժուարութիւն մը. երբ կը ջանանք կրթել մեր անդամները, միւս կողմէ ստիպուած ենք նկատի առնել ծնողներու հակազդեցութիւնը անոր դէմ: Այսպիսի կրթութեան մը անբաւարարութեան պատճառաւ, յաճախապէս մեր երիտասարդ ընկերուհիները յաճախ կը սխալին մանչ-աղջիկ յարաբերութիւններու հարցին մէջ: Այսպէս է որ շատ անգամ դէմ առ դէմ կը մնանք երիտասարդ զանգուածի մը հետ, որ ընկերութենէն փրթած է սեռային ճնշումներու հետեւանքով, որ կը տառապի բարդոյթներէ եւ դիմացի սեռին նկատմամբ վերապահութենէ:

Այս հարցերը երիտասարդութեան հարցերն են եւ մեր նպատակն է զանոնք լուծել մեր հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ:

Հարցում 4) .– Վարչութեան յարաբերութիւնը վարի խաւերուն հետ:

Տրուած ըլլալով որ մեր Վարչութիւնը երիտասարդ է, սերտ յարաբերութեան մէջ է վարի խաւերուն հետ: Ուրիշ կարգ մը Միութիւններու մէջ այդ յարաբերութիւնը գոյութիւն չունի: Այդ պատճառով ալ երբ վարի խաւերը գործունէութիւն մը ցոյց տալ ուզեն, չեն կրնար տիալոկ մը ստեղծել վարչութեան հետ, կամ միջնորդ տարրեր կ'օգտագործեն: Արդիւնքն ալ այն կ'ըլլայ որ անոնք չեն կրնար լուծել իրենց հարցերը եւ անջրպետ մը կը բացուի երկուքին միջեւ, երիտասարդները կը փրթին Սանուց Միութենէն:

Այսպիսի Սանուց Միութիւններու մէջ Վարչութիւնը ոչ թէ վարի խաւերու, այլ ինքզինքին ծառայող ս...րր մըն է:

Հարցում 5) .– Միջմիութենական յարաբերութիւններ:

Մենք այս հարցին սա տեսանկիւնէն կը մօտենանք: Զրկուած ենք մեր բոլոր Միութիւնները ապրեցնելու բաւարար երիտասարդ տարրերէ: Այս պատճառաւ հասարակաց գործունէութիւն մը պէտք է հրամցնենք, իրարու զօրավիգ պէտք է կանգնինք փոխանակ զիրար կացինահարելու:

Դժբախտաբար իրենց շահուն եւսեւէն վազող կարգ մը Միութիւններ ուրիշ միութիւններու գործունէութիւնը կը կացինահարեն: Արդէն անոնք շատ հեռու են մեր հասկցած ձեւով Միութիւն մը ըլլալէ: Կազմակերպուած միջմիութենական մրցումները յաճախ կռիւներու տեղի կուտան, կարծես Միութիւնները իրարու թշնամի ըլլային: Նոյնիսկ եթէ վերջը անուշի կապուի, այդ կռիւները մեզի համար անհամ բաներ են:

Միութիւնները, օրէնքի թոյլատրած չափով, գործակցելու են իրարու: Եթէ հասարակաց աշխատանք մը ընդգրկուի, կը կարծենք որ աւելի օգտակար ծառայութիւն մը կը բերուի հանրութեան:

Մենք, որպէս Ֆէրիգիւղի Սանուց Միութիւն, կողմնակից ենք այսպիսի գործակցութեան եւ մերձեցման մը եւ ամէն վերջ պատրաստ ենք զօրավիգ կանգնելու այդ գաղափարին:

Հարցում 6) .– Ո՞րոնք են Հայ երիտասարդութեան հարցերը: Այս ուղղութեամբ ի՞նչ պարտականութիւններ կ'իյնան մեր Սանուց Միութիւններուն:

Մեր օրերու Թուրքիոյ մէջ երիտասարդական հարցերը նոյնն են եւ սխալ է անջատել Հայ երիտասարդութիւն մը: Ըստ մեզի, երիտասարդութիւնը դէմ առ դէմ է կրթական անբաւարարութեան մը հետ: Բացի ասկէ, կրթական շրջանէ դուրս ալ երիտասարդութիւնը զուրկ է իրեն ուղղութիւն տալիք կարելիութիւններէ, ընդհակառակը շրջապատուած է խաբուսիկ, ամէն ինչ վարդագոյն ցոյց տուող եւ զայն դէպի այլասերում տանող աշխարհէ մը:

Աւելի ըլլալով կայ աղջիկ-մանչ յարաբերութիւնը, որ մեր մօտ շատ անգամ կը մշակուի պարզապէս ցոյցի համար: Այս հարցին մասին երիտասարդը լաւ պատրաստուած չէ եւ այդ պատճառաւ ալ յաճախ դէմ յանդիման կուգայ անախորժ կացութիւններու հետ:

Մեր օրերուն, գրական, գեղարուեստական ու ընկերային հարցերը մեծ քաղաքներու երիտասարդութեան հետաքրքրութեան չեն արժանանար, իսկ գիւղերու մէջ ալ կը բախին անբաւարար պայմաններու:

Նորաձեւութիւնը եւ ցուցամոլութիւնը –որոնք սպառումի աւելցող միջոցներ են– հիւանդութեան մը նման թափանցած են երիտասարդ խաւերէ ներս: Երիտասարդները ի գին ամէն բանի կը հետեւին նորաձեւութեան եւ իրենց նիւթական կարելիութիւնները կը յատկացնեն ատոր, փոխանակ մշակութային նպատակներու: Իսկ այդ կարելիութիւններէ զուրկ եղող երիտասարդներն ալ ընկերութեան թշնամի տարրեր կը դառնան:

Հարցում 7) .– Ապագայի ծրագիրներ ունի՞ ձեր Միութիւնը:

Մեր Միութիւնը անցեալ շրջաններուն բաւական հեռու մնացած էր իրական Սանուց Միութիւն մը ըլլալու յատկանիշներէն: Առաջին տարիներուն լաւ աշխատանք մը տարուած ըլլալով հանդերձ, յետագային անհրաժեշտ հիգը չէ վառուած: Այս պատճառաւ մեր Միութիւնը անծանօթ մնացած է շատ մը շրջանակներու: Մեր նպատակն է այս հին տպաւորութիւնը ջնջել:

Այսօր լաւ մակարդակի վրայ է հատուածի մեր աշխատանքը: Փաստը այն է որ լաւ արդիւնքներ ձեռք բերուեցան վերջին մրցումներուն: Կ'աշխատինք նաեւ ֆոլքլորիկ մարզի մէջ: Մօտ ատենէն պիտի յայտնուի այս մարզին մէջ որոշ արդիւնք մը: Մօտ օրէն պիտի սկսի նաեւ ընկերային օժանդակութեան մեր արշաւը:

Կը կազմակերպուին պտոյտներ, լուսանկարչական, երաժշտական, թատերական ու մշակութային այլ ձեռնարկներ: Կարգ մը ընկերներ օգնական կ'ըլլան ուսանողներու, իրենց դասերու պատրաստութեան մէջ: Այսպիսի աշխատանքներու օրինակներ ապագային ալ պիտի հրամցուին: Բայց կը նախընտրենք առ այժմ լռել, որովհետեւ մօտ օրէն գործն է որ ցոյց պիտի տայ ինքզինքը: Ամէն պարագայի, վաղը պիտի ամչնան անոնք որ այսօր մեր Միութեան դէմ կը խօսին:

Այո, մեր հարցումներուն այսպէս պատասխանեց Ֆէրիգիւղի Սանուց Միութեան վարչութիւնը: Յաջորդ թիւով հարցազրոյց մը պիտի ընենք Ս. Խաչ Դպրեվանքի Սանուց Միութեան Վարչութեան հետ: Առ այժմ, մնաք բարով:

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱՖ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ

Մենք մանուկ ենք,
Լքուած բոյնի մը մէջ:
Կարօտ սիրոյ,
Հայրիկի մայրիկի կարօտ:

Մենք մանուկ ենք
Մեր խաղալիքն են
արտերը
ուր չոր խոտերուն հասակը կ'անցնի մեր հասակները
ուր կը կորսուինք հասկերուն միջեւ
Մեր խաղալիքն են
քարն ու բրիչը,
հատ մըն ալ եղէգէ սրինգ:
Մենք մանուկ ենք,
քանի մը ամիս դպրոց տեսած,
եւ հեռացած
իր սիրելի գիրքերէն,
իր սիրելի ուսուցիչէն,
հեռացած
իր սիրած ամէն բանէն:

Մենք մանուկ ենք,
Միսի ձուկի պոչերու մէջ մեծցող,
Սամսուն ծխող, Մալբէփէ ծախող,
Շոքոլայէ աւելի բոկեղ սիրող
եւ սպասող... մութ ապագան:

Մենք մանուկ ենք,
Տասներկու միլիոն,
Սովը պիտի տանի մեզ
մի առ մի:
Կը բաւէ աղաներ, կը բաւէ պէյեր,
դուք գիտէ՞ք նայինք
թէ ինչ է անօթութիւնը:
Դուք աղա էք, պէյ էք,
լսող խուլերէն,
տեսնող կոյրերէն,
իսկ մենք, աշխարհի մանուկը, սովահար:
դուք
ականջ դրեր էք ձեր բաժակներուն
եւ ձեր աչքերը
կեղտոտ հանոյքներու վրայ...

Մենք մանուկ ենք,
եւ դուք Իւնէսքօ էք:
Ա՛ն որ մեզի երջանկութիւն
կը բերէ Գաֆ լեռներէն

Թրքերէնէ թարգմանուած — ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՐԳԱՐՕՂԼՈՒ

Դէ՛պ Նոր Սփիւռք

Թիւ 8

ՀՈՑԱԿԱՊ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ ՄԸ 78-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Գրեց՝ ՌԱՖՖԻ Հ. ԱՐԱՔՍ

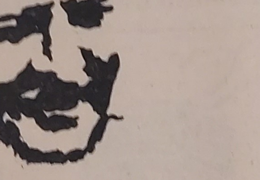

Արգելք մի՛ ըլլաք ինծի այդ խօսքերով,
Որովհետեւ զբաղուած եմ, քեզի սիրահարելով․․․

Մնաց մին է այդ պատկերը
Տանիքին տարեկան պատանի մը,
Արեւին տակն է ցերեկները,
Իսկ գիշերները, աստղերու տակ
Պէյազըթի հրապարակը
Իսթանպուլի․․․․

Տօգուշին հողիր հազարներով տողեր գրուեր ու փախեր։ Հորդորն՝ զոր Թուրք կը գործածէ առանց չափազանցութեան, այդ Թուրք նուագածուն է արժէքաւոր հեղինակ ու բանաստեղծ Նազըմ Հիքմէթի տաղանդաւորութեան տողերուն։

1975-ին կը գտնուէի Ֆրանսայի Կրընոպլ քաղաքը, աշխատակցութիւնս բերելու համար երիտասարդ ուսանողներու, աշխատանքի համեստ գամբռ մը մէջ, աշխարհի չորս կողմերէն եկած նմաններուս հետ․․․

Մեր պարտականութիւնն էր, 740 բնակչութիւն ունեցող բացառիկ կերպով փոքր գիւղաքաղաք մը՝ Գոլոմպի մէջ զբօսավայրի մը պատերը եւ ներքին սենեակները հիւսել ու շինել, ճարտարապետներու հսկողութեան տակ։

Զուիցերիոյ սահմաններուն մօտիկ այս փոքրիկ գիւղաքաղաքը եւ իր հասարակութեան գիրքը հասկնալու համար զայն կրնանք բաղդատել Թուրքիոյ Եգէյի քաղաքի Մուրատիյէ անուն գիւղին հետ։

Չեմ գիտեր թէ Մուրատիյէի մէջ այսօր որեւէ անձ մը պիտի կարենա՞յ առանց տատամսելու չսեմով յիշել Նազըմ Հիքմէթի անունը։

Սակայն ես Գոլոմպ անուն 740 բնակչութիւն հաշուող այդ հասարակ գիւղաքաղաքին մէջ հանդիպեցայ 65-70 տարեկան սիրունիկ գիւղացի կնոջ մը, որ մեզի հետ խօսելու ատեն, ջանաց փաստել թէ բաներ մը գիտէ Թուրքիոյ մասին։ Եւ ըսաւ.

– Կը ճանչնամ երեք հոգի, որոնք կը հաւատամ թէ Թուրքիոյ ամենամեծ մարդիկն են. Աթաթիւրք, Նազըմ Հիքմէթ եւ վերջապէս Եըլմազ Կիւնէյ։

Այս խօսքերէն վերջ անուղղակի ըլլալով որ Եըլմազ Կիւնէյի անունը լսած էր իր թոռնիկէն, երբ ան գործի մը համար տարիներ առաջ Փարիզ գացած էր եւ հոն տեսած էր Թրքական ժապաւէն մը, որուն տակէն պաշտպան կ'երկարէին երկար ժամեր։

Այո, ի՞նչ ըսենք։ Կարճ խօսքով յիշեցնենք թէ Թուրք ժողովուրդը պէտք է խիղճով փորձենայ Նազըմ Հիքմէթ մը ունեցած ըլլալուն համար։ Սակայն կրնա՞յ պարծենալ նաեւ որ կորսնցուցած է ծանօթացնել այս մեծ մարդասէր իր ժողովուրդին։

Բայց թողունք Թուրքիան, բովանդակ աշխարհի մէջ, իրենք իրենց ընկերվարական պետական վայելքներուն միջեւ շատ քիչ է ճանչցուող մարդասէրը իր ժողովուրդին։

Այո, եւ եթէ մարդասիրական այսքան տարածուն ոգի ունեցող անհատները եթէ օժտուած ըլլան նաեւ գեղարուեստի գտնուած շնորհներով, այն ատեն անոնք պիտի անմահանան Եանիս Ռիթսոսի «Յունաստան»ին, Լորքայի «Սպանիա», Փիքասոյի «Սպանիա» եւ անշուշտ Նազըմ Հիքմէթի «Թուրքիա» նման։

Անոնք անուններն են խիղճի մարդոց, որոնք տառապած են, յանուն աշխարհի խաղաղութեան, դրամատիրութեան, ֆաշականութեան, ազգայնութեան, ցեղապաշտութեան, կրօնամոլութեան դէմ տարուած ընդհանուր պայքարին մէջ, մտնուած են նոյ գրութիւններու եւ իրենց գեղարուեստ նուիրած են համայն մարդկութեան։ Եթէ գիտեն «մարդ» պիտի նկատենք, տեսլուած ենք սիրով ու յարգանքով խոնարհիլ անոնց առջեւ։

Անշուշտ կը ճանչնանք միջին ու մեծ քաղքենի դասակարգի պատկանող կարգ մը մարդիկ, որոնց մտայնութիւնը ընկերվարականներ ընդունիլներու մէջ պատող, անոնք փորով թշուառութեան մատնուող եւ անպայման «աղքատ» եղող մէկն է։ Այդպիսիներու համար իրենք ինչպէս որ իրենց դասակարգէն ու կարգ մը մարդիկ, իրենցմէ աւելի մեծահարուստ, ընկերվարական գաղափարներով օժտուած ըլլան եւ իրենց դէմ գործեն։ Այդ տեսակ մէկու մը համար յանախ կը լսենք սա խօսքերը։

– Մ՛ս, փառքը մարդ ինչպէս ընկերվարական կ'ըլլայ եղեր։ Սիւսը հագած, փանթոֆլին նաղիկէ, գրասեղանը ամէն մեծին վրայ, ո՞ւր տեսնուած բան է հէմ ատանկ հագուիլ, հէմ ընկերվարական ըլլալ։

Հազար անգամ լսած ենք թերեւս որ խիղճով քաղքենին անպայման պէտք է առած ըլլայ այդ դասակարգին մշակոյթը, եւ իւրացուցած ըլլայ զայն։ Այս կերպով ան կը ներկայացնէ ջոկ մը ստամբուլական սովորութիւններէ ու վարմունքներէ։

Իսկ եթէ մեր գիտակից հայ «Թուրքերէն բացատրութեամբ» սօֆրատան կ'օրմէ, այն քաղքենիները, որոնք դասակարգ փոխելու ատեն չեն կրցած յեղափոխութեան ենթարկել իրենց մտային աշխարհը, այն ատեն պէտք է մեր գլխուն առաջէն ունենանք փիլիսոփայական փաստեր կամ պատճառ, որովհետեւ յանախ մեր չէնները պիտի խաթարեն, ճնշելու համար անոնց ցեղասպանութեան եւ տիրապետութիւններուն դէմ։

Բարեկամներ, անշուշտ մինչեւ ընկերվարութեան վերջնական յաղթանակը ոչ թէ փոքրամասնութեան, այլ մեծամասնութեան մէջ պիտի գտնուին այն անհատները, որոնք կը պատկանին փոքր քաղքենի դասակարգի խիղճին մասնաւոր հատուածին։ Անոնք գիտութեան ճամբով, գեղարուեստի ճամբով «ընդհանուր գիտակցութիւն» կը ստանան, ինչպէս որ իրենք հասած են այդ ընդհանուր գիտակցութեան։

Եթէ նայինք այն անուններուն, որոնք իրենց ստորագրութիւնը դրուած են անցեալի եւ ներկայի մէջ արձանագրուած բոլոր ընկերվարական յաղթանակներուն տակ, պիտի չսարսինք։ Հոն կան իրաւաբաններ, բժիշկներ որոնք իրենց ապարէզը կերտելու ատեն չեն ունեցած, որովհետեւ պատմութիւնը անոնց տուած է շատ աւելի կարեւոր պարտականութիւններ։

Անոնց բոլորն ալ քաղքենի ընտանիքներու, այսինքն կարգ մը մարդոց հասկնալիք լեզուով, «հարուստ մարդոց» զաւակներ էին։ Անոնց մէջ կան գործարանատէրներ, որոնք իրենց գործատեղիները դարձուցած են «ընկերվարական գիտութիւններու դպրոցներ»։

Ինչո՞ւ կ'ըսենք այս բոլորը։ Պատասխանը պարզ է. մենք պարծենալով պիտի աւելցնենք որ Նազըմ Հիքմէթ զաւակն էր բարեկեան հարուստ Օսմանեան Փաշայական ընտանիքի մը։ Ան իր ուսումը ստացած էր ճիշդ միջին քաղքենի դասակարգէ զաւակներու պէս։ Սակայն աւելի վերջ ընտրեց ժամանակիկը, մտաւորական մը ըլլալ, յետոյ՝ չափազանց մարդասէր արուեստագէտ մը, յետոյ աշխարհիկ մը եւ ամենէն վերջ՝ համայն մարդասիրութեան գաղափարակիցին։

Տասնըհինգ տարի բանտերը պառկեցաւ, տանջանքներու ենթարկուեցաւ։ Իր շատ սիրած կնոջմէն ու զաւակներէն երկար տարիներ հեռու մնաց, պանդուխտ ապրեցաւ օտար երկիրներու մէջ եւ իր աւարտ մարմինը ճանչցաւ արտի հիւանդութիւններու բոլոր տեսակները։ Սակայն գրեց, բացատրեց, ցոյց տուաւ ուղիները, երգեց, պատմեց եւ դարձեալ գրեց ու գրեց։ Ինչո՞ւ հանդիպեցաւ բոլոր այս դժբախտութիւններուն։ Որովհետեւ կ'ուզէր աշխարհ մը ուր գինիները լեցուն, աշխարհ մը ուր չտանին կեղեքումի ամիսները։ Որովհետեւ ան կը սիրէր «մարդ»ը, այսինքն Քրիստոնեան, Իսլամը, Հրեան, սեւամորթը, կարմրամորթը, դեղնամորթը, սպիտակամորթը, Հայը, Թուրքը, Ֆրանսացին, Գերմանացին, Աֆրիկեցին, Ամերիկացին եւայլն․․․։ Որովհետեւ ան աշխարհին դիմաց վրայ կը կռուէր դրամատիրութեան եւ ֆաշականութեան դէմ։

Անոր ամենէն սիրելի թշնամիներն անգամ առնչուած են խոստովանելու.

– Ամէն բան մէկ կողմ, արժէքաւոր արուեստագէտ մըն էր ան․․․․

20 Յունուարին Նազըմ Հիքմէթ թեւակոխած պիտի ըլլար 78-րդ տարեկանին։ Ան միշտ պիտի ապրի մեր մտքին մէջ։

ԽԱՂԱԼԻԿ ԱՏՐՃԱՆԱԿԸ

Գրեց՝ ԳԱԲՐԻԷԼ ՏԱՇԵԱՆ

Ծառ կը սիրէր պզտիկ ապակով գրպանի։ Այդ անհեթեթութիւններուն հետ խառնեցի, գետինը տապալելի, խաղալիկ ինքնաշարժերով, մոտորի կոտրուած խաղալիկները նորոգել ուժ հանճար կը պատճառէ ինծի։

Ի՞նչ պարզ բան է, պահ մը մանկութեան անցնիլ հետ եւ երիտասարդութեան բերած մտահոգութիւններէն ու բարդութիւններէն մի քիչ հեռանալ, երբ գրպանին չորս տարեկան տղուն հետ զբաղիլ։

Անցեալները, երբ տղուն հետ հեռատեսիլի դէմ մը պառկեցանք։

Կը խաղայինք, հեռաքննական տարբերանակը ինծի ուղղեց եւ երկու մատներովս...

Ցոյց, իր խաղալիկ ատրճանակը ինծի ուղղեց եւ երկու մատներով։ Հայեր յաջողեցաւ ...ը քաշել։ Զարմանքով ուղղ միտքներով, հայր յանկեցաւ ատրճանակին գլխուն վրայ թիմուած ինձի պարպուեցաւ, զուրս նետեց ատրճանակին գլխին վրայ թիմուած երեք եւ յանկեցաւ «պար» ձայնը։

Սանկութիւնէս պիտի թէ, ինչ հանճար պատճառեց այս ձայնը իրեն։ Բայց ի՞նչ բան կը միայն «պար»։ Միթէ այդ ձայնը բաւարա՞ր էր իր քաջագործութիւնը հաւատալու համար։ Ուստի քանի մը անգամ ինծի ալ պոռաց.

=Տանէ՛, տանէ՛․․․

Ձեռքս սրտիս վրայ դրի, գետին փռուեցայ։ Սեւուկ աչքերը, քաջագործի մը հպարտութեամբ ինծի յառեց ու յետոյ արագօրէն դէպի խոհանոց վազելով գնաց մօրը աւետեց.

=Մամա, մամա, Պապս պզտիկ մեռաւ։ Ատրճանակս մէկ մը քաշեցի․․․

«Մեռցուի» մօրը գնահատեց.

=Աֆէրիմ իմ քաջ տղաս, գնա՛ քիչ մը խաղա՛։

Մանուկը քովս եկաւ, ուրախ զուարթ հրամայեց.

=Հայտէ, հայտէ մի՛ եղիր։

=Չեմ կրնար ըլլալ։

=Ինչո՞ւ։

=Որովհետեւ, ես մեռայ։ Այլեւս ոտքի չեմ կրնար ելլել։ Վաղը գա՛ն փոսի մը մէջ պիտի դնեն։ Մայրս ալ հագուստներ պիտի հագուի ու ամէն օր պիտի լալ ինծի համար։ Բայց ես այլեւս ետ պիտի չգամ։

=Դուն ալ Աստուած Պապային քո՞վ պիտի երթաս, մեծ մամայիս պէս։

=Այո, ճիշդ մեծ մամայիդ պէս։ Միայն թէ զիս դուն մեռցուցիր։ Ասոր ալ վերջ ոստիկաններ գալով քեզ բանտ պիտի տանին։

Ատրճանակ դէմքը պղտորեցաւ։ Իմ կարծիքովս, այդ պահուն յիշեց կարգ մը «հերոսներ», որոնք իրենց զէնքերով կը սպաննէին իրենց թշնամիները եւ ոչ մէկուն հաշիւ կու տային։ Եւ ան ինչպէ՞ս, ո՞վ գիտէ, այդ հերոսներէն որուն տեղը դնելով սպաննած էր զիս, առանց հետեւանքը երեւակայելու։ Բայց, միամտաբար, յառ կը յիշէր թէ, օր մը լրագրական եղած էր, երբ մեր թաղէն սերտաքրթ մը ձերբակալուած, տարած էին չորս ոստիկաններ։ Հի՞ն ինքն ալ մէկը մեռցուցած էր եւ իրականութեան մէջ, ինք ոչ հերոս մըն էր, եւ ոչ ալ պատկերազարդ գիրքերու մէջ կ'ապրէր, այլ տեղ մըն էր ուր մարդասպանները կը պատժուէին։ Վախնալ սկսաւ։ Իր փոքրիկ ուղեղովը, միզական ու իրական աշխարհներուն միջեւ հակասութիւններ նշմարեց։ Հասկցաւ, թէ ատրճանակ գործածել ինչ բան է։

Լալով մօրը քով վազեց.

=Մամա, մամա, ոստիկանները զիս պիտի տանին։

=Ինչո՞ւ։

=Պապս պզտիկը մեռցնելուս համար։

=Մ՛ս, ո՞վ ըսաւ։

=Ինքը։

=Սուտ կ'ըսէ, կոր տղաս։

Դարձեալ քովս եկաւ, լալէն աչքերը կարմրած։ Թիթէ վազել սկսած էր։ Վերջին յոյսով մը թեւերս ու ոտքերս ցնցեց.

=Ի՞նչ կ'ըլլայ, ելի՛ր այլ, ըսաւ։

=Եթէ խօսք տաս մէյ մըն ալ զէնքով չխաղալ, կ'ելլեմ։

=Մի՛ ալ կ'ըլլա՞ս։

=Հարկաւ։

Ատրճանակը առաւ, թոռնէր տալով, -շատ կը նախանձէր քոյրը-։

=Առ, քեզի ըլլայ, ըսաւ։ Ետքայ ուսս ելլելով հրամայեց.

=Տէ՛հ, տէ՛հ․․․

*

Ներկայիս, շատ մը մանկարաններ դէմ ելած են այդ խաղալիկ զէնքերուն։ Սակայն մեր ծնողներուն շատը տակաւին կը նախընտրեն, աշխարհիկութիւնը քաջութեան հետ շփոթելով։ Հոգեբանները յաճախ կ'ուսումնասիրեն փոքր տարիքէն ատամնաբոյժ (շիտտէք) խմբավարելու հետեւանքով այդ ներաշխարհին մէջ երեւան եկած աւերը։ Միայն թէ այդ աւերը ընտ կարեւորութիւն չունի զէնք վաճառողներուն, առատութեան ժապաւէններէն հարստացողներուն եւ գերմարդկային «հերոս»ներուն արկածախնդրութիւնները վաճառելով խոշոր դրամ վաստկողներուն շահերուն կարեւորութեան քով։

Գիտէ՞ք

Սեւանի ժամացոյցի գործարանը ամէն տարի կ'արտադրէ 2.000.000 (երկու միլիոն) ժամացոյցներ, որոնք կ'արտածուին յիսունէ աւելի երկիրներ։

Համեստ խոհափիլիսոփայէն...

ԻՇԽԱՆ ՉԱՐԼԶԻՆ ՍԷՐԵՐԸ ԿԱՄ ՉԱՐԼԻԻՆ ՀՐԵՇՏԱԿՆԵՐԸ

Գրեց՝ Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Սիրելի ընկերներ,

Իբրեւ մէկը որ առաջին ընթերցողն է ձեր Նոր Սերունդի էջին -որովհետեւ զայն կը կարդայ հրատարակութենէն առաջ- այսօր երկու խօսք ունիմ մեր սիրելի Բաղդասար Եղուքեանին այսօրուան յօդուածին մասին։

Ան ձեզ տուեր է մշակութային կայսերապաշտութեան մը հարցը։ Լաւ։ Կը յարգենք իր կարծիքի ազատութիւնը։ Ճիշդ կէտեր կան իր բառերուն մէջ։ Բայց Հայ մամուլը ինչո՞ւ խառնենք այս նիւթին։ Զգենք որ Հայ մամուլը, ուրիշ այնքան գեղեցիկ ու շահեկան նիւթերու կարգին, Իշխան Չարլզի սէրերուն կամ Մարկարէթ Թրիւտոյի արկածներուն մասին ալ խօսի։ Զգենք որ խօսի եւ չորեք չանանենք առանց մէջ։ Որովհետեւ աշխարհի վրայ այդ տեսակ բաներ ալ կան։ Որովհետեւ -նոյնիսկ եթէ անոնք ապականած բարքերու ցուցանիշ մը ըլլան- չենք կրնար չանանելու զալ զանոնք։ Հայ մամուլը ինչո՞ւ միայն գրական ու մշակութային բարձրաթռիչ խօսակցներու մենախօսութիւն մը ըլլայ։ Ինչո՞ւ կարգ մը բաներ ունենայ։

Հոմբուատոր դէմքերու արկածախնդրութիւնները -արդար կամ անարդար կարգադրութեամբ- կը գրաւեն ժողովուրդին միտքը։ Այս երեւոյթը մեր կարծիքով ոչ մէկ կապ ունի կայսերապաշտութեան որեւէ մէկ տեսակին հետ։ Կապ ունի պարզապէս մարդոց հետաքրքրութիւններուն եւ բամբասանքի ախորժակին հետ։ Այսինքն՝ մարդոց հոգեբանական պահանջին։ Հայ մամուլը ինչո՞ւ տկար թողէ մարդոց հոգեբանական պահանջին։

Չարլզ Իշխանին սէրերը կամ Չարլիին հրեշտակները, եւ դեռ ինչե՜ր ու ինչեր անպայման պիտի մնան, ու պէտք է մնան, մեր սիւնակներէն։ Եկէք այդքան մը տեղ ճանչնանք մարդկային էակներու կարգի ապրումներուն․․․։

Ակնարկ Մը Իսթանպուլահայութեան Թուրք Մամուլէն

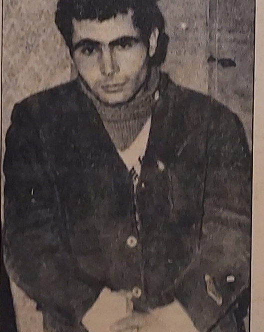

Այս շաբթուան Թուրք Մամուլէն երկու պատկերներ մեր ուշադրութիւնը գրաւեցին։ Առաջինին մէջ հայ երիտասարդ մը կար, միս գողնալու ամբաստանութեամբ ձերբակալուած։ Միս գողցած էր, որովհետեւ [illegible]։

Երկրորդ պատկերն ալ, հրատարակուած Հաֆթա Սօնու մէջ, ցոյց կու տար հարսանեկան խնջոյքի պերճ սեղանի մը շուրջ խմբուած հայ երեւելի մեծահարուստ ընտանիք մը։

Ուզեցինք քով քովի բերել այս երկու պատկերները եւ մտածել։ Այսքան։

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ ԲԱԳԱՐԱՏ ԷՍԴՈՒԳԵԱՆ

Կայսերապաշտութիւնը, որ դրամապաշտ երկիրներու զարգացման ամենաբարձր կէտն է, միակ պատճառն է Երրորդ Աշխարհի երկիրներու յետամնացութեան: Երբ Արեւմտեան երկիրները յառաջացան գիտական ճարտարարուեստական ուղիներուն մէջ, իրենց արտադրութիւնները սպառելու համար լաւ շուկայ մը նկատուեցան Ասիոյ ու Ափրիկէի երկիրները: Տնտեսական այս միջոցառումին զուգահեռ գործեց նաեւ կայսերապաշտութեան այն դիրքաւորումը, որ ուղղուած էր վերոյիշեալ երկիրներու մշակութային արժէքներուն: Ահա այս վերջինն է որ կը կազմէ մեր այս յօդուածին նիւթը:

Նախ ակնարկ մը նետենք, տեսնելու համար թէ ինչպիսի միջոցներով թափանցեց դրամապաշտ երկիրներու քաղքենի մշակոյթը այլ ժողովուրդներու մշակոյթէն ներս ու իշխեց անոր վրայ:

Ափրիկէի կռապաշտ գլաններու մօտ լաւ միջոց մը նկատուեցաւ Քրիստոնէութեան քարոզութիւնը: Այս նպատակով կամաւոր հոգեւորականներ պաշտօն ստանձնեցին: Անոնք գացին Ափրիկէին խորերը, յանուն իրենց արեւաշող Թագաւորներուն ու Թագուհիներուն, նախ լեցնելու անոնց սնտուկները, յետոյ ծառայելու եկեղեցիին եւ վերջապէս՝ դժոխային պատիժներէ փրկելու սա խեղճ վայրենիները:

Իսկ երբ տեսնուեցաւ որ Ասիոյ մէջ հաստատ հիմերու վրայ նստած տարատ փիլիսոփայութիւններու տէր մահմետական, քրիստոնեայ ու արահման հաւատացեալ ժողովուրդներ կան, թափանցումի ու իշխումի տարբեր միջոցներ ի գործ դրուեցան այս վայրերուն մէջ: Նախ լաւ շահագործեցին անոնց կրօնական տարբերութիւնները, ինչ որ ժողովուրդը գրգռեց իրարու դէմ: Անոնք լաւ գիտէին, հաստատ գիտէին, որ առանց մեծ մարդասպանութիւններու, առանց կազմակերպեալ ջարդերու, կարելի չէր Պաղտատի երկաթուղին երկարել մինչեւ Հնդկաստան: Ինչ փոյթ, եթէ առեւտուրի՝ այդ ուղիին կառուցման հետեւանքով անհամար մարդիկ մինչեւ այսօր յոյս ունին օրաթերթերու ծանուցումներով գտնել իրենց կորսուած հարազատները:

Կայսերապաշտութեան ամենէն ուշագրաւ յաղթանակը հոն է, որ շահագործուած այդ անբախտ ժողովուրդները մինչեւ այսօր դժուարութիւն կ'ունենան տեսնելու իրենց իսկական թշնամին: Անոնք մինչեւ այսօր չեն քաշուիր իրենց հիացումը ցուցաբերելէ օտարաշունչ բարքերու նկատմամբ: Մինչեւ այսօր կը նախընտրեն իրենց զաւակները մկրտել Ֆրանսական կամ Անգլիական անուններով, իրենց զաւակները կը ղրկեն Եւրոպական վարժարաններ, որպէսզի հոն սորվին այդ օտար երկիրներու լեզուները, յանձն առնելով մոռնալ իրենց մայրենի լեզուն:

Դրամապաշտութեան ծառայող բոլոր հաղորդակցութեանց միջոցները, հեռատեսիլը, ձայնասփիւռը, գունազարդ օրաթերթերը եւ նոյնիսկ երբեմն Հայ մամուլը, իրենց կարելիութիւններն ու էջերը կը տրամադրեն Անգլիոյ իշխան Զարլզի չեմ գիտեր քանիերորդ սիրելիին, եւ շատ անգամ մեր տարաբախտ ժողովուրդը, կարծես թէ չէր բաւեր իր ցաւերը, մեծ ցաւ մը կը զգայ երբ կը լսէ թէ միջազգային պոռնիկ Մարկրէթ Թրիտօ անգամ մը եւս խաբեր է խեղճ Վարչապետը: Յետոյ արցունքներ կը թափուին Շահ Փէհլէվիի ու մանաւանդ Ֆարահի ցաւալի վախճանին համար:

Մարդիկ ամէն ինչ այնքան լաւ կազմակերպած են որ, Համաշխարհային երաժշտական մրցումի մը մէջ, մեր Հայրենակիցը Աժտա Փէքքան իր երկիրը պիտի ներկայացնէ Անգլերէն երգով մը:

Ըսելիք մեծ բան մը չունինք հիմա Արեւմուտքի սրամիտ բարբարոսներուն: Անոնք իրենց դերը կատարեալ կերպով կատարած են պատմութեան էջերուն մէջ իրենց տրամադրուած ժամանակաշրջանի ընթացքին:

Իսկ հիմա պատմութեան էջերը մեզի տրամադրուած են: Յառաջիկայ սերունդները մեր ժողովուրդներէն, մեր սերունդներէն պիտի սպասեն միտներուն գործած աւերներուն հետքերը ջնջելու ու Համաշխարհային խաղաղութիւն մը կառուցանելու մեծ գործը: Ստիպուած ենք մնալ այս փտակցութեան մէջ եւ մեր պարտականութիւնը կատարել՝ առանց ձախողելու:

ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՆ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ՊԱՅՎԷՐՏԵԱՆ

Շարունակուած Նախկին Թիւէն

Հայաստան միշտ բաց է Սփիւռքահայ մեր արուեստագէտներուն եւ համբաւաւոր արուեստագէտներ յաճախ կ'այցելեն Հայաստան: Յաճախ հոն բեմ կ'ելլեն նաեւ միջազգային համբաւաւոր երգիչներ, երաժիշտներ, որոնք իրենց համերգներով զարկ կուտան երկրի երաժշտական կեանքի աշխուժացման: Այս երկրորդ տասնամեակին, մեր երաժշտական կեանքի մէջ կը փայլի մեծ աստղ մը, որ քիչ ժամանակի մէջ կ'արժանանայ համաշխարհային համբաւի: ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆՆ է ան: Ճիշդ է թէ Խաչատուրեան միշտ հեռու ապրած է Հայաստանէ, բայց միշտ ալ մօտէն հետեւած է Հայ երաժշտութեան, Հայաստան այցելութիւններու ընթացքին միշտ կը քաջալերէր երիտասարդ տաղանդները, երբեմն ալ իր գնահատանքին արժանացած երիտասարդներ Մոսկուա տանելով կ'օգնէր անոնց երաժշտական բարձրագոյն ուսման: Երգահանին ներկայութիւնը Հայաստանի մէջ մեծ խանդավառութիւն կը ստեղծէր երիտասարդ երգահաններու շրջանակին մէջ, որոնք կը հետեւէին Խաչատուրեանի ճամբուն, անոր «ձեւով ազգային, խորքով միջազգային» երաժշտութեան ուղղութեան, եւ որոնք այսօր ստեղծիչներն են Հայաստանի հրաշք իրականութեան:

Այդ ուղղութեան հետեւողները, Եդուարդ Միրզոեան, Առնօ Բաբաջանեան, եւ դեռ քանիներ, իրենց լայնաշունչ ստեղծագործութիւններով Հայ երաժշտութիւնը դուրս բերին իր նեղ շրջանակէն եւ տարին՝ դէպի միջազգային հորիզոններ:

Հիմա տեսնենք Հայաստանի ներկայ երաժշտական վիճակը: Հայաստանի երաժշտական կեանքը պատրաստեցին մեր տաղանդաւոր երգահանները, կատարողները, դաստիարակներն ու անոնց հասցուցած նոր տարրերը: Ասոր համար է որ կ'ուզենք գաղափար մը տալ այսօրուան վիճակին մասին:

Ներկայիս Հայաստանի ամբողջ տարածքին վրայ 58 երաժշտական դպրոցներ, որոնք կը կրեն Սպենդիարեանի, Ռոմանոս Մելիքեանի, Սայեաթ Նովայի, Կոմիտասի եւ միւսներուն անունները: Նշենք որ այս երաժշտանոցները ունին ուսման եօթնամեայ ծրագիր:

Առնցմէ զատ Երեւանի մէջ կան երկու երաժշտական միջնակարգ դպրոցներ, չորսամեայ ծրագրով: Ուրիշ երաժշտական դպրոցներ ալ կան Հայաստանի զանազան կեդրոններու մէջ, Կիրովականի, Վաղարշապատի, Դիլիջանի մէջ եւայլն: Նոյնիսկ կան գիւղեր, որոնք ունին իրենց երաժշտական ուրոյն դպրոցը:

Այս բոլորէն դուրս կայ Կոմիտասի անուան Պետական Երաժշտանոցը, ուր մասնաւորապէս հազար ուսանողներ կը հետեւին կատարելագործման դասընթացքներու: Հայաստանի բոլոր դպրոցները շաբաթը երկու դաս յատկացուցած են երգ-ձայնագրութեան: Անոնք ունին իրենց երգչախումբերը:

Հայ Ֆիլարմոնիան ունի իր սէնֆոնիք նուագախումբը, սենեակի նուագախումբը, էսթրատային նուագախումբը, եւ Կոմիտասի անուան լարաւոր քառեակը:

Սէնֆոնիք նուագախումբեր ունին նաեւ Ձայնասփիւռը, Հեռատեսիլը, Օփէրան, եւ Յ. Պարոնեանի անուան երաժշտական կոմիտէն: Մեծ թիւ մը կը կազմեն սիրողներէ կազմուած (amatör) նուագախումբերը: Մանուկներն ալ ունին երկու նոյնաձայն ջութակներու, եւ մէկ ալ թաւջութակի նուագախումբեր: Հայաստանի երաժշտական կարեւորագոյն հաստատութիւններէն մէկն է Երգչախմբային ընկերութիւնը, որ արդէն 15 տարուան կեանք մը ունի՝ այսօր:

Հայաստանի երաժշտական շարժումը իրեն զօրավիգ ունի երկրին երգահաններու Միութիւնը, որուն նախագահն է Էդ. Միրզոյեանը:

Միութիւնները իրենց տրամադրութեան տակ ունին բազմաթիւ վիլլաներ, ուր կ'անցընեն ամառնային եղանակը: Այդ շէնքերուն մէջ կան բազմաթիւ սթիւտիօներ եւ երկու համերգային դահլիճներ:

Ահա Հայաստանի երաժշտական ներկան, որ կրնայ հաւասարիլ Եւրոպական մեծ թիւով երկիրներու երաժշտական իրականութեան:

Հիմա խորհելու կարգը մեզի կուգայ. երբ երաժշտութեան մասին կը խօսուի, արդեօք ինչո՞ւ մեր մտածումը կ'երթայ Եւրոպական երաժշտութեան: Մինչդեռ ահա կան 58 երաժշտանոցներ, որոնք տրամադրութեանը տակ են երաժշտական ուսում ստանալ փափաքողներուն:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԽՕՍԵՑԱՆՔ

Ինչպէս գիտէք, «Մեր Սանուց Միութիւններու հետ տեսակցութիւններ» անուն մեր շարքին սկսած էինք Ֆէրիգիւղի Սանուց Միութեան հետ տեսակցութեամբ մը:

Այս թիւով ալ կը հրատարակենք Մխիթարեան Սանուց Միութեան Բ. Ատենապետ Ռազմիկ Մէգիրճեանի հետ կատարուած հարցազրոյց մը:

-Որո՞նք են Հայ երիտասարդութեան հարցերը:

-Ըստ իս, նախ երբ Լիսէյաւարտ տղայ մը անգամ չի կարենար Հայերէն երկու բառ քով քովի բերել եւ նախադասութիւն մը կազմել, ասիկա կը նկատեմ ամենակարեւոր հարցը: Որովհետեւ եթէ լեզուն չըլլայ, անշուշտ որ մշակոյթն ալ վտանգի կ'ենթարկուի:

Երկրորդն է մեր օտարներու հանդէպ ունեցած համակրանքը, ըլլա՛ն անոնք Արեւմտեան երաժշտութիւն, ըլլա՛ն սովորութիւններ, մեզ ի վերջոյ կը տանին այլասերումի եւ եթէ մեր ոտքը մտած է ճախճախուտի մը, դժուար է ձերբազատուիլ անկէ:

Երրորդ՝ դժբախտաբար մեր դպրոցներն ալ կատարելապէս չեն մարզեր մեր երիտասարդները, որակաւոր ուսուցիչ կամ ուսուցչուհիները շատ քիչ են, կամ չեն կրող պէտք եղածը տալ մեր նոր սերունդին:

Չորրորդ՝ մեր ընտանեկան կեանքը, ճախճախուտ մը կրկին: Ինչպէ՞ս Հայ երիտասարդ մը պիտի կարողանայ նախ անձնականութիւն մը, մշակոյթ մը, յետոյ դաստիարակութիւն մը առնել, քանի որ մեր ծնողները անտարբեր են, իրենց տղոց հետ չեն զբաղիր եւ տարուած են զանազան մոլութիւններէ, թղթախաղերէ:

Ուրեմն հաւաքականութեան եռանդուն տարրերը կեանք պէտք է տան մեր հաւաքականութեան, պէտք է սթափեցնեն խոր քունի մէջ եղողները, պէտք է դեկ ըլլան անոնց, տեսակ մը առաջնորդ, որպէսզի կարենանք պահել մեր էութիւնը:

Ուրեմն ո՞վ պիտի ընէ ասիկա, կամ ո՞վքեր:

Եթէ նկատի առնէք մեր ներկայ վիճակը, այս պարտականութիւնը պիտի իյնայ կրկին մեր Սանուցներուն ուսերուն վրայ: Ապա թէ ոչ նոր սերունդը պիտի չներէ մեզ: Իրաւացի պիտի ըլլայ քննադատելու եւ մեզ պիտի նկատէ լեզուի ու մշակոյթի քանդիչ:

-Սանուց Միութիւններու նպատակը ի՞նչ ըլլալու է եւ դուք այս նպատակով ի՞նչ գործունէութիւններ կատարեցիք:

-Առաջին նպատակը պէտք է ըլլայ մշակոյթ: Այսօր Իսթանպուլի մէջ մեր սեփականութիւնը վայելելու համար ունինք եկեղեցիներ, դպրոցներ, Թաղային Խորհուրդներ, երգչախումբեր, բայց ժողովուրդին բան մը տալու համար լաւագոյն տեղը Միութիւնն է: Հոն կրնանք ընել գրական, գեղարուեստական երեկոյթներ, սալոններ, բանախօսութիւններ: Ասոնք են որ կը պահպանեն մշակոյթը:

Կ'ըսեն թէ ժողովուրդը Սանուց Միութիւններէ հեռացած է: Եթէ այդպէս է, ատոր յանցաւորը վարիչներն են: Ժողովուրդին ալ փափաքները, հաճոյքները կը փոխուին եւ վարիչները պէտք է որ այս փոփոխութիւններուն համաձայն վարուին:

Մենք նկատի առինք ժողովուրդին ճաշակը եւ մեր ընելիքները: Առաջին բարեփոխումը ըրինք մեր թատրոնին մէջ: Կազմեցինք նոր խումբ մը, որ ծանօթ է «Դրամօժիտը պայման է» սկզբնախաղով: Ամէնքն ալ երիտասարդ ու ամաթէօր, համախմբուեցան Միութեան շուրջ, ջանք թափեցին եւ յաջողեցան յառաջ բերել՝ դժուարին խաղ մը, որ արժանացաւ ժողովուրդին խոր գնահատանքին: Ասկէ զատ, երիտասարդները հմայելու համար կազմակերպեցինք պարանցիկ երեկոյթներ: Թերեւս կարգ մը շրջանակներու համար այս գործունէութիւնը քիչ մը քննադատելի թուեցաւ, բայց մենք հաւատացինք որ Միութեան մէջ իգական ու արական տարրերը միասին հաւաքել ու անոնց համար հաճելի ժամանց մը ստեղծելը լաւ էր: Եթէ նկատի առնենք տիսքօթէքները, 18–20 տարեկան երիտասարդի մը համար աւելի լա՞ւ պիտի ըլլար այդ տիսքօթէքները յաճախել, հոն ազգային լաւ դաստիարակութի՞ւն մը ստացած պիտի ըլլար: Անշուշտ ոչ: Քանի որ իրականութիւն մըն էր տիսքօթէքը, պէտք էր որ մենք զայն մեր միջոցներուն մէջ առնէինք, եւ այս որոշումը գնահատանքի արժանի որոշում մը պէտք է ըլլայ:

Բայց հոս, հիմա, այս կէտին վրայ է որ վարիչները խելացի պէտք է ըլլան եւ պէտք է օգտագործեն երիտասարդներու տրամադրութիւնը դէպի մշակոյթ: Երիտասարդը պէտք է զուարճանայ, բայց Միութիւնը պէտք է նաեւ անոր տայ կարգ մը տուեալներ: Ասոնք են՝ մեր լեզուն, մեր մշակոյթը, կարճ բառով՝ ամէն ինչ: Այսինքն զուարճութիւնը մեր նպատակին հասնելու համար գործիք մըն է:

Ինչպէս բոլորին յայտնի է, Սանուց Միութիւնս տարիներէ ի վեր կը շարունակէ իր աւանդական շարադրութեան մրցումը՝ Լիսէներու միջեւ: Ճատրակի, փինկ-փոնկի եւ արտասանական մրցումներ՝ բաց Իսթանպուլահայութեան:

Գաղափարական տարակարծութիւնները պէտք է դուրս մնան Միութեան սեմէն: Անշուշտ որ ամէնքս ալ ունինք մեր գաղափարականները: Բայց եթէ նկատի առնենք մեր անունը, այսինքն՝ Սանուց Միութիւն, Միութիւնը ամբողջութիւն կը նշանակէ, համերաշխ ըլլալ ըսել է, իրարու հանդէպ սէր մը ըսել է: Կրնան վարիչներու միջեւ անգամ տարակարծութիւններ գոյութիւն ունենալ, բայց պէտք է իրարու հանդուրժել: Այս կերպով է որ յառաջ կը տարուի Միութիւն մը, հաւաքականութիւն մը: Չեմ բաժներ միւս տեսակէտները: Դժբախտաբար Սանուցս կարգ մը միջավայրերու կողմէ կը քննադատուի իբր քաղքենի մտայնութիւններու տիպար: Բացարձակապէս կապ չունի: Այսպէս մտածողները կը նկատեմ շատ նեղմիտ գաղափարներու տէր անձեր:

-Յաջող եղա՞ք այս գործունէութիւններուն մէջ:

-Անշուշտ որ մեր կարողութեան ներած չափով կրցանք կարգ մը գործունէութիւններ տանիլ: Բայց բաւարար չեն ասոնք: Մանաւանդ շատ սակաւաթիւ կ'ըլլան մեր մշակութային ձեռնարկները: Բայց կը վստահինք նոր սերունդին, հոգ չէ թէ թերեւս անոնք պիտի ըլլան սակաւաթիւ, բայց ռահվիրան պիտի ըլլան մեր հաւաքականութեան: Արդէն անոնցմէ զատ, ապաւինելիք ի՞նչ ունինք որ:

-Երիտասարդը Միութիւն քաշելու հարց մը չունի՞ք:

-Հիմա ատիկա շատ մեծ հարց մը չէ մեզի համար: Ըլլայ մարզական, ըլլայ թատերական, կամ ինչու չէ, պարանցիկ երեկոյթներով, գրական աշխատանքներով կարելի եղաւ երիտասարդութիւնը ի մի հաւաքել:

-Վարչութեան յարաբերութիւնները ի՞նչպէս են վարի խումբերուն հետ:

-Մենք 1967–68ին երբ Միութիւն ոտք կոխեցինք, տեսանք որ երիտասարդութեան եւ մեծերու միջեւ խոր անջրպետ մը կար: Բառին բուն իմաստով տիալոկ մը չկար: Մենք Վարչութեան եւ անդամի տարբերութիւնը ջնջել ուզեցինք: Ժամանակին Վարչութենէն մի քանիներ շատ օգտակար եղան Վարչութեան նոր սերունդին ձեռքը անցնելուն: Այսպէսով նոր սերունդը կազմեց Վարչութիւնը եւ Միութեան մէջ աւելի լաւ մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ: Անշուշտ որ նոր սերունդը պէտք է հաստատէ կապեր նախկին սերունդին հետ: Պէտք է օգտուի անոնց փորձառութենէն, գաղափարներէն: Թերեւս մէթոտը կամ զանազան հարցերու մէջ տեսանկիւնը տարբեր պիտի ըլլայ, բայց երկուքին ալ իրարու վրայ ազդեցութիւնը, թելադրութիւնները սէնթէզի մը պիտի հասնի եւ լուծումը պիտի դիւրանայ:

-Ապագային ի՞նչ ծրագիրներ ունիք:

-Իբր Մխիթարեան Սանուց Միութեան վարիչ մը, հոս յիշել կ'ուզեմ Սան պարբերաթերթին պակասը մեր հաւաքականութեան մէջ: Բայց կը հաւատամ որ օր մը պիտի լրանայ այդ պակասը: Նոր սերունդը պատրաստ է ջանք թափելու, աշխատելու, եթէ մեր նախկին հրատարակիչները ընդունին կամուրջ մը ըլլալ եւ զօրավիգ հանդիսանալ մեզի:

Մշակոյթի տեսակէտէ, մեր պակասը կրնանք ամբողջացնել հաւաքուելով եւ զանազան գրական գործունէութիւններու մասին ամփոփուիլ, խորհրդածել, կարծիք յայտնել, մեր չգիտցածը սորվիլ ու այս կերպով կատարել սալոններ: Կը յուսամ թէ ասոնց իրագործումը բաւ է, լաւ աշխատանք մըն է, մեր հաւաքականութեան պակասները այս կերպով կարելի կ'ըլլայ ամբողջացնել:

Այս նիւթերուն շուրջ, իբր Մխիթարեան Սանուց Միութիւն, հետեւեալ մտածումները կրնամ արտայայտել.

Այսօր եթէ նկատի առնենք բանախօսութիւն մը, որքան հրապուրիչ է ան ժողովուրդին համար, որքան հետաքրքրական, պայմանաւ որ բանախօսը ըլլայ հմուտ, կարող, ազդեցիկ, դիւրաւ ըմբռնելի ու լաւ արտայայտուող:

Կը կարծեմ թէ շատ քիչերու վերապահուած է այս կարողութիւնը, ուրեմն ի՞նչ կրնանք ընել: Բանախօս մը, եթէ դադրի մենախօսութիւն ընելէ ու կապ հաստատէ ժողովուրդին հետ, եւ այս կերպով տիալոկի մը ձեւը տայ, ժողովուրդին հետաքրքրութիւնը պիտի աւելնայ նիւթին նկատմամբ եւ պիտի դադրի առ ի ձեւակերպութիւն մտիկ ընելէ:

Յետոյ ուրիշ կէտ մը: Աստւլիններու իբր նիւթ ընտրել պէտք է առօրեայ նիւթեր, ընկերային կամ ընտանեկան հարցեր, վերջապէս համայնքը շահագրգռող եւ լուծումի կարօտ տեսակցութիւններ եւայլն:

Չմոռնալով անշուշտ նաեւ գեղարուեստական բոլոր աշխատութիւնները: Օրինակ թատերական ներկայացումներն ալ նմանապէս լաւ ընտրութեան մը կը կարօտին, երբեմն մեր ուզածը լի ու լի չենք կրնար իրագործել եթէ նկատի առնենք Իսթանպուլահայութեան մեր երիտասարդ դերասանները:

Մանաւանդ անոնցմէ պահանջել աւելի քանակ ու որակ, անկարելի է, քանի որ դասական եւ էփիք թատերական հասկացողութիւնը նուազ ու թերի է անոնց մօտ:

Այնուհանդերձ երիտասարդներ կը հաւաքուին ու բաներ մը ընել կը ջանան, ներկայ պայմաններու մէջ այդ իսկ յաջողութիւն մըն է:

Թատերական նոր հորիզոններու բացուիլ ու անոնցմէ յառաջանալ, ժամանակի կը կարօտի:

Կրնանք օրինակ մը եւս տալ՝ Ֆոլքլորիկ աշխատութիւնները ձեռք առնելով:

Ինչպէս յայտնի է, Սանուց Միութիւնս ֆոլքլորի աշխատութիւններու համար յայտնի խումբ մը չունի, բայց անշուշտ կը գնահատէ մեր քոյր-եղբայր միութիւններու տարած աշխատանքները. յաջողութիւն ալ կը մաղթէ անոնց, կարեւորը գործունէութեան մը յարատեւութիւնն է:

Ապագային թերեւս կարելի պիտի ըլլայ, աւելի հաստատ հիմերու վրայ յենուլ ու շարունակել մեր տոհմիկ մշակոյթի աւանդը:

Մխիթարեան Սանուց Միութիւնը հիմնարկութենէն մինչեւ հիմա ունեցաւ լաւ անցեալ մը, բեղուն գործունէութիւնով: Աշխատանքի սիրահար անձեր միշտ գտնուեցան, ամէն շրջան քիչ թէ շատ ունեցաւ գործօն տարրեր, որոնք յառաջ տարին Միութիւնս: Վերջին շրջաններու գործունէութիւնները ձեռք առինք տարբեր տեսանկիւնէ մը, նկատի ունեցանք օրուան պահանջները, ժողովուրդի ճաշակը ու փոփոխութիւնները, մասամբ յաջողեցանք: Ապագային նոր սերունդը յուսով ենք թէ պիտի ամբողջացնէ պակասները, ինքնաշխատութեամբ պիտի զարգացնէ ինքզինքը: Այսպէս միայն կարելի պիտի ըլլայ կանգուն պահել մեր հաւաքականութեան մղիչ ոգին:

Մեզի համար մեծ հաճոյք մըն է տեսնել ձեզի նման երիտասարդներ, որոնք կը զբաղին մեր հաւաքականութեան հարցերով: Գնահատանքէ աւելի գոհունակութիւն մըն է մեզի համար: Ապագան փայլուն պիտի ըլլայ ձեզմով: Ծրագը միշտ պէտք է վառ պահուի, այդ բոցերն ու կայծերը վառ պիտի պահեն մեր հաւաքականութիւնը: Միութեանս անունով շնորհակալութիւն կը յայտնեմ «Մենք՝ Նոր Սերունդ»ի, Մարմարա Օրաթերթի, որ այս առիթով կրցանք մեր գաղափարները յայտնել մեր համայնքին:

ԿՈՅՐԵՐԸ ՃԱՏՐԱԿԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ

Ամէն շաբաթ Յունուար ամսուան մէջ Ճերմակ գաւազան անուան տակ Կոյրերու Շաբաթ մը կը տօնուի:

Տեսողութեան զգայարանէն զուրկ եղողներն անգամ, աշխատելու տարիքի հասած տարրեր ըլլալով, գործի աշխարհին մէջ եւ արդիւնաբերութեան մարզերուն մէջ յաջող ելոյթներ ունեցած են: Այսպէս, կոյրերը, որ տեսնելու կարողութեան տէր մարդոց հաւասար գործունէութիւն ցոյց տալով, փաստած են թէ որոշ ասպարէզներու մէջ հաւասար դիրք կը գրաւեն:

Ահա թէ ինչպէս:

Բոլորս ալ գիտենք թէ կոյրերը ոտնագնդակ կը խաղան: Անոնք բաւական յաջող դիրք մը գրաւած են նաեւ ճատրակի մարզին մէջ, որ բաւական դժուար ասպարէզ մըն է կոյրի մը համար:

Աշխարհի զանազան վայրերը կազմուած կոյրերու ճատրակի խումբերը տեսնելու կարողութիւն ունեցողներէ բաղկացեալ անձերէ կազմուած խումբերուն չափ յաջողութիւն արձանագրած են:

Թուրքիոյ մէջ ալ առաջին անգամ ըլլալով Թաքսիմցիներու Միութիւնը, Թուրքիոյ Ճատրակի Ֆետէրասիոնի Նախագահ Պր. Ժիրայր Ջաքըր Օհանեանի առաջնորդութեամբ Թուրքիոյ կոյրերու ճատրակի խումբ մը կազմելու փորձը ըրաւ:

Կոյրերու այս շաբթուան առթիւ Թաքսիմցիներու Միութեան մէջ սարքուած մամլոյ ժողովի ընթացքին Պողազիչի Համալսարանին մէջ ուսանող երկու կոյր երիտասարդներ ճատրակի մրցում մը ցուցադրեցին:

Այս երկու կոյր երիտասարդները, որոնք մամլոյ ասուլիսի ընթացքին ճատրակի ուժեղ պայքար մը ցոյց տուին եւ այնքան լաւ խաղացին որքան պիտի խաղային տեսնելու կարողութեան տէր երիտասարդները, իրենց զայրոյթը արտայայտեցին քաղաքապետութեան այն որոշումին դէմ, որու համաձայն աչազուրկ հայրենակիցներէն դրամ պիտի չառնուի օթօպիւսներու եւ պետական հիւանդանոցներու մէջ:

-Մենք կողմնակից չենք՝ մեզ միւսներէ զատող այսպիսի որոշումներու, ըսին անոնք: Այսպիսի որոշումներ ժողովուրդին մօտ մեր մասին կարեկցութեան զգացումներ կը ստեղծեն: Ընդհակառակը, մենք ամէն մարզի մէջ ուրիշներու հաւասար նկատուիլ կ'ուզենք:

Մենք ալ իրաւունք կուտանք այս խօսքերուն: Անոնք երբ այսքան կը յաջողին ճատրակի նման մտածումի վրայ հիմնուած խաղի մը մէջ, ինչպէ՞ս չհաւասարին միւս մարդոց:

Աչազուրկ երիտասարդները յատուկ կերպով պատրաստուած ճատրակի քարերը մատներով տեւաբար կը շօշափեն եւ իրենց մտքին մէջ կը պահեն խաղին կացութիւնը: Իւրայատուկ ցցուածքներով պատրաստուած ճատրակի գիրք մըն ալ կայ իրենց տրամադրութեան տակ:

Ուրեմն կատարեալ յաջողութիւն կը մաղթենք այս երիտասարդներուն կեանքի եւ ճատրակի զոյգ մրցումներուն մէջ:

Դէպի Նոր Սերունդ

Թիւ 9

ՊԱՐԵՐՈՒ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Գրեց՝ ԿԱՐՊԻՍ ԲԼՈՒՐ

Մենք՝ Նոր Սերունդի չորրորդ թիւին մէջ ուսումնասիրած էինք թէ ինչ է ժողովրդական գիտութիւնները եւ տուած էինք ամփոփումը մեր աշխատութիւններուն։ Այս թիւին մէջ կ'ուզենք օգտակար ըլլալ ժողովրդական պարերով զբաղող անձերու, տալով մեր պրպտումներէն օրինակ մը։

Պարերու կատարման պայմանները կրնանք չորս խումբի դասաւորել։

1.– Հասակակիցներու միութիւններ։

Հնագոյն ժամանակներէ սկսեալ իւրաքանչիւր համայնք բաժնուած է խումբերու, որոնց համար հիմ հանդիսացած են սեռն ու տարիքը։ Սեռի ու տարիքի խմբաւորումները հետեւեալներն են.

ա) Երախաներ

բ) Պատանիներ եւ աղջիկներ։

գ) Ամուսնացեալ երիտասարդ ու երիտասարդուհիներ։

դ) Միջին տարիքով այրեր ու կիներ։

ե) Ծերուկներ եւ պառաւ կիներ։

Այս սկզբունքով կազմուած երկու սեռերու տարբեր տարիքի խումբեր ու միութիւններ գոյութիւն ունեցած են բոլոր ընկերութիւններու, ցեղերու, ցեղային միաւորումներու, նոյնպէս ժողովուրդներու մէջ։ Տարեկիցներու միութիւններ գոյութիւն ունեցած են Վան, Անի, Վասպուրական, Ուկրաինա, եւ այլ Հայկական գաղութներու մէջ։ Այս միութիւն վաւերական տուեալներն են երիտասարդանոց, Նստարան, ժողովարան, Աւետիսի տուն, եւլն.։

Գրաւոր ու բերանացի շատ տեղեկութիւններ ապացուցած են որ հասակակիցներու միութիւնները իրենց նախնիքներուն ժառանգութեամբ ստացած պարերը ու թատերական գործունէութիւնները իրարու սորվեցնելու եւ սերունդներու փոխանցելու հիմնական օճախները եղած են։ Սոյն միութիւնները աւանդական սովորութիւններն ու առօրեայ երեւոյթները հետզհետէ իմաստաւորելով անոնց նոր երանգներ տուած են։ Այսպէսով իրենք ալ ստացած են այլ դրոշմ։

2.- Պարերու կատարման տեղն ու ժամանակը։

Պարերը, երգերը, խաղերը, մրցումներն ու թատերական ներկայացումները տեղի կ'ունենային բացօթեայ եւ կտուրի տակ։ Բացօթեայ վայրերը կրնանք սապէս դասաւորել։

Ա) Գիւղական ու քաղաքային հրապարակներ։

ա) Գիւղամէջ։

բ) Ծիրիթի հրապարակ (ձի)։

Բ) Եկեղեցիներու ու մենաստաններու բակերը կամ անոնց մօտ եղած բաց ազատ տարածութիւններ։

Գ) Ուխտատեղիներու կամ սրբավայրերու մօտ եղած յարմար տարածութիւններ։

Դ) Գերեզմաններու կամ հանգստարաններու մօտ վայրեր։

Ե) Գիւղական տուներու դուները։

Զ) Բացօթեայ հրապարակներ դարձած են նաեւ դէպի եկեղեցիներ, գերեզմանատուներ կամ հրապարակներ տանող ուղիները։

Պարերու ու թատերական գործունէութեանց յատուկ շէնքեր կառուցուած չեն։ Անհրաժեշտներ յարմարցուած են։

Պարերը, թատերական գործունէութիւնները, տարբեր տեսակի մրցումները ու խաղերը տեղի ունեցած են տարւոյ տօներու ժամանակ, ինչպէս՝ Կաղանդ, Ջրօրհնէք, Ս. Սարգիս, Տեառնընդառաջ, Բարեկենդան, Ծաղկազարդ, Զարչարանաց Շաբաթ, Զատիկ, Համբարձում, Մայիսի Եօթնին, Վարդեվառ, Ս. Գէորգ եւ այլ փոքր մասնաւոր ու խիստ տեղական տօներն ու տաղաւարները։

Նոյնպէս երգեր, պարեր, խաղեր ու թատերական գործունէութիւններ տեղի ունեցած են նաեւ տուներէ դուրս, կեանքի մասնաւոր ու հասարակական երեւոյթներու առթիւ, օրինակ՝ Կիրակի օր, երբեմն սովորական օրերու երեկոները, հարսանիքի ատեն, ամսոյն առաջին օրերը։

3.– Կատարողներու սեռը, տարիքը, քանակն ու դասաւորումը։

Պարերու մեծամասնութիւնը փակ շրջանի դասաւորումով կը կիրարկուի։ Ժողովրդական մտածողութիւնը պատճառ հանդիսացած է փակ՝ շրջանի մէջ պարելու աւանդութիւնը չար ոգիներու ներխուժումը արգիլելու համար։

Իսկ մասնակիցներու քանակը հիմնական երեք խումբի կը բաժնուի։

Ա) Կլոր փակ շրջանով, բազմաթիւ անձերով տարբեր դասաւորումով։

Բ) Զոյգ՝ զոյգ (Զուգապար)

Գ) Թէք, քէֆաք, մենակ պարեր (մենապար)

Պարերու քանակը պարերու դժուարութեան հետ ալ կապ ունի։ Եթէ պարախաղը բարդ շարժումներ ունի, պարի ճիշդ կատարումին համար թիւը սահմանափակուած է։ Դանդաղ ու պարզ պարաձեւ ունեցող կլոր պարերը բազմութեան կարօտ են։ Կլոր պարերը հմայական, պաշտամունքային, նպատակադրման ու բովանդակութեան, կատարողներու սեռին, ամուսնական վիճակի համաձայն քանի մը տեսակներու բաժնուած են։

Այրերու

Կանանց

Երիտասարդաց

Երախաներու

Խառն

Ժողովուրդը պարի շրջանը համեմատած է մարդու կեանքի հետ։ Կեանքի շրջանով դէպի աջ շարժուձեւերը ժողովուրդին յաջողութիւն եւ բարիք ըլլալով ընդունուած է։

Իսկ դէպի ձախ՝ ձախողութիւն, հակառակութիւն, անյաջողութիւն։

4.– Պարի գլուխի եւ պարի պոչի եւ ղեկավարի դերերը

Կլոր պարերէ զատ կան պարեր, որոնք ժամանակի շրջանով սահմանափակուած չեն։ Այսպիսի պարերը դասաւորուած են կիսաշրջանով կամ ուղիղ գիծով։ Ասոնց ծայրերը կեցած են պարին գլուխը եւ պոչը։

Հասարակական պարերու եւ հարսանիքներու ժամանակ անհրաժեշտ է որ մէկը պարաշարքը տանէր իր ետեւէն, ղեկավարէր պարին ընթացքը, պարաձեւի տարբեր մասերու անձերը, հետեւէր շարժումներու ճշդութեան, ռիթմին, երգեցողութեան, պարաշարքի ընդհանուր գերակշռող տեղափոխութեան, եւլն.։

Պարի պոչը նոյնպէս պէտք է լաւ պարողներէ ըլլար, որպէսզի պարաշարքի հակառակ ծայրը կարողանար հետեւիլ պարի դասաւորութեան պայմանին։

Պարի ղեկավարը պէտք է ունենայ պատուաւոր, ուժեղ, սրամիտ, կատակասէր, հմուտ կարգավարող եւ տաղանդաւոր պարողի հանգամանք։

Պարագլուխը եւ ղեկավարն ունեցած են պարերու հիմնական խմբավարի պարտականութիւնը։

*

Տարիներու ընթացքին ազգային պարային ձեւին մէջ նոր աշխարհիկ բովանդակութիւն մը մտած է։ Հայկական պարարուեստը նոր իմաստաւորում մը ձեռք բերել սկսած է, իր մէջ ներածուած է արդիական մտածելակերպի ու կենցաղի, օտար ազգերու պարերու այլազան տարրեր։ Շատ պարեր իրենց բովանդակութեամբ ու հետաքրքրական ձեւերով դարձած են Հայկական ժողովրդական պարային ժառանգութեան լաւագոյն նմոյշները։

Համեստ խմբագրապետէն...

ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ՝ ՁԵՐ ԵՐԱԶՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Ի՞նչ, արդէն իսկ իններորդ թի՞ւն է այս մէկը։

Սիրելի ընկերներ, եթէ մենք անգամ կը զարմանանք թէ ինչպէս շուտ կ'անցնի ժամանակը, եւ թէ դուք, հակառակ ատոր, ինչպէս կը շարունակէք յարատեւել ձեզի տրամադրուած այս զոյգ էջերուն մէջ, այո, եթէ մենք անգամ կը զարմանանք, ատիկա առանց պատճառի չէ։

Մենք անցնող տարիներու ընթացքին անհամար անգամներ տեսանք հոյակապ խանդավառութիւններու մարիլը, անխորտակելի կարծուած կամքերու կքիլը, յաւերժօրէն ապրելու համար ստեղծուած երազներու յանկարծակի չիջումը։

Տեսանք, սակայն անցանք անոնց առջեւէն։ Տեսանք, սակայն կարեւորութիւն չտուինք։ Միշտ հաւատացինք որ իրաւ խանդավառութիւնները չեն մարիր, գաղափարապաշտ մարդու կամքը չի կքիր, երազ մը, անգամ մը որ ծնունդ առնէ, երբեք չ'անհետանար։

Եթէ մենք մեր կեանքին մէջ այսքան երկար տարիներ կրցանք հաւատարիմ մնալ մեր սեփական խանդավառութիւններուն ու երազներուն, պատճառը այն է որ տեսանք ուրիշներուն կէս ճամբու վրայ մնալը, բայց չյուսահատեցանք, տեսանք ուրիշներու հեռանալը, բաժնուիլը, բայց անոնց չհետեւեցանք։

Այո՛, սիրելի ու խանդավառ ընկերներ, մենք հաստատ մնացինք մեր դիրքին վրայ։ Եւ նորէն ալ զարմացանք սակայն, անդրադառնալով որ ժամանակը շուտ կ'անցնէր, եւ մեր շուրջ մեզի նման ուրիշ յարատեւողներ չէին պակսեր։

Հիմա դուք ալ, աչալուրջ ինը թիւէ ի վեր, մեր շուրջն էք, մեզի զարմանք պատճառելով յարատեւութեամբ մը, որուն շատեր նայած էին, որուն մենք ալ քիչ մը նայած էինք, կասկածով։

Այո, հիմա դուք եւս հետզհետէ պիտի անցնիք դէպի մեր կողմը, դուք եւս հետզհետէ պիտի անդրադառնաք որ ժամանակը շուտ անցնիլ սկսաւ եւ ձեզմէ ոմանք սկսան թերեւս կորսնցնել իրենց նախկին երազներուն հմայքը։ Բայց դուք ալ անկասկած նոյնը պիտի ընէք. պիտի տեսնէք պիտի զարմանաք, թերեւս նոյնիսկ պիտի չզարմանաք, եւ ամուր պիտի մնաք ձեր դիրքին վրայ, հաւատարիմ՝ ձեր երազներուն։

ԴՈՒՆ ԱԼ ՀԱՅՐԻԿ...

Գրեց՝ ԳԱԲՐԻԷԼ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

«Պիտի զարմանաք» կ'ըսէր մեր Խմբագրապետը երբ ձեր դէմը ելլեն ձեր ընթացքը կացինահարել ուզողներ, եւ իր յօդուածովը անգամ մը եւս կը խրախուսէր մեզ, տիրանալու մեր գրականութեան ու մշակոյթին պաշարներուն, իբրեւ ապագայ յոյսեր մեր մամուլի աշխատանքին մէջ։

Այդ խօսքերը դեր եղան Հայ մամուլի փոքրիկ նպաստ մը բերելու խանդավառութեամբ տրոփող մեր սիրտերուն, զոր որքա՜ն վիրաւորեցին կարգ մը ընկերները, մեր ձեռնարկին վրայ ծիծաղելով կամ զայն վարկաբեկելով։

Մենք, մեր մշակոյթին ի նպաստ –գոնէ անվնաս– մէկմէկ տարր հանդիսանալու համար, արդէն յանձն առած էինք անոնց սնափառ քմծիծաղին կամ չար նախանձին հանդուրժել։ Ուստի պիտի չզարմանայինք հարկաւ, եւ պիտի չշեղէինք մեր ճամբէն։

Սակայն կարգ մը դէպքեր իսկապէս տխուր էին։

Օրինակի համար ցաւալի հարուած մը եղաւ ինծի հօրս սա խրատները.– Ձգէ՛ սա մամուլին պոչը, տղաս, ժամ առաջ գործիդ աւելի շատ նուիրուելու նայէ։ Այս զբաղումներէն խեր չկայ։ Նոյնիսկ, օր մը գլուխդ փորձանքի կրնայ մտնել։ Ինչո՞ւդ պէտք։

Իր խօսքերը թէեւ պատկերացումն էր հօր մը զաւկին վրայ գուրգուրալու բնազդին։ Հայր մը, որ Հայերէն թերթ կարդացնել կուտար մեզի, հազար դժուարութեամբ, դեռ միջնակարգի շրջաններուն։ Եւ ան դեռ մէկուկէս տարի առաջ «կորսուէ՛, զաւակս չես» ըսած էր ինծի, Հայերէն թերթը անգիտակցաբար «ծրարի թուղթ» նկատելուս համար։ Մէկը՝ որ շռայլութիւն կը նկատէր իմ երգիծաթերթ մը գնելս, իսկ ինք՝ ամէն գիշեր յօժարակամ ութը ոսկի կը վճարէր ութը էջ Մեսրոպեան տառերուն, որովհետեւ անոնց մոլին էր։

Գիտէի ուրեմն թէ բոլորովին բարեմտօրէն ըսած էր այդ խօսքերը հայրս։ Սակայն ես, որ նոր ճանչցած ու սիրել կը սկսէի մամուլը, վիրաւորուեցայ իր խրատէն. Պրուտիւսի դաշոյնէն վիրաւորուած Սէզարին նման. «Եւ դո՞ւն ալ, հայրիկ...» ըսի։

Միթէ կարելի՞ է չզարմանալ։

ԴԷՊԻ ՍԵՓԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Պատրաստեց՝ ԲԱԳԱՐԱՏ ԷՍԹՈՒՔԵԱՆ

Մենք Նոր Սերունդ-ի կազմակերպած հարցարանին նամակները անգամ մը եւս զգալի դարձուցին երիտասարդ ընթերցող շրջանակի մը որակաւոր գիրքերու պահանջը։

Այս պարագան մեզ ստիպեց, որ գոնէ մեզի ծանօթ կարգ մը աղբիւրները հանրութեան փոխանցենք։ Ի հարկէ գոհացուցիչ պիտի չըլլան մեր առաջարկած միջոցները սեփական գրադարան մը կազմելու, բայց մասամբ օգտակար կրնանք ըլլալ թերեւս այս կարեւոր պարապութիւնը կաթիլ մը իսկ ըլլայ գոցելու համար։

Ուրեմն առանց խօսքը երկարելու, անցնինք մեր ցանկին։

Ա) Հայոց Պատրիարքարան։ Պատրիարքարանը իր հանգամանքին բերմամբ քաղաքիս ամէնակարեւոր գրադարանին տէրն է ալ։ Հոն Թուրքիոյ մէջ հրատարակուող զանազան հին ու նոր գիրքերու կողքին հետաքրքիրը կրնայ հանդիպիլ Հայաստանէ եւ Սփիւռքի ռանազան կեդրոններէ ուղարկուած գիրքեր։

Բ.– Ուսուցչաց Հիմնարկ։ Հիմնարկը իր գործունէութեան մէջ լայն տեղ տրամադրած է հրատարակչութեան։ Մեծ մասը մանուկներու ուղղուած այս հրատարակութիւններու ցանկին մէջ տեղ գտած են նաեւ ծանօթ հեղինակներու շարք մը ստեղծագործութիւնները, որոնք նոյնպէս Հիմնարկի կեդրոնէն կրնան ապահովուիլ։

Գ.– Միութիւններու հրատարակութիւններ։ Կեդրոնական, Էսաեան, Մխիթարեան ու Արամեան Սանուց Միութիւնները տարիներ առաջ հրատարակչական գործունէութիւն ունեցած են։ Այսօր այդ գիրքերուն մեծ մասը սպառած ըլլալով հանդերձ, Յակոբ Պարոնեանի, Զաւէն Պիպեռեանի, Յակոբ Մնձուրիի, Զահրատի ու դեռ շատերու ստեղծագործութիւնները այս Միութիւններու հաւաքատեղիներէն կարելի է ապահովել։

Դ.– Օրաթերթերու հրատարակութիւններ։ Մարմարա եւ Ժամանակ օրաթերթերու կողմէ հրատարակուած զանազան գիրքեր եւս ձեր տրամադրութեան տակ է այդ թերթերուն խմբագրատուներուն մէջ։

Ե.– Արտասահմանէն դիւրութիւններ։ Արտասահմանի հրատարակութիւններէն օգտուելու համար կրնաք դիմել հետեւեալ հասցէներուն.

ա) Մշակութային Կապի Կոմիտէ. Վարդգէս Համազասպեան, Փոստարկղ 35 Երեւան։

բ) Գրատուն Սագօ Յովսէփեան. 48, Ավէնիւ Մարշալ Սթալին, 48 Թեհրան, Իրան։

3) Գրատուն Շիրակ. Պէյրութ։

646 ԹՈՒՂԹԷ ԿՌՈՒՆԿՆԵՐ

Գծանկար՝ ՄԻՆԱՍ ՍՖԼԱՃ

–Օգթայ Ագպալին–

Սատագօ Սասագի...։ Հիրոշիմացի հազարաւոր փոքրիկ աղջիկներէ մէկը։ 1945ին երկու տարեկան է եղեր ան։ Չէ վիրաւորուեր, չէ հիւանդացեր։ Աղուոր աղուոր շարունակեր է իր դպրոցը։ Տասներկու տարեկանին հիւանդացեր է յանկարծ։ Ճառագայթումներուն պատճառած հիւանդութիւն մըն է եղեր այդ։ Բժիշկները, մասնագէտները քններ են ու տեսեր՝ թէ փրկութիւն չկայ։ Ճափոնական աւանդութեան մը համաձայն թուղթէ հազար հատ կռունկ շինողի մը փափաքը կ'իրականանայ։ Սատագօն ալ սկսեր է շինել։ Բայց հազիւ 647 հատ շինած, աչքերը փակեր է այս աշխարհին։

(Օգթայ Ագպալի մէկ գրութենէն)

Մանուկներ,
Դուք որ լոյսին ծաղիկներն էք,
դուք ալ թուղթէ կռունկներ շինեցէք
հրասայլերն ու սաւառնակները
մահ չբերած ձեր երկրին։
Թուղթէ կռունկներ շինեցէք դուք ալ,
աշխարհի բոլոր լեզուներով եղբայրութիւն գրեցէք վրան
ձեր փոքրիկ գունաւոր մատիտներով զարդարեցէք զանոնք
Սատագոյի դամբարանին վրայ
հազարաւոր թուղթէ կռունկներ կան
Հիրոշիմայի մէջ
այս գեղեցիկ Ճափոնական քաղաքին մէջ, տղաք,
յաւերժօրէն թող թեւարկեն ձեր կռունկները
խաղաղութեան եւ եղբայրութեան անունով

ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԽԸՇԷՆՄԷՃ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գրեց՝ ԴԱԼԱՐ ՀԻՍԱՐԼԵԱՆ

Անցեալները մէկ ընկերուհիէս նամակ մը եկաւ: Ինք լիսէն աւարտելէ վերջ անցեալ ամառ իր ուսումը կատարելագործելու համար մեկնած էր Աւստրիա: Անկէ յաճախ կուգան մտերմիկ նամակներ, որոնցմէ վերջինին մասին կ'ուզեմ խօսիլ: Սապէս գրած էր ան.

«…Էլիզապէթ Պաուէր անունով փրոֆէսէօր կին մը Աւստրիոյ մէջ ցուցահանդէս մը կազմակերպեր է, ուր Հայկական երաժշտութիւնը, ճարտարապետութիւնը, գեղարուեստական յուշարձանները, դրամները, եկեղեցիները ու վանքերը, Հայերու անցեալը կը ծանօթացնէ: Ես ալ երբ լուրը առի, ընկերոջ մը հետ գացի: Ամէն բան ուշադրութեամբ քննեցի ու մեծ հպարտութիւն զգացի: Բայց ամօթով տեսայ որ մեր ժողովուրդին, մշակոյթին ու պատմութեան մասին բան մը չէի գիտեր: Որոշեցի յառաջիկային այդ պակասը գոցել:

Այս վերջին տողերը կարդալէ վերջ պահ մը մտածեցի: Երբ ան տակաւին հոս էր, ծնողքը անոր անվերջ կ'առաջարկէին Հայերէն թերթ ու գիրք կարդալ: Բայց ան միշտ դժկամակութեամբ կը կարդար Հայերէն գիրքը, պարզապէս ստիպումի տակ կարդացած չըլլալու համար: Իսկ եթէ ստիպող մը չըլլար, բան մը պիտի տարբերէ՞ր: Ոչ: Ան պահանջը չէր զգար Հայերէն գիրք կարդալու, քանի որ ընտանեկան շրջանակի մէջ կը խօսէր իր լեզուով եւ զայն չէր մոռնար: Մինչ իր ուսումը կը շարունակէր օտար վարժարանի մը մէջ, ուր իր լեզուն գործածելու առիթը չունէր եւ իր գիտցածներուն մէկ մասը մոռցաւ:

Իսկ հիմա, օտարութեան մէջ, արթնցաւ ահա այն պահանջը որուն հանդէպ անտարբեր մնացեր էր տարիներէ ի վեր: Քանի մը տարի առաջ իր ձեռքին տակ գտնուող գիրքերը կարդալ չէր ուզած, հիմա ինք է որ կը փնտռէր զանոնք:

Մեր յառաջիկայ թիւերուն մէջ պիտի պատմեմ նամակին մէջ խօսուած ցուցահանդէսին մանրամասնութիւնները:

Այս առթիւ կը յիշեմ ուրիշ ծանօթի մը գրածը: Այս մէկը օտար ամուսնութիւն մը կնքած ըլլալով կը գտնուի այնպիսի միջավայրի մը մէջ, ուր ոչ մէկ Հայ կայ իր շուրջ: Ան, իր Հայերէն խօսելու պահանջին գոհացում տալու համար, տան գործերը ընելու առեն ինքնիրեն բարձրաձայն Հայերէն կը խօսի եղեր:

Մենք Իսթանպուլահայերս, ունինք բազմաթիւ առիթներ, որոնք մեզի անպէտ կը թուին, որքան ատեն որ տէր ենք անոնց: Բայց օտար հորիզոններու տակ, ուր անոնք այլեւս կը դադրին գոյութիւն ունենալէ, կը զգանք անոնց անհրաժեշտութիւնը:

Ռատիօ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՋԱՅՆԱՍՓՌՈՒՄՆԵՐ

Գաղափար մը տալու համար հետաքրքիր ընթերցողներու, ստորեւ կը հրատարակենք ցանկ մը, նուիրուած զանազան երկիրներու մէջ կատարուած Հայերէն լեզուով ձայնասփռումներու:

•Մերձաւոր եւ Միջին Երկիրներու համար ամէն օր Երեւանի ժամանակով.

ժամը 19.30էն 20.30 – 41,50 եւ 347 մեթր ալիքներով
ժամը 22.00էն 22.30 – 41,50 մեթր ալիքով
ժամը 23.00էն 01.00 – 41.50 եւ 347 մեթր ալիքներով
Ամէն Կիրակի առաւօտ
ժամը 10 էն 11.25 – 41.50 եւ 347 մեթր ալիքներով
Եւրոպայի համար ամէն Կիրակի
ժամը 9.00 – 10.00 (Թրք. ժամ 11.00–12.00) – 19, 25, 30 եւ 31 մեթր ալիքներով:

•Իւրաքանչիւր ամսուան առաջին եւ երկրորդ Հինգշաբթի օրերը ժամը 20.00էն մինչեւ 20.30 – 16, 19, 25, 31 եւ 41 մեթր ալիքներով:

Ամերիկայի համար Գալիֆորնիայի ժամանակով Երեքշաբթի, Զորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը ձմեռնային ժամանակացոյցով երեկոյեան ժամը 8.00էն 8.30 – 16, 19, 24 եւ 25 մեթր ալիքներով:

Նիւ Եորքի ժամանակով իւրաքանչիւր ամսուան առաջին եւ երրորդ Հինգշաբթի օրերը ժամը 21.30էն 22.00 – 25, 31, 41 եւ 49 մեթր ալիքներով:

•Պէյրութ.– բացի Կիրակիէ ամէն օր երեկոյեան ժամը 6.30 – 7.00
•Կիպրոս. Ամէն Կիրակի եւ Զորեքշաբթի կէսօրէ ետք 3.00–4.00:
•Դամասկոս. Ամէն Կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 11.00–11.30:
•Գահիրէ. Ամէն Երեքշաբթի եւ Շաբաթ օր առաւօտ ժամը 9.45–10.30, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 7.00–7.30:
•Պարսկաստան. Թավրիզ. Ամէն գիշեր ժամը 10.30–11 տեղական ժամով Պէյրութի ժամ 9.00–9.30 – 48,5 եւ 461,5 մեթր ալիք:
Սպահան. Նոր Ջուղայի Հայութեան Ձայն: 272 ալիք: Ամէն Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.00–7.30 (տեղական ժամով)
Ուրմիա.– Ուրմիոյ լճի գաղութի ձայնը.– Պարսկաստան, ամէն երեկոյ ժամը 9.00–9,30 (տեղական ժամ):
Ապատան.– Հայկական ծրագրի հաղորդում: Ամէն Կիրակի երեկոյ ժամը 7.00–7.30:
•Միացեալ Նահանգներ– ամէն օր կ. ետք ժամը 4.00–5.00 կարճ ալիք 13, 16, 19 եւ 25 մեթր:
•Ուաշինկթըն Ամերիկայի Ձայնը (Հայերէն լեզուով) Ամէն իրիկուն Թրքական ժամով 18.00–19.00 – կարճ ալիք 19, 25 մեթր:

O. Wielgos
First Hon. mention,
Ceskoslovensky Sach, 1963 398

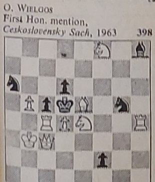

Mate in two

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Պատրաստեց՝ ՇԱՀԻՆ ԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Տուեք թէ ի՞նչպէս կարելի է երկու քայլով մատ ընել:

Մեր անցեալ խնդրին մէջ մոռցած էինք յիշել թէ խնդիրը մատ–էնվէրս էր:

Մատ–էնվէրսի մէջ սեւը ճերմակին բոլոր առիթները կուտայ որպէսզի գինքը մատ ընէ: Իսկ ճերմակը չ'ուզեր զայն մատ ընել: Ի վերջոյ սակայն սեւերուն ընծայած առիթներէն չի կրնար խոյս տալ եւ մատ կ'ընէ:
Այս տեսակ խնդրի մը մէջ ալ առաջին քայլը սեւը կ'առնէ:

ԱՆՑԵԱԼ ԽՆԴՐԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

ԲԱՆԱԼԻ	1.–	Փg1
	2.–Ն×g2	Փh2
	3.–Նg3+	(Մատ)

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԽՕՍԵՑԱՆՔ

ՏԵՍԱԿՑԵՑԱՆ՝

ՀՐԱՆԴ ԳԱԼԱԹԱՃ - ՇԱՀԻՆ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

1.–Իսթանպուլահայ երիտասարդութիւնը ի՞նչպիսի հարցեր ունի:

1.– Ըստ իս, Հայ երիտասարդութեան հարցերը ընդհանուր ակնարկով մը Թուրք երիտասարդներու հարցերուն հետ համընթաց կ'երթան: Սոսկ զուգահեռ ըլլալով փոքրամասնութիւն մը եղած ըլլալուն բերած հարցերն ալ ունինք: Երբ մասնաւորաբար Օրթագիւղի Հայ երիտասարդութիւնը ձեռք առնենք, գլխաւորաբար սա հարցերուն հետ դէմ առ դէմ կուգանք: Ամենէն կարեւորը այն է որ այս տղաքը աշխատաւոր ընտանիքներու զաւակներ են: Այս դասակարգին պատկանած ըլլալու հետեւանքով իրենց համար ամենամեծ հարցը ապրուստի պայքարն է: Այս կացութեան իբր բնական մէկ արդիւնք, ուսման ասպարէզն ալ յայտնի մակարդակի մը հասած չէ: Մեծամասնութիւնը նախակրթարանի ու մի քանի միջնակարգի շրջանաւարտներ են: Ու անմիջապէս նետուած են կեանքի պայքարին մէջ: Նոյն պատճառներու բերմամբ, մեր առհմիկ մշակոյթն ալ պէտք եղածին չափ չենք իւրացուցած: Լեզուական տեսանկիւնէ անգամ անբաւարարութիւն մը կը տեսնուի:

2.–Վերոյիշեալ հարցերու ուղղութեամբ Միութեան նպատակները ի՞նչեր են:

2.– Օրթագիւղի երիտասարդութիւնը Սանուց Միութեան մէջ հաւաքել, երիտասարդները փրկել սրճարաններու անկիւններէն, ու օր ըստ օրէ իրենց դէմ ցցուող դժուարութիւններէ: Միութեան գործունէութեան շնորհիւ զիրենք առաջնորդել դէպի աւելի լաւ օրեր, զանոնք մղել աւելի բարգաւաճ նպատակներու, միաժամանակ հարթել անոնց վերոյիշեալ պակասութիւնները:

3.–Այս ուղղութեամբ ի՞նչպիսի գործունէութիւններ ցոյց պիտի տաք: Այս գործունէութիւնները կիրարկելու առթին, ո՞ր հարցերուն հետ դէմ յանդիման եկած էք:

3.– Ամենէն առաջ սա նշել կ'ուզեմ. այսօրուան Միութեան շէնքը խիստ անբաւարար է: Մեր գիւղին եկեղեցին մեզի յարմար սրահ մը ունի. դժբախտաբար Թաղային Խորհուրդը այս սրահին օգտագործման արտօնութիւն չի տար: Վստահ եմ որ եթէ այս դիւրութիւնը մեզի ընծայուի, շատ կատարեալ գործունէութիւններ երեւան պիտի հանենք: Մենք երիտասարդութիւնը մարզական շարժումով մը Միութեան մէջ հաւաքել խորհեցանք եւ այս մարզին մէջ ալ բաւական յաջողութիւններ ձեռք ձգեցինք: Ոտնագնդակի ու փինկ-փոնկի մարզին մէջ Միութիւնս բաւական լաւ մակարդակի մը հասած է: Ուստի սոսկ շնորհ՝ նիւթական նեղութիւններու մէջ եղող մեր երիտասարդութիւնը իր շաբաթավերջի ծախսերը խնայած կ'ըլլայ: Մշակութային գործունէութիւնները անբաւարար են: Միմիայն որոշ մէկ թաղին Սանուց Միութիւնը ըլլալէ եւ թաղիս երիտասարդութեան ուսման մակարդակը անբաւարար ըլլալուն, այս տեսակ գործունէութիւններուն մէջ ղեկավարներ դժբախտաբար չենք գտներ: Մեր ուրիշ մէկ հարցն ալ գաղթն է: Օրթագիւղէն դէպի Իսթանպուլի այլ արուարձանները, նոյնիսկ արտագաղթի պատճառաւ դէպի օտար երկիրներ, մեծ թիւով Հայեր բաժնուած են: Ճիշդ գիւղէն քաղաք գաղթող գիւղացիներու նման, մեր թաղէն բաժնուողներն ալ մեզ կը մոռնան մեզմէ հեռանալէ վերջ: Միութենական շարժումներու մէջ փորձառութիւններ ունեցող այս տեսակ ընկերները մեզի չափազանց օգտակար կրնային հանդիսանալ:

4.–Շրջակայքի մէջ փոխ-յարաբերութիւններու ընթացքին հարցեր կ'ունենա՞ք:

4.– Ոչ, այս տեսակ հարցեր խնդրոյ առարկայ չեն: Մասնաւորաբար թաղիս յառաջադէմ Թուրք երիտասարդութեան հետ լաւ յարաբերութեան մէջ ենք: Որոշ հարցերու լուծման մէջ անոնց ալ մեծ աջակցութիւնն ու օգտակարութիւնը կը վայելենք:

5.–Միութենական փոխ-յարաբերութիւններու մասին ի՞նչ կը խորհիք:

5.– Միւս Միութիւններուն հետ մեր կապը բնաւ խզած չենք: Մասնաւորաբար Միութիւններու միջեւ մարզական գործունէութեան շնորհիւ լաւ ընկերային հիմեր կը հաստատուին: Այսպէս՝ Միութիւններու միջեւ եռուզեռ մը կը գոյանայ: Մենք այս տեսակ յարաբերութիւններու կարեւորութիւն կ'ընծայենք: Միութիւններու գործունէութիւններուն հետ շարունակ հաղորդակցութեան մէջ ենք: Մեր թաղը որովհետեւ հեռու է միւս յայտնի Միութիւններէն, անոնց աշխատութիւններուն միայն հեռուէն հետեւող մը կրցանք ըլլալ: Տարբեր ձեւով մեր օժանդակութիւնը բերել կարելի չ'ըլլար: Հեռաւորութիւնը մասամբ արգելք կը հանդիսանայ աւելի մօտիկ ու սերտ յարաբերութիւններու: Դժբախտաբար կարգ մը Միութիւններ մէկզմէկու գործունէութիւններուն արգելք կ'ըլլան, ինչ որ շատ սխալ է: Այսօր այլեւս համագործակցութեան մը մէջ պէտք է ըլլանք: Համայնքային հարցերուն լուծման համար անխուսափելի է այս կէտը:

6.–Ապագայի համար ի՞նչպիսի մտածումներ ունիք:

6.– Անցեալին, մեր Միութեան մէջ թատերական գործունէութիւններ տեղի կ'ունենար: Դարձեալ այս աշխատութիւնը ոգեւորել կը խորհինք: Մայրենի լեզուն եւ մեր առհմիկ մշակոյթը երիտասարդութեան ներարկել ու տարածել ահա մեր մեծագոյն փափաքը: Այս հարցին կարեւորութեամբ պիտի մօտենանք: Այս ուղղութեամբ Հայերէն օրաթերթ ու գիրք կարդալու մղել, նոյնիսկ դասընթացներ կազմակերպել կը ծրագրենք: Միայն այս նիւթին շուրջ մեր համայնքային միւս կազմակերպութիւններէն եւ մանաւանդ քոյր Սանուց Միութիւններու օգնութեան կը կարօտինք: Այս մասին անոնց հետ յարաբերութեան մէջ պիտի մտնենք: Թարգմանչաց Սանուց Միութեան իբրեւ Ատենապետ, նշել կ'ուզեմ այն կէտը թէ թաղիս մէջ բնակչութեան նուազումը խիստ կարեւոր հարց մըն է, բայց մեր Միութիւնը անպայման պիտի գոյատեւէ: Նուազագոյն անդամներով յարատեւ ըլլալ պիտի ջանանք: Այս նիւթին շուրջ ընկերներու մտահոգութեան եւ իրենց մէկզմէկու հետ սերտ գործակցութեան կը վստահիմ: Մեր հարցերուն ու մեր թերութիւններուն գիտակցութիւնը ունինք:

Մեզի այս առիթը ընծայող «ՄԵՐ՝ Նոր Սերունդ»ի շնորհակալութիւններ կը յայտնենք: Անվերջ յաջողութիւն կը մաղթենք:

Այս անգամ պիտի տեսակցինք Օրթագիւղի Սանուց Միութեան Վարչութեան Ատենապետ Պօղոս Կէօքօղլուի հետ, որ մեր հարցումներու տուաւ հետեւեալ պատասխանները:

ՍԵՌԱՅԻՆ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Գրեց՝ ԿԻՒԼՆԱՐ ԵՕԼՏԱՇ

Այր եւ կնոջ հաւասարութիւնը յաճախ վիճաբանութեան նիւթ դարձող, այժմէական հարց մըն է: Այս հարցը իր վերջնական լուծումը կրցած է գտնել միայն ընկերվարական երկիրներու մէջ: Նպատակս այսպիսի նիւթի շուրջ հաւասարութիւնը պաշտպանել չէ, այլ մատնանշել է վիճաբանութեան անիմաստ ըլլալը:

Մարդիկ իրենց բանականութեամբ կը տարբերին անասուններէ: Մարդիկ կարօտ չեն ֆիզիքական այն ուժին, որուն պէտք ունին անասունները, գոյատեւելու համար: Որքան որ գիտենք պատմութեան գիրքերէն, նախամարդիկը, ֆիզիքական տեսակէտէ այսօրուան մարդէն աւելի ուժեղ մարմնական կազմ մը ունենալով հանդերձ, իրենց մտային կարողութիւնը գործածելու հնարաւորութիւն չունենալով, չկրցան փրկուիլ անասուններու կեր դառնալու ճակատագրէն:

Մարդիկ թէեւ ուժի տեսակէտով անասուններէ աւելի տկար են, սակայն իրենց իմացականութեան շնորհիւ բնութեան յաղթած են: Երբ մարդ էակին անցեալին վրայ ակնարկ մը նետենք, պիտի տեսնենք որ մեզ դէպի յաջողութիւն առաջնորդողը մարմնական ուժը չէ, այլ մտքի ուժն է: Մտային ուժը սեռի տարբերութեան հետ կապ չունի: Թէեւ այր մարդոց ուղեղը աւելի մեծ է կնոջ ուղեղէն, բայց այս մեծութիւնը խելքի հետ առնչութիւն չունի:

Երբ այր եւ կնոջ հաւասարութեան խօսքը կ'ըլլայ, այրերը յաճախ իրենց մարմնական ուժը իբրեւ առաւելութիւն ընդունիլ տալ կ'ուզեն: Ասիկա շատ նախնական գաղափար մըն է արդի մտածելակերպի համաձայն: Եթէ նիւթը դիտուի այսպիսի նախնական տեսանկիւնէ մը, հարկ չի մնար ապացուցանելու թէ մարդկային խելքը յաղթած է անասունին: Այս պայմաններու տակ, մարդկային խելքը չի կրնա՞ր պարտութեան մատնել մարդկային ֆիզիքական ուժը, որ անասունի ուժէն տկար ուժ մըն է:

Խելացի մարդու մը մէջ եթէ ձեռք առնենք թէ՛ խելացի եւ թէ՛ ուժով մարդը, այսպիսի մէկը դիւրաւ պիտի հասկնայ թէ միմիայն ֆիզիքական ուժը մարդկային տեսակէտէ առաւելութիւն մը չէ եւ զայն պիտի չուզէ գործածել ուրիշ մարդու մը դէմ:

Որքան ալ մարդկութեան համար արժէք մը չներկայացնէ, իրականութիւն է որ աղջիկները ֆիզիքական տեսակէտէ աւելի տկար են մանչերէն: Բայց պայմանաւորումներ եւ կրթութեան եղանակներ ի վերջոյ ֆիզիքական ուժի տեսանկիւնէ կարեւոր տարբերութիւններ կը գոյացնեն աղջիկներու եւ մանչերու միջեւ: Օրինակի համար ամենէն պզտիկ հասակի մէջ տղոց կը տրուին սեռերուն համաձայն նուէրներ: Անոնց հետաքրքրութիւն ու ուշք ցոյց կը տրուի դարձեալ իրենց սեռերուն համաձայն: Յարմար պայմաններու մէջ տղոց առիթներ կը տրուին փողոցը խաղալու, մինչ աղջիկներուն ոչ: Արդեօք եթէ ծնած օրէն սկսեալ մարդոց այսպիսի տարբեր դաստիարակութեան դրութիւններ կիրարկուած չըլլային, ֆիզիքական ուժը երկու սեռերու միջեւ այսքան տարբեր եղած կ'ըլլա՞ր: Անձնական քննարկութիւններու վրայ յենելով կրնամ հանդարտօրէն ժխտական պատասխանել այս հարցումին: Ես կը ճանչնամ բազմաթիւ աղջիկներ, որոնք ընկերութեան մը եւ ընտանիքի մը թոյլատրած կարելի չափով վայելած են մանչերու համահաւասար պայմաններ եւ յետոյ, անոնք աւելի ուժով եղած են քան թէ կարգ մը մանչեր:

Կարելի է թերեւս մէջտեղ դնել այն փաստը թէ մարդիկ բարձրութեան տեսակէտէ իրարմէ կը զանազանուին իրենց խելքով, բայց այս փաստն ալ սխալ կ'ըլլայ: Մարդուն ինքնայատուկ մտածելու կարողութեան սահմանը կարելի է ճշդել զայն միշտ բաղդատելով ուրիշ գոյութիւններու հետ: Իսկ եթէ անպայման մարդոց մտային կարողութեան մէջ սահմանաւորում մը պէտք պիտի ըլլայ ճշդել, այդ դասաւորումին պիտի ըսենք թէ բարձրագոյն մարդը այն է որ գիտակցութիւնը ունի մարդու գաղափարին եւ ճիգ կը թափէ զայն կիրարկելու համար: Մարդը մարդ դարձնող մէկ պզտիկ միայն կայ. այդ ալ մարդու այն գաղափարն է որ մտածելու կարողութիւնը կ'օժտէ դրական յատկութիւններով:

Գրութիւնս վերջացնելէ առաջ յիշեցի Էօզտէմիր Էրտօղանի մէկ երգը «Դրամը ի՞նչ կարեւորութիւն ունի, կարեւորը մարդկութիւնն է»: Պահանջը զգացի նոյն նժարին մէջ դնել «Ֆիզիքական ուժը առաւելութիւն է» կամ «Դրամական ուժը առաւելութիւն է»ի նման պնդումները եւ զանոնք կշռել «մարդկութիւնը առաւելութիւն է» փաստին հետ:

Ընկերվարական երկիրներէ դուրս, որքան ալ չուզենք, վերի երկու պնդումները կը շարունակեն պահել իրենց վաւերականութիւնը: Բայց անխուսափելի է որ ապագայի մէջ «մարդկութիւնը առաւելութիւն է» փաստը պարտութեան մատնէ միւս երկուքը:

Տեսք՝ Նոր սփիւռք

Թիւ 10

ԾՆՈՒՆԴԻ 100 ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆ

Գրեց՝ ԲԱԳԱՐԱՏ ԷՍԹՈՒՔԵԱՆ

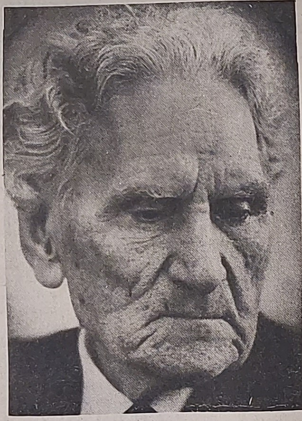

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆ

«Հէ՜յ, – ասում են մազերը ճիւնէ, –
Քեզ դարե՛րն անգամ փա՛ռք են գուշակում,
Էլ ի՞նչ ես ուզում կեանքից վերցնել...»

«Ես չե՛մ վերցնում.
Ես պա՛րտք եմ փակում.
Ի՛նչ տանեմ կեանքից, եւ ո՞ւր եմ տանում,
Երբ այստե՛ղ պիտի իմ պարտքը մարեմ,
Երբ ինչ թողնում եմ՝ այն է ինձ մնում,
Եւ կորա՛ծ է այն, ինչ հետս տանեմ:

Իսկ ի՞նչ տուել ես այս աշխարհին,
Այսքան գոյնի տեղ՝ տրուած ինձ առա՛տ,
Մօրս աչքերի գոյնի տեղ բարի,
Մանկութեան գոյնի՝ մաքո՛ւր, անարա՛տ,
Սիրոյ գոյնի տեղ՝ այրո՛ղ, արնագո՛յն,
Եւ այս ծերութեան ձիւնեղէ՛ն գոյնի...

Երանի՛ նրան, ում համար-կեանքում
Տիեզերը լոկ ե՛օթը գոյն ունի...»:

ԳԷՈՐԳ ԷՄԻՆ 1960

Ինչպէս չճանաչել բանաստեղծին ջերմ արտայայտութեան, մեծ Սարեանի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ: Ի՞նչպէս չճանաչել, քանի որ նոյնացեր է մեր հաւատքը «մարդ ինչ թողնում է, այն է մնում իրեն» կարծիքին հետ:

Ի՞նչպէս չճանաչել ու երանի չտալ «Նրան, ում համար կեանքում տիեզերը լոկ եօթը գոյն ունի»: Ճիշդ այնպէս եօթը ճայները՝ Պանդուխտը, Մաճկալը, Տիրանի Տառը, Գութանը, Հայրիկ Հայրիկը, Կռունկը, Հայաստանը: Ճիշդ այնպէս ինչպէս Դանիէլ Վարուժանի ցեղթողութեան եօթը տողերը՝ Հացին երգը, Սերմնացանը, Բանուորուհին, Հասուն արտը, Հայր օրհնէն, Արտերուն հրաւէրը, Մշակները:

Նոյնիսկ եթէ մեր խօսքը միջազգային համբաւ վայելող վարպետի մը մասին է, դարձեալ ոչինչ կը փոխուի, որովհետեւ զինք կարելի է անուանել հայաշունչ արուեստագէտ:

Շատեր արժանի չեղան երախտագիտութեան այն մեծ տոգորումին որով լեցուած ենք Սարեանի նկատմամբ: Ատոր մէջ կայ բան մը որ միայն Հայու համար չափանիշ է, այն՝ որ երբ Պարոյր Սեւակի հարց են տուեր թէ «որո՞ւ հետ կը բաղդատես Կոմիտասը», ստացուեր է հետեւեալ հոյակապ պատասխանը. «Միայն Մաշտոցի հետ»: Հոս է պահուեր ահա մեր ըսել ուզածներուն բանալին: Չէ՞ որ երգահանը երգահանի, բանաստեղծը բանաստեղծի ու նկարիչը նկարչի հետ կը բաղդատուի. ի՞նչ է ուրեմն Մաշտոցի տեղն ու իմաստը այս բոլորին մէջ: Ան ծիածանի լոկ եօթը գոյներուն հեղինակն է: Եւ այդ հեղինակութեան շունչն է որ մի առ մի մարմնաւորեր է Կոմիտասի երգերը, Վարուժանի բանաստեղծութիւննե-րը, Իսրայէլեանի քանդակներն ու Սարեանի պաստառները: Ուրեմն երբ մենք մեր խօսքին սկսած ենքմեծ վարպետի ծննդեան հարիւրամեակը ողջունելու համար, չենք կրնար զայն վերջացնել առանց փառք տալու բոլոր անոնց որոնք հիմը նետեցին մեր մշակոյթին, առանց փառք տալու մեր վերածնուած մշակոյթին...:

*

Մարտիրոս Սարեան ծնաւ Նոր Նախիջեւանի մօտ ագարակի մը մէջ, 23 Փետրուար 1880-ին (այս կենսագրութեան համար օգտագործած ենք Կաղանդչէք օրացոյցի 1979-ի թիւը):

Երբ նկարչութեան առաջին աշխատութիւնները կը կատարէր, կը պաշտօնավարէր «Թերթերու եւ ամսաթերթերու բաժանորդագրութեան քաղաքային գրասենեակին» մէջ:

1897-ին Մոսկուայի գեղարուեստական ակադեմիայի քննութիւններուն մասնակցեցաւ ու ընդունուեցաւ գեղանկարչութեան բաժինը:

Ուսանողական տարիներուն արժէքաւորեց յայտնուած ամէն առիթ՝ շրջելու համար Հայաստանի զանազան վայրերը, որը լաւագոյն միջոցը եղաւ իւրացնելու իր երկրին կենդանի իրականութիւնը, Անիի աւերակներով, հայկական լեռնաշխարհի համեմատութիւնը գուշակելու: Եւ ապրեցաւ իր ժողովուրդի փառաւոր պատմութեան հետ:

Սարեանի աշխատութիւնը կ'ուսումնասիրուի երեք գլխաւոր բաժանումի ներքեւ, որոնց յատկանիշներն են ոճաբանական տարբեր սկզբունքներ:

Ա.– Հէքեաթներ եւ երազներ,

Բ.– Փիւնիկեան արմաւենի.

Գ.– Քաղաքանի ծաղիկները

Հէքեաթներ ու երազներու մէջ Սարեան կը նկարէ երազներու երկիր մը, որու յատկանիշը մանկական միամտութիւն ու իմաստունի քննադատութեան յատկանիշը մանկական միամտութիւն ու իմաստունի քննադատող յատկանիշներ ինքնատիպ են: Հէքեաթներ ու երազները գաղափարներ են, կամ նայուածքին սէնթէզն է: Հէքեաթներ ու երազները գաղափարներ են, ներծծուած Սարեանի հրճուալից եւ արեւավառ ապրումներով:

1910-էն վերջ սկսաւ Սարեանի ստեղծագործական կեանքի երկրորդ շրջանը: Կեանքի յաւերժութեան ներգգացումը՝ արտայայտող այս սահեղծագործութիւններու շարքը, ինչպէս նշած էինք վերը, կը կոչուի Փիւնիկեան արմաւենի:

1920 ական թուականներուն արմատապէս կերպարանափոխուեցան Սարեանի կարգ մը սկզբունքները եւ այս շրջանը իր ստեղծագործութեան երրորդ հանգրուանը հանդիսացաւ: Այս շրջանին կեանքի թեմաներուն երրորդ հանգրուանը հանդիսացաւ: Այս շրջանին կեանքի խորհրդական-երկրաչափական գրաւոր ումները իրենց տեղը թողուցին չափելի-տարածական եւ առօրեայ բնական պատկերացումներու: Քաղաքանի ծաղիկները այս շրջանի ստեղծագործութիւններ են, որոնց մէջ չենք գտներ տարածամասերու եւ ձեւերու երկրաչափական միկնութիւնը:

Այս շրջանին Սարեան ժխտեց նախորդ շրջանի իր երկերու կարգ մը սկզբնական եղանակները: Ան՝ աւելի մօտեցաւ բնութեան երանգներու ձեւերու «նիւթական» ըմբռնումով: Սարեանի այս շրջանի արուեստին մէջ այ ներկայ է բնութեան հետ միաձուլուելու, բնութեան մէջ երջանկութիւն գտնելու ձգտումը:

Եւ ահա այս երեք հանգրուաններու մէջ է որ մարմնաւորուեցաւ Սարեանի ստեղծագործութիւնը:

Սարեան իր արուեստով ու կեանքով նուիրուեցաւ Հայաստանի վերածաղկման:

1923-ին ընտրուեցաւ «Հայաստանի կերպարուեստի աշխատողներու միութեան» առաջին նախագահ:

1936-ին անհատական ցուցահանդէս մը սարքեց Մոսկուայի մէջ եւ «պատուոյ նշան»ով պարգեւատրուեցաւ: Յաջորդաբար արժանացաւ «աշխատանքային կարմիր դրօշ»ի եւ երեք անգամ «Լենին»ի շքանշաններով:

1946-ին ընտրուեցաւ Խորհրդային Միութեան գեղարուեստի ակադեմիայի իսկական անդամ:

1972-ի Մայիս 5 ին մահացաւ Երեւանի մէջ:

Մարտիրոս Սարեան, տաղանդի իր շողարձակումներով թողուց անջնջելի անուն մը 20-րդ դարու համաշխարհային գեղանկարիչներու կողքին:

Իր ծննդեան հարիւրամեակին կը խոնարհինք իր յիշատակին առջեւ եւ կ'ողջունենք իր գործն ու յաղթանակը:

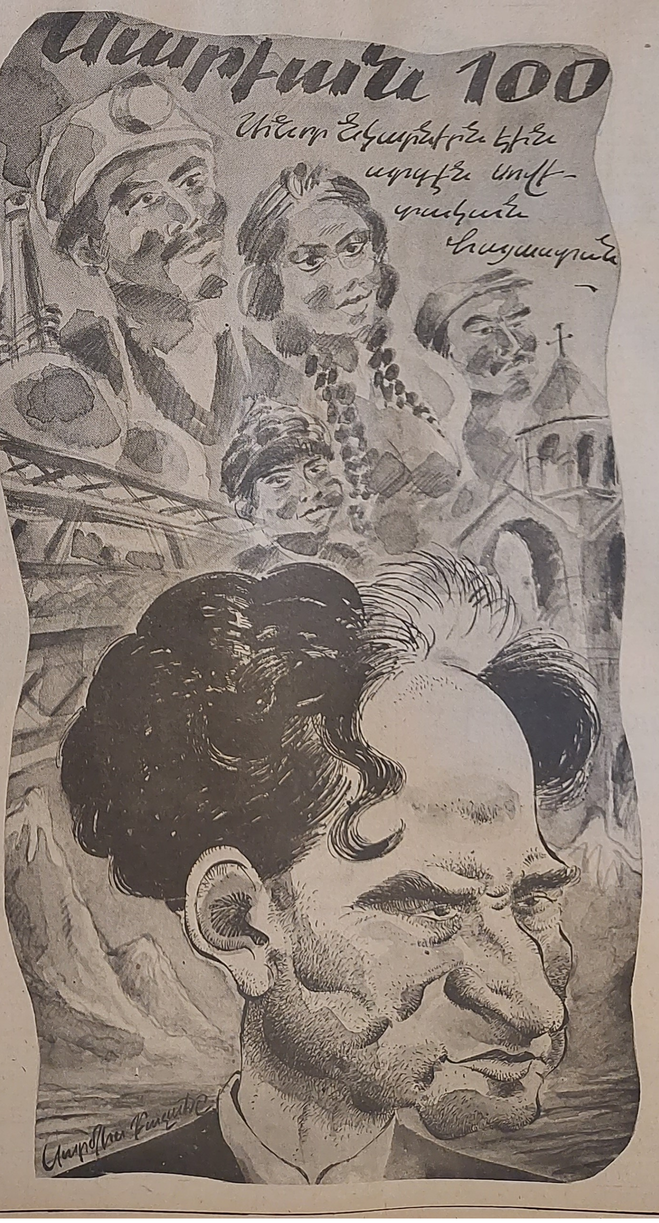

Համակ խմբագրութեան...

ՍԱՐԵԱՆԱԿԱՆ ԳՈՅՆԵՐՈՎ

Սիրելի ընկերներ,

Երբ կը կարդայի ձեր այս էջին առաջին ձեռագիրները, ուրախութեամբ լեցուեցաւ սիրտս: Մեզի համար հսկայացած անուններ կը տողանցէին այս ձեռագիրներուն մէջ, եւ անոնցմէ երեքը, Մարտիրոս Սարեան, Պարոյր Սեւակ ու Գէորգ Էմին, զատուելով միւսներէն, քիչ մը աւելի կը տաքցնէին սիրտս, բերելով արուեստի անկորնչելի աշխարհի մը ողջոյնները:

Է՛հ, Րաֆֆի Հ. Արաքս հարկաւ իրաւունք կրնայ ունենալ երբ Պարոյր Սեւակեան հիանալի պատկերացումով կը բացատրէ թէ լինչումարդկային բարեւը աշխարհի բոլոր մարդոց համար է: Մեր ալ սիրտերը բաց են բոլորին, անխտիր բոլորին, մեր անմիջական շրջանակէն սկսելով մինչեւ այն ամենէն հեռաւոր անկիւնը, ուր մարդ մը կ'ապրի ազնիւ ապրումով:

Բայց ընդունինք որ, որքան ալ մեր սիրտերը լայն բանանք ուրիշ եղբայրներու ու քոյրերու, մեր հարազատ եղբայրներէն ու քոյրերէն հասնող ողջոյնը ուրիշ է: Ուրիշ ջերմութիւն մը, ուրիշ ուրախութիւն մը, ուրիշ փայլ մը կայ անոր մէջ: Ասիկա այսպէս է ոչ միայն մեզի համար, այլ աշխարհի բոլոր ժողովուրդներուն համար, բայց գերազանցապէս այսպէս է մե՛զի համար, որովհետեւ մենք կուգանք ցեղէ մը որ չափազանց արժէք կուտայ հարազատի կապերու, որ ստիպուած է արժէք տալու հարազատի կապերու, որ ուրիշ որեւէ ժողովուրդէ մը աւելի շատ ապրած է, կը շարունակէ ապրիլ հարազատի կարօտով:

Ես ալ Սեւակեան ջերմ բարեւով կ'ողջունեմ ձեր բոլորը եւ կը մաղթեմ որ ձեր կեանքի օրերը լուսաւորուին Սարեանական պայծառ գոյներով:

Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

«Ի՞ՆՉՈՒ ՄԷԿՈՒ ՄԸ ՄԱՍԻՆ ԵՒ ՈՉ ԹԷ ՈՒՐԻՇԻ»

Գրեց՝ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ՀԱԳՈՒԻ՞Լ ԹԷ ՊՃՆՈՒԻԼ

Գրեց՝ ԴԱԼԱՐ ՀԻՍԱՐԼԵԱՆ

Դարերու ընթացքին մարդիկ մշակոյթի ու գիտութեան ճիւղերուն մէջ զարգացան, յառաջդիմեցին: Այս փոփոխութիւններուն զուգահեռ, անոնք փոխեցին նաեւ իրենց հագուելակերպը: Նախնական մարդոց եւ մեր հագուստներուն միջեւ շատ մեծ տարբերութիւններ կան: Անոնք ցուրտէն պաշտպանուելու համար կը հագնէին եւ մուշտակի մը փաթթուելով կը գոհանային: Իսկ այսօր բոլորովին տարբեր է կացութիւնը: Մարդիկ դարէ դար աւելի զարգանալով հանդերձ չեն կրցած ցուցամոլութեան գերի դառնալէ փրկուիլ եւ հագուելու, պճնուելու համար կը տանջուին: Այսօր չափազանց մեծ կարեւորութիւն կը տրուի հագուելու:

Մանաւանդ իգական սեռի կարգ մը ներկայացուցիչներ, որոնք ուրիշ ժամանց չունին, փոխանակ համայնքային ու մշակութային գրադարաններու յաճախելով աւելի արդիւնաբեր ըլլալու համայնքին ու ընկերութեան, իրենց ժամանակը կ'անցընեն հայելիի մը դիմաց: Ասիկա իրենց միակ հաճելի ժամանցը դարձած է: Հաւաքոյթներու ընթացքին իրարու հագուստները կը քննադատեն: Ընդհանրապէս բամբասանքի առարկայ կ'ըլլայ ան որ, այդ օրը կը բացակայի, բայց բամբասանքի առարկայ դարձողը շարունակ կը փոխուի, քանի որ անոնք իրարու հանդէպ անկեղծ չեն: Այսօր երբ երկու հոգի երրորդ մը կը քննադատեն, վաղը անոնցմէ մէկը երրորդին հետ միւսը կը քննադատէ:

Մարդիկ պէտք է կարեւորութիւն տան իրենց հագուելակերպին, ճիշդ է: Բայց ասիկա մեծ արժէք մը ունենալու չէ, որովհետեւ ներկայ դարուս մարդը ունի աւելի կարեւոր հարցեր, որոնց քիչ հագուելու համար այդքան ժամանակ վատնել աւելորդ է: Հարկաւ մարդիկ միայն ծածկուելու նպատակով չեն հագուիր: Եթէ այդպէս ըլլար, տաբատի կամ փէշի տեղ սաւանի մը փաթթուելով գոհանալու էինք: Մարդ պարզ, մաքուր եւ ճաշակաւոր հագուելու է: Սակայն կը սխալի այն ատեն, երբ իր հագուելակերպով լաւ տպաւորութիւն ձգել կը ջանայ ընկերային շրջանակին մէջ: Հագուիլը կարեւոր չէ ըսելով թափթփած պտտելու չենք, բայց պճնուած հագուստներով մեր շուրջիններէն խաբելն ալ անիմաստ է: Մարդ իր անձնաւորութեամբ ինքզինքը պարտադրելու է իր շրջանակին մէջ, ոչ թէ շքեղ հագուստներով:

Դժբախտաբար այսօր ամէն մարդ իր դիմացինին արտաքին երեւոյթին համաձայն արժէք մը կուտայ անոր: Նկատեցէք գործ փնտռող մէկը. եթէ այս մէկը լաւ հագուած չըլլայ, հետը խօսելու անգամ չեն գիջանիր: Այս պարագային շքեղ հագուած տգէտ մէկու մը համակրանք պիտի զգանք, ինչ որ մեզ յուսախաբ պիտի ընէ արդէն երբ ան խօսիլ պիտի սկսի:

Եթէ աչք մը նետենք կարգ մը վարժարաններէ ներս, որոնց աշակերտները որոշ համազգեստ մը չունին եւ ազատ են իրենց փափաքին համաձայն հագուելու, պիտի տեսնենք թէ աշակերտները ընդհանրապէս պարզութենէ, գործնական ըլլալէ շատ հեռու են: Կը հագուին վերջին նորոյթի համաձայն, որպէսզի իրենց ունեցածը շուրջիններուն ցուցադրեն: Քանի որ դպրոց ուսում առնելու ու զարգանալու համար կ'երթանք, պէտք է ընտրել այն հագուելակերպը, որուն մէջ հանգիստ կ'աշխատինք:

Նշանախօսութիւններու, հարսանիքներու ընթացքին ալ յաճախ ստիպողութիւն կը դառնայ երկայն հագուիլ: Մէկը եթէ ճաշակաւոր հագուած է, այլեւս ի՞նչ կարեւորութիւն ունի անոր փէշին երկար կամ կարճ ըլլալը: Երկար շրջազգեստը թերեւս ուրիշ անգամ մըն ալ հագուելու առիթ մը պիտի չներկայանայ, մինչդեռ կարճ հագուստ մը յաճախ գործածելի է: Նոյնպէս աւելորդ է այլ մարդոց սմօքինը պարտադրել: Ոմանք, փոխանակ որոշ գումար մը միայն սմօքինի մը յատկացնելու, կը նախընտրեն նոյն գումարով իրենց ուզածը գնել:

Շատ անգամ կ'ըսեն թէ «եթէ այդպէս հագուիս, ամէն մարդ ի՞նչ կ'ըսէ»: Մեզ ճանչցողը մեզ գիտէ, իսկ չճանչցողին խորհածն ալ այնքան կարեւոր ըլլալու չէ: Որովհետեւ մարդ երբեք չի կրնար ինքզինքը ամէնուն հաճեցնել. անպայման գայն քննադատող մը կը գտնուի:

ԲԱՐԵՒ

–Բա՛րեւ,–

Մէկ հատիկ այս բառն իմ առում՝
Կեռուած անծանօթի ցոյց տալու նման,
Կենսագրութիւն պատմելու նման,
Կամ հարցաթերթիկ լրացնելու պէս:

Եւ կ'ուզենայի՛,
Շա՜տ կ'ուզենայի,
Որ այս բառն քոց դառնար անծանօթ
Աշխարհո՛ւմ համայն,
Ամէնքի՛ համար:

Եւ կ'ուզենայի՛,
Շա՜տ կ'ուզենայի,
Որ նմանապէս այս բառը լինէր,
Նոր եւ իրական մի «Բացուի՛ր, Սեզա՜մ»:

–Բա՛րեւ,–

Ասէիր գնացքին,
Նաւին
Կամ օդանաւին,
Ու նրա մտնէիր.
«Բարեւդ իբրեւ տոմսակ ընդունուէր:

–Բա՛րեւ,–

Ասէիր կնոջն անծանօթ,
Ու նա քեզ սիրէր հենց նոյն վայրկեանին
Կամ ներումնահայց ժպիտով ասէր,
Թէ բարեւե՜լ ես քեզանից առաջ:

–Բա՛րեւ,–

Ասէիր, եւ պարզ երկինքը
Իսկո՛յն անձրեւէր, եթէ պէտք է դա:

–Բա՛րեւ,–

Ասէիր լռակեաց հովին,
Եւ նա ծլարկէր ու հասկանուէր:

–Բա՛րեւ,–

Ասէիր մահի՛ն էլ անգամ,
Եւ նա հասկանար, որ քեզ մօտ գալով՝
Ինքը շտապե՛լ,
Շա՜տ է շտապել...:

–Բա՛րեւ–ը դառնար իրական ու նոր մի... «Բացուի՛ր, Սեզա՜մ»:

Եւ այն ժամանակ եթէ արջին էլ ասէիր
–Բա՛րեւ,–
Նա էլ մի գուցէ հենց նոյն վայրկեանին
Խաղալիք դառնար մեր մանկան համար
Եւ մի այնպիսի՛ կարգին խաղալիք,
Որ ո՛չ լարւում է, ո՛չ էլ հասարակ բանից փնտռւում:
Այսպէս էլ՝ օձը ծերերի ձեռքին ձեռնափայտ դառնար,
Կոկորդիլոսը դառնար պահարան խաղալիքների,
Կախարան դառնար եղջերուն վայրի,
Եւ, փոքրիկը՝ բեմի պարախումբ,
Մարդն էլ՝ Մա՜րդ իրօք...

Անկարելի բան աշխարհում չկա՜յ,
Եթէ աշխարհում իշխում է բարին,
Որ մեր բերանում դարձել է
–Բա՛րեւ,–
Ուրեմն՝ անծանօթի ցոյց տալու նման,
Կենսագրութիւն պատմելու նման
Կամ հարցաթերթիկ լրացնելու պէս՝

–Բա՛րեւ,–

Քե՛զ
Ու
Ձե՛զ,
Ծանօ՜թ անծանօթ իմ սիրելիներ:

Թո՛ղ անկարելին դառնայ կարելի
Աշխարհո՛ւմ համայն,
Ամէնքի՛ս համար,
Դառնայ կարելի վաղն ու հենց հիմա,
Դառնայ կարելի մէ՛կ բառով՝

–Բա՛րեւ...:

ՄԵՆՔ ԵՒ ՄԵՐ ԼԵԶՈՒՆ

Գրեց՝ ԵՐՈՒԱՆԴ ԳԱՆԱՐ

Մենք, որպէս երիտասարդ սերունդ, այս տողերով կարելի եղածին չափ կամ մեր խելքին հասածին չափ կը ջանանք արտայայտել երիտասարդութեան կարգ մը խնդիրները: Թերեւս իմ աս գրելիքս քանի մը անգամներ ասդ կամ դոն պարբերականներու մէջ յաճախ գրուած ու յիշեցուած է, սակայն նոյն անգամ մը եւս ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել պիտի աշխատիմ:

Ինչ որ բացատրել կ'ուզեմ, այն է թէ Հայկական վարժարաններու աշակերտները այս վարժարաններուն մէջ դաստիարակուած հայերէն լեզուն կարգ չեն խօսիլ: Երեւակայեցէք աշակերտ մը, որ ազգային լիճներէն մէկուն մ. զատուելով կը շարունակէ եւ որուն հայերէն լեզուն գերազանցօրէն տկար է: Դուք կրնաք ըսել թէ խնդրոյ առարկայ աշակերտը պէտք եղածին չափ չ'աշխատիր, սակայն եթէ նկատի առնէք թէ աշակերտներուն մեծամասնութիւնն իսկ տկար է հայերէնի մէջ, արդեօք չ'արժե՞ր այս խնդրին վրայ քիչ մը խորհիլ եւ հարց տալ թէ ինչո՞ւ Հայ աշակերտները իրենց մայրենի լեզուն չեն կրնար պէտք եղածին պէս խօսիլ: Արդեօք հայերէնը իրենց համար օտար լեզո՞ւ մը դարձած է: Մեզի այնպէս կը թուի թէ այո: Կարծէք թէ անգլերէն կամ թէ ֆրանսերէն մը կը սորվին: Դպրոցներուն մէջ շաբաթը չորս ժամ հայերէնի դասաւանդութեամբ, մեր յարգարժան հայերէնի ուսուցիչները կը ջանան մեր միտքերուն մէջ քանի մը հայերէն բառ տեղաւորել:

Հայերէն դասէ դուրս բոլոր դասերը թրքերէն կը դասաւանդուին ու աշակերտները դպրոցէն ներս միշտ թրքախօս են: Անշուշտ որ թրքերէնը յաճախ պէտք է գործածենք, թրքերէնը շատ լաւ խօսինք, բայց եթէ Հայկական վարժարանէ մը ներս իսկ աշակերտները հայերէն խօսելու ու լսելու առիթը պիտի չունենային, ի՞նչ օգուտ կայ գանոնք Ազգային Վարժարան դրկելու:

Կարգ մը ծնողներ կ'ըսեն թէ իրենք լաւ հայերէն չեն գիտեր, կամ թէ չեն կրցած հայերէն սորվիլ: Ասոր համար իրենց զաւակները կը ղրկեն Հայկական վարժարան, որպէսզի մայրենի լեզուն սորվին անոնք: Բոլոր այն ծնողներուն, որոնք հայերէն չեն գիտեր, ես աս կ'ըսեմ. եթէ իրենց երախաները հայերէն կը սորվին, իրենք ալ ջանք թափեն սորվելու գայն, որպէսզի տղաքը աւելի մեծ փափաք մը ունենան հայերէն սորվելու: Այս խօսքերուս առարկողներ պիտի ըլլան թերեւս, ըսելով որ ես պարզապէս խրատ կուտամ: Ներողութիւն կը խնդրեմ այդպիսիներէ. ես պարզապէս զգուշացնել կ'ուզեմ: Թրքերէն խօսք մը կայ, որ տեղին է. «Պիլմէմէք այըփ տեղիլ, էօղրէնմէմէք այըփ»: Մենք գանք նորէն մեր բուն նիւթին: Մեր կարծիքը այն է թէ հայերէնը տկար եղող աշակերտները հայերէն խօսակցութեան միջավայրին մէջ գտնուին, թէ՛ իրենց հայերէնը կը զօրանայ, եւ թէ թերեւս հայերէն չգիտցող իրենց ծնողներն ալ պահանջը կը զգան իրենց մայրենի լեզուն զօրացնելու:

Այո, միայն զաւակներէն պէտք չէ սպասել: Ծնողներն ալ պէտք է սորվիլ ջանան:

ՅԱՌԱՋԱՑՆԵՆՔ ՄԵՐ ԼԵԶՈՒՆ

Գրեց՝ ՇԱՀԻՆ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Աշխարհի վրայ կան անհամար լեզուներ, որոնք կա՛մ բաւարար են, եւ կամ անբաւարար, դիւրութեամբ արտայայտելու այն ինչ որ ըսել կ'ուզուի:

Բաւարարներու լաւագոյն օրինակն է Հայերէնը: Հայերէնը՝ որ իր լեզուական ու լեզուաբանական անօրինակ հարստութեան մէջ կը պարունակէ խրայատուկ անհամար յատկութիւններ:

Մեր լեզուին գովելի մասնայատկութիւններէն մէկն է իր ճկունութիւնը, բառակերտութեան յարմարութիւնը, որու շնորհիւ միմիայն մէկ բառով կարելի է արտայայտուիլ այն ինչ որ ուրիշ լեզուի մը մէջ ամբողջ նախադասութիւնով մը միայն կարելի պիտի ըլլար:

Մենք, անտարակոյս, բախտաւոր սերունդ մըն ենք որ ժառանգեր ենք այսպիսի ճոխ ու արժէքաւոր լեզու մը: Որպէս նոր սերունդ, պէտք է գիտնանք անոր արժէքը ու պէտք է ամէն ճիգ վատնենք, ապրեցնելու համար մեր մշակոյթին լեզուական հարստութիւնը:

Պարտականութիւն մըն է այս, որ այժմ կը ծանրանայ մեր բոլոր երիտասարդ ընկերներուն ուսերուն վրայ:

Սակայն, յուզուելով կը ստիպուինք հարց տալ թէ ներկայի Հայ երիտասարդութիւնը ի՞նչ չափով տեղը կը բերէ իր այս պարտականութիւնը:

Մեր երիտասարդ ընկերները ամէն բանէ առաջ օրէ օր հայերէն խօսելու վարժութիւնը կը կորսնցնեն: Այս երեւոյթը հարկաւ ունի իր պատճառները, որոնցմէ գլխաւորն է, ըստ մեզի, բնտանիքներու մէջ, տուներէ ներս, կամ վարժարաններու մէջ, հայերէնախօսութեան բացակայութիւնը:

Հայկական վարժարան աւարտած ինչ ինչ երիտասարդներ հայերէն խօսելու վարժութենէ զուրկ են: Այնքան՝ որ մարդ կը կասկածի թէ ի՞նչպիսի կարողութիւն մը ունէին այդ աշակերտներուն ուսուցիչները կամ ուսուցչուհիները:

Այս տխուր պատկերին դիմաց մեզ ուրախացնող միակ կէտը այն է թէ, բարեբախտաբար, կան նաեւ երիտասարդներ, որոնք նշմարելով իրենց սխալն ու տկարութիւնը, այժմ կ'ուզեն յառաջացնել իրենց մայրենի լեզուն եւ կը ջանան որ ուրիշ չգիտցողներն ալ սորվին գայն:

Լուրեր

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի Հանրապետութեան կեդրոնական վիճակագրական վարչութեան մէկ հաղորդագրութենէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.

Հայաստանի բնակչութիւնը հասած է 3 միլիոն 31 հազարի: Այս թիւը եթէ բաղդատենք 1970-ի մարդահամարին հետ, կը տեսնուի որ աճումի տոկոսը եղեր է տարեկան 2,3, իսկ 9 տարուան ընդհանուր աճումը 22 առ հարիւր:

Արտադրական յարաբերութիւններու զարգացման շնորհիւ քաղաքային բնակչութեան տոկոսը հասեր է 66-ի, որ 59 էր նախորդ մարդահամարին:

Միջնակարգ ու բարձրագոյն ուսման տոկոսը եւս աւելնալով հասեր է 91,7 առ հարիւրի:

Հայաստանի բնակչութեան մաս կը կազմեն նաեւ այլ ազգութիւններու պատկանող մարդիկ, որոնք բնականաբար կը գործածեն իրենց մայրենի լեզուն: Ըստ մարդահամարի տուեալներու 300.000 հոգի կը գործածէ իր մայրենի լեզուն, որը 98,8 տոկոսի կը համապատասխանէ, հետեւաբար բնակչութեան միայն 1,2 տոկոսը կը գործածէ այլ ազգութեան լեզու: Հայ բնակչութեան 99,4 տոկոսը հայերէնը մայրենի լեզու ըլլալով յիշատակած է, ուստի Հայերու մէջ այլ ազգերու լեզուն իբրեւ մայրենի լեզու գործածողներու համեմատութիւնը 0,6 առ հարիւր է:

12,2 տոկոսը երկու, 14,0 տոկոսը երեք, 28,1 տոկոսը չորս եւ 50,7 տոկոսը հինգ եւ աւելի անձերէ բաղկացող 609.000 ընտանիքներ գոյութիւն ունին:

Մենք՝ Նոր սերունդ

Թիւ 11

«27 ՄԱՐՏ» ԵՒ ՍԻՐԵԼԻԻ ՄԸ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ՔԱՆԻ ՄԸ ԽՕՍՔԵՐ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ Հ. ԱՐԱՔՍ

Իրականութեան մէջ վստահ եմ որ վերջին աստիճան ճղճիմ կը մնան իմ այն զգացումներս զոր պիտի ուզեմ ուղղել քեզի, քեզի հանդէպ իմ սիրոյ արտայայտութիւններս, միլիոնաւոր սիրահարներուդ կողքին:

Թերեւս այս սէրը միակ բացառութիւնը կը կազմէ, քանի որ չեմ կարողանար նախանձիլ այն միլիոնաւորներէն, որոնք ինծի հետ միասին քեզի հանդէպ սէր ու յարգանք կը տածեն:

Այո, թերեւս միակ բացառութիւնն է այս սէրը, որովհետեւ քանի շատնան ու աւելնան ինծի նման քեզի սիրահարները, աւելի կ'աւելնայ սրտիս ուրախութիւնը, խանդավառութիւնը:

Ինչ: Արդեօք հոգեկան հիւա՞նդ մըն եմ որ չի կրնար նախանձիլ:

Բացարձակապէս ոչ, որովհետեւ իմ սէրս, զոր կը բաժնեմ միլիոնաւորներու հետ, ինչպէս ըսի, իսկապէս բացառութիւն մըն է աշխարհիս վրայ:

Եթէ հանդիպիմ անհատի մը, որ քեզի հանդէպ թեթեւ համակրանք մը ունի, անմիջապէս ջանք կը թափեմ որպէսզի այդ անհատին համակրանքը քեզի հանդէպ փոխուի բացարիկ սիրոյ մը:

Այո, փոխանակ նախանձելու, ընդհակառակը, սէրս ու յարգանքս բոլորովին կ'աւելնայ քեզի հանդէպ, երբ կը տեսնեմ որ իմ նմաններուս մօտ ալ այդ սէրը աւելցած է:

Կը բարեւեմ քեզի համար աշխատող, քեզի համար ճնշումներու ենթակայ դարձող, քեզի խնամք տալու համար համագործակցաբար իրենց գիշերներն ու ցերեկները իրար խառնող այն հոյակապները, այն հիանալիները...:

Քանի՞ տարեկան ես դուն: Այդ մասին շատ բաներ կ'ըսուին, սակայն գիտեմ որ քեզի սիրահարելու համար շատ երիտասարդ եմ դիմացդ:

Սակայն հոգ չէ: Գիտենք որ տարիքը երբեմն բնաւ կարեւոր դեր մը չի խաղար կարգ մը յարաբերութիւններու մէջ, իսկ «սէր» ըսուած բարձր ըմբռնումին ու ամենակարեւորը՝ քեզի նման հոյակապութեան մը դիմաց, բացարձակապէս խնդրոյ նիւթ չէ այս հարցը:

Պարծանք կը զգամ տեսնելով քեզի հանդէպ սէր ու յարգանք զգացողներուն առատութիւնը, տեսնելով զանոնք ամէն օր, սակայն մասնաւորաբար այսօր, 27 Մարտին, անհամար նմաններուս հետ միասնաբար:

Այո, դուն ամէն տարի այսօր վերստին կը ծնիս, վերստին լոյս կը սփռես մարդկութեան հոգիին ու մտքին: Անունդ կուտաս արուեստ կոչուած ու հոգիներու եւ միտքերու խօսող անոյշ մեղեդիներով ու գոյներով զարդարուն պարտէզէն օգտուող անհամար անհատներուն:

Այո, այսօր, 27 Մարտին, օր՝ որ Համաշխարհային Միութեան կողմէ ընտրուած է որպէս քու օրդ, կը բարեւեմ, կ'ողջունեմ քեզ իբրեւ համեստօրէն քու մասիդ խորհող, քեզի համար աշխատանք տանող սիրահար մը եւ մանաւանդ իբրեւ զաւակը այն Հայ ժողովուրդին, որ այնքան աշխատանք տարաւ այս երկրին մէջ քեզ ծանօթացնելու եւ քեզ սիրցնելու գործին համար:

Դուն աշխարհի վրայ կը գտնուիս այն օրէն ի վեր երբ «մարդ»ը Տարվինական օրէնքով կերպարանափոխուիլ սկսաւ:

Դուն քեզ ցոյց տալ սկսար հին Հելլէնական ժամանակէ ի վեր:

Յետոյ անցար Եգիպտոս, պարելով, խնջոյքներ սարքելով, նմանախաղեր ընելով:

Տիոնիսոսի խնջոյքները առիթ եղան որպէսզի արժէքդ լիովին երեւան ելլէ:

Յետոյ հասաւ տխուր շրջան մը. Միջնադարեան սուգ պահեցիր Ն. Ք. 400էն մինչեւ Յ. Ք. 1600, երկար շրջան՝ որու ընթացքին մէկ հատ իսկ թատերական գործ չգրուեցաւ:

Commedia all'improviso= Խաղարկութիւնները tuluat ի վրայ հիմնուեցան:

Commedia Asogetto= Խաղարկութիւնները մասամբ tuluat ի վրայ հիմնուելով հանդերձ, մասամբ ալ հիմնուեցան յայտնի նիւթի մը շուրջ:

Ի վերջոյ Commedia dell'arte= Խաղարկութիւնները հիմնուեցան դերակատարներուն մտային կարողութիւններուն եւ ճարպիկութիւններուն վրայ:

Աութոս Սաքրամէնթալէս այն անունն է որ քեզի ոսկեդար մը ապրեցուց Սպանիոյ մէջ:

1600էն մինչեւ 1900, Անգլիոյ մէջ հիմնուեցաւ քու Էլիզապէթեան դպրոցդ: Քեզմէ ծնունդ առաւ Շէյքսփիր մը, որ 80.000 բառերով խորհելու կարողութիւն ունեցող հսկայ մըն էր:

Գորնէյ, Ռասին եւ Մոլիէր պատուաբեր ներկայացուցիչներդ եղան Ֆրանսայի մէջ:

1500–ներէն մինչեւ 1800, Գերմանիա հասցուց Լէսսինկ, Կէօթէ եւ Շիլլէրները:

1775–էն սկսեալ մշակութասէր Եւրոպացիներուն համար շատ շահեկան թուեցաւ Արեւելեան Աշխարհը: Անոնք սկսան աշխատիլ Արեւելքէն ներշնչուելով ու Վէրսայ եւ Լոնտոն բերելով Ombres Chinoises:

Արդէն այդ միջոցին Չինաստանի մէջ իրենց ձայնը լսելի կը դարձնէին քու «Նօ» եւ «Քապուքի» անուն տեսակներդ:

Թոլսթոյ, Չեխով եւ Կորքի Մոսկուայի Գեղարուեստական Թատրոնին մէջ հանդիսացան երեք իրապաշտ թատերագիրներ:

Ի վերջոյ երեւան եկաւ տրամաթիք դպրոցի հայրը, Սթանիսլավսքի:

1920ական թուականներուն ալ երիտասարդ մը սկսած էր ուշադրութիւնները իր վրայ հրաւիրել իր նախ իրապաշտ, եւ յետոյ տպաւորապաշտ խաղերով: Այս երիտասարդը յետագային պիտի անուանուէր հայրը՝ նախ էփիք եւ յետոյ տիալէքթիք թատրոնի. Պէրթոլտ Պրեխթ:

Գալով մեր իրականութեան.

1820–ին Գուրուչէշմէի մէջ Հայ երիտասարդներ սկսած էին ներկայացնել կարգ մը խաղեր: Ասոնց 1856–ին հետեւեցան Օրթագիւղցի Հայ երիտասարդները, որոնք լրջօրէն ձեռք առին գործը եւ հիմնեցին թատերախումբ մը:

Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, Մարտիրոս Մնակեան, Թովմաս Ֆասուլեաճեան, Նիկողոս Թիւլպէնտճեան, Գարեգին Զափրազեան, Սերովբէ Պէնկլեան, Յովհաննէս Տէմճեան, Պետրոս Մաղաքեան, Յակոբ Վարդովեան, Արուսեակ Փափազեան, Աղաւնի Փափազեան, եւ տակաւին անհամարներու առջեւ կը խոնարհինք հիմա:

Վարագոյրները ամէն կողմ կը բացուէին ու կը գոցուէին տենդագին գործունէութեան մը մէջ, եւ սակայն դժբախտաբար կուգայ շրջան մը ուր ներկայացումները կը դադրին եւ վարագոյրները կը գոցուին վերջնականապէս:

Վարագոյրները կը բացուին անըրացատրելի ճոխութեամբ մը եւ յետոյ կը փակուին, խաղարկուի ժիւնը կ'աւարտի եւ ժողովուրդը կը ցրուի:

Սակայն վարագոյրները անհամար անգամներ պիտի վերաբացուին եւ մենք բաներ մը ըսել, նել[illegible]կաններուն բաներ մը ուղղել պիտի ջանանք, պիտի լսենք քննադատութիւնները եւ պիտի շարունակենք դարձեալ խաղալ թէ՛ թատերասրահներու մէջ, եւ թէ կեանքի բեմին վրայ, միշտ պահելով մեր սրտին խորը վարագոյրներու փոշիի ու ժողովուրդին հանդէպ սէր ու յարգանք:

Համով խմբագրականներ...

ՔՆՆԱԴԱՏԵԼՈՒ ՀԱՃՈՅՔԸ

Այսօր պիտի ուզէի կանգ առնել քննադատութիւն բառին վրայ:

Եւ ինչո՞ւ:

Որովհետեւ գիտեմ թէ երիտասարդներուն համար շատ հաճելի բառ մըն է այս. քննադատել: Երբեք չտեսնելու չգալ աղաղակող թերութիւնները, երեւան հանել զանոնք, հարուածել:

Երիտասարդութեան արեան մէջ է ատիկա: Բայց տարեցներուն համար ալ հաճելի է քննադատելը: Ես չափազանցութիւն չեմ ըներ, եթէ ըսեմ թէ, մարդ քննադատելով թեթեւնալ, բարձրանալ, մարդկային ընկերութեան մէջ աւելի յարգելի տեղ գրաւել կը կարծէ:

Բայց ուշադրութի՛ւն:

Քննադատելու տրամադրութիւնը, աստի[illegible]անաբար, առանց որ ենթական զգայ, օրէ օր կրնայ սաստ[illegible]անալ եւ հիւանդագին համեմատութիւններու մօտենալ: Ժո[illegible]ղովրդական իմաստութիւնը սապէս կ'ըսէ. ով որ քննադատելու հաճոյքէն կը տարուի, գեղեցիկ բաներէ ազդուելու հաճոյքէ[illegible]ս ալ զրկած կ'ըլլայ ինքզինքը: Պզտիկ վտանգ մը չէ ատիկա. ինչո՞ւ զրկուինք գեղեցկութիւնները վայելելու հաճոյքէն: Ինչո՞ւ կորսնցնենք գեղեցիկէն հաճոյք առնելու երջանկութիւնը, ինչո՞ւ արտօնենք որ կոշկոռ կապէ մեր սիրտը, ի նպաստ մեր մտքին:

Ես տեսած եմ մարդիկ որոնք քննադատելը այնքան կը սիրեն, որ ամէն ինչ, արուեստի ամէն գործ կը դիտեն ծուռութիւններ տեսնելու համար միայն: Անոնց սիրտը կոշկոռ կապած է անշուշտ: Կը ցաւիմ անոնց վրայ:

Երիտասարդութեան ընթացքին, մարդ, ինչպէս բոլոր հիւանդութիւններէ, քննադատելու ախտէն ալ մեծ վնասներ չի կրեր: Բայց տարիքին հետ երեւան կ'ելլէ անոր աւերը: Ես կ'ըսեմ որ պէտք է կանուխէն յաւ սանձել այդ ախտը, պէտք չէ արտօնել որ ան մեր աչքը կապէ գեղեցկութիւններու դիմաց: Այն ատեն է որ քննադատելու տրամադրութիւնը հիւանդագին վիճակ չի դառնար ու կը մնայ յաւ ընկեր մը, որ աղ ու պղպեղ կը դառնայ գեղարուեստական հաճոյքին, առանց խանգարելու անոր համը:

Սիրով ու .... սիրալիր քննադատութեամբ,

Ի. ՀԱՍՏԵՃԵԱՆ

ՀԱՇՈՒԵՅԱՐԴԱՐ

Մեր թեր[illegible]թին առաջին տասը թիւերը հրատարակած ըլլալով յարմ[illegible] դատեցինք, հաշուեյարդար մը ընել եւ քննադատութեան ենթարկել [illegible] այդ տասը թիւերը, մեր նպատակներուն լոյսին տակ:

Նախապէս յայտնել եւ ընդունիլ պէտք է, որ մեր հրատարակութ[illegible] չունեցաւ կանոնաւոր վերելք մը: Ատոր փոխարէն, հակառակ նախ[illegible] մեր ծրագրին (ամիսը անգամ մը միայն հրատարակել), խմբագրակ[illegible] կազմի մէջ չոյացող աճումին զուգահեռ, արիութիւնը ունեցանք Մեն[illegible] Նոր Սերունդի էջը բարձրացնելու ամիսը երկու անգամուան: Շատ [illegible] ըրինք որ ամէն անգամուն որոշեալ թուականին մեր էջը լոյս տեսն[illegible] սակայն ժամանակին չկրցանք պատրաստել մեր տասներորդ թիւը [illegible] անիկա այս անգամ ուշացաւ լման երկու շաբաթ:

Նոյնպէս չկրցանք ձեռբազատիլ մեր գրութիւնները վերջին վա[illegible] կեանքներուն ամբողջացնելու մեր սովորութենէն, սովորութիւն մը [illegible] տարածուած է գրեթէ բոլորիս մօտ:

Սակայն մեր անցեալի տասը թիւերու մէջ պրպտուած ու հրատարա[illegible]ուած նիւթերով, յօդուածներով, բանաստեղծութիւններով ու գծագր[illegible] թիւններով, մեր էջը չուշացաւ հետաքրքրութիւն ստեղծել[illegible] Հպարտութեամբ ու ուրախութեամբ կրնանք պնդել որ մեր չոյ[illegible] հանդիպեցանք այնպիսիներու, որոնք «Մենք՝ Նոր Սերունդը» կարդա[illegible] ձեռք առին Հայերէն օրաթերթ մը կարդալու վարժութիւն մը:

Նոյնքան կարեւոր ու նշուելու արժանի կէտ մը պէտք է ըլլայ թերթ[illegible] խմբագրական կազմին անհաւատալի աճումը: Այն աշխատանքը, որ[illegible] սկսած էինք չորս հոգիով, հիմա կը շարունակուի քանի[illegible] երիտասարդներու գործակցութեամբ:

Ահաւասիկ մենք բերինք ու պարզեցինք մեր գործունէութեան մաս[illegible] գնահատանքի ու քննադատութեան մեր խօսքը: Այս խօսքը բերին[illegible] որպէս գործին մէջ գտնուողներ: Սակայն աւելի արժէքաւոր ու ճշգր[illegible] պիտի ըլլայ մեր ընթերցողներուն խօսքն ու կարծիքը:

Մեր այս հաշուեյարդարին վերջակէտ մը դնելէ առաջ պարտական[illegible] թիւն կը նկատենք շնորհակալութիւն յայտնել մեր ընթերցողներու[illegible] որոնք թիկունք կը կանգնին մեզի: Շնորհակալութիւն նաեւ բոլ[illegible] անոնց՝ որոնք չեն գոհանար մեզ կարդալով, այլ նաեւ կը հետապնդ[illegible] այն հարցաշարները, որոնք կը ստեղծուին մեզ կարդալով:

Շնորհակալութի՛ւն մեր ձայնը Սանուց Միութիւններու պատերէ[illegible] արձագանգող մեր անտեսանելի ու անծանօթ եղբայրներուն:

ՄԵՆՔ՝ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՎԱԳԸՖ ԳԻՒՂ

Գրեց՝ ՄԻՆԱՍ ՕՖԼԱԶ եւ ՅԱԿՈԲ ՀԷՐԿԵԼԵԱՆ

Ծ. Խմբ.– Մեր աշխատակիցներէն Մինաս Օֆլազ ճամբորդութիւն մը ըրաւ դէպի Վագըֆ Գիւղ եւ մեր էջին համար բերաւ իր տպաւորութիւններն ու լուսանկարները:

Մինաս Օֆլազ Վագրֆգիւղի մուտքը:

Փետրուարին երկու ընկեր՝ Հաթայի Վագըֆ Հայկական գիւղը գացինք: Ուզեցինք ձեզի ալ հաղորդել մեր ապրումները: Եւ որոշեցինք մեր կարելիութեան սահմաններուն մէջ ձեզի ծանօթացնել Վագըֆ Գիւղը իր անցեալով ու ներկայով:

Մեր այս աշխատութեան ընթացքին օգտագործեցինք, 1966'ին տպագրուած, Իսթանպուլի Թէքնիք Համալսարանի ճարտարապետութեան Ֆաքիւլթէի, հետազօտութեանց հիմնարկի «Վագըֆ Գիւղ» անուն գիրքը:

Օգտագործեցինք նաեւ, արտասահմանի Մուսա Լեռցիներու Միութեան յանձնախումբի կողմէ հրատարակուած լայնածաւալ գիրքը:

Օգտուեցանք գիւղին տարեցներուն պատմածներէն: Եւ օգտուեցանք Յեզմէ Յակոբ Հէրկելեանի յուշերէն որը Իսթանպուլաբնակ Վագըֆցի է:

*

Իսթանպուլէն հազարերկուհարիւր քմ. հեռու, դէպի Հարաւ. Միջերկրականի ծովեզերքը, Սուրիոյ սահմանակից Հաթայ քաղաքի Սամանտաղ (Սուէտիա) գաւառին կապուած, լեռնային եօթը գիւղերով, երբեմնի հայաշատ կեդրոն մըն է «Մուսա Լեռը»:

Մուսա Լերան քառասուն տարի առաջուան հայկական գիւղերը հետեւեալները եղած են.–

Ա) Եօղունօլուք գիւղը (հիմա ալ նոյն անունը կը կրէ):

Բ) Հաճը Հապիպլի (հիմա –Երիգլի Գույու– կ'անուանուի):

Գ) Խտրպէկ (հիմա ալ նոյն անունով կ'անուանուի):

Դ) Քիթիաս (հիմա –Թէզնէ Բընար– է անունը):

Ե) Բէյթուլիէ կամ Քապուսիէ (նոր անունով –Գարը Սույու–):

Զ) Ազիր գիւղ (հիմա բնակիչ չունի բնաւ):

Է) Վագըֆ Գիւղ (հիմա ալ Վագըֆ կամ Վագըֆլը գիւղ կ'անուանուի):

Մինչեւ 1939–ին, անկախ Հաթայի Հանրապետութեան Թիւրքիոյ մաս կազմելը, այս եօթը գիւղերուն բնակչութիւնը մօտաւորապէս վեց հազարի հասած է:

Իսկ հիմա այս գիւղերէն միայն Վագըֆ Գիւղը զուտ Հայ բնակչութիւն ունի, միւս գիւղերուն մէջ մէկ բնտանիք իսկ Հայ չկայ:

Տակաւին որոշ չի գիտցուիր թէ, այս գիւղերուն Հայ բնակչութիւնը որմէ՞րէն գացած է եւ եկած՝ Մուսա Լերան գիւղերը հիմնած է: Այս մասին տարբեր աղբիւրներ տարբեր կարծիքներ կը յայտնեն: Ահաւասիկ այս կարծիքներէն մի քանին:

Բաղդաքան Պատմելի Անդրէասեանի կարծիքով վերոյիշեալ գիւղերու բնակչութիւնը, հիմա Սուրիոյ կողմը մնացած, սահմանամօտ Քէսապ գիւղաքաղաքէն գացած տարբեր ազգի մը կը պատկանին:

Ուրիշ կարծիքով մը Մեծն Տիգրանի բանակին մնացորդները Մուսա Լերան շրջակայքը հաստատուելով բազմացած, եւ Մուսա Լերան հայութեան նախնիները եղած են:

Իսկ ուրիշ մէկ կարծիքի համաձայն ալ, որ ամենէն հաւանականն ըլլալ կը թուի, Մեծն Տիգրանի բանակէն մնացած զինուորներուն հետ միասին դարեր ետք, Տիգրանակերտէն, Երզրումէն եւ Մարաշէն գաղթականներ եկած, կազմած են այս եօթը գիւղերու բնակչութիւնը մօտ երկու[illegible] դար առաջ:

Այս կարծիքին որպէս փաստ ալ, ցոյց կը տրուի, աւելի քառասուն տարի առաջ Հաճը Հապիպլի գիւղին չերամաբուծութեամբ զբաղող գիւղացիներուն խօսած գիւղաբարբառը որ Տիգրանակերտի բարբառին հետ [illegible] նմանողութիւններ ունի:

Ուրիշ փաստ մըն ալ այն է թէ իրարու շատ մօտիկ ըլլալով հանդերձ, տարբեր գիւղերուն մէջ բնակող գիւղացիները, տարբեր մշակոյթ ունեցած են եւ բոլորովին տարբեր ապրուստի ճամբաներ ընտրած են:

Օրինակ Հաճը Հապիպլիի գիւղացիները չերամաբուծութեամբ զբաղած են եւ այս ուղղութեամբ շատ յառաջացած եւ լաւորակ մետաքսեղէն արտադրած են:

Վագըֆ Գիւղի բնակիչները պարտէզի մշակութեամբ պարապած են: Եօղունօլուքի գիւղացիները արհեստաւորներ եղած են, մանաւանդ ոսկորէ սանտր շինելով արտածած են Միջին Արեւելքի քաղաքներ:

Մուսա Լերան անցեալին մասին շատ տեղեկութիւն չունինք, մեր տեղեկութիւնները կը պատկանին տասնըիններորդ դարու երկրորդ կէսերուն:

1890'ական թուականներուն Ամերիկացի եւ Իտալացի միսիոնարներ Մուսալեռ եկած, քարոզած են դպրոցներ, գոլէժներ հիմնած են, նպատակ ունենալով Արեւմուտքի աշխարհահայեցողութիւնը հաստատել շրջանի մէջ: Մուսա լեռնցիք պէտք եղած կարեւորութիւնը տուած չեն, Արեւմուտքէ անունով քարոզած Եւրոպացի միսիոնարներուս:

Տեղացին քաջ է, խրոխտ, կ տրիճ է, անվախ լռնական է:

Մնացեալը յաջորդով

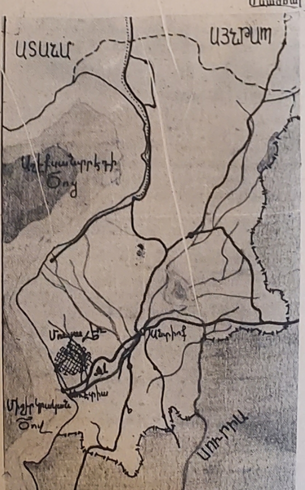

Հաթայի քարտէսը –Սամանտաղ (Սուէտիա):

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏՐԱՍՏԵՑ՝ ԽԱՉԻԿ ՊԱՅՎԵՐՏԵԱՆ

Այս յօդուածաշարքին մէջ պիտի պատմուի Հայ ժողովուրդի պատմութիւնը սկիզբէն մինչեւ 18-րդ դարու վերջը, այսինքն նախադարէն մինչեւ 18-րդ դար։

Յայտնի է որ մարդը հանդէս կուգայ երկրի պատմութեան չորրորդական ժամանակաշրջանի մէջ, երբ երեւան եկած էին նպաստաւոր պայմաններ։

Մարդը հասարակական կեանքի մէջ ներառելու եւ կենդանի միւս արարածներէն զատորոշուելու ամենամեծ ազդակը եղած է իր աշխատութիւնը։ Ի տարբերութիւն միւս կենդանիներէ, մարդը իր ապրելու ու կեանքի պայմանները հայթայթելու համար բնութեան դէմ պայքարած է եւ հետզհետէ այդ նպատակին համար գտած կամ շինած է գործիքներ։ Իր առաջին գործիքները պատրաստած է փայտով, ոսկորով, քարով, աւելի վերջ ալ կարգ մը մետաղներով։ Այս շրջանին մարդը ապրած է թափառող խումբերով։ Ցեղական խումբերը իրարու միացած ...մային կապերով։ Այդ շրջանին աշխատանքի արդիւնքներն ու գործիքները եղած էին համագործակցական, հասարակական։

ՀԻՆ ՔԱՐԷ ԴԱՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Այս դարաշրջանը տեւած է քանի մը հարիւր հազար դար։ Հայկական լեռնաշխարհը հանդէս կուգայ որպէս մարդկային հասարակութեան ամենահին բնակավայրերէն մին, ունենալով նպաստաւոր կլիմա մը։ Այդ դարաշրջանին Հայաստան ծածկուած էր անտառներով։

Դարաշրջանի գործիքները կոշտ ու կոպիտ էին, ինչ որ արգելք եղած է մարդկութեան յառաջդիմութեան, ու մարդիկ ապրած են թափառական խումբերու ձեւով։ Դարաշրջանի վերջաւորութեան մօտ ցուրտ կլիմա մը հասած է տիրել, տեղի ունեցած են երկրաբանական փոփոխութիւններ, ու ատոնց իբր հետեւանք՝ Հայաստան եւս դարձած է Եւրոպայի ու Կովկասեան երկիրներու նման սառուցեալ երկիր մը։ Կլիմայի այս փոփոխութիւնը Հայաստանի մէջ ստեղծած է սնունդ հայթայթելու դժուարութիւններ եւ իբր հետեւանք՝ երկրին մէջ ապրող նախադարեան մարդը սկսած է զարգացնել ու յառաջացնել աշխատանքի գործիքներու արտադրութիւնը։

Կլիմայի փոփոխութիւնը պատճառ եղաւ նաեւ որ մարդը, ցուրտէն պաշտպանուելու համար, ապաստանարան փնտռէ։ Հայաստանի մէջ առաջին ապաստանարանները եղան քարայրները։ Այս շրջանի մարդը ըրած է ամենամեծ գիւտը-կրակը։ Կրակէն կրցած է օգտուիլ լայն չափով։

ՆՈՐ ՔԱՐԷ ԴԱՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Նոր քարէ դարը կարեւոր դեր մը ունեցած է նախադարեան հասարակութեան զարգացման մէջ։ Այս շրջանը տեւած է 8000 տարի։

Հայաստանի նոր քարէ դարու մարդը զարգացուցած է իր աշխատանքի գործիքները։ Հայաստանի մէջ այսօր գտնուած են այդ շրջանէն մնացած դանակներ, մուրճեր, բրիչներ, կացիններ եւայլն։

Նոր քարէ դարուն մեծ իրագործումներէն մէկը եղած է վայրի անասուններու ընտելացումը։ Այսպէս՝ մարդը անասունին միայն միսէն չէ օգտուած, այլ օգտուած է նաեւ անոր բուրդէն ու մազէն։

Հայաստանի այդ շրջանի նախամարդը, բացի օգտագործելէ ընտանի անասուններ, ինչպէս ոչխար, եզ, կով կամ շուն, շինած է նաեւ իլիկի գլուխներ, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ այդ դարաշրջանին մարդը գիտէր բուրդ մանել, թել ստանալու համար։

Դարձեալ նոյն շրջանին կինն ալ նպաստած է բնակավայրերու զարգացման։ Գտնուած բրիչներն ու մանգաղները ցոյց կուտան թէ դարաշրջանի մարիկ յառաջացուցած էին նաեւ երկրագործութիւնը։

Պէտք է յիշել նաեւ կաւագործութիւնը։ Կաւէ ամաններու հանդէս գալը կարեւոր քայլ մը եղած է սննունդներու օգտագործման կալուածին մէջ։ Հայաստանի նոր քարէ շրջանի բնակավայրերէն գտնուած են կաւով, աւազով ու յարդի խառնուրդներով պատրաստուած անօթներ ու ամաններ։

(Պիտի շարունակուի)

ԲՈՊԻԿ ՏՂԱՔԸ

Երբ 'մանուկ' կ'ըսուի
ամե՛ն բէն առաջ
անօթութիւնը կը յիշեմ ես։
Ցե տոյ կը յիշեմ
Անատոլուի
Ափրիկէի կամ Հնդկաստանի
սովահար մանուկները...

մորթ մը, ոսկոր մը,
ատոր մանուկ կ'ըսեն Հնդկաստանի մէջ։
Ոտքը բոպիկ, գլուխը մերկ,
ատոր հագուած կ'ըսեն Անատոլուի մէջ։
Անատոլուին առողջ է ջուրն ու օդը,
մարդուն վնաս չեն պատճառեր ատոնք. կ'ըսեն։
Իսկ Իսթանպուլի մէջ...

Եւ դուք անզգամներ,
վաղը այս տղաքը
ծաղիկ պիտի չդնեն ձեր գերեզմաններուն վրայ
այն բաներուն համար զոր դուք ընել կարծեցիք,
այն վարժարանին համար
զոր դուք չտուիք,
տետրակներուն, գիրքերուն, մատիտներուն համար
զոր զլացաք անոնցմէ։

Ձեր գերեզմանները անջրդի պիտի մնան
որովհետեւ ստիպեցիք որ հինգ տարեկան տղաք
արջառները առաջնորդեն,
որովհետեւ զանոնք զատեցիք
մորթերուն գոյնին համաձայն,
եւ
անոնք պիտի ատեն ձեզ
այս յոյսին համար որուն մէջ թաթխեցին իրենց հացը։
Աւելի կայ, էյ անզգամներ,
այս տարի մանուկներու տարի է եղեր,
Ափրիկէի տղան ինչ ըսէ ատիկա,
Հնդկաստանի տղուն ինչ բարիք կուգայ անկէ։
ականջը լսող
աչքը տեսնող
բայց սիրտը կոյր
տասներկու միլիոն տղոց աչքին
որոնք սովահար մեռնելու կարգին կը սպասեն
ինչ արժէք ունի
մանկանց տարին,
կը հարցնեմ

ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

ՍՓԱՌԱԶԻՆՈՒՄ ԵՒ ՔԱՆԻ ՄԸ ԹԻՒԵՐ

Գրեց՝ ՓԱՆՈՍ ԱԼԱՐԵԱՆ

Գծանկար՝ ՄԻՆԱՍ ՕՖԼԱԶ

1914։ Համաշխարհային Բ. Պատերազմ։ 50 միլիոն մեռեալ, 90 միլիոն վիրաւոր եւ 28 միլիոն հաշմանդամ։ Հիրոշիմա։ Մէկ վայրկեանի մէջ հիմնայատակ քանդուող, անհետացող քաղաքներ, եւ անոնց ետին՝ մայրեր, զաւակներ, սիրահարներ, արցունքով լեցուն աչքեր...

Անհետացող յոյսեր, սէրեր եւ երազներ։ Միլիոնաւոր տոլարներով վնաս։ Բացի այս բոլորէն, հազարաւոր տարիներու մշակութային արժէքներ, ստեղծուած անհամար գլուխ-գործոցներ անհետացան պատմութեան այս ամենէն վայրագ եւ մութ պատերազմի ընթացքին։

Մարդիկ դաս առնելու էին բոլոր այս դէպքերէն։ Անոնք սորվելու էին որ պատերազմը մարդոց ոչինչ կը բերէ, եթէ ոչ արցունք։ Ջնջուեցան սակայն։ Եւ կարծես թէ այդ դէպքերը երբեք պատահած չըլլային, մարդիկ շարունակեցին սպառազինուիլ, ճոխացնել զէնքերը որոնց նպատակն է զանգուածային սպանդը։

Հազարաւոր գիտութեան մարդիկ գիշեր ցերեկ կ'աշխատին գտնելու համար զէնքեր որոնք «աւելի շատ մարդիկ աւելի կարճ ժամանակի մը մէջ» պիտի կարենան սպաննել։

Եւ ահա միլիոնաւոր մարդիկ, որոնք կը տառապին անխնամութեան, հիւանդութեան եւ թշուառութեան ճիրաններուն տակ։ Աշխարհ մը, ուր ամէն տարի ծնունդ առնող 100 միլիոն երախային 75 միլիոնը բժշկական ու սննդեղէնի խնամքէ զուրկ է։ Աշխարհ մը, որու վրայ միայն անօթութենէ 80.000 երախաներ կը մեռնին ամէն օր։ Եւ Լատին Ամերիկա մը, ուր իւրաքանչիւր 30 երկվայրկեանը անգամ մը երախայ մը կը մեռնի։

Սպառազինման համար ամէն տարի կը ծախսուի 400.000 միլիառ տոլար։ Այս գումարը լիուլի պիտի բաւէր վերջ տալու վերի տխուր պատկերին։

Սա աշխարհին մէջ, ուր 900 միլիոն անգրագէտներ կան, պալիստիք հրթիռի մը համար ծախսուած գումարով 16 միլիոն տղու տարեկան կրթական ծախքը ապահովել կարելի կ'ըլլար։ Սուզանակակիր նաւու մը փոխարժէքը կրնար բաւել որ մարդիկ յաղթանակ տա...էին ջերմի վրայ, որ աշխարհի կարեւոր մէկ մասը իր սպառնալիքին տակ կը պահէ։

Այս ջերմակորիզային դարուն նոր աշխարհամարտ մը մարդկութեան եւ երկրագունտին վերջը պիտի նշանակէ։ Գոյութիւն ունեցող զէնքերը երկրագունտը առնուազն տասն անգամ կրնան մէկ վայրկեանի մէջ անհետացնել։

Իւրաքանչիւր անհատի 15թոն T. N. T. կ'իյնայ այսօր աշխարհի վրայ, սակայն, քաղաքական ինչ համոզում ալ ունենայ, այսօր ամէն մարդ պէտք է դէմ կանգնի պատերազմի գաղափարին եւ աշխատի խաղաղութեան ի նպաստ։

Բոլոր կազմակերպութիւնները կորովի աշխատանք կը տանին ամրեցնելու համար Հէլսինքիի մէջ առնուած խաղաղասէր որոշումները։

Պէտք չէ մոռնալ սակայն որ չի բաւեր միայն կողմնակից ըլլալ խաղաղութեան, պէտք է նաեւ պայքար մղել՝ խաղաղութիւնը պաշտպանելու համար։

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Պատրաստեց՝ ՇԱՀԻՆ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

E. A. WIRTANEN
First Prize,
Leipzig Olympic Tourney, 1960
400

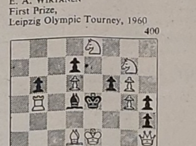

Գտէք թէ ի՛նչպէս կարելի է երկու քայլով մատ ընել։

ԱՆՑԵԱԼ ԽՆԴՐԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

Բանալի

1.– Թ d3	d6×Ձ
2.– d4×c 5+	մատ
1.–	c 5×d4
2.– Թ×d4+	մատ
1.–	Ձ×e 4
2.– Թ×e 4+	մատ

ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԽՕՍԵՑԱՆՔ

Հարցազրոյցը կատարողներ՝

ՇԱՀԻՆ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՀՐԱՆԴ ԳԱԼՖԱՇ

Մեր այս թիւով ալ կը հրատարակենք Գարակէօզեան Սանուց Միութեան քարտուղար Յակոբ Հերկելեանի հետ կատարած մեր հարցազրոյցը։

Հարցում.– Իսթանպուլահայ երիտասարդութիւնը ինչպի՞սի հարցեր ունի։

Պատասխան.– Իմ կարծիքովս սիրելի ընկերներ, Իսթանպուլահայ երիտասարդութեան հարցերը պէտք չէ անջատ մտածել, Իսթանպուլի երիտասարդութեան, Թուրքիոյ երիտասարդութեան, վերջապէս բոլոր աշխարհի երիտասարդութեան հարցերէն։

Իբրեւ երիտասարդ՝ մեր հարցերը տնտեսական եւ ընկերային հարցեր ըլլալով կրնանք երկու գլխաւոր կէտերու շուրջ խմբաւորել։

Տնտեսական եւ ընկերային մեր անհամար հարցերուն մասին ամէն ատեն գրուած եւ խօսուած է, սակայն դժբախտաբար ոչ մէկ միջոց ձեռք առնուած է, Իսթանպուլահայ երիտասարդութեան հարցերը լուծելու համար։

Կը փափաքիմ կոչը մը վերածել մեր այս հարցազրոյցը, կոչ մը մեր մեծերուն, որպէսզի մտածեն լուծում մը բերելու մեր հարցերուն, գոնէ մտածեն մեր հարցերը մեղմացնելու մասին։

Եթէ կ'ուզէք թուենք մեր հարցերէն մէկ քանին։

Նախ եւ առաջ ամենէն կարեւոր հարցը կը նկատեմ Իսթանպուլահայ երիտասարդութեան պէտք եղածին չափ Հայերէն չգիտնալը։ Նոյնիսկ ազգային լիսէ աւարտած երիտասարդ մը շնորհքով նախադասութիւն մը չի կրնար կազմել։ Ասիկա մեր ամենէն կարեւոր հարցն է կ'ըսեմ, եւ կ'առաջարկեմ այս հարցը լուծելու համար մտածել եւ գործի սկսիլ. Որովհետեւ առանց Հայերէն գիտնալու, մշակութային եւ տոհմիկ ամէն ձեռնարկ ի դերեւ կ'ելլէ։

Կարեւոր հարցերէն մէկն ալ, Լիսէէն ետք երիտասարդին համալսարանական իր ուսումը կարենալ շարունակելն է։ Ինչպէս գիտէք մեր երկրին մէջ «Համալսարանի Մուտք Քննութիւն» կոչուած դրութիւն մը կայ, որը քննութենէ մը աւելի տանջանք մը, վախազդու երազ մըն է երիտասարդներուն համար։ Ընդունինք որ երիտասարդը քննութեան յաջողելով, համալսարան արձանագրուեցաւ։ Այս պարագային նոր նոր հարցեր կը ցցուին երիտասարդին առջեւ։ Այս հարցերը, կրթաթոշակ գտնելու հարց է, դասագիրք գտնելու հարց է, օրէ օր սաստկացող անիշխանական շարժումներու հարց է։ Բոլոր այս դժուարութիւնները յաղթահարելով երիտասարդը վկայականի մը տէր կրնայ ըլլալ։

Վկայական ունեցող երիտասարդ մը ո՞ր հաստատութեան մէջ ի՞նչպէս գործ կը գտնէ, երբ բոլոր Արեւմուտքի երկիրներուն մէջ անգործութիւնը օրէ օր կ'աւելնայ։

Իսթանպուլահայ երիտասարդութեան կարեւոր հարցերէն մէկն ալ օտարամոլութիւնն է որ ամէն մարզի մէջ մեր ժողովուրդին թանկագին արժէքները կը փճացնէ։ Այս հարցն ալ պէտք է օր առաջ լուծուի։

Այս հարցերուն շարքը շատ երկարել կարելի է դեռ բայց մենք այսչափով գոհանանք։

Հարցում.– Վերոյիշեալ հարցերու ուղղութեամբ Միութեան նպատակները ինչե՞ր են։

Պատասխան.– Կը կարծեմ որ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան նպատակները կը հարցնէք։ Ես այս հարցումին պատասխանելու համար հարցումը ընդհանրացնելով կ'ուզեմ պատասխանել թէ միութեան մը նպատակները ինչե՞ր ըլլալու են։ Ընկերներ, Սանուց Միութիւն մը կամ Միութիւն մը լաւագոյն տեղն է մշակութային գործունէութիւններ ձեռնարկելու համար։

Այստեղ Սանուց Միութիւնները աւելի դիւրին կրնան հաւաքական... կանութեան աշխատանք տանիլ քան մեր միւս հաստատութիւնները ...րը ըսել կ'ուզեմ։

Մանաւանդ երիտասարդներուն աւելի հրապուրիչ է Սանուց Միութիւն մը, երբ անոնք հեռացած են եկեղեցական եւ այլ նման շրջանակներէն։ Այս պարագային ամէն միջոց ի գործ դնելով ու երիտասարդին սիրած մթնոլորտը ստեղծելով, մեր մշակոյթը, մեր տոհմիկ արժէքները կրնանք սիրցնել երիտասարդներուն։

Միութիւնները պէտք է շատ կարեւորութիւն տան երիտասարդ զանգուածին։ Միութեան մը ամեն էն կարեւոր նպատակը եռանդ արթնցնել պէտք է ըլլայ երիտասարդներուն մօտ մարզանքի, տոհմիկ մշակոյթի, տոհմիկ արժէքներուն հանդէպ։

Հարցում.– Այս ուղղութեամբ ին՞չպիսի գործունէութիւն ցոյց պիտի տաք։

Պատասխան.– Նախ սա պէտք է յայտնեմ որ Գարակէօզեան վարժարանը նախակրթարան մըն է։ Ուստի Գարակէօզեան Վարժարանէն ետք աշակերտը յաճախած դպրոցին Սանուց Միութեան անդամ կ'ըլլայ եւ հոն կը յաճախէ։ Որով մեր Սանուց Միութիւնը զուրկ է երիտասարդ ուժերէ։ Տարիներէ ի վեր երիտասարդ անդամ անդամագրելու ուղղութեամբ ոչ մէկ աշխատանք տարուած է։ Մեր Սանուց Միութեան անդամներուն եւ համակիրներուն բոլորը յիսուն, տարին բոլորած անձեր են։ Ես եւ Բ. Քարտուղար ընկերը միայն երիտասարդ ենք։

Մեր գլխաւոր աշխատանքը պիտի ըլլայ երիտասարդ անդամներ հաւաքել Սանուց Միութեան շուրջ։ Մեր միակ գործունէութիւնը այս պիտի ըլլայ առ այժմ։

Հարցում.– Միութեան փոխ յարաբերութիւններու մասին ինչե՞ր կը խորհիք։

Պատասխան.– Միջմիութենական յարաբերութիւնները շատ կարեւոր եւ շատ օգտակար կը գտնենք։ Պէտք է յարաբերութիւնները շատցնել, միութիւններու միջեւ համագործակցութիւն հաստատել։

Հարցում.– Ապագայի մասին ինչպի՞սի մտածումներ ունիք։

Պատասխան.– Մեր Սանուց Միութեան սրահը նորոգութիւններու պէտք ունի։ Պէտք եղած նորոգութիւններէն ետք շարք մը աշխատանքներ ձեռնարկել կը մտածենք։ Անցեալին ամենէն փայլուն Միութիւնը մեր Սանուց Միութիւնը եղած է, իսկ հիմա գոյատեւել կը ջանայ միայն։

Նախ եւ առաջ երիտասարդ անդամներ արձանագրելով պէտք եղած ուժը ապահովելէ ետք մարզական խումբեր կազմել, ամառը պտոյտներ սարքել եթէ կարենանք յաջողիլ թատերախաղեր ներկայացնել ալ կը մտածենք։

Բազմակողմանի աշխատանք տանիլ կը փափաքինք, պիտի ջանանք գոնէ մէկ քանին իրականացնել։

Ընկերներ, մեր Սանուց Միութեան Վարչութեան անունով շնորհակալութիւն կը յայտնեմ ձեզի։

Մենք՝ Նոր սերունդ

Թիւ 12

ԳՆԱՀԱՏԵԼ, ԱՅՈ՛, ԲԱՅՑ ՈՉ «ՁԻՈՒ ԱԿՆՈՑ»ՈՎ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ Հ. ԱՐԱՔՍ

«Մենք՝ Նոր Սերունդ»ի առաջին թիւերուն մէջ չատ կարճ, չատ համառօտ ու բաւական թերի կերպով մեր աշխատակիցները ջանացած էին արտայայտուիլ փոքրամասնութեան հոգեբանութեան մասին:

Հոս տեսած էինք փոքրամասնութեան դիրքի մէջ գտնուող հաւաքականութիւններն ու անոնց ունեցած բարդոյթները:

Տեսած էինք նաեւ անոնց տարած պայքարը, թափած ջանքերը մշակութային, գեղարուեստական, գիտական ու մարդասիրական աշխարհներուն մէջ: Ստուգած էինք, կամ աւելի ճիշդը, յիշած էինք նախապէս ստուգուած այն իրականութիւնը, թէ փոքրամասնութիւններու պատկանող անհատներու յաջողութիւնները յառաջ կուգային այն ճիգերէն զոր այդ անհատները կը վատնեն փրկուելու համար «փոքրամասնութեան բարդոյթ»էն:

Հիմա կանգ մեր իրականութեան:

Հաճոյքով կրնանք ըսել թէ երկրին Հայ փոքրամասնութեանը զերծ չէ մնացած վերի ընդհանուր իրողութենէն եւ բարձր համեմատութեամբ մըն է որ պայքար կը տանի գիտական, մշակութային ու գեղարուեստի կալուածներուն մէջ:

Հոս յիշենք խօսքերը Թուրք եւ օտար մտաւորականներու, որոնք արդարօրէն որոշ տեղ մը հասած են կամ աւելի բարձր ամուր դիրքերու պիտի հասնին գիտական, մշակութային ու գեղարուեստական աշխարհներու մէջ, իրենց յառաջդիմասէր, ընկերվարական, յեղաշրջական, կարճ խօսքով՝ իրենց «գիտական մարդկայնութեան» ոգիով:

«Փոքրամասնութեան դիրքի մէջ գտնուող հաւաքականութիւնները պէտք է հասցնեն այնպիսի անհատներ, որոնց յաջողութեան աստիճանը վար չմնայ համաշխարհային չափանիշներէ...:

Մտաւորականներէն մինչեւ աշխատաւոր, ամէն մարդ պէտք է յառաջանայ այս ուղիին վրայ:

Այսինքն կօշկակարը պէտք է չինէ այնպիսի կօշիկ մը, որ ներկայ պայմաններու մէջ ըլլա՛յ լաւագոյնը: Երկաթագործը, իր կարգին, նոյնպէս: Նոյնը՝ գիտնականին, մտաւորականին ու մանաւանդ արուեստագէտին համար:

Միայն այս կերպով է որ կարելի կ՚ըլլայ արտայայտուիլ այն փրկութեան մասին, զոր անհատը պիտի արձանագրէ փոքրամասնութեան դիրքը գրաւող հաւաքականութեան մը մէջ եւ պիտի դառնայ պատիւներու առարկայ»:

Սակայն հոս կանգ առնենք, որովհետեւ չենք կրնար մոռնալ անմոռանալինե՛րը Հայ քաղքենի դասակարգին (իբր թէ քաղքենի, որովհետեւ բոլորը չէ որ աշխարհի ամէն կողմը գտնուող իրենց նմաններուն պէս կրցած են իրական քաղքենի մը ըլլալ, զուրկ մնացած ըլլալով դասական ու քաղքենի մշակոյթէն եւ իրենց ներքին մտային, ուղեղային յեղաշրջումէն):

Շատ շահեկան է դիտել այն Հայ աշխատաւորները որոնք կ՚աշխատին Հայ անհատներու ու գործատէրերու մօտ: Այսպիսիներուն համար պիտի ըսենք թէ անոնք շատ աւելի կը ճզմուին, քան թէ ինչ որ Թուրք աշխատաւոր մը կը ճզմուի Թուրք գործատիրոջ մը քով: Բացառութիւնները յարգելով հանդերձ, վերը ըսուածը անվիճելի ճշմարտութիւն մըն է:

Ողջ ըլլան, մեր պարապգլուխ իբր թէ քաղքենի գործի մարդիկը իբր թէ «մեծ շնորհք» մը ըրած կ՚ըլլան ընդունելով Հայ աշխատաւոր մը իրենց մօտ:

Անոնց սիրտը շատ հանգիստ է, որովհետեւ եթէ իրենց քովի աշխատաւորը ուրիշ մը ըլլար, անմիջապէս իրեն ալ բաժին հանել պիտի ջանար գործատիրոջ անիրաւութիւններէն ու շահերէն: Բայց երբ դիմացինը Հայ աշխատաւոր մըն է, վախ չկայ, որովհետեւ «անոր շնորհ մը կատարուած է, հետեւաբար ի՞նչ կրնայ ըսել որ...»:

Մինչդեռ այդ խեղճ Հայ աշխատաւորը նախընտրած էր աշխատիլ Հայ գործատիրոջ մը քով, որպէսզի գո՛նէ աշխատած ըլլար նոյն խմորէն շինուած մէկու մը քով:

Եւ այսպիսիները, անհասկնալի, աւելի ճիշդ՝ շատ հասկնալի միամտութեամբ մը կը խորհին հետեւեալը.

«Պարապ տուրք ինչ որ ալ ըլլայ ինծի շնորհ մը ըրած է այս մարդը, ես ի՞նչ կրնամ պահանջել իրմէ: Ի՛նչ կ՚ուզէ թող ընէ մարդը...:

Այո՛, այսպէս հիանալի կերպով կը շահագործուին Հայ աշխատաւորները Հայ գործի մարդոց կողմէ, ինչպէս Քաթալան աշխատաւորը Քաթալան գործատիրոջ կողմէ Սպանիոյ մէջ, կամ Ալճերիացի աշխատաւորը Ալճերիացի գործատիրոջ մը կողմէ Ֆրանսայի մէջ:

Այսինքն, տարբեր երկրի մը մէջ փոքրամասնական դիրք գրաւող գրեթէ բոլոր հաւաքականութիւններուն մէջ այս է տեսարանը: Եւ ասիկա մարդկային դասակարգային օրէնքներէն մէկն է, որ բնականաբար կը կիրարկուի դրամապաշտ երկիրներու մէջ:

Սակայն այստեղ անպայման պէտք է յիշել նաեւ ազգային ճկարագիրները: Ջանանք ուրեմն այս խորհրդածութիւններու լոյսին տակ բացատրել մեր այս յօդուածին խորագիրը:

Մենք ամենամտերիմ ու անկեղծ կերպով կը գնահատենք, ջերմագին կերպով կ՚ողջունենք մեր այն մտաւորականները, գիտնականները, արուեստագէտները, որոնք իրենց մարզին մէջ լաւագոյնը ընել կը ջանան ինչպէս վերոյիշեալ օրինակին մէջի կօշկակարը կամ երկաթագործը:

Սակայն այստեղ մեծ վտանգ մը ծնունդ կ՚առնէ եթէ մենք իրարու խառնենք լաւ կօշիկներն ու գէշ կօշիկները, օգտակար գործ մը տուող արուեստագէտներն ու մտաւորականները՝ եւ այդպէս չեղողները:

Մէթաֆիզիք իտէալիզմի սուկալի ճախճախուտին մէջ կը խեղդուինք եթէ խորհինք, կամ ըսենք.

–Ճանըմ, մարդը Հայ է, ուրեմն գնահատենք քաջալերած ըլլալու համար: Եթէ մենք չգնահատենք, ո՞վ պիտի գնահատէ:

Ո՛չ, եղբայրներ ու քոյրեր, ոչ, փոքրամասնութեան դիրք ունեցող հաւաքականութիւնները միշտ համաշխարհային չափանիշով գործեր, կամ իրենց պայմաններու մէջ միշտ լաւագոյն գործեր տալով է որ պատմութեան մէջ «հանգիստ» տեղ մը կրնան գրաւել:

Ուրեմն եթէ անհատ մը գործ մը բերած է ու այդ գործը եթէ բնաւ ալ բաւարար չէ նպաստելու խնդրոյ առարկայ փոքրամասնական հաւաքականութեան գնացքին, եւ ատոր փոխարէն մենք այդ գործը գնահատենք «հիանալի է, կեցցէ՛, հոյակա՛պ» պոռալով կամ այսպիսի չափազանցութիւններով, անվիճելիօրէն մխրճուած ենք ահաւասիկ այդ ճախճախուտին մէջ:

Նախ՝ անամօթաբար կարծես մեր յարգանքը կը կորսնցնենք իսկապէս օգտակար, գեղեցիկ գործեր ստեղծողներուն նկատմամբ, որովհետեւ մեր չափազանցեալ գնահատանքներով նոյն արժէքը տուած կ՚ըլլանք նուազ արժանիք ունեցողներուն:

Յետոյ, մեր չափազանցեալ գնահատանքներով չարիք գործած կ՚ըլլանք նուազ արժանաւորներուն, որովհետեւ արգելք կ՚ըլլանք որ անոնք աւելի լաւ գործեր տեսնեն, եւ կամ պարզապէս ընդունած կ՚ըլլանք, որ անոնք աւելի լաւը չեն կրնար ընել:

Այո՛, «Մենք՝ Նոր Սերունդ»ի սիւնակներուն, էջերուն մէջ միշտ կարելի է գտնել գնահատանքներ, քաջալերութիւններ (ատիկա մեր պարտականութիւնն է արդէն), սակայն ոչ «ձիու ակնոցներով»:

Որովհետեւ Հայ ժողովուրդը պէտք է հպարտանայ ու պարծենայ աշխատասիրութեան, արուեստագիտութեան բարձր նկարագրի յատկանիշներով: Որովհետեւ ուրիշ կերպով չենք կրնար մեզմէ հեռացնել ձուլում կոչուած այն գազանը որ բոլոր ազգերուն մահը պատրաստող մեծագոյն վտանգն է:

Մենք՝ Նոր Սերունդի սիւնակներն ու էջերը միշտ բաց պիտի ըլլան ամէն տեսակ քննադատութեան համար, բան մը որ շատ կը փափաքինք եւ բնական է: Կրնայ ըլլալ որ մեր էջին մէջ կարգ մը գրութիւններ Մենք Նոր Սերունդի ընթերցողներուն սրտին չի խօսին եւ անոնց գոհունակութիւն չպատճառեն: Բայց հոգ չէ, մենք պէտք է աղաղակենք նաեւ կարգ մը նողկալի իրականութիւններու դիմաց եւ ատոր փոխարէն, պէտք է առաջարկենք մեր ալթերնաթիֆները, բարձրացնելու համար մեր փլցուցածներուն տեղը: Որովհետեւ փլցնելը շատ դիւրին է եւ մենք չենք ուզեր գոհանալ այդ դիւրին գործով: Մենք՝ Նոր Սերունդը աղաղակելէ վերջ, անկողմնակալ կերպով ու համեստութեան չափերու մէջ իր կարծիքներն ալ պիտի յայտնէ եւ ալթերնաթիֆներ ալ պիտի առաջարկէ:

Այո՛, Ձիու Ակնոցները մեզի օգուտ չեն բերեր, պարզապէս վնաս կը պատճառեն:

Համեստ խմբագրական մը...

ՈՍԿԻՆ ԵՒ ՊՂԻՆՁԸ

Սիրելի ընկերներ,

Երկու թիւէ ի վեր խօսքը կը դառնայ քննադատելու ու գնահատելու մասին: Րաֆֆի Հ. Արաքս շահեկան մերձեցում մը ունի այսօր այս հարցին, կ՚ըսէ բաներ, որոնց դէմ առարկութիւն չունինք: Առարկութիւն չունինք, որովհետեւ ճշմարտութիւնը մէկ է: Միայն թէ մէկ հատիկ ճշմարտութիւնը տեսնելու եղանակներն են որ շատ են: Բոլոր կռիւները հոսկէ ծնունդ կ՚առնեն ահաւասիկ:

Համաձայն եմ Րաֆֆի Արաքսի հետ, երբ կ՚ըսէ, թէ երբեք պէտք չէ լաւը եւ գէշը մէկ ջուրով լուալ: Համաձայն եմ նաեւ երբ ըսել կ՚ուզէ թէ պղինձը երբեք պէտք չէ շփոթել ոսկիի հետ: Միայն թէ հակառակին ալ պէտք է ուշադիր ըլլալ: Քանի քանի անգամներ ոսկիին տեղ պղինձ տեսնել կարծած են մարդիկ:

Երբ կը քննադատենք, կամ կը գնահատենք, մեր վճիռները բացարձակ ճշմարտութիւններ չեն: Աշխարհի օրէնքները մե՛նք չենք դրած: Մենք, քննադատելով կամ գնահատելով, մեր կարծիքը, մեր ճաշակը յայտնած կ՚ըլլանք պարզապէս: Եւ այսքան: Ամէն ինչ կարծիք է, կամ ճաշակ, ոչ բացարձակ ճշմարտութիւն:

Երիտասարդութեան մէջ քիչ մը կը մոռցուի այս կէտը: Բայց ճիշդ կ՚ըլլայ որ չմոռցուի: Ճիշդ կ՚ըլլայ որ արմատական կեցուածք չունենանք մեր դատապարտութիւններուն ու մեր գովաբանութիւններուն մէջ: Բաց տեղ մը թողունք ուրիշներու կարծիքին ու ճաշակին ալ: Ջիջում չընենք մեր ճաշակէն, բայց յարգենք ուրիշի ճաշակն ալ: Եւ, ամենէն կարեւորը, ոսկիին տեղ պղինձ տեսնելէ ալ այնքան վախնանք, որքան կը վախնանք պղինձի տեղ ոսկի տեսնելէ:

Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԱՅՆ ԱՆԿԵՂԾ «ՄԻ ՈՄՆ»ՆԵՐՈՒՆ

Մենք՝ Նոր Սերունդի խմբագրական կազմս կ՚ուզէ իր զգացումները յայտնել, անոնց որոնք արտայայտուած էին մեր մասին «Մարմարա»ի զանազան սիւնակներուն մէջ:

Անցեալները սապէս ազդ մը տրուած էր «Մարմարա»ի չորրորդ էջին՝ Դրասէր ոմն առ ի քաջալերութիւն «Մենք՝ Նոր Սերունդ»ի էջին, Մարմարայի բարգաւաճման կը նուիրէ 1000 լիրա, զոր ստացանք շնորհակալութեամբ:

Սիրելիներ, երբեմն կեանքի հազուադէպ պարագաներ վերջին աստիճան հաճոյք կը պատճառեն մարդուս: Ասոնք կրնան ըլլալ այնպիսի «հազուագիւտ» բաներ, որոնք իրենց մէջ կը պարփակեն շարժուձեւ մը որ կը բխի գեղեցիկ պարզութենէ եւ համեստութենէ մը:

Այս գեղեցիկ շարժուձեւին համար, որ յառաջիկային աւելի լաւ ըմբռնել պիտի տայ «Մենք՝ Նոր Սերունդ»ի իմաստը, տեղը եւ կարեւորութիւնը, խմբագրական կազմս կուգայ կրկին յայտնել իր ջերմագին, սրտանց ու անկեղծ շնորհակալութիւնները, մեր համայնքին մէջ գտնուած հազուագիւտ «Մի Ոմններու» կարգէն, վերոյիշեալին եւս:

Նաեւ շնորհակալութիւն Մենք՝ Նոր Սերունդի պարունակութիւնը, նպատակը նիւթ ունենալով գրիչ շարժելու պահանջը զգացողներուն վերջինին մեր սիրելի տարեց եղբայր՝ Արա Կիւրտէնի:

Մենք՝ Նոր Սերունդը քաղաքիս Հայութեան ներկայ տարուան Զատկական նուէրը ըլլալով կը տեսնէր, մեր սրամիտ փանթեզիսթը:

Յուսանք որ մեր սիրելի Արա Կիւրտէնի վերոյիշեալ ելոյթը անհանգիստ չընէ համայնքիս կարգ մը անձերը:

Ինչ որ է, մեր հաւաքատեղիներուն, բնակարաններուն, խմբագր. կազմիս եկող հեռաձայն ու նամակներով ուղղուած քննադատութիւններուն լոյսին տակ Մենք՝ Նոր Սերունդը պիտի ջանայ իր համեստ ալթերնաթիֆները առաջարկել, անդրադառնալով կարգ մը նողկալի իրականութիւններու կարելի եղած չափով...

Կրկին շնորհակալութիւններ:

ՄԵՆՔ՝ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ
ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄ

ՎԷՐՔ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Գրեց՝ ԲԱԳԱՐԱՏ ԷՍԴՈՒՔԵԱՆ

Մեր նախկին գրութիւններէն մէկը վերջ կը գտնէր սա տողերով.

«... այսինքն պիտի շարունակենք պրպտել, քննադատել ու գնահատել ամէն տեսակ համայնքային գործունէութիւն: Ուրեմն ամէն մարդ իր պատասխանատուութիւնը թող ստանձնէ»:

Այսօրուան մեր այս յօդուածով պիտի ջանանք յարգած ըլլալ մեր յօդուածը, միաժամանակ յիշեցնել պիտի ուզենք մեր բոլոր պատասխանատուներուն, որ մենք մօտէն կը հսկենք իրենց ըրածներուն, նաեւ սխալներուն վրայ, հետեւաբար ամէն մարդ զգոյշ ըլլայ:

Այսօրուան մեր ակնարկը ուղղուած պիտի ըլլայ Ս. Եկեղեցիի մը բակէն ներս: Մեզի հասած տեղեկութիւնները պիտի ջանանք հանրային սեփականութեան յանձնել, առանց յիշատակելու վայրին, հիմնադիրին կամ անձին անունը:

Նախ մենք մեզի պաշտօն կը նկատենք ականջէն բռնելով լոյսի բերել ու բոլորին աչքին առջեւ դատել այն ազգայինը, որ հարսանիքի մը արարողութեան ընթացքին տաճարը կարելի եղածին չափ տաքցնելու համար 1,5 թօն վառելանիւթ ապահոված ու նուիրած է: Հիմա թերեւս ոմանք բարեմտօրէն պիտի չկարենան տեսնել թէ ո՞ւր է յանցանքը այս գործին: Այսպիսիներուն պարզապէս պիտի յիշեցնենք որ այդ հարսանիքին կատարուած օրերուն Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցի մէջ պատսպարուող ծերունիներ վառելանիւթի չգոյութեան պատճառաւ կը տառապէին ու կը հիւանդանային իրարու ետեւէ:

Մեր քննադատութիւնն ու բողոքը վերոյիշեալ եկեղեցիին Թաղական Խորհուրդին ալ ուղղելէ վերջ (այս հարցին անտարբեր մնացած ըլլալնուն համար) անցնինք ուրիշ նիւթի մը:

Դարձեալ նոյն եկեղեցւոյ բակէն ներս կը մտնենք ու կը տեսնենք դպրաց-դաս երգչախումբ մը: Բայց երբ երգչախումբ կ՚ըսենք, չըլլայ որ երեւակայէք միւս 21 երգչախումբերու նման կազմակերպութիւն մը: Ասիկա շատ ինքնուրոյն դիրք մը ունի, որու շնորհիւ կարելի չէ զայն միւսներուն հետ բաղդատել: Ի՞նչեր են այս երգչախումբին մասնայատկութիւնները, տեսնենք:

ա) Ունի անփոփոխ դպրապետ ու վարչութիւն:

բ) Ունի բազմաթիւ եկեղեցասէր դպիրներ:

գ) Ոչ մէկ ուրիշ երգչախումբի չ՚արտօներ որ իր եկեղեցւոյն մէջ հարսանեկան արարողութիւն կատարէ:

դ) Հարսանեկան երգեցողութիւնները կը կատարէ ութ-տասը հոգիէ բաղկացեալ փրօֆէսիօնէլ կազմով մը:

ե) Եւ վերջապէս իր վարիչին եւ անոր ընտանեկան մէկ պարագային մէկ ամսուան մէջ բաւական մեծկակ գումար մը կը վճարէ եւ այս վերջինը երբ քիչ գտնելով այդ գումարը, կը հրաժարի, դպրապետը այնքան կը նեղուի որ արինահոսութիւն կ՚ունենայ:

Սիրելի ընթերցողներ, ձեզի այսօր ցուցամոլ քաղքենիներու ապրումներէն օրինակներ բերինք: Անշուշտ որ պիտի ձգենք գինովը իր վիճակին, բայց պիտի ուզենք որ մեր հիմնարկութիւններն ալ դուրս մնան այս անլուրջ խաղերէն: Տուռ գործերուն վերջ մը տալ եւ կարգ մը բարենորոգումներ փնտռել ամէնուն պարտականութիւնն է: Ճանչնանք մեր իրաւունքներուն ու պատասխանատուութիւններուն սահմանները:

ՊՐՈՆԶԷ ԴԱՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ՊԱՅՎԷՐՏԵԱՆ

Պրոնզէ դարը տեւած է մեր թուականէն առաջ երկրորդ հազարամեակի սկիզբէն մինչեւ 10.րդ դար:

Հայաստանի բոլոր պատմական շրջաններուն մէջ գտնուած են պրոնզէ յուշարձաններ:

Պրոնզի դարաշրջանին, Հայաստանի հանքերէն հանուած են պղինձի, ոսկիի ու արծաթի նման մետաղներ: Մինչեւ մեզի հասած են նաեւ պրոզէ ու ոսկիէ պատրաստուած գեղարուեստական առարկաներ: Գեղարուեստական աշխատութեամբ գլուխ հանուած կարեւոր գործեր են նաեւ Լճաշէնի մէջ յայտնաբերուած առիւծի, թռչունի ու ցուլի արձանները:

Այսպէսով պրոնզէ այս իրեղէններուն յայտնաբերումը մեզի կ՚ապացուցանէ որ այդ շրջաններուն Հայաստանի մէջ արուեստի արտադրութիւնները զարգացած էին: Նմանապէս զարգացած էր երկրագործութիւնը: Հողագործները կը հասցնէին ցորեն, խաղող եւ այլազան պտուղներ:

Դաշտերը ջրելու համար Պրոնզէ դարաշրջանի Հայ մարդը շինած է նաեւ ջրանցքներ: Այդ շրջանին է որ մարդը հնարած է երեք անիւներով սայլը, զոր կը գործածէին ճամբորդութիւններու կամ պատերազմներու ընթացքին:

Պրոնզէ դարաշրջանի ուրիշ յատկութիւններէն մէկը եղած է ապրանքներու փոխանակումը, որ կը կատարուէր իրարու մօտիկ բնակող ցեղերու միջեւ: Կը փոխանակուէին անասուններ, աղ, զէնք եւլն.:

ԵՐԿԱԹԻ ԴԱՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Երկաթի դարը Հայաստանի մէջ սկսած է 10.րդ դարուն: Այս շրջանին է որ շինուած են երկաթեայ զանազան իրեր, որոնց մէջ կարելի է յիշել կացինը, մուրճը, դաշոյնը, եւլն.: Երկաթը այսպէս մարդուն աշխատանքի կեանքին մէջ մեծ նորութիւններ բերաւ եւ բարձրացուց աշխատանքի որակը:

Պրոնզի ու երկաթի դարաշրջաններու մէջ արձանագրուած զարգացումները բարձրացուցին աշխատութեան որակը, բայց միաժամանակ սկսան աշխատանքային առաջին եւ երկրորդ բաժանումները: Այս բաժանումները պիտի աւրէին կարգ մը նախադարեան տոհմային կապերը, այսինքն աշխատանքային բաժանումներու հետեւանքով ընտանեկան սեփականութիւններու երեւան ելլելը:

Տնտեսական կեանքի զարգացման շնորհիւ սկսաւ ուրեմն ապրանքի փոխանակութիւն մը եւ ատոր շնորհիւ բնականաբար մարդը կը ստանար յաւելեալ ապրանքներ եւ կը սկսէր շահագործել ապրանքը: Ասկէ յառաջ եկաւ գերիներու առեւտուր մը, ինչպէս նաեւ դասակարգային սուր բաժանումներ:

Պրոնզէ դարաշրջանի պատկանող գեղարուեստական իրերու կարգին գտնուած է սայլ մը, որուն մէջ կային հինգ հոգիի մարմինները:

Սեփականատիրութեան զարգացումին իբր հետեւանք, հարստութիւնները կը կուտակուէին տոհմային անդամներու շուրջ եւ կը ստեղծէին աղքատներ ու հարուստներ: Մէկ կողմէ կը շատնային գերիները, միւս կողմէ կը զարգանար համագործակցական մշակութիւնը ու հետզհետէ երեւան կուգային գիւղական համայնքներ:

Տնտեսական կամ մշակութային կապերը, աւելի վերջ ալ թշնամիի դէմ հասարակաց պայքար տանելու պահանջը պատճառ եղան որ հետզհետէ կազմուին ցեղախումբեր, որոնք իրենց կարգին ծնունդ պիտի տային ժողովուրդներու ու ազգերու:

Այս զարգացումին առընթեր կը կազմաւորուէին նաեւ ժողովրդական լեզուներն ու կրօնքները:

ՔԱՅԼ ՄԸ ՅԱՌԱՋ...

արիւններ հոսեցան
գնդակներու բացած ծակերէն
արիւններ, որոնք չորցուցին կեանքեր
երեք ամսուան, երեք տարուան,
տասներեք տարուան,
արիւններ, որոնք հոսեցան դարձեալ
մարդու համար կեանքը
երեք ամսուան, կամ երեք տարուան,
կամ տասներեք տարուան,
որո՞ն հոգն էր որ:
Զարդած Թաթուլին արցունքները
երբ փաթթուեցաւ մօրը դիակին
չորցան
արիւնը, որ հոսած էր անկէ:
որբ Թաթուլներ մնացին հոն:

Չորս տարեկան է Թաթուլ
եւ աւելի փոքրերը կան
որ հայր չունին
որ մայր չունին
հոն գետնին վրայ
կամ մօր մը արգանդին մէջ:

Ձմեռուան պէս զարկեցին ատին
աղաները՝ Թաթուլները
ձնայած դէմք մը հասակին
սար քշել տուին դաշտերու մէջ
ասա բանալ տուին
գուտ մը ցամաք հացի փոխարէն
ու Թաթուլները ձմեռը տանեցան
ամրան խաշեցան
պակեցան ախոռներու մէջ
ու անիրաւ աղաները
գողցան անոնց ինքնութիւնը
նոր անուններ տուին անոնց

Թաթուլ չկրցաւ դիմանալ
ըմբոստացաւ, երբ գտաւ ինքզինք
խօսք տուաւ
խօսք տուաւ առանց հացի
խօսք տուաւ առանց ջուրի
հինգ փարա չունէր
բայց խօսք տուաւ ազատութեան համար
անասուններու վաշտի մը մէջ
դառնալով
եղբօրը ամբողջ ուժովը
    Ես գերի չէի ծնած
    ես ալ իրաւունք ունիմ
    ուտելու կամ ապրելու
    հարկաւ քու ալ օր մը պիտի կոտրեն
    անիրաւ շղթաներդ, է՛յ անիրաւ:
ինչ ինչ Թաթուլներ Իսթանպուլ եկան
բանուոր՝ գործարանի մը մէջ
բանուոր՝ աշխատանոցի մը մէջ
պահակ՝ դրան մը առջեւ
կամ գանագան՝ փարթամ ագարակներու
եւ Թաթուլները պատմեցին իրենց աղոց
իրենց անցեալը տխուր
պատմեցին ու ըսին. հիմա ծեր է պարտականութիւնը
    կոտրելու շղթաները
    աշխարհի բոլոր
    աղաներուն ու ...
    եւ մենք
    եւ անթափանց խաւարը
    եւ ազատութիւնը լոյսի
    ծննդաբերութեան համար
    քայլ մը եւս դէպի յառաջ

ՄԱՅՐՍ ԿԸ ՅԻՇԵՄ ՀԻՄԱ

Հրեցի ժամանակի վարագոյրը
դէպի տասը, տասներկու տարի ետ.
նախ մեր հին փողոցը երեւցաւ աչքի
յետոյ յիշեցի
փայտաշէն տուն մը, սենեակ մը
սենեակին մէջ պառկողներ ...
երկու պզտիկ անառակներ յիշեցի
մէկը ես,
եւ երկու չքաւոր մարդիկ
մին՝ հայրս, միւսը
    մայրս սիրելի:

Մայրս կը յիշեմ հիմա
լայն շալվարը, տպածոյ պլուզը,
ամիսը մէկ անգամ մը, տարին մէկ անգամ
    սանտրուող մազերը,
սեփսեւ երկու խոշոր աչքերը
    տաքուկ նայուածքով մայրիկիս,
եւ իր անհուն սէրը մարդկութեան,
ինծի, եղբօրս, հօրս,
ծառին վրայ թռչունին
փողոցէն անցնող կատուին
դրացիին, մսավաճառին, պտղավաճառին
եւ ամբողջ մարդկութեան հանդէպ...
    իր սէրը կը յիշեմ հիմա:

մայրս կը յիշեմ հիմա
եւ երբ ան այսպէս պառկած է ցուրտ հողին տակ
ես, գիշերները, կը պոռամ երազներուս մէջ.
«մայր, չե՞ս մսի՛ր հոն,
չե՞ս վախնար մութէն,
ես սաստիկ կը վախնամ առանց քեզի, ո՞ւր ես մայր...»
եւ ամէն անգամ որ կ'արթննամ երազէս
իրողութիւնը ապտակ մը կը դառնայ դէմքիս...
հիմա
սիրելի մայրս կայ մէջս
սրտիս խորը, երակներուս մէջ
եւ
ժամանակի դառն վարագոյրին ետին...

ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

ՎԱԽԹԱՆԳ ԱՆԱՆԵԱՆԸ ՈՂՋ ԵԻՍ Է

Գրեց՝ ՅԱԿՈԲ ՀԵՐԿԵԼԵԱՆ

26 Մարտին «Մարմարա»ի մէջ սրտի խոր կսկիծով կարդացի Վախթանգ Անանեանի թաղման վերաբերեալ լուրը: Մեծապէս յուզուեցայ որովհետեւ նոր կարդացած էի Սովետական Հայաստան թերթի մէջ Անանեանի «Եղնիկները» անուն որսորդական պատմուածքը եւ շատ սիրած թէ՛ պատմուածքը եւ թէ՛ հեղինակը:

Սովետահայ Գրականութեան, բոլոր Հայութեան պանծալի զաւակ Վախթանգ Անանեանը ոչ եւս է: Անանեանի գրիչը նոր պատմուածքներ պիտի չգրէ ալ մեզի՝ իր բիւրաւոր համակիրներուն:

Վ. Անանեանը ծնած է 1905–ին Շամախեան գիւղին մէջ: Մանկութիւնը չքաւորութեան մէջ անցած է: Պատանի Անանեանը Հայաստանի մէջ Սովետական կարգեր հաստատուելէն ետք, Կոմերիտ Միութեան շարքերը կը մտնէ:

1923–ին «Մաճկալ» թերթի թղթակից է, աւելի ետք «Մաճկալ»ի խմբագիր: Անանեանի առաջին գիրքը «Կրակէ օղակում» վիպակը լոյս կը տեսնէ 1931–ին: Պարբերաբար կը տպագրուին իր պատմուածքներուն ժողովածուները:

Համաշխարհային Բ. Մեծ Պատերազմի տարիներուն, պարբերական մամուլի մէջ կը տպագրուի զինուորական թղթակից Անանեանի ակնարկներն ու պատմուածքները: Պատերազմէն ետք լոյս կը տեսնեն որսորդական պատմուածքներու երեք պրակները, եւ «Սեւանի ափին» արկածախնդրական վիպակը:

Վ. Անանեանի պատմուածքներու ժողովածուներէն մէկ քանին Ռուսերէնի թարգմանուած է, իսկ «Սեւանի ափին» արկածախնդրական վիպակը թարգմանուած է բազմաթիւ լեզուներու:

Անանեանը ունի իր ստեղծագործութեան ուրոյն աշխարհը, իր նախասիրութիւնները: Ան գրած է գերազանցապէս բնութեան, կենդանական ու բուսական աշխարհին, որսի, երբեմն ալ գիւղական իրականութեան հետ կապուած մանկական յիշողութիւններու եւ տպաւորութիւններու մասին:

Վախթանգ Անանեան բնութեան տաղանդաւոր երգիչն է: Մանրամասն ծանօթութիւն ունի Հայաստանի բնութեան մասին, շատ կը սիրէ բնութիւնը, իր այս սէրը վարպետօրէն կարողացած է փոխանցել ընթերցողին, դէպի բնութեան սէրը դաստիարակելով ընթերցողը:

Որսորդական թեմայով գեղեցիկ պատմուածքներ գրած է Անանեանը, «Մի դէպք Եղեռնատում», «Մուղանի վարազները», «Անտառին անտէր մարդը», «Սրտոտ մարդիկ» եւլն.: Որոնք ընթերցողին առջեւ կը բանան որսորդութեան մարզանքի գրաւչութիւնը, հայ որսորդներուն արկածալից կեանքը, եւ բնաշխարհի գեղեցկութիւնները:

Մանկական Գրականութեան մէջ ծանօթ անուն մըն է Վախթանգ Անանեանը: Վախթանգ Անանեանի ամենէն աչքառու երկը «Սեւանի Ափին» արկածախնդրական վիպակն է:

Յարգանք եւ պատիւ մեծ վարպետին եւ անոր վաստակին:

«ԲԱՐԻ» ԸԼԼԱԼ ԲԱՅՑ Ի՞ՆՉՊԷՍ

Գրեց՝ ԿԻՒԼՆԱՐ ԵՈՂՏԱՇ

Մեր այսօրուան յօդուածին պիտի սկսինք կրկնելով նախադասութիւն մը զոր լսած ենք մեր մանկութեան օրերէն ի վեր:

– Բարիները դրախտ կ'երթան:

Եթէ յիշենք թէ այդ նախադասութիւնը Աստուծոյ կը վերագրուի, կրնանք հասկնալ որ ան կը յարմարի մէթաֆիզիքական գաղափարական աշխարհահայեացքի մը:

Այսպիսի աշխարհահայեացքի մը համաձայն, անխուսափելի իրականութիւն մըն է, որ մարդիկ, եթէ կ'ուզեն մեռնելէ վերջ, անդորրութեան տիրանալ, իրենց ամբողջ կեանքի ընթացքին պարտաւոր են «բարի» ըլլալ:

Մարդիկ միշտ ալ կասկածամտութեամբ նայած են աչքով ոչ տեսանելի ի գոյութեան մը կամ գոյութիւններու, ինչպէս նաեւ այն մտածելակերպերուն, որոնք մեզի հասած չեն գիտական ճշմարտութիւններու չհակասող տրամաբանութեամբ մը:

Եւ որովհետեւ ոչ մէկ ուժ կրնայ արգիլել ընկերութեան մը մէջ ապրող անհատը այս կամ այն նիւթին մէջ հակասութեան իյնալէ, շատ մը ըմբռնումներու նման, «դրախտ»ի ըմբռնումն ալ նշաւակ դարձած է կասկածամիտ կարգ մը մերժեցումներու:

Շահեկան, եւ թերեւս ալ շատ բնական արդիւնքը այն եղած է, որ գիտական ու թէքնիք յառաջդիմութիւններու այս դարուն կասկածամտութիւնն ալ արագօրէն տարածուած է ամէն կողմ:

Եւ միայն կասկածամտութի՞ւնը:

Զանազան խօսակցութիւններու եւ ասուլիսներու ընթացքին տեսած ենք որ, առհասարակ 'տիալէքթիք նիւթապաշտութեան անծանօթ, կամ զայն հասկնալու անկարող մարդիկ, յառաջ կը քշեն հետեւեալ համոզումը.

«Բարի ըլլալու համար վատնած բոլոր ճիգերս դրախտի արժանանալու համար էին, եւ հիմա քանի որ դրախտի հանդէպ հաւատքս կորսնցուցած եմ, ուրեմն այլեւս ոչ մէկ պատճառ ունիմ «բարի» ըլլալու»:

Պահ մը եթէ խորհինք, դիւրութեամբ կրնանք պատկերացնել թէ «հաւատք» ըսուած բանէն ի՞նչ կը հասկնան բոլոր անոնք որոնք տիալէքթիք նիւթապաշտութեան գիտելիքներէն զերծ են եւ չեն իւրացուցած արդիւնաբերութեան ձգտող տնտեսական դրութիւնները:

Որովհետեւ այս տեսակ մարդիկը «դրախտ» երթալու համար միայն «բարի» ըլլալ կ'աշխատին:

....

Այս բոլորին փոխարէն, եթէ մարդոց մտքին մէջ տեղաւորուէր «բարիները դրախտը կը ստեղծեն» նախադասութիւնը, գոնէ հողին վրայ ամուր կոխող տրամաբանութեամբ մը դրական քայլ մը նետած կ'ըլլար դէպի հաւատքի ու բարոյականի խնդիրներ:

Ի՞նչ կ'ըսէք, սիրելի ընթերցողներ ո՞րն է աւելի լաւ. բարի ըլլալ, վախնալով գիտական ճշմարտութիւններու անհաշտ կեղծ հաւատքէ՞ մը, թէ ոչ բարի ըլլալ առանց ինքզինք խաբելու, գիտական ուղիի վրայ իրապաշտ մերժեցումով մը, արդիւնաբերելով ու դէմ գալով ամէն տեսակ անարդարութեան, պայքարելով աւելի երջանիկ ապագայի մը համար...:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՄԸ ԵՏԵՒԷՆ

Բարի Երթաք Ֆահրի Գորութիւրք

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ Հ. ԱՐԱՊՍ

Թուրքիոյ Հանրապետութեան 7-րդ Նախագահը լրացուց իր օրինական ժամանակամիջոցը ու բաժնուեցաւ իր պաշտօնէն, իր տեղը ձգելու համար ուրիշի մը:

Թուրքիոյ գեղարուեստական աշխարհին պատկանող բազմաթիւ դէմքեր ամէն տարի որոշ օր մը ներկայ եղան Չանգայա, հիւրասիրուելով երկրիս նախկին Հանրապետութեան Նախագահ Ֆահրի Գորութիւրքի կողմէ:

Գորութիւրք ամէն բանէ առաջ պահանջը զգացած էր որոշ մտերմութիւն մը ցոյց տալու երկրիս գեղարուեստական կեանքի զանազան դէմքերուն, անոնց հետ խօսելու, ու լսելու նաեւ այն հարցերը զոր ունին առհասարակ մեր արուեստագէտները:

Կարծես այս կերպով ան օրինակ մը դառնալ կ'ուզէր ամբողջ ժողովուրդին, որովհետեւ ոչ մէկը կրնար պնդել թէ բոլոր մարդերու մէջ աշխատող արուեստագէտներուն ցոյց տրուած է անհրաժեշտ կարեւորութիւնը, թէ՛ ժողովուրդին կողմէ, թէ՛ Պետութեան կողմէ եւ թէ Քաղաքապետութիւններու կողմէ մինչեւ այդ օրերը:

Անշուշտ, ինչպէս ամէն նիւթի մէջ, այս մարզին մէջ ալ գտնուած էին բացառապէս բախտաւոր արուեստագէտներ: Սակայն ասոնք արժանի՞ էին թէ ոչ, այս կէտը վիճելի է անշուշտ:

Ամէն պարագայի մենք մեծայարգ Ֆահրի Գորութիւրքի միայն այս գնահատելի կողմին անդրադառնալ կ'ուզենք այսօր:

Շատ լաւ... ի՞նչ է ասոր կարեւորութիւնը:

Այդքա՞ն կարեւոր՞ է Հանրապետութեան Նախագահի մը իր պաշտօնավարած օրինական եօթը տարիներու ընթացքին միայն եօթը օր հիւրասիրելը՝ այդ երկրին ամէն տեսակ արուեստագէտները:

Եթէ այս երկրին մէջ աւատապետական վարժութիւնները կը տիրեն ամբողջ ուժգնութեամբ,

Եթէ այս երկրին մէջ դերասանները, թատրոնի մարդիկը չեն ընդունուած դատարաններու մէջ իբր վկայ,

Եթէ այս երկրին մէջ «գեղարուեստ» ըսուած մեծ ուժին տակաւին կը նայուի կէս վախով, կէս ալ չփոթութեամբ, ու ամենայն տգիտութեամբ,

Եթէ այս երկրին....

Աւելի չերկարենք: Այս պայմաններու մէջ ուրեմն երբ Հանրապետութեան Նախագահ մը կ'ելլէ, «Ես երկրիս արուեստագէտներուն բոլորին հետ տեսնուիլ, անոնց ուժ տալ կ'ուզեմ փոքրիկ հիւրասիրութեամբ մը» կ'ըսէ, այս դէպքը կրնանք նկատել ամուր քայլ մը:

Պէտք է լաւ տեսնենք Թուրքիոյ գեղարուեստական աշխարհի վերջին նորութիւնները, որոնք լրիւ մնջիկ կ'արժանանան համաշխարհային գովելի յաջողութիւններու:

Արտասահմանի լոպիներու, համաշխարհային քուլիսներու մէջ եւ տակաւին շատ մը տեղեր Թուրքիա տեղ մը շահած կ'ըլլայ, երբ իր գեղարուեստական չափանիշները կը մօտենան համաշխարհային չափանիշներու:

«Պէտք է մեզի չափանիշ ընդունինք համաշխարհային յաջողութիւնները, եւ ոչ թէ միայն Թուրքիոյ մակարդակի վրայ արձանագրուած յաջողութիւնները, ըսած էր մեր պաշտօնակիցը, Միլլիյէթի յօդուածագիր, մտաւորական Ձէթին Ալթան:

Այս հարցին մէջ կարեւոր տեղ մը ունի նաեւ էօրօվիզիոնի մրցումը: Սակայն պէտք է լաւ ըմբռնել էօրօվիզիոնի հարցը, որովհետեւ պէտք է լաւ հասկնանք թէ ինչեր պէտք է սպասուին անկէ:

Այս տարուան Փիթըր–օյլ երգի բառերուն հեղինակ Շանար Եուրտաթափանի հետ երբ տեսակցութիւն մը ունեցած էի, Թուրք մամուլի մասին սապէս ըսած էր ան.

«Եթէ էօրօվիզիոնը ազգային հարց մը դարձնենք, այսինքն անպայման Թուրքիան ներկայացնող արուեստագէտ կամ արուեստագիտուհիէն –ով որ ալ ըլլայ–, անպայման փայլուն աստիճան մը սպասենք, վերջին ծայր սխալ գործ մը տեսած կ'ըլլանք:

«Որովհետեւ այսպիսի կազմակերպութիւններու մէջ մեծ գումարներով կը դառնան խաղեր, որոնք այլեւս գաղտնի անգամ չեն պահուիր եւ ամէն մարդ գիտէ անցած դարձածը:

«Զարգացած, դրամապաշտ մեծ երկիրներու բազմակողմանի հաստատութիւնները, որոնք միեւնոյն ատեն հեռատեսիլներու, ձայնապնակներու շուկային մէջ ալ են, օրինակի համար օտար հաստատութեան մը կը խոստանան աժան գնով տալ Զարլիի Հրեշտակները, պայմանաւ որ (իրականութեան մէջ պզտի՛կ ... խնդրանք մը) իրենց ուզած երկիրը էօրօվիզիոնի մէջ փայլուն աստիճան մը առնէ:

«Սակայն հակառակ այս բոլորին, էօրօվիզիոնէն կրնանք օգտուիլ: Ի՞նչպէս օգտուիլ:

«Եթէ Թուրքիոյ ներկայացուցիչը արժանանայ միջազգային հիանալի փորփականոտի մը, անձնական հեռատեսիլի յայտագրով, բաց նիստերով, օտար մամուլի հետ ասուլիսներով, ասիկա արդէն առաջին քայլը կրնայ նկատուիլ:

«Յետոյ եթէ Թուրքիոյ էօրօվիզիոնի ներկայացուցիչը կարենայ ինքզինքը պարտադրել օտար երաժշտական հեղինակութիւններու եւ յաջողի արտասահմանի մէջ ձայնապնակներ եւայլն. պատրաստել, ասիկա Թուրքիոյ համար բաւական մեծ յաջողութիւն մը կը նկատուի:

«Այո՛ այսպիսի բաներ պէտք է սպասենք մեր արուեստագէտներէն»:

Ահաւասիկ մեր ըսել ուզածը այն է որ Թուրքիա իր գեղարուեստական յաջողութիւններուն համար պէտք է չափանիշ ընդունի միջազգային չափանիշը: Ասոր համար ալ երբեք պիտի չմոռցուի թէ ինչպէս տասնեակ տարիներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով Հանրապետութեան Նախագահ մը երկրին բոլոր արուեստագէտները ընդունեց իր մօտ եւ անոնց տուաւ բարոյական ուժ ու կորով:

Ցուսանք որ այս քայլը շարունակուի ասկէ վերջ ալ եւ աւելի լայն համեմատութիւններով:

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Պատրաստեց՝ ՇԱՀԻՆ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Փետրուար ամսուան ընթացքին Սովետահայ ճատրակի վարպետ Մնացականեան հանդիպումներ ունեցաւ միջազգային մրցումի մը ընթացքին: Ստորեւ կու տանք երկու խաղեր, զոր ան խաղաց Ձէթգովիչի եւ Պանասի դէմ: Այս երկու խաղերուն մէջ ալ Մնացականեան յաղթական եկաւ:

Q.G. Slav Defence
White: Cvetković Black: Mnatsakanian

1 ♘f3, d5; 2 d4, ♘f6; 3 c4, c6; 4 ♘c3, d×c4; 5 a4, ♗f5; 6 ♘e5, e6; 7 f3, ♗b4; 8 ♘×c4, ♘d5; 9 ♕d2, c5; 10 e4, c×d4; 11 ♕×d4, 0-0; 12 e×d5, ♘c6; 13 ♕f4, e×d5; 14 ♕×f5, d×c4; 15 ♔f2, ♖e8; 16 ♗e3, ♖×e3; 17 ♖d1, ♕b6; 18 ♘d6, ♖e2+; 19 ♔×e2, ♖e8; 20 ♕e4, ♖×e4+; 21 f×e4, ♕c5; 22 ♔f3, h5; 23 ♗e2, ♘d4+; 24 ♖×d4, ♕×d4; 25 ♘×b4, ♕f6+; 26 ♔g3, ♕d6+; 27 ♔h3, ♕×b4; 28 ♗×h5, ♕×b2; 29 White resigns (0-1)

Sicilian Defence
White: Mnatsakanian Black: Bánas

1 e4, c5; 2 ♘f3, ♘c6; 3 d4, c×d4; 4 ♘×d4, ♘f6; 5 ♘c3, d6; 6 ♗g5, e6; 7 ♕d2, a6; 8 0-0-0, ♗d7; 9 ♗e2, h6; 10 ♗h4, b5; 11 ♘×c6, ♗×c6; 12 ♕e3, ♗e7; 13 e5, ♘d5; 14 ♘×d5, ♗×d5; 15 ♗×e7, ♕×e7; 16 e×d6, ♕×d6; 17 ♖×d5, ♕×d5; 18 ♗f3, ♕d8; 19 ♗c6+, ♔e7; 20 ♖d1, ♕c8; 21 ♕c5+, ♔f6; 22 ♖d7, ♔g6; 23 ♕e7, ♕f8; 24 ♗e4+, ♔h5; 25 ♗×a8, ♕×a8; 26 ♕×f7+, g6; 27 g4+, Black resigns (1-0)

Տե՛ղ Նոր Սերունդ

Թիւ 13

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ՈՐ ՍՏԵՂԾԵՑ ՀԻԹԼԵՐԸ

Գրեց՝ ԱՐԱ ՆՈՒՊԱՐ

ՎԵՐՍԱՅԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Առաջին Աշխարհամարտը վերջացած էր. Գերմանիա ու իր դաշնակիցները պարտուած էին: 1919-ի Օգոստոսին Գերմանիա, իր դաշնակիցներուն հետ ստորագրեց Վերսայի Համաձայնութիւնը եւ ենթարկուեցաւ հողային ու գաղթավայրերու ծանր կորուստի: Այս գաղթավայրերը սկսան վայելել Անգլիոյ ու Ֆրանսայի պաշտպանութիւնը: Նոյն համաձայնութեամբ Գերմանիա ստիպուեցաւ, կորսնցնել իր տեղը աշխարհի տնտեսական կեանքին մէջ ու ստիպուեցաւ նաեւ պատերազմական վնասի հատուցում ընել:

ՎԱՅՄԱՐԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Երբ պատերազմը այսպիսի արդիւնք մը տուաւ, Վիլհէլմ կայսր Հոլանտա փախաւ, գլխէն եւ իր տեղը թողուց 6 հոգիէ բաղկացեալ կառավարութեան մը: 1919-ի Յունուարին կատարուեցաւ Հիմնադիր խորհուրդի ընտրութիւնը եւ Վայմարի մէջ Գերման ժողովրդավար Հանրապետութիւն մը հիմնուեցաւ Մայր Սահմանադրութեամբ:

Նոր Հանրապետութեան հռչակումով Գերմանիոյ մէջ երեւան եկան երեք ազդեցիկ ուժեր—առանց գլուխը կը դառնային Սօսիալ Դեմոքրատները որոնք իրենց ձեռքին մէջ կը բռնէին իշխանութիւնը: Փոքր քաղքենիութեան կռնակ տուած այս Սօսիալ Դեմոքրատներէն վերջ կուգային յեղափոխականները: Ասոնք ունէին զինուորական խորհուրդներ: Եւ առաջնորդներ ինչպէս Լիպքնէխթ, Լէօգնպուր եւ Այզնէր: Սպարթաքիստները այս խմբակին նպատակն էր Սովետական հիմքով ընկերութիւն մը ստեղծել: Իսկ երրորդ ազդեցիկ ուժն էր բանակը: Մարաջախտ Հինտէնպուրկի առաջնորդութեամբ բանակը չէր մարսած պատերազմի պարտութիւնը եւ կը ջանար այդ պարտութեան պատասխանատուութիւնը բեռցնել ներքին կարգ մը պառակտիչ քաղաքացիներու ուսերուն: Մինչդեռ բանակին ուժը գործածուած էր մինչեւ վերջին կաթիլը եւ այլեւս բանակին անզօրութեանը պատճառով էր որ հաշտութեան համաձայնութիւնը ստորագրուած էր:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլիա որ Համաշխարհային Ա. պատերազմէն յաղթական դուրս եկած էր, առանց մրցակցի մնացած էր գաղթավայրական իր ծաւալման մէջ: Ֆրանսա վերստին իր հողերուն կցած էր Ալզաս ու Լորէնը: Իսկ Իտալիա քիչ մը եւս զօրացուցած էր իր դիրքը Միջերկրականի մէջ: Միայն թէ Եւրոպա այլեւս կորսնցուցած էր քաղաքական ու տնտեսական իր նախկին ուժը, որոր փոխարէն բեմ եկած էին Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները: Գաղթավայրերու մէջ սկսած էին զարթնուլ ազգայնական գիտակցութիւնները եւ այդ ալ նոր ցնցումներ կը ստեղծէր Եւրոպայի մէջ: Այս բոլորին ծանրութիւնը կուգար ու կը կեդրոնանար Գերմանիոյ ուսերուն վրայ: Գալով Արեւելեան կողմին, Սովետական Միութիւնն ալ կը ջանար վերցնել Ցարական շրջանէն մնացած փլատակները եւ մեծ մասամբ կը սառեցնէր իր յարաբերութիւնները արտաքին աշխարհի հետ:

Գերմանիոյ մէջ կեանքի պայմանները խանգարուած էին, ծայր տուած էին սննդեղէնի, գործի ու բնակարանի տագնապներ, ընֆլասիոնը հասած էր գագաթնակէտին, իրարու կը յաջորդէին քաղաքական սպանութիւններ, գործադուլներ եւ փողոցի պատերազմները: Այս շրջանին է որ սպաննուեցան Գերման Սովետներու առաջնորդներէն Լիպգնէխդ եւ Րոզա Լիւքսէմպուրկ:

Գերմանիոյ այս անրաղձալի վիճակէն միակ պատասխանատու նըկատուեցաւ Վայմարի Հանրապետութիւնն ու Վէրսայի Համաձայնութիւնը: Պարտքերու վճարման համար առնուած կարգ մը միջոցները պատճառ եղած էին տակաւին որ գերմանական մարքը արժէք կորսնցնէր շարունակ: Այս արժեզրկումը բոլորովին սաստկացաւ երբ ներդրու մի հրապարակը իր ձեռքը քաշեց Գերմանիայէ:

1924-ին Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները այլեւս սկսած էին միջամտել աշխարհի տնտեսութեան, կարեւոր վարկ մըն ալ բանալով Գերմանիոյ: Ասիկա տեւեց մինչեւ Ամերիկայի 1929-ի տագնապը: Այս թուականին Ամերիկա դադրեցուց իր օժանդակութիւնը եւ Գերմանիոյ մէջ 12000 հաստատութիւններ սնանկացան, անգործներուն թիւը հասաւ 3 միլիոնի: Քաղաքական կուսակցութիւնները հաւաքուեցան երկու բեւեռներու շուրջ, երեւան ելաւ նաեւ ազգայնական ընկերվարութեան հոսանքը:

ԱՏՈԼՖ ՀԻԹԼԷՐ ԲԵՄ Կ'ԵԼԼԷ

1923-ի աշնան բանուորները յեղափոխական շարժում մը փորձեցին Րուր, Սաքսոնիա, Թիւրինկէն եւ Համպուրկի մէջ, բայց այս շրջանային փորձերը, լաւ կառավարուած չըլլալով, չկրցան տարածուիլ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Ձախակողեան ճակատը չկրցաւ այս կերպով իշխանութեան գլուխ գալ եւ հանդարտութիւն բերել եռեւեփող երկրին:

Այս պայմաններու մէջ Գերմանիա սկսած էր սպասել նոր փրկիչի մը գալստեան: Շատ չանցած այդ փրկիչը յայտնուեցաւ Միւնիխի դատարկապորտներու շրջանակէն եւ կայծակնային վերելքով տէր դարձաւ Գերմանիոյ ճակատագրին: Ատոլֆ Հիթլէրն էր ան, որ աշխարհը պիտի առաջնորդէր Համաշխարհային Բ. Պատերազմին, եւ պատճառ պիտի ըլլար 40 միլիոն հոգիի մահուան:

Կը Շարունակուի

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՒԱՏՔԻ ՄԱՍԻՆ

Գրեց՝ ԲԱԳԱՐԱՏ ԷՍԴՈՒՔԵԱՆ

Գիտական ու թէքնիք արագ զարգացումը կը պարտադրէ նոյն եղանակով յառաջացում ու զարգացում, մարդու վերաբերեալ բոլոր նիւթերու, ինչպէս նաեւ փիլիսոփայութեան մէջ:

Հիւլէական ու աստղագիտական դարու մարդը չի կրնար մտածել միջնադարեան մարդուն նման:

Նոր ապրելակերպը կը գոյացնէ ու կը պարտադրէ նոր կարծիքներ, նոր արժէքներ:

Կը քանդուին նախկին բարոյական ու խղճմտանքի արժէքները, կը փլցուին իրարու ետեւէ, եւ անոնց տեղ նորերը կը գոյանան:

Գիտութեան ու թէքնիքի այս զարգացման յարմարելու առիթ չունեցողներն են որ մեծապէս կը տուժեն այս բնական յեղաշրջումէն: Անոնք, առանց իւրացնելու նոր կեանքի ընդհանուր գիտակցութիւնը, յաճախ դէմ առ դէմ կը մնան «սուր ու խորթ» կարծիքներու ու գաղափարներու հետ:

Երրորդ աշխարհի գրեթէ բոլոր ժողովուրդները այս դիրքին մէջ կրնանք նկատել:

Մեր խորհրդածութիւնները պիտի շարունակենք վերոյիշեալ «սուր ու խորթ» կարծիքներէն մէկը օրինակ առնելով. ատիկա հաւատքն է, Աստուածավախութիւնն է, ու հակառակը:

Սակայն աւելի նպաստաւոր կը նկատենք հաւատքի գոյութիւնը եզրակացնող մէջբերում մը ընել գիտական ուսումնասիրութենէ մը.

«Երբ առաջին մարդ էակը կարծրացած ու պաղած լաւային ժայռի մը վրայ մագլցեցաւ ու դիտեց շուրջբոլորը, իր պարզ գիտակցութեամբ ամէն ինչ դասաւորեց երկու դիրքի մէջ. իրմէ վարը եղողներ, ու իրմէ բարձր գտնուողներ: Առաջիններուն կարեւորութիւն չտուաւ երբէք, բայց չափազանց վախցաւ երկրորդներէն:

Վախցաւ բոլոր անոնցմէ, որոնք իր ազդեցութեան սահմաններուն մէջ չէին. ամպերուն գոռալը, շանթերը, հեղեղները, ցուրտը, ձիւնը, ու Արեւն ու հազարաւոր գազաններ, բոլորն ալ իրմէ վեր, իրմէ ուժով:

Մարդը, իր նախնական մտքի դիւրութիւնը օգտագործեց բնական կացութիւնները նպատակի մը վերագրելու ուղղութեամբ. ամէն ինչ բաղդատեց իր հետ: Չէ՞ որ ինք եթէ հրել ուզէր, կրնար հրել մէկը: Նոյնպէս ալ երկինքը եթէ պատժել ուզէր, կրնար ջուրերու մէջ թողուլ զինք: Ուստի պէտք էր որ անոնք ալ իր նման կամք ու միտք ունեցած ըլլային: Ահա Աստուածային կամք եւ Աստուածային արդարութիւն: Եւ չէ՞ որ անհամար էին իրմէ բարձր ուժերը. բնականաբար անհամար պիտի ըլլային նաեւ աստուածները (politeisme):

Առաջին մարդիկը այսպէս ըստեղծեցին աստուածը ու առաջին հաւատքի սիսթէմը եղաւ ֆիզիքական ուժերու պաշտամունք» (*):

Բնականաբար մարդկային պատմութեան մէջ շարունակ փոփոխութիւններու եւ կարգադրութիւններու առարկայ դարձան հաւատքն ու կրօնքը: Մարդը չուշացաւ իր դիմաց աչքով տեսանելի աստուածներ (կուռքեր) ունենալու պահանջը զգալու: Ցաջորդեց ուրիշ հանգրուան մը. վար առաւ բոլոր այդ տեսանելի աստուածները եւ սկսաւ պաշտել աչքով անտեսանելի միակ Աստուած մը: Աւելի վերջ չատեր վիճելի գտան Աստուծոյ գոյութիւնը, վէճ մը որ կը շարունակուի այսօր ալ: Այս ուղղութեամբ դժուար չէ երեւակայել թէ ինչպիսի դիրքաւորում մը պիտի ունենան ապագային շատեր:

Բայց հոս անհրաժեշտ է չեշտել իրականութիւն մը. մարդիկ, Աստուծոյ հետ իրենց յարաբերութիւններու ընթացքին միշտ ստեղծեցին բարոյական ու հոգեկան արժէքներ: Աստուածավախութեան շրջանի ընթացքին Աստուծոյ մենաշնորհին տրամադրուած այդ արժէքները ժամանակով դարձան մարդկային ըղձացումներ, ուստի եթէ այսօր մարդիկ պիտի չուզեն հաւատալ մէթաֆիզիք կանոններու, անմիջապէս պիտի անջատեն վերոյիշեալ արժէքները սոյն կանոններէն ու պիտի սեփականացնեն զանոնք բոլորովին:

Այս վերջինին օրինակ կարելի է համարել Հայաստանեայց Եկեղեցին: Ան խսկապէս, շատ աւելի սաստ քան իր նմանները, յաջողեր է իր առաջին աստիճանի գործունէութիւնը համարել Աստուծոյ մենաշնորհուած արժէքները: «Մեծ է հացին խնդիրը, զի մարդիկ հացով կ'ապրին». աւելի ինքնին հակասութիւն մը բոլոր անոնց կողմէ որոնք միշտ կը քարոզէին թէ մարդիկ հաւատք ու յոյսով կ'ապրին: Երիտեան Հայրիկի գաղափարախօսութիւնն է որ կ'ապրի մինչեւ այսօր: Ու այս գաղափարախօսութիւնը տեսնել ուզող ամէն մարդ կրնայ զայն գտնել նաեւ ուրիշ տեղեր ալ, օրինակ՝ Վեհափառ Հայրապետի Ջատկուան Կոնդակէն մինչեւ գաւառի քահանային ու հանրային գործիչներուն խօսակցութիւնը եւ հոս ու հոն:

Իրաւ է որ Քրիստոնէութիւնը Հայ մշակոյթի վրայ կարեւոր աւերներ գործած է Գրիգոր Լուսաւորիչէն մինչեւ մեր մօտիկ օրերը: Երբ Լուսաւորիչ տարածել կը ջանար Աստուածաշունչը, ամէն առիթով բոցերու կը յանձնէր մեր հեթանոսական շրջանի բոլոր ստեղծագործութիւնները: Մինչեւ հարիւր տարիներ առաջ այս ժողովուրդին երգահան բանաստեղծները, աշուղները կը զգուշանային Հայերէն լեզուով սիրերգ երգելէ, առօրեայ տրամները պատկերացնելէ եւ կը զարգացնէին նոր գրելակերպ մը, Հայատառ Թրքերէնը, քանի որ Ս. Մեսրոպի սրբազնանիշ տառերը այսպիսի նիւթերու համար օգտագործելը կը նկատուէր դժոխային մեղքերէն մէկը:

Բոլոր այս ժխտական օրինակներէ անդին եթէ քահանաներու ապիրատութիւնը անջատենք կրօնքէն, եկեղեցիէն ու ժողովրդի համեստ հաւատքէն, պիտի հանդիպինք դրական միջավայրի մը:

Միշտ պէտք է նկատի առնել մեր ժողովուրդի իւրայատուկ պայմանները եւ ամէն տեսակի գաղափարական ու փիլիսոփայական սկզբունքները այդ նկատողութեան լոյսին տակ ուսումնասիրել: Սփիւռքը, որ մեր ժողովուրդի իւրայատուկ պայմաններէն մէկն է, իր ազգային գիտակցութիւնն ու մշակոյթը եկեղեցիին շնորհիւ կրցայ է ողջ պահել: Բոլոր հայաշատ գաղութները եկեղեցիով է որ ձուլումէ փրկուած են: Սանուց Միութիւններու, դպրոցներու, հիւանդանոցներու, երգչախումբերու, բարեգործական հաստատութիւններու գոյութիւնը կարելի չէ երեւակայել առանց եկեղեցիի գոյութեան: Հոն ուր ձուլումը գոյութիւն ունի, եկեղեցին կա՛մ բնաւ գոյութիւն չէ ունեցած, կա՛մ ալ դադրեցուցած է իր գոյութիւնը:

Կան տակաւին ձուլումներ, որոնք կը յենուն երրորդ պատճառի մը եւ մեր գրութեան բուն նպատակն ալ այդ է արդէն: Այն գաղութներուն մէջ, որոնք դրամապաշտ սիսթէմներու կողքին են, հաւատքը կ'ապրի իր բնական նուազումը: Հաւատքին ազդեցութիւնը օրէ օր կը տկարանայ առօրեայ ժխորին մէջ եւ եկեղեցին դեռ չէ անջատուած իբրեւ ազգային հիմնակ, այլոց կրօնական հիմնարկներու շարքէն: Բնականաբար այս դիրքով իր իսկական արժէքը չի գտներ ու չի վայելեր եկեղեցին, անոր մասնայատկութիւնը կը յայտնուի Հայ ժողովրդականութեան որձագանգ դառնալուն համեմատութեամբ:

Մենք վստահութիւնը ունինք որ ապագայ սերունդները անհրաժեշտ մօտիկութիւնը ցոյց պիտի տան Հայ եկեղեցիի նկատմամբ, յանուն իրենց ազգային գիտակցութեան, մինչեւ այն օրը, երբ համաշխարհայնութիւնը տապալէ ու անիմաստ թողու ազգապահպանման ներկայ ջանքերը:

Ցառաջիկայ յօդուածով մը պիտի ջանանք մեր մտածումները արտայայտել այս նիւթին շուրջ:

(*) Օրհան Հանչէրլիօղլու: Տիւշիւնճէ Թարիհի, էջ 20-21: 1970 Իսթանպուլ:

ԵՐԳԻԾԱՆՔԸ՝ ՈՐՈՒՆ ԾՆՈՂՔՆ ԵՆ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ Հ. ԱՐԱՔՍ

Երգիծանքի մասին գաղափար յայտնող եւ այս նիւթին շուրջ տըրամաբանող կերպով ուսումնասիրողները գրեթէ նոյն բանը կ'ըսեն.

«Երգիծանքը աւելի ուժեղ է այն հասարակութիւններուն մէջ, ուր դասակարգային հակասութիւնները առատ են: Իսկ նոյն ուժգնութիւնը չունի երգիծանքը այն հասարակութիւններու մօտ, ուր դասակարգային հակասութիւնները շատ քիչ են եւ կամ բնաւ չկան, որովհետեւ դասակարգի գաղափարը արդէն իսկ անհետացած է հոն»:

Եթէ կ'ուզէք կանգ առնենք քիչ մը այս խօսքերուն վրայ: Որովհետեւ եթէ պրպտենք, պիտի կարենանք ստուգել այն իրողութիւնը, թէ երգիծանքին ծնունդ առնելուն կամ առնելուն առաջին նպատակն է անիրաւութիւնները ծաղրել, զանոնք ծիծաղելի ձեւի մը մատնել, եւայլն:

Այո՛, անիրաւութիւններու դէմ ելլել, զանոնք ծիծաղելի ու ծիծաղաշարժ դարձնել...

Ասիկա ըմբոստութեան ուրիշ ձամբայ մըն է անիրաւութիւններու հանդէպ. բողոքի ուրիշ ձեւ մը, զոր մարդկութիւնը սկսած է գործածել դարեր կանուխէն եւ տակաւին ալ պիտի գործածէ երկար ատեն:

Փոխանակ հետեւելու ատոր, սխալները մէկ անգամէն արմատախիլ ընել ուզող առաջին ճամբուն, ընտրել երկրորդ ճամբայ մը, այսինքն երգիծանքը, եւ ծաղրել ծուռութիւններն ու սխալները, ծիծաղելի դարձնել զանոնք, համակիրները խնդացնել, այս նպատակին ձգտող արուեստի գործեր ստեղծել...:

Արդէն եթէ անհատ մը կ'ըսէ թէ «անիրաւութիւններու դէմ է», ան իր բողոքին ու ըմբոստութեան նիւթ առած կ'ըլլայ տեսանելի կամ անտեսանելի բոլոր հակասութիւնները:

ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մարդուս նախ իր նեղ շրջանակէն, գրասենեակէն, ապրած քաղաքէն, երկրէն եւ նոյնիսկ ամբողջ աշխարհի ընկերային, տնտեսական ու քաղաքական դիրքերէն յառաջ եկած հակասութիւններ:

Եթէ ուզէք, շատ պարզ, անխնամ, համառօտ կերպով ու ժողովրդական բարբառով բացատրենք վերեւ յիշուածները:

«Այն տեղ ուր հարուստ ու աղքատին միջեւ տարբերութիւնը կը հասնի սոսկալի համեմատութիւններու, կրնանք ըսել որ երգիծանքի զարգացման յարմար հիանալի ազդակներ կը գտնուին:

«Որովհետեւ հոն, երգիծանքին ամենակարեւոր ու ամենաանհրաժեշտ կազմածները պատրաստ կը սպասեն:

«Իսկ այնտեղ ուր արդէն անիմաստ դարձած են հարուստ ու աղքատ բառերը եւ միայն կը յիշուին բառարաններու գէղնիլ սկսած էջերուն մէջ եւ կամ բառական կորսնցուցած են իրենց բառական իմաստը, հոն երգիծանքի ճակատագիրը դժբախտ է, իսկ մարդուն ճակատագիրը՝ երջանիկ:

Որովհետեւ այսպիսի տեղ մը շատ դժուար է գտնել հակասութիւն կոչուած այն աղբիւրը, զոր պիտի գործածենք երգիծանք կոչուած չէնքին մէջ:

Փոքր օրինակով մը ջանանք երկրորդ տարածութիւն մը տալ վերոյիշեալ նկարին, ըմբռնումի դիւրութեան համար:

Ամէն տարի որոշ երկիրներու մէջ կը կազմակերպուին երգիծանքի ու երգիծանկարիչներու մրցումներ: Ասոնց մէջ կը տեսնուի թէ երգիծանքի ամենէն յաջող արուեստագէտները կուգան այնպիսի երկիրներէ, ուր կան դասակարգային աւելի հակասութիւններ, երկիրներ՝ որոնք աւատապետական վարժութիւններէն չեն ձերբազատած, մեծ դրամապաշտ երկիրներու խաղալիք դարձած են:

Ցետոյ կուգայ շարքը այն յաջող արուեստագէտներուն, որոնք եկած են կարգ մը երկիրներէ, ուր հակառակ որ չկան դասակարգային աչառու տարբերութիւններ եւ հակասութիւններ, կան սակայն փոքրամասնութիւն կազմող ազգերու կամ ժողովուրդներու շուրջ հանգոյցներ:

Ասոնք արդէն ընդհանրապէս այդ երկիրներու փոքրամասնութեան պատկանող ժողովուրդներէ եկած արուեստագէտներ են, ինչպէս Ամերիկայի մէջ գտնուող սեւամորթ ծաղրանկարիչները:

Իսկ իրենց ձեւը բոլորովին տարբեր ըլլալով հանդերձ, երբեմն կը տեսնուի նաեւ յաջող ծաղրանկարիչներ, որոնք կուգան յառաջացած դրամապաշտ, աշխարհակալ երկիրներէ, եւ նոյնիսկ ընկերվարական երկիրներէ:

Ասոնք քիչ են բաղդատմամբ եւ արդէն ասոնք իրենց նիւթ ընտրած կ'ըլլան տարբեր նպատակներ:

Կարելի է առարկել թերեւս, ըսելով հետեւեալը. «Սա անունը, որ վերոյիշեալ երկիրներէն է, ի՞նչպէս կ'ըլլայ ատիկա»:

Մինչեւ հիմա մեր ըսածները համաշխարհային կարգ մը գիտելիքներու արդիւնքն էին: Ասոնց մէջ անշուշտ կան բացառութիւններ: Օրինակի համար ընկերվարական երկիրներէ հասնող համբաւաւոր երգիծանքի արուեստագէտներ ու տնտեսական կամ մշակութային մակարդակի տեսակէտով յետամնաց երկիրներէ հասնող ոչ-արժէքաւոր համբաւաւոր արուեստագէտներ: Բայց այս բոլորը չեն կրնար փոխել ընդհանուր օրէնքը:

Այո՛, ծաղրանքը կը գործածուի տգէտ մարդոց դէմ մասնաւորաբար, որովհետեւ անոնք իրենց տգիտութեան պատճառով սոսկալի ճնշումներ բանեցնել կը ջանան ձեր վրայ: Իսկ զարգացած ու գիտակից մարդոց դէմ երգիծանքը չի քալեր: Անոնց դէմ (այսինքն տգէտ չեղող հակառակորդի մը դէմ) աւելի լաւ է ելլել կոչտ յարձակումի ճամբով:

Գիտակից հակառակորդ մը գիտէ թէ ինչեր կրնան գալ գլխուն երգիծանքի ճամբով: Այս պատճառով կարելի եղածին չափ քիչ տեսանելի ճնշում մը կը բանեցնէ ձեր վրայ: Ան ձեր վրայ կը յարձակի գաղտագողի ճամբաներով, այսինքն ձեր երեսին խնդալով ձեր ուղեղն ու սիրտը կը քնացնէ, ձեզ այս կերպով պարտութեան մատնել կը ջանայ:

Իսկ տգէտը, անխելք կամ անգիտակիցը երբեք չի կրնար տեսնել տակաւին առաջինին պէս եւ այս պատճառով է որ փոխանակ ծածուկ պատճառով է որ փոխանակ ծածուկ ճնշումներ բանեցնելու ձեր վրայ, ձեր վրայ կը փորձէ տեսանելի ճնշումներ: Նոյն պատճառներով է որ աւելի երկարատեւ է պայքարը խելացի ու զարգացած հակառակորդի մը դէմ:

Թող ձեր հակառակորդը միշտ տգէտ ըլլայ:

Կարգ մը երկիրներու սահմանադրութեան մէջ կ'ըսուի հետեւեալը.

«Ամէն տեսակ գաղափար կարելի է յայտնել, գրել, կարդալ եւ տարածել առանց դէմ առ դէմ գալու որեւէ արգելքի: Ոչ մէկ անհատի կարելի է արգիլել իր գաղափարը արտայայտել»:

Բայց նոյն երկիրներուն մէջ կարելի է տեսնել անհատներ որոնք երկար տարիներ կը բանտարկուին, տանջանքներու կ'ենթարկուին գաղափարական տարակարծութիւններու հետեւանքով:

Կարգ մը երկիրներու օրէնքները կը պնդեն հետեւեալը. «Մամուլը ազատ է ամէն տեսակէտով, մամուլը կրնայ գործել բոլորովին անկախ գաղափարներով, որուն ոչ մէկը իրաւունք ունի արգելք ըլլալու, պայմանաւ որ մամուլը խուսափի պոռնկագրական նիւթերէ:

Դարձեալ սակայն նոյն երկիրներուն մէջ կարելի է տեսնել անհատներ, որոնք դատարկապորտներու հաւասար պայմաններով բանտարկուած են գաղափարական ու տնտեսական կարգ մը համոզումներու տեղ տուած ըլլալնուն համար իրենց թերթին մէջ:

Իսկ անդին ազատութիւն կը վայելեն այնպիսի թերթեր, որոնց քով պոռնկագրութիւն բառը հրեշտակային կը մնայ:

Այսպիսի հակասութիւններու շղթան կարելի է երկարել, թուելով զանազան երկիրներ, ուր կը պատահին անոնք: Երբ դառնօրէն կը հպինք այս օրինակներուն ու իրողութեան, ուրիշ ի՞նչ կրնանք ըսել եթէ ոչ կրկնել այն նախադասութիւնը, որ սկիզբն էր մեր յօդուածին: Հակասութիւններ, կամ երգիծանք, որուն ծնողքն են հակասութիւնները:

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՑԱՒԱԼԻ ԱՆՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ ՇԱՀԻՆ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Ինչպէս որ մեր աւելի առաջուան գրութիւններուն մէջ տեղ տուած էինք, կրկին պիտի անդրադառնանք մեր ուսուցչուհիներու քննադատելի ընթացքին մասին:

Ունեցանք քանի մը տղոց Հայերէն դասերուն կ'օգնէի: Այս տղաքը կ'ուսանին նախակրթարանի տարբեր դասարաններու մէջ, մեր վարժարաններէն մէկուն մէջ: Այս վարժարանը սակայն Հայերէնի հետ առնչութիւն ունէր միայն անունով, այսինքն անունով միայն Հայ վարժարան մըն էր: Մինչդեռ տղոց ծնողքը ի՛նչ գոհունակութեամբ իրենց տղաքը այդ դպրոցը կը ղրկէին, որպէսզի իրենց միակ փափաքը իրագործուի եւ տղաքը հայերէն սորվին:

Այո, հիմա կ'արժէ հարցնել. մեր վարժարանները, որոնց ուրիշ վարժարաններէ տարբերութիւնը միայն անունով մնացած է, որքան կ'իրականացնեն ծնողներուն փափաքը:

*

Երբ ես տղոց օգտակար ըլլալ կը ջանայի, գիտցայ որ տղաքը տարբեր դասարաններ ըլլալով հանդերձ, իրենց հայերէններուն միջեւ որեւէ տարբերութիւն չկար: Խորհեցայ որ այս տղաքը նախակրթարանը պիտի աւարտեն, վերջը միջնակարգն ու լիսէն, այսպէսով գրեթէ ամբողջ ուսումը Հայկական վարժարանի մը մէջ ստացած պիտի ըլլան: Բայց աւելի վերջ նայեցէ՛ք ինչ պիտի պատահի. այդ խեղճ տղաքը Հայախօս միջավայրի մը մէջ պիտի մտնեն եւ դժբախտաբար իրենց մայրենի լեզուն պիտի չկարենան խօսիլ, չեմ գիտեր Տիկին Ինչեաններն ալ գիտնա՞ք պիտի քննադատեն, նոյնիսկ այդ քննադատութիւններուն մէկ մասն ալ մամուլին պիտի տան, առանց լրիւ գիտնալու իրականութիւնները:

*

Երբ տղոց կը հարցնէի, դաս բացատրելու ատեն, թէ «ձեր ուսուցչուհիները չե՞ն բացատրեր ձեր պարտականութիւնն ու դասերը», անոնք հետեւեալ պատասխանը տուին միամիտ կերպով. «Ուսուցչուհին մեզի միմիայն պարտականութիւնը կուտայ եւ այդ մասին որեւէ տեղեկութիւն տալու պէտքը չի զգար, յետոյ մեզմէ այդ պարտականութիւնը կ'ուզէ: Մենք եթէ Հայերէն գիտցող մը գտնենք, այդ պարտականութիւնը անոր ընել կուտանք: Դժբախտաբար այսպիսի առիթ մըն ալ քիչ կը հանդիպինք, եւ իբր արդիւնք շարունակ պակաս թիւ կ'առնենք ու դասարանը կը կրկնենք»:

Հիմա աւելի լաւ կը հասկնանք թէ ինչու այսօր շատ մը ծնողներ իրենց զաւակները Հայկական վարժարան չեն ղրկեր: Պէտք չէ այդ ծնողները քննադատել, որովհետեւ անոնց համար կարեւոր եղողը միայն նիւթական հարցը չէ: Ամենէն կարեւորը, իրենց համար, տղուն կորսնցուցած տարիներն են:

Բայց պարապի կորսուած այդ տարիները ի՞նչ կարեւորութիւն ունին ուսուցչուհիներուն համար: Չէ՞ որ անոնք ուսուցչուհիի այս պաշտօնը ստանձնած էին աշակերտներուն թիւ տալու համար պարզապէս, առանց անոնց իրաւունքները ուսումնասիրելու: Հարկաւ վիճելի է նաեւ թէ ի՞նչ աստիճան կը յարգեն այդ իրաւունքն ալ:

Այս վարժարաններու պատուական տնօրէնութիւններն ալ լուր չունի՞ն ասկէ: Անոնց համար ալ այնքան կարեւոր չէ կարծես հետաքրքրուիլ թէ ուսուցիչ մը կամ ուսուցչուհի ի՞նչ աստիճան կը կատարէ սորվեցնելու իր պարտականութիւնը: Արդէն այդ տնօրէնութիւններն ալ պաշտօն ստանձնած են վարժարանին վարչական եւ նիւթական հարցերը կարգադրելու, ուսուցիչ գտնելու ու դասերը շարունակելու համար պարզապէս: Անկէ անդին քանի՞ տնօրէն կը հետաքրքրուի թէ այդ ազնիւ ուսուցիչը կամ ուսուցչուհի՞ն ինչեր կ'ընէ դասարանին մէջ:

Մենք մեր աչքերովը տեսած ենք. այդ ուսուցչուհիներէն շատեր, առտուն կանուխ դպրոց գալով նախ կը սկսին իրենց բամբասանքներուն: Ասիկա կը տեւէ առտուընէ մինչեւ իրիկուն, որքան որ կարենան ատոր համար պարապ ժամանակ ստեղծել: Յետոյ դասարան մտնելով կը սկսին իրենց պարտականութիւնը կատարել իրենց ընդունած ձեւով: Վարժարանին պիտանիին յարմար եղած ըլլալուն համար ընտրուած այդ ուսուցիչը ինչ աստիճան գիտէ աշակերտական հոգեբանութիւնը, ի՞նչպէս կը վարուի աշակերտին հետ: Անոնք ինչպէս կը տառապին «ուսուցչական բարդոյթ»է, ինչպէս կը մատնեն իրենց հոգեկան անհանգստութիւնները: Ինչպէս կը պոռան կը կանչեն աշակերտներուն եւ ինչ պայմաններու տակ է որ թիւ կուտան տղոց: Երբեմն ալ ինչպէս կը ծաղրեն աշակերտը, կամ պարզապէս ինչպէս կը ծեծեն զայն, աւելի վերջ ըսելու համար թէ «անոնք ինչ որ կ'ընեն, աշակերտին բարիքին համար կ'ընեն»:

Եւ երբ Կաղանդը, Զատիկը կամ Մայրերու Օրը կը հասնի, ծնողներէն մէկը կրնա՞յ արդեօք քաջութիւնը ցոյց տալ ուսուցչուհիին նուէր մը չառնելու: Մենք որքան շատ տեսած ենք որ այսպիսի ծնողներու զաւակները ինչ ինչ անիրաւութիւններու ենթարկուած են:

Դժբախտաբար այս անբաղձալի վիճակը կը շարունակուի տարիներէ ի վեր եւ կը կարծենք թէ այս պայմաններու մէջ դեռ երկար ալ պիտի շարունակուի:

Կը հարցնենք թէ ե՞րբ արդեօք այս վարժարաններու վարիչները պիտի անդրադառնան թէ վարժարանը առեւտրական հաստատութիւն մը չէ եւ ուսուցչութեան պաշտօնին պիտի կոչեն այդ պաշտօնին յարմար ուսուցիչներ ու ուսուցչուհիներ: Պէտք է գտնել այնպիսի ուսուցչուհիներ որոնք ամենէն առաջ լաւ հայերէն գիտնան եւ աշակերտութեան հետ լաւ հաղորդութեան մէջ մտնեն, զոհողութիւններ ընեն առանց նիւթական հարցերու մասին մտածելու:

Մենք շատ լաւ գիտենք թէ Հայկական վարժարանները նիւթական մեծ հարցերու հետ դէմ առ դէմ են եւ ասիկա ալ իր մեծ դերը ունի լաւ ուսուցչուհի մը չկարենալ գտնելու մէջ: Այս պատճառով կոչ կ'ընենք մեր ունեւորներուն, որպէսզի անոնք օգտակար ըլլան նաեւ լաւ ուսուցչուհի ճարելու հարցին համար:

Անտարակոյս գիտենք նաեւ որ մեր այս գրութիւնէն մեծ թիւով ուսուցչուհիներ պիտի առնուին, սակայն իսկապէս իրենց պարտականութիւնը կատարողները բնաւ թող չառնուին: Մենք կը շնորհաւորենք այդպիսի արժէքաւոր ուսուցչուհիները եւ իրենց աշակերտներն ալ բախտաւոր կը նկատենք:

Մեր յառաջիկայ գրութիւններուն մէջ կրկին ու կրկին պիտի կենանք այս նիւթին վրայ եւ մեր պրպտումներն ու մտածումները պիտի հաղորդենք մեր ընթերցողներուն:

1 ՄԱՅԻՍԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

1861–1865 Թուականներու Ամերիկայի Ներքին Պատերազմէն վերջ Ամերիկացի բանուորներ սկսան պայքարիլ դրամատէրերու դէմ, ստանալու համար օրական ութը ժամ աշխատելու իրաւունք: Սակայն պատերազմը անօթի ու անգործ մարդոց բանակ մը ստեղծած էր եւ ասիկա դրամատէրերուն համար լաւ առիթ մը եղած էր որպէսզի աշխատավարձքը նուազագոյնի վրայ բռնուի եւ գործաւորները շահագործուին առաւելագոյն չափով: Այս կացութեան հետեւանքով 1874–ին Նիւ Եորքի մէջ ցոյց մը տեղի ունեցաւ: Ոստիկաններն ու զինուորները զէնք գործածեցին գործաւորներուն դէմ եւ բազմաթիւ բանուորներ վիրաւորուեցան: 1877ին Փէնսիլվանիոյ մէջ ածուխի գործաւորները ցոյցեր կազմակերպեցին եւ տասը բանուորներ կախաղան ելան, շատեր ալ երկար տարիներու բանտարկութեան դատապարտուեցան: Դէպքերը շարունակուեցան. երկաթուղիի գործաւորներն ալ ցոյցեր կազմակերպեցին ու տասներկու բանուորներ սպաննուեցան:

1 Մայիս 1886–ին Շիքակօ, Սան Ֆրանսիսքօ, Սէն Լուի, Ջինչինաթի եւ Նիւ Եորքի մէջ գործաւորները, թիւով հինգհազար, գործադուլի դիմեցին: Գործատէրերը մտահոգուեցան եւ անմիջապէս ուզեցին հանդարտեցնել գործատեղիները, այդ նպատակով ալ դիմեցին ոստիկաններու ու զինուորներու եւ անգամ մը եւս տասնեակներով բանուոր սպաննուեցան:

1891ին Պրիւքսէլի մէջ բանուորներու միջազգային ժողովը 1 Մայիս Թուականը գործաւորներու տօն հռչակեց: Այդ թուականէն վերջ Փարիզ, Վիեննա, Վարշաւա, Փրակ ու նաեւ Իսթանպուլի մէջ շարունակուեցան բանուորական ցոյցերը: 1906, 1909, 1910, 1911 եւ 1912 Մայիս Մէկերը տօնուեցան Իսթանպուլի մէջ իբրեւ բանուորական տօն, որուն մասնակցեցան նաեւ Հայ, Յոյն, Հրեայ եւ այլ փոքրամասնութիւններու գործաւորները, Թուրք գործաւորներու կարգին:

Առաջին Աշխարհամարտը արգելք եղաւ տօնակատարութիւններուն մինչեւ 1920: Այս թուականէն վերջ տօնակատարութիւնները դարձեալ սկսան, այսպէս՝ 1921 եւ 1922 Մէկ Մայիսները տօնուեցան հակաաշխարհակալական իմաստ մըն ալ կրելով: Եւ ահա հասաւ 1 Մայիս 1926 Թուականը, երբ տօնակատարութիւնը օրէնքով արգիլուեցաւ: Օրէնքը ջնջեց բանուորական տօնը եւ տնօրինեց որ Մէկ Մայիսը տօնուի իբրեւ Գարնան Տօն:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՄԵՆՔ՝ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ

ՏԱՌԱՊԱՆՔ՝ ԳԵՏՆԱՅԱՐԿԻ ՄԷՋ

Գրեց՝ ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

Երբ քունէն արթնցաւ, Գէորգ ջանաց հասկնալ թէ ինչո՞ւ արթնցած էր: Լոյսը կը վառէր: Կէս քուն կէս արթուն ժամացոյցին նայեցաւ եւ տեսաւ որ ժամը գիշերուան կէսն էր:

– Էյ Աստուած իմ, ըսաւ: Դեռ մէկ ժամ անգամ քնացած չէր: Ոտքին կողմը, տիվանի մը վրայ հայրը, իսկ սենեակին անկողնին մէջ ալ եղբայրը կը պառկէր: Դռնապանի այս պզտիկ սենեակին մէջ չափէն աւելի շատ տեղ գրաւած էր այդ անկողինը, հազիւ ներս մտնելու չափ բացութիւն մը ձգած էր դրան առջեւ:

Եղբօրը նայեցաւ: Յայտնի է որ խորունկ կը քնանար: Իրենց մանկութեան երբ միասին կը պառկէին, ինք եւ իր լուսահոգի մայրը միշտ անհանգիստ կ'ըլլային անոր խռկացէն: Ականջ տուաւ: Եղբայրը, չէր խռկար հիմա:

Պահ մը մայրը յիշեց: Տասը տարի առաջ կորսնցուցած էին զայն: Յիշեց թէ ինչպէս օր մը մօրը հետ բժիշկին տարած էին իր եղբայրը: Այն ատեն ինք 13 տարեկան էր, եղբայրը Մելքոնն ալ՝ 9: Մելքոնին քիթին մէջ միս կար: Տասնըութէն առաջ կարելի չէր առնել այդ միսը, բժիշկը, ուստի դեռ երկար ատեն պիտի հանդուրժէին անոր խռկալուն: Բայց ժամանակի ընթացքին երբ Մելքոն մեծցաւ, խռկալն ալ դադրեցաւ: Հիմա ան քսան տարեկան էր եւ բնաւ չէր խռկար:

Երբ կայծակի արագութեամբ միտքէն կ'անցնէին այս մտածումները, գլուխը դարձուց դէպի իր հօրը անկողինը եւ տեսաւ որ հայրը ձեռքերը կուրծքին տարած էր եւ տարօրինակ ձայներ կը հանէր: Գէորգ անկողինին վրայէն նետեց վերմակը եւ հօրը քով վազեց.

– Հայր, ի՞նչ ունիս, ի՞նչ կ'ըլլայ, հարցուց:

Հայրը չէր կրնար խօսիլ: Ակռաները կղպուած էին կարծես: Ջանաց բանալ բերանը, չկրցաւ: Պարզապէս խորունկ ու արագ շնչել կ'աշխատէր: Գէորգ հասկցաւ որ հայրը սրտի տագնապ մը կ'անցընէր: Լոյսը ան վառած ըլլալու էր օգնութիւն ուզելու համար: Աւելի առաջ ալ սրտի տագնապ մը անցուցած էր: Բայց այս անգամ զօրաւոր չէր այդ տագնապը: Այն ատեն գիտակցութիւնը չէր կորսնցուցած եւ խօսած ալ էր: Հիմակուան պէս գիշեր չէր եւ դիւրութեամբ բժիշկ մը կրցեր էին գտնել:

Պահ մը ընելիքը չուարեցաւ: Յետոյ յիշեց բժիշկին այն ատեն տուած դեղը: Վազեց այդ դեղը փնտռելու: Տիվանին տակի փայտէ տուփին մէջ նայեցաւ: Չկար: Խոհանոց վազեց: Տակնուվրայ ըրաւ թելով ծածկուած պահարանը: Հոն ալ չկար: Յիշեց դեղի տուփակը, զոր դրած էին ջեռուցման կաթսայի բաժնին մէջ: Անգործածելի դեղերու տուփակն էր ան: Տուփակը վերցուց եւ գետին թափեց ամբողջ բովանդակութիւնը: Այդ միջոցին Մելքոնն ալ արթնցաւ եւ քովը եկաւ: Հարցուց թէ ի՞նչ պատահած էր: Գէորգ գտաւ տուփը որուն վրայ Թրինիթրին գրուած էր: Մէջէն հատ մը առնելով Մելքոնին պոռաց.

– Ներսէն շաքար մը բեր շուտ: Հայրիկը սրտի տագնապ կ'անցընէ կարծեմ:

Գէորգին ձեռքերը կը դողային երբ Թրինիթրինը ջանաց հրել հօրը բերնէն ներս: Հօրը աչքերը ու բերանը փակ էին եւ կուրծքն ալ փքոցի պէս կ'իջնէր կ'ելլէր սաստկութեամբ: Երկու ձեռքերը կուրծքին վրայ էին:

– Հայրիկ, հայրիկ, առ սա դեղը, պոռաց Գէորգ:

Հայրը անհասկնալի ձայներ մը հանեց: Յայտնի է որ սաստիկ ցաւ ունէր: Աչքերուն տակ խոնաւցած էր: Գէորգ ամբողջ ուժովը Թրինիթրինը խօթեց հօրը բերնէն ներս: Կռնակն ալ բարձ մը դրաւ եւ քակեց գիշերանոցին կոճակները, որպէսզի աւելի հանգիստ շնչէ:

Միջոց մը վերջ հիւանդին շնչառութիւնը աւելի կանոնաւոր դարձաւ: Դեղը իր ազդեցութիւնը գործած էր: Այս դեղը արդէն սրտի հիւանդներուն ազատարար զօտին էր:

Մելքոն եւ Գէորգ հանգիստ շունչ մը առին եւ իրենց անկողինները վերադառնալով թաղուեցան խորունկ մտածումներու մէջ: Մելքոն անձայն կ'արտասուէր: Գէորգին ալ աչքերը թրջուած էին:

– Հապա եթէ մեր հայրիկին բան մը պատահի, մենք ի՞նչ կ'ընենք, մտածեց ինքնիրեն: Այս մասին մտածել անգամ չուզեց, բայց կարելի չէր մտածումը վանել մտքէն: Եթէ այդպիսի բան մը պատահէր, պիտի ստիպուէին հեռանալ այս դռնապանի խուցէն եւ վարձքով տեղ մը բռնել: Բայց երկու ամիս վերջ Մելքոն զինուոր պիտի երթար եւ ինք ալ ի՞նչպէս վարձք պիտի վճարէր իր ամսաթոշակովը:

Միջոց մը դարձեալ հօրը նայեցաւ եւ խորհեցաւ որ տեղին պիտի ըլլար բժիշկ մը կանչել: Բայց ո՞ւրկէ, ո՞ր բժիշկը կրնար կանչել: Գէորգ չկրցաւ պատասխան մը գտնել: Նոյն վայրկեանին յիշեց իր մեծ քոյրը: Ի՞նչպէս կացութիւնը պիտի բացատրէր անոր:

– Ա՛հ, ըսաւ մտքէն, եթէ լսէ, խենթ կ'ըլլայ խեղճը:

Իրաւ ալ քրոջը ամբողջ կեանքը անցած էր տառապանքով: Տասնըհինգ տարեկանին ամուսնացած էր, հիմա երկու զաւակներ ունէր: Թէ՛ անոնց կը նայէր, եւ թէ ամէն շաբաթավերջ հօրը եւ եղբայրներուն քով գալով անոնց լուացքի, խոհանոցի ու ամէն տեսակ գործերը կը տեսնէր: Մէկ շաբթուան ճաշը կը պատրաստէր մէկ օրուան մէջ եւ մօրը մահէն ի վեր զգալի չէր դարձներ անոր բացակայութիւնը: Ամբողջ սրտովը կապուած էր հօրը եւ երկու եղբայրներուն: Եթէ անոնց բան մը պատահէր, ցաւէն կը մեռնէր: Ծայրայեղ զգայուն կին մըն էր: Շատ քիչ մարդու քով կարելի էր տեսնել այդպիսի դիւրազգածութիւն մը: Արդէն դիւրազգածութեան պատճառով չէ՞ր որ երեք տարիէ ի վեր չէր փրկուեր ծանր գլխացաւէ մը:

Գէորգի միտքէն հազարումէկ մտածումներ անցան շարժանկարի ժապաւէնի մը նման: Մերթ ընդ մերթ աչքերը փակելով քնանալու պէս կ'ըլլար, երազներ կը տեսնէր, յետոյ կ'արթննար ու խառնակ մտածումներով կը տանջուէր:

Առտուան չորսի դէմ Գէորգ տեղէն ցատկեց. հայրը գաւաթ մը ջուր ուզած էր: Տուաւ ջուրը եւ օգնեց որ խմէ: Չկրցաւ ամբողջովը խմել: Սկաւ խօսիլ: Պատմեց թէ տագնապը ինչպէս սկսած էր, ինչպէս քիթ քիթի եկած էր մահուան հետ: Ձայնը ուժ չունէր, դժուարաւ կը խօսէր:

– Մի՛ խօսիր, հայրիկ, ըսաւ Գէորգ: Հիմա քնանալ աշխատէ: Առտու բժիշկի պիտի երթանք: Քանի մը օր հիւանդանոցը կը պառկիս, աղուոր մը կը բժշկուիս:

Հօրը վրան գոցեց, լոյսը մարեց: Յետոյ անկողին վերադարձաւ ու սպասեց որ քունը տանի զինքը:

Երբ դարձեալ բացաւ աչքերը, ժամը ութին քառորդ կար: Ելաւ ու հագուեցաւ: Մելքոնը արթնցուց, ակնարկ մը նետեց կեդրոնական ջեռուցումի կաթսային: Կրակը տկարացած էր: Զգպաւ անգամ: Հիմա կաթսային մասին մտածելու ատենը չէր:

– Թող մնի, մտածեց:

Մելքոն գրեթէ ակամայ մեկնեցաւ գործի գնաց: Երթալէ առաջ.

– Ինծի հեռաձայնէ անպայման, ըսաւ եղբօրը:

Գէորգ տեսաւ որ հայրը արթնցած էր: Հագուստները տալով մօտեցաւ եւ դանդաղ շարժումներով օգնեց որ հագուի: Նախ մտածեց հայրը տանիլ Եէտիգուլէի Հիւանդանոցը, բայց վարանեցաւ.

– Հապա եթէ շատ դրամ պահանջուի՞, մտածեց ու հրաժարեցաւ այս գաղափարէն:

Ժամը իննին քառորդ կար երբ Գէորգ եւ հայրը հասան Ընկերային Ապահովագրութեան Կազմակերպութեան տիսփանսերին առջեւ: Բժիշկները չէին եկած տակաւին: Երբ կարգը իրենց հասաւ, ժամը տասը տաս կ'անցէր:

Ներս մտան: Անկիւնի բժիշկը, որ ճաղատ գլխով, միջին տարիքով ակնոցաւոր մարդ մըն էր, գործ չունէր:

– Եկուր ըսաւ ան:

Մօտեցան: Բժիշկը գլուխը դէպի առջեւ կախած էր: Նախկին հիւանդին մասին բաներ մը կ'արձանագրէր: Առանց գլուխը վերցնելու.

– Ի՞նչ ունիս, ո՞ւրտեղդ կը ցաւի, հարցուց:

Հարցումին պատասխանը եկաւ Գէորգէն: Դէպքը ծայրէ ի ծայր պատմեց: Բժիշկը մէկ կողմէն մտիկ կ'ընէր, միւս կողմէ թուղթերուն մէջ բաներ մը կը քննէր: Վերջապէս հիմակուան հիւանդին այցելութեան թուղթը գտաւ եւ սկսաւ զայն բաղդատել բժշկական քարտին հետ: Նայեցաւ թէ ե՞րբ ներկայացած էր վերջին անգամ: Երեւան ելաւ որ երեք ամիս առաջ եկած էր պաղառութեան հետեւանքով: Հիւանդութեան ինչ ըլլալը աւելի յայտնի կ'ըլլար տրուած դեղերէն, քան թէ հիւանդութեան անունէն: Որովհետեւ քարտերու վրայ աղուոր խնամքով արձանագրուած կ'ըլլային դեղերուն անուններն ու տեսակը, քան թէ հիւանդութեան մասին բացատրութիւններ: Զըլլայ որ չափէն աւելի շատ դեղ տրուի, դեղի մսխում կատարուի: Շատ ուշադիր էին բժիշկները այս հարցին մէջ:

Յետոյ հիւանդին դարձաւ.

– Հիմա ցաւ ունի՞ս կուրծքիդ վրայ, հարցուց:

– Թեթեւ ցաւ մը կայ, տօքթոր: Բայց երէկ գիշեր շատ գէշ էր:

– Ես քեզի երէկը չհարցուցի: Ներս մտիր ու կուրծքդ բաց:

Ապահովագրութեան Ընկերութեան այս բժիշկները ընդհանրապէս այսպէս ամբարտաւան կ'ըլլային: Կարծես թէ իրենց դիմացինը մարդ չէր, այլ անասնաբոյժին բերուած կով մը: Մանաւանդ եթէ անգամ մը փորձէիր խիստ պատասխան մը տալ անոնց, անկէ վերջ բանդ բուրդ էր: Ասփիրին մը անգամ չէին տար եւ քեզի գործիդ կը ղրկէին: Կարծես թէ իրենք ուրիշ արարածներ ըլլային, վերէն կը նայէին հիւանդին:

Այդպիսի ամբարտաւան ձեւով մըն է որ բժիշկը մտաւ սենեակէն ներս:

(Շար. 1

ԳԷՇ ՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ... ՀԱՅԵՐԷՆ ՉԽՕՍԻԼ

Գրեց՝ ԴԱԼԱՐ ՀԻՍԱՐԼԸԵԱՆ

Մեր տարեկիցները յաճախ կը քննադատուին իրենց մայրենի լեզուն չգործածելնուն պատճառաւ: Այո, մեր մեծերուն իրաւունք պիտի տանք եթէ աչք մը նետենք մեր վարժարաններէն, միութիւններէն ներս, տեսնելով երիտասարդութեան ընթացքը: Ցաւալի է որ Հայ կազմակերպութիւններու մէջ խօսուած լեզուն հայերէն չէ: Ոմանք իրենք զիրենք արդարացնելու համար կ'ըսեն թէ լաւ հայերէն չեն խօսիր: Սակայն հայերէն սորվելու համար բնաւ ճիգ չեն վատներ: Մինչդեռ մարդ շարունակ խօսելով է որ սահուն խօսելու վարժութիւն կը շահի: Իսկ աններելի են անոնք որոնք սահուն հայերէն խօսելու կարողութիւն ունենալով հանդերձ կը նախընտրեն օտար լեզուներով արտայայտուիլ:

Հիմա հարց մը կը գոյանայ մեր միտքերուն մէջ: Արդեօք այս վերջինները հայերէն խօսելու պահանջ չե՞ն զգար բնաւ: Այո, կը զգան եւ կը խօսին իրենց մայրենի լեզուով այն ատեն միայն երբ իրենց խօսակցութեան օտարներու կողմէ հասկցուիլը չեն ուզեր: Օտար երկիրներ գտնուող կարգ մը ազգակիցներ ալ օտարութեան մէջ է որ պահանջը կը զգան իրենց մայրենի լեզուով արտայայտուիլ:

Այստեղ կ'ուզեմ նաեւ մատնանշել օտար երկիրներ գտնուող կարգ մը ազգակիցներ, որոնք իրենց հայկական ծագումը մոռնալով կը յանձնուին օտարամոլութեան, կը ջանան իրենց գտնուած երկրին բարքերը, սովորութիւնները եւ լեզուն իւրացնել: Աւելորդ է յիշել թէ իրենց զաւակներն ալ կ'անուանուին ոչ հայկական անուններով: Եւ այսպէսով պատճառ կ'ըլլան ապագայ սերունդներու ձուլումին:

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Պատրաստեց՝ ՇԱՀԻՆ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

N. KOBOLAPOV
Novosty, 1963 333

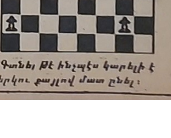

Գտնել թէ ինչպէս կարելի է երկու քայլով մատ ընել:

ԱՆՑԵԱԼ ԽՆԴՐԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

Բանալի.

1.– Թ×h4	f6- f5
2.– Թd4+	(մատ)

Մե՛ր նոր սերունդ

Թիւ 14

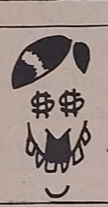

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ՈՐ ՍՏԵՂԾԵՑ ՀԻԹԼԵՐԸ

Գրեց՝ ԱՐԱ ՆՈՒՊԱՐ

Հիթլէր, 25 տարեկանին, զինուորական ծառայութիւն չընելու համար Աւստրիական բանակին մէջ, Վիէննայէ բաժնուեցաւ եւ բնակութիւն հաստատեց Միւնիխ մէջ: Այդ միջոցին Պաւիէրացի բանուորները ապստամբեցան եւ սովետական հանրապետութիւն մը հիմնեցին, բան մը որ չուտով տապալեցաւ Պէրլինի զինուորական ուժերուն կողմէ:

Հոս է որ կը սկսի, Հիթլէրի քաղաքական կեանքը: Իր պարտականութիւնն էր Միւնիխի ապստամբութեան մասնակցողներուն պատասխանատուութեան բաժինը ճշդել եւ լրտեսութիւն ընել Երկրորդ Զօրագունդի Հարցաքննութեան Խորհուրդին: 1919–ին Բանակը Հիթլէրին տուաւ նոր պարտականութիւն մը. հետապնդել եւ քննել գործունէութիւնը փոքրիկ խմբակի մը որ «Գերման Աշխատաւորական Կուսակցութիւն» կը կոչուէր: Հիթլէր, օր մը, կը հետեւէր այս կուսակցութեան ժողովներուն, յանկարծ բուռն ճառախօսութեամբ մը պատասխան տուաւ հռետորի մը, որ կը փափաքէր Պաւիէրան անջատել Գերմանիայէ եւ զայն կցել Աւստրիոյ: Հիթլէրի բուռն ճառախօսութիւնը պատճառ եղաւ որ ուշադրութիւնները իր վրայ կեդրոնանան: Կուսակցութեան Նախագահը Տրէքսլէր զինք անդամագրեց կուսակցութեան: Այս կուսակցութեան յայտագրին մէջ խնդրոյ առարկայ էր հիմնել «ազգայնապաշտ վարչաձեւ մը որ հիմնուած պիտի ըլլայ աշխատաւոր դասակարգի վրայ»: Յայտագրին առաջին յօդուածը կը պահանջէր որ բոլոր Գերմանները միանային մեծ Գերմանիոյ մը գաղափարին վրայ: Կային ուրիշ յօդուածներ ալ որոնք զարդարուած էին ձախակողմեան կարգախօսներով: Այդ կարգախօսներէն էին օրինակի համար, ջնջել առանց աշխատանքի ձեռք բերուած շահը, հաշուեյարդարի ենթարկել մեծ գործերը, վերջ տալ հողային չահագործութեան, Պետութեան հետ բաժնել մեծ ճարտարարուեստը, եւայլն: Հիթլէր, ապագային իր իշխանութեան օրերուն այս բոլորէն ոչ մէկը պիտի կիրարկէր:

ՀԻԹԼԷՐ ԿԸ ՍԿՍԻ ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ

Յայտագրին հրատարակուելէն անմիջապէս վերջ Հիթլէր որոշեց օգտուիլ նիւթական ու բարոյական անհաւասարութեան քաղաքականութենէն: Իբր առաջին գործ, հաւաքեց զինուորական պարտականութիւնը լրացուցած նախկին զինուորներ, եւ զանոնք ղրկեց քաղաքական ժողովներու, որպէսզի լռութեան մատնէին կամ ի հարկին դուրս նետէին ձայն բարձրացնողները: Կուսակցութիւնը աւելի վերջ անունը փոխեց եւ 1920–ի ամառը փէտար–ներու խումբեր կազմեց Էմիլ Մօրիս անուն վաշտահրամանատարի մը նախագահութեան տակ: Որպէսզի կառավարութիւնը արգելք չըլլայ այս խումբերուն: Անոնք միջոցի մը համար մարզուեցան «Մարմնամարզանքի եւ մարմնակրթանքի բաժին» անունին տակ: 1921–ի Հոկտեմբերին ալ կազմուեցան ՍԱ կոչուած յարձակման խումբերը: Այս վերջինները չգոհացան Նացիներու ժողովներուն կարգապահութիւնը ապահովելով, սկսան յարձակիլ ուրիշ կուսակցութիւններու ժողովներուն վրայ եւ յարձակումներէն մէկուն պատասխանատուն նկատուելով Հիթլէր երեք ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ: Ամիս մը բանտը պառկելէ վերջ ելաւ աւելի քան համբաւաւոր դարձած:

ՄԻՒՆԻԽԻ ՀԱՐՈՒԱԾԸ

1923–ին Վարչապետին մէկ յայտարարութիւնը, ըստ որու Գերմանիա պիտի շարունակէ վճարել պատերազմական հատուցումները, խոռունկ հակազդեցութիւն ստեղծեց եւ յարմար գետին պատրաստեց որպէսզի Հիթլէր պետական հարուած մը կազմակերպէ Պավարիոյ մէջ: Հիթլէր այստեղ կը կարօտի ոստիկանութեան եւ բանակին թիկունքին, քանի որ Պավարիա կը կառավարուի Թրիումվիրայի մը կողմէ: ՍԱ–խզինուորները կը պաշարեն գարեջրատունը եւ Հիթլէր մուտք գործելով սրահէն ներս կը յայտարարէ թէ յեղափոխութիւնը սկսած է ու տապալած են Ռայխի ու Պավարիոյ կառավարութիւնները: Կը յայտնէ որ ոստիկանութիւնն ու բանակը կը քալեն քաղաքին վրայ: Շատեր չեն հաւատար սակայն այս խօսքերուն եւ վերապահութիւն ցոյց կուտան, թէեւ Հիթլէր կ'ունենայ հետեւորդներ: Այդ միջոցին ՍԱ–երը կը պաշարեն Պատերազմական Նախարարութիւնը: Հիթլէր կը փութայ հոն եւ Թրիումվիրայի անդամները խոյս կուտան Զօրավար Լուտէնտորֆի մէկ սխալին հետեւանքով: Միջոց մը կացութիւնը Հիթլէրի դէմ կը դառնայ, բայց Հիթլէր չի հրաժարիր պետական հարուածէն: Զօրավար Լուտէնտորֆը իր քովն ունենալով ան կը քալէ դէպի քաղաքին կեդրոնը ՍԱ–ներու պաշտպանութեան տակ: Քիչ վերջ ոստիկանական ուժեր կը միջամտեն եւ կը սկսին կռուիլ յեղափոխականներուն հետ: Հիթլէր կը ձերբակալուի: Հակառակ որ իր յանցանքին պատիժը ցկեանս բանտարկութիւն պէտք է ըլլայ, անկախ դատարան մը զինքը կը դատապարտէ հինգ տարւան: Այս բանտարկութեան ընթացքին է որ Հիթլէր գրի պիտի առնէ «Կռիւս» անուն իր համբաւաւոր գիրքը:

«Կռիւս»ը կը ստորագծէ Արիական ցեղի գերակշռութիւնը, եւ կը պնդէ թէ Հրեաները մարդ անգամ կրնան չնկատուիլ: Գիրքը տնտեսական ոչ մէկ տեսակէտ յառաջ կը քշէ: Հակառակ ատոր ան է որ հիմնական դեր պիտի խաղայ ապագային Գերմանիոյ ճակատագրին մէջ:

ԵՐՐՈՐԴ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՍԸ

ՊԻՏԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ

ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒՈՎ

Համեստ խորհրդածութիւններ...

ՈՒՐԻՇԻՆ ԾԱՌՆ ՈՒ ՄԵՐ ԱՐՄԱՏԸ

Գրեց՝ Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Սիրելի ընկերներ,

Մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ որ այս թիւին մէջ երկու Նոր Սերունդականներ, Րաֆֆի Արաքս ու Բագարատ Խաչուգեան, անջատ տեսանկիւններէ ձեռք առեր են ազգութեան եւ ազգասիրութեան թէմաները: Րաֆֆի Արաքս կը հարուածէ կեղծ ազգասէրները, աժան ազգասէրները, այսինքն անոնք որ կ'աժանցնեն ազգասիրութիւնը: Բագարատ Խաչուգեան, թէեւ յարգանքով կ'ողջունէ աշխարհաքաղաքացին, բայց զգուշութեան կը հրաւիրէ բոլոր անոնք որոնք կրնան զոհուիլ վնասակար հոսանքներէ եւ կ'արհամարհեն իրենց ազգութիւնն ու ազգասիրութիւնը, որոնք կրնան խաբուիլ ոչ–անկեղծ օտարամոլ թելադրութիւններէ:

Երկուքն ալ հարցը տարբեր տեսանկիւններէ քննելով հանդերձ, ստորագծած կ'ըլլան այն նոյն ճշմարտութիւնը, թէ իրաւ ու հաւասարակշռուած ազգասիրութիւնը կը կազմէ մարդուն ամբողջ էութիւնը: Արդէն ոչ ոք կասկածի տակ կրնայ դնել այս ճշմարտութիւնը, որ ամէն ինչ է մանաւանդ փոքր ազգերու, փոքր հաւաքականութիւններու գոյատեւման համար: Մեծերը պէտք չունին ազգասիրութիւն քարոզելու, իրենց զաւակները ազգասիրութեան հրաւիրելու: Անոնց մօտ մեծութիւնը արդէն ինքնին կը սնուցանէ ազգասիրութիւնը: Մեծին զա– պատկանելիութեամբ, որովհետեւ այդ կերպով իր ալ մեծութիւնը փաստած ըլլալ կը կարծէ: «Ես մեծ ժողովուրդի մը զաւակն եմ, ուրեմն ես ալ մեծ եմ» ըսել կ'ուզէ այսպիսի ազգասիրութիւն մը:

Բայց փոքրիկ հաւաքականութիւններու համար պարագան նոյնը չէ: Փոքրիկ հաւաքականութիւնները, փոքրիկ ժողովուրդները միշտ որոշ չափով արեան քաղցկեղէ կը տառապին. այսինքն ամէն օր, ամէն վայրկեան արիւն կը կորսնցնեն: Որովհետեւ իրենց զաւակներուն միջեւ անպայման կը գտնուին այնպիսիներ, որոնք գոհացում չեն գտներ իրենց պատկանելիութենէն եւ կը տենչան ուրիշներու մեծութեան, ուրիշներու մեծութեան մաս կազմել կ'երազեն: Իրենց կեանքին միակ նպատակը այդ է. վերցնել ճամբորդական պայուսակը եւ անցնիլ միւսին կողմը: Մոռնալ իր լեզուն եւ խօսիլ միւսին բառերով: Մոռնալ իր հայրն ու մայրը, եւ ուրիշին զաւակ ըլլալ: Վերջապէս կտրել իր ծառին արմատը եւ երթալ ուրիշին ծառը պատուաստուելու:

Ահա թէ ինչու փոքր հաւաքականութիւնները պէտք է գուրգուրան իրենց համրանքին եւ իրենց արմատին վրայ: Այո՛, չարտօնենք որ ոմանք աժանցնեն, արժեզրկեն այդ արմատը, բայց չարտօնենք մանաւանդ որ ուրիշին հսկայ ծառը ...մէջ թողու մեր փոքրիկ բայց գեղեցիկ արմատը:

ԿՆՈՋ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՏՈՒՆԷ ԴՈՒՐՍ

Գրեց՝ ԴԱԼԱՐ ՀԻՍԱՐԼԵԱՆ

Ներկայիս կեանքի պայմանները բաղդատմամբ հինին շատ աւելի դժուարացած են եւ օրըստօրէ ամենէն անհրաժեշտ ապրանքները անգամ աստղաբաշխական գիներու հասած են: Սղութիւնը այնքան յառաջացած է որ այսօր ընտանիքի մը ապրուստը ապահովելու համար այր մարդոց վաստակը բաւարար չէ: Պէտք է որ կիներն ալ իրենց յատկութիւններուն համաձայն գործերու մտնելով դրամ վաստկին եւ մասնակցին տան ծախսերուն: Ասոր համար ալ ուսում ունենալ անհրաժեշտ է:

«Աղջիկ զաւակը դպրոց երթալու, զարգանալու պէտք չունի: Անոր պարտականութիւնը ճաշ եփել, լաթ լուալ եւ զաւակները խնամել է: Հինէն ի վեր տիրող սխալ գաղափար մը որ դժբախտաբար այսօր ալ կարգ մը յետամնաց հաւաքականութիւններու մօտ իր այժմէութիւնը կը պահէ:

Ըստ ինծի ամէն աղջիկ պէտք է բարձրագոյն ուսում ստանայ եւ յետոյ արհեստի մը տէր ըլլալով համայնքին օգտակար անձ մը՝ դառնայ:

Ոմանք համեստ եւ ոչ լայնախոհ ընտանիքներու զաւակը ըլլալով առիթը չեն ունեցած ուսանելու եւ կամ կէս ձգած են իրենց ուսումը: Այս դասակարգի իգական սեռը ընդհանրապէս ամուսնութիւնը կը տեսնէ իբր ապագայի ապահովութիւն: Նըկատի առնենք այսպէս տգէտ կին մը որ դժբախտ ամուսնութիւն մը կնքած է: Այս մէկը երբեք չի կրնար համարձակիլ ամուսնալուծուելու: Որովհետեւ ամուսինն է իր ապրուստը ապահովողը: Եթէ ամուսնալուծուի ոչ ուտելիք հաց կ'ունենայ ոչ ալ երթալիք տեղ մը: Ուսում մը չունենալուն չի կրնար լաւ գործ մը գտնել: Կամ անօթի չմնալու համար իր ամուսինին բոլոր քմահաճոյքները պիտի կատարէ եւ կամ գործատեղիի մը մէջ իբր գործաւոր պիտի աշխատի: Այս անգամ ալ գործատէրներուն քմաքներուն ենթակայ պ... ըլլայ: Իսկ եթէ այս կինը զարգ...ցած եւ աշխատող կին մը ըլլ... առանց վախնալու կրնար ամուս... լուծուիլ որովհետեւ իր ապրու... առանձին պիտի կարենար հոգալ:

Ոմանք նիւթական կարելիութ... ներ ունենալով հանդերձ որոշ չ... նէ մը վերջ կիսաւարտ թողլով իր... ուսումը կը նախընտրեն ամուս... նալ: Ընկերական փոքր շրջանակ... կ'ունենան: Տան գործերը իր... ժամանակին մեծ մասը կը գրաւեն... չեն կրնար ոտք յարմարցնել ներկ... կեանքի պայմաններուն: Իրե... ամբողջ մտածումը այդ օրը ինչ ճ... եփելն է, իրենց օրերը կ'անց... տունը մաքրելով, զաւակները ի... նամելով եւ ուրիշները բամբասել...

Ոմանք ալ զարգացած ըլլա... հանդերձ երբեք չեն մտածեր աշխա... տելու մասին: Տան գործերով զբաղ... իրենց զաւակները խնամել անե... համար անկարեւոր գործեր են... Իրենց ժամանակը կ'անցնեն թղթա... խաղի, հաւաքոյթներու եւն. երթա... լով: Այս ապրելակերպը օգուտ ... բերեր ոչ իրենց եւ ոչ ալ համայն... քին:

Ամենէն ցաւալին այն է որ ն... սերունդէ երիտասարդուհիներ ալ ... նախընտրեն ընել այն ինչ որ ... տեսնեն իրենց մայրերէն: Կ'ուզե... ունեւոր մէկու մը հետ ամուսնա... լով հանգիստ կեանք մը վայելե... Առանց խորհելու որ միայն տա... գործերով զբաղելով ժամանա... պիտի չունենան զարգացնելու իրեն... միտքն ու ճաշակը: Մինչդեռ եթ... տան չորս պատերուն մէջ բանտար... կուած չմնան կը ճանչնան աշխարհը... կը սիրեն, կը մշակեն եւ կը զար... գացնեն իրենց միտքերը: Երբ ձե... բազմատուին տան գործերէն աւել... պատասխանատու եւ արդիւնաբե... դեր կ'ունենան ընկերութեան մէ... Իրենց այս գործունէութիւնը զիրեն... կը պահէ աւելի երիտասարդ եւ աւե... առողջ:

«ԱԶԳԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ», ՀԱՐԿԱՒ, ՍԱԿԱՅՆ ԱՅՆՔԱՆ ՉԱԺԱՆՑՆԵՆՔ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ Հ. ԱՐԱՔՍ

–«Եղբայր, ես ազգս կը սիրեմ, նայէ ազգային գործերու ժողովներուն մասնակցելու համար ամէն շաբաթ մէկ երկու օր կը զրկուիմ տունս օղի խմելէ···»:

....

«Ես ազգս կը սիրեմ, այս գիշեր ժողով ունիմ, ուրեմն այս գիշեր ոչ մէկ հիւանդ կ'ընդունիմ, թող ուրիշ բժիշկի երթան»:

....

«Ազգային գործունէութիւնը արժէքաւոր է, հոն աշխատողներն ալ այդպէս են: Ուստի աւելցուցէք ամսականները, ես ազգս խենդի պէս կը սիրեմ»:

«Եղբայր, այդ դրամը ձեր գրպանէն պիտի չելլէ, այսքան հանգիստ չէք կրնար խօսիլ: Գիտէք որ անցեալ տարի սաչափ բաց տուինք»:

–«Ինծի ի՞նչ, կարծեմ դուն ազգը չես սիրեր, աւելցուցէք, աւելցուցէք···»:

....

Հիմա քիչ մըն ալ վերինին բոլորովին հակառակ օրինակ մը՝

«Ընկերներ, լաւ որ սա մարդը մեր ազգային հաստատութեան մէջ ընդունեցինք: Մարդը հիանալի կ'աշխատի ամէն բանին շիտակը, կը տեսնենք որ շատ լաւ արդիւնքներ ձեռք բերինք իր շնորհիւ: Շուտով շնորհակալութեան նամակ մը գրենք իրեն»:

«Այո եղբայրս, սակայն իմացա՞ք սիրելիք, մարդը յաւելում կ'ուզէ եղեր իր ամսաթոշակին վրայ»:

«Ի՞նչ···· վա՛յ անամօթ: Լաւ որ մարդը քիչ առաջ ըսածս չիմացաւ, թէ ոչ պիւսպիւթիւն պիտի չփանար: Ասոնք մեզ ի՞նչ կը կարծեն, հոս փարա՞ կը կոխուիկոր, ահաւասիկ ասանկ մարդիկ ազգասէր մազգասէր չեն կրնար ըլլալ: Ի՞նչ ընենք եթէ մարդը համալսարան աւարտեր է, ամուսնացեր է եւ զաւակներ ալ ունի եղեր··· Մեզի· հարցո՞ւց այդ բաները ընելէ առաջ: Եղբայր, եղբայր, ազգասէր ըլլալը այդքան դիւրին գործ չէ, հինգ վեց հազար ոսկին ինչի՞ն չի բաւեր···»:

....

Այո, հոս ներողութիւն խնդրելով միջամտել կ'ուզեմ այս խօսակցութիւններուն: Որովհետեւ այս սիւնակները այսպիսի դառն եւ տխմար խօսքերու տեղ տալու չափ աժան չեն:

Մենք ունինք կարգ մը ըսելիքներ, ստորագծելով կարեւորութեամբ:

Անոնք որ ընդունած են թէ կեանք ըսուած հիանալի բառին իմաստն ու նպատակն է «կարելի չափով ժամանակակից ըլլալ, ինքզինքին եւ ընկերութեան օգտակար հանդիսանալ», այսպիսիները կը միանան նաեւ այն նիւթին շուրջ, թէ «վտանգաւոր են իրենց ազգը իրենց ասպարէզէն, իրենց կեանքի նպատակէն եւ ընկերութենէն ալ աւելի սիրողները»:

Այո, այսպիսիները վտանգաւոր են եւ թող չսիրեն ազգը, ամէն բանէ առաջ հրաժարին այդպիսի ազգասիրութենէ մը: Նախ իրենց բուն գործը, իրենց բուն ասպարէզը սիրեն, նախ այդ մարզին մէջ աշխատին եւ յետոյ ազգը, յետոյ ազգային գործի մէջ:

Կան տակաւին ուրիշներ ալ որոնք իրենց մտային աշխարհը կերտած են չորցած ծաղիկներով կամ փուշերով, որպիսին են «նախ կառք մը, յետոյ յարկաբաժին մը, յետոյ չեմ գիտեր ինչ»ի նման կարօտներ:

Որովհետեւ անոնց հոգին, ժամանակի ընթացքին ծանրաբեռնուելով սնոտիին, դասակարգային, թերի դաստիարակչական բարդոյթներով, վերածուած է պատառ պատառ եղած վրանի մը յաթին, որ կը ջանայ տոկալ տեղատարափի մը դիմաց:

Որովհետեւ անոնց զգացումներն ու ճաշակը այնքան հասունցած չեն, որպէսզի համեստ ճաշասեղանի մը վրայ տեղաւորուած կեանք լեցուն ու թարմ ծաղկեփունջով մը երջանկանան եւ չնախընտրեն «սանկ օխխա մը խաւեարը», իրենց իսկ բարբառով:

Շատ պարզ ուշադրութիւն մը բաւ է հասկնալու համար թէ ինչ է իրականութիւնը, երբ աղջնակ մը երկու խօսքին մէջտեղ պահանջը կը զգայ կրկնելու, թէ «իմէքը կոյս է տակաւին, սիրարկած մը չէ ունեցած»:

Վարձու կիներու միջնորդներուն ուշադրութիւն ըրէք: Անոնք երբ չեն աշխատիր, իրենց անծանօթ լեզուով օտար պարբերաթերթ մը կամ շաբաթաթերթ մը ձեռք առած, շատ լաւ եւ մաքուր հագուած, տեղ կը գրաւեն սուղ զբօսարաններու պատշգամներուն վրայ:

Ասոնք անպայման իրենք զիրենք կը ներկայացնեն իբրեւ ուսուցիչ, լրագրող, գործի մարդ, փաստաբան եւ կամ բժիշկ, այսինքն իրենց շատ հաւնած, նմանիլ ուզած մարդոց կաղապարով:

Ցետոյ ասոնք հիանալի ճառեր կը խօսին մարդասիրութեան, կնոջ ու այր մարդու հաւասարութեան, բարոյականութեան մասին, եւն. եւն:

Վստահ եմ որ անպայման միշտ կը հանդիպիք վերոյիշեալ տիպարներուն: Տակաւին ինչեր կարելի է տեսնել: Կարելի է տեսնել այնպիսի ազգայիններ, որոնք յանցանք կը նկատեն եթէ պատահի որ իսկական ազգասէր մը, որ կ'աշխատի ազգային հաստատութեան մը մէջ, յաւելում պահանջէ իր ամսաթոշակին վրայ: Այսպիսիները պատճառ կ'ըլլան որ երկրորդները չկարենան դիմանալ եւ հեռանան իրենց պաշտօնէն:

Ցետոյ նոյն ազգայինները կը զայրանան հեռացողին ետեւէն ու իրենց ինչ ըսելիքը չուարելով, եւ պարպուած տեղը նորով մը լեցնելու համար կը քննեն կարգ մը մարդոց դիմաց, բաց չէէր կը հրամցնեն:

Եթէ ազգասիրութիւնը, «ազգասիրութեան» դիմակ կրող կարգ մը անհատներու հիւանդագին բարդոյթները յագեցնելու առիթ մըն է,

Եթէ ազգասիրութիւնը մտային մասթիւրպասիոն մըն է կարգ մը մարդոց համար, որոնք անոր շնորհիւ գոհացում կը գտնեն իրենց տանը մէջ իրենց կնոջ հետ, կամ գործատեղին գործի ընկերոջ մը ու աշխատակիցի մը հետ կռիւ չկարենալ ընելու տառապանքին դիմաց:

Եթէ ազգասիրութիւնը իբր թէ վերմակ մըն է որ կը ծածկէ ընկերութեան մէջ, հակառակ յառաջացած տարիքին, տեղ մը հասած չըլլալու բարդոյթը,

Եթէ այդ է ուրեմն ազգասիրութիւնը, այդպիսի մարդիկ պէտք է շատ ... թողուն իրենց ազգասիրութ... մը եւ երթան ձուկ բռնեն ծովեզերքը, աւելի օգտակար եւ շինարար գործ մը տեսած ըլլալու համար:

Կրնա՞ք երեւակայել կօշկակար մը որ չի կրնար շնորհով գործադրել իր բուն ասպարէզը՝ որ է կօշիկ շինել, անկատար կօշիկ կը շինէ եւ չի կրնար գոհացնել իր յաճախորդները, եւ կ'ելլէ առտուընէ մինչեւ գիշեր ազգային գործերու մասին կը խօսի, կը խօսի, կը խորհի ու դարձեալ կը խօսի····

Դարձեալ բժիշկ մը որ շատ վարպետ դարձած է անցեալի մէջ բազմաթիւ սխալ ախտաճանաչումներով ու տեղեկագիրներով, իր գլուխը կը յոգնեցնէ ազգային սա կամ նա գործերով:

Եւ կամ կրնա՞ք երեւակայել ուսուցիչ մը, որ նշանաւոր է իր ամուսնալուծումներով, շապիկի պէս կին փոխած ըլլալու իր համբաւով, եւ կը բանախօսէ իր աշակերտուհիներուն թէ ինչպէս կարելի է իրագործել անթերի դաստիարակութիւնը ընտանեկան:

Թող ճամբուն եզերքը կենան ազգասիրութիւնը աժանցնել ուզողները: Հանգիստ բազկաթոռներու վրայ անամօթաբար ազգասիրութեան ճառախօսողները իրականութեան մէջ շատ լաւ գիտեն թէ ամսաթոշակի մը համար յաւելում ուզելը ոչ մէկ յարաբերութիւն ունի ազգասիրութեան վրայ ստուեր ձգող կասկածի մը հետ:

Ամենապարզը, Իսթանպուլահայ երիտասարդութեան սա կամ նա կերպով «քննադատութիւն» ուզելով ուզողները պէտք է լաւ խորհին, քանի տակաւին ուշ չէ: Որովհետեւ անոնք վաղը կամ միւս օր սեղաններու տէր անկիւններ պիտի փնտռեն, իրենց գլուխը զարնելու համար:

Ի՞նչպիսի կրթութենէ մը կ'անցնի Իսթանպուլահայ երիտասարդութիւնը ներկայիս (անցեալի փայլուն դաստիարակութիւնները մտիկ ընելու ժամանակ չունինք):

* Իսթանպուլահայ երիտասարդութիւնը հայկական ազգային վարժարաններու մէջ ի՞նչպիսի ուսուցիչ կամ ուսուցչուհիներու հսկողութեան տակ ուսում կը տեսնէ:

Ի՞նչպէս եւ ո՞ր ուսուցիչ կամ ուսուցչուհիները դարձեալ ի՞նչ պայմաններով իրենց պաշտօնին գլուխն են, կամ հեռանալու պարտաւորուած են ո՞րոնց թողլով իրենց պարտականութիւնը····:

Սիրելի ընթերցողներ, հարցուցէք այդ մարդոց թէ ինչո՞ւ ծովեզերքէն երթալ ձուկ որսալու: Այո, ... նոյն իրողութեամբ հարց տուէք թէ ինչու ազգային ըլլալը կը նախընտրեն ձուկ որսալու նման օգտակար ու հաճելի ժամանց մը:

Ես, կամ Ազգի՝ նման բառերով խօսողներուն կը յանձնարարեմ որ մեզ փնտռեն, որպէսզի իրենց առնէ ձկնորսութեան կազմածի մը փախուստը:

Մենք սիրայօժար կերպով կը նուիրենք այս դրամը, որովհետեւ այդ կազմածը այնքան սուղ չէ որքան իրաւ ազգասիրութիւն կոչուած բարձր գաղափարը:

ԱԶԳԱՊԱՀՊԱՆՈՒՄ ԱՇԽԱՐՀԱՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ ԲԱԳԱՐԱՏ ԽԱԴՈՒԳԵԱՆ

Մարդը, իբրեւ հաւաքական ապրումի պարտաւոր կենդանի, այդ հաւաքական ապրումի անհրաժեշտութիւնով կը սահմանափակէ իր զանազան ազատութիւնները: Սակայն չի դժգոհիր այդ սահմանափակումէն, որովհետեւ շատ լաւ գիտէ թէ եթէ իր ազատութիւնները սահմանափակուած չունենան, ուրիշին ազատութիւններն են որ բռնօրէն պիտի սահմանափակուին եւ բռնաբարուին: Գրեթէ այս է որ կը պահանջէ ընկերային կանոններու ստեղծումը: Կանոններ, սովորութիւններ, աւանդութիւններ, վարժութիւններ եւ օրէնքներ, արդի իրաւաբանութիւն... եւ եթէ ասոնց վրայ աւելցնենք պատմութիւնը, փիլիսոփայութիւնը, տրամաբանութիւնը, ընկերաբանութիւնը, դէմ առ դէմ կուգանք գիտական հսկայ պաշարի մը հետ: Բոլոր այս գիտութիւններու մասնագէտները երբ կ'ուզեն իրենց գործունէութիւնը ճշգրիտ միջոցներով ներկայացնել, ստիպողաբար կապ կը հաստատեն անցեալին հետ: Պատմագիտութեան շնորհիւ պրպտումներ կ'ընեն անցեալի ապրումներն ու կարծիքները սորվելու ուղղութեամբ: Եւ երբ այս աշխատանքը կուտայ իր բաւարար արդիւնքը, այն ատեն անցեալի լոյսին տակ գուշակել կը ջանան նաեւ ապագան:

Բոլորովին գիտական այս գուշակութիւններու վրայ յենլով այսօր ձեռք պիտի առնենք հետեւեալ նիւթը.

Ներկայիս աշխարհի վրայ կ'ապրին քանի մը հարիւր հազար անձեր, որոնք մերժած են որեւէ երկրի մը հայրենակցութիւնը ու ցեղի մը ազգակցութիւնը, իրենք զիրենք հռչակելով աշխարհաքաղաքացի, լոկ մարդ: Կը կրեն անցագիրներ, որոնց ազգութեան դիմաց գրուած է միայն աշխարհաքաղաքացի: Անոնք քարոզողներն են ապագայ աշխարհի մը, ուր երկրագունտը սահմաններով բաժնուած չէ ժողովուրդներու միջեւ, որովհետեւ գոյութիւն չունին ազգեր, եւ բնականաբար այդ գոյութիւն չունեցող ազգերը չունին նաեւ բանակներ, տրուած ըլլալով որ թշնամիներ ալ չկան: Որոշ է որ լեզուի հարց, ցեղային խտրականութիւն, կրօնական տարակարծութիւններ եւ տարբերութիւններ, վերջապէս դասակարգային բաժանումներ մնացած են պատմութեան գամբիւղին մէջ:

Իրենց համար պայքարի առարկայ մնացած են միայն երկու բաներ՝ բնութիւնն ու գիտութիւնը: Հակառակ անըմբռնելի արագութեամբ զարգացող գիտութեան, լաւ գիտեն թէ այսպէրկին երեւցող մասն է միայն իրենց գիտցածը; եւ թէ գիտութիւնը արդէն իսկ սկսած է իր աւերները գործել, ինչ որ անսանձահարելի դարձած է մարդուն համար, դառնալով տեսակ մը Ֆրանքէնշթայն:

Իր բոլոր թերութիւններով հանդերձ սակայն, բոլոր խաղաղապաշտներու մեծագոյն փափաքն է այսպիսի աշխարհ մը ու քաղաքակրթութիւն մը կերտելու աշխատիլ: Սակայն ե՞րբ եւ ի՞նչպէս կը կերտուի այդպիսի աշխարհ մը: Ահա այս հարցումին պատասխանովն է որ սխալած կը նկատենք բոլոր անոնք որոնք յառաջիկայ քաղաքարթութեան մը հաւատքով այսօր ձգած են իրենց ազգային արժէքները:

Եթէ վաղուան համաշխարհային մշակոյթը ենթադրենք իբր բոլոր ժողովուրդներու մշակոյթներու համագործակցութեամբ ստեղծուած մեծ կառոյց մը, ամէն մարդ պարտաւոր է իր մասնակցութիւնը բերելու այդ կառոյցին:

Որոշ է օրինակ Անատոլուի ժողովուրդներու բազմադարեան մշակոյթի բերած նպաստը այդ կառոյցին մէջ, բայց որոշ չէ այն նպաստը զոր ապագայի կառոյցին կրնան բերել իրենց արմատներէն փրթած կեղծ աշխարհաքաղաքացիները:

Թէեւ տակաւին հեռու ենք այդ հանգրուանէն, սակայն այսօր իսկ մենք մեր շուրջը ճանչցանք ընկերներ, որոնք հաւատալով համաշխարհային արժէքներու, կը մերժեն ազգային երեւոյթ հանգամանք ունեցող ամէն տեսակ արժէք, եւ երբ առիթը կը ներկայանայ, Կոմիտասի մասին իսկ երկու տող ծանօթութիւն չեն կրնար տալ իրենց շուրջիններուն: Անշուշտ որ ամէն մարդ իր մեղքին մեղաւորն է, սակայն ոչ ոք կրնայ պարտադրել բոլորին գաղափարը յարգել: Չկայ այդպիսի բան մը: Ի հարկէ խաբուողին հետ կորսնցնելու ժամանակ չունինք: Բայց խաբողները զգոյշ ըլլան: Պիտի չարտօնենք որ օտարամուտ հոսանքներու հաշիւները արդիւնք առնեն գոնէ մեր շուրջ:

Երբ վերը գրածներս մինչեւ հոս կրկին կարդացի, սխալ չհասկցուելու համար, անհրաժեշտ նկատեցի աւելցնել հետեւեալ տողը.

Անվիճելի է որ բոլոր երկիրներու ժողովուրդները՝ եղբայր են:

ՈՒՐԱՐՏԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԸ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ՊԱՅՎԷՐՏԵԱՆ

Ուրարտուի վրայ իշխող եւ շահ հայթայթող դասակարգը ստրկատէրերու (köle sahipleri) դասակարգն էր: Իսկ Ուրարտուի հողերուն մեծ մասը, ջրանցքները, քաղաքներուն մեծ մասը եւ հանքերը կը պատկանէին թագաւորութեան:

Պետական տնտեսութեան կարգ մը ճիւղերուն արտադրութեան արդիւնքները թէեւ կը գտնուէին թագաւորի իշխանութեան տակ, բայց անոնց մեծ մասը կը տրամադրուէր արհեստաւորները կերակրելու, իսկ միւս մասն ալ՝ զինուորական ծախսերու:

Ուրարտուի մէջ կային նաեւ մեծ տաճարներ, որոնք ունէին հողային ընդարձակ տարածութիւններ, անասուններ, ինչպէս նաեւ գերիներ, կամ գերիներու համար աշխատանոցներ:

Գիւղական համայնքը Ուրարտական հասարակութեան ազատ համայնքը կը կազմէր: Ասոնց մեծ մասը կը բաղկանար հողագործներէ, որոնք կ'ապրէին գիւղերու մէջ գերդաստանի ձեւով: Ուրարտական Պետութիւնը միայն ստրուկները աշխատցնելով չէր գոհանար, այլ կ'աշխատցնէր նաեւ գիւղացիները ձրիօրէն ջրանցքներու շինարարութեան մէջ:

Ստրուկները (köleler) ձեռք կը բերուէին պատերազմներէ եւ անոնք Ուրարտական հասարակութեան ամենէն շահագործուող դասակարգն էին: Երկրին մեծագոյն ստրկատէրը թագաւորն էր, որովհետեւ բոլոր ստրուկները իրեն կը պատկանէին: Անոնք կ'աշխատցուէին այգիներու, ջրանցքներու շինարարութեան եւ հանքային գործերու մէջ:

ՈՒՐԱՐՏԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿՈՒՄԸ

Սարգոն Բ.ի շրջաններուն (714 Թ.) Ուրարտական Պետութիւնը կը սկսի տկարանալ, Ռուսա Ա.էն յետոյ Արգիշտի Բ. կը տեսնէ Ասորեստանի զօրանալը եւ կը սկսին ծանրութիւն տալ շինարարական աշխատութեան:

Ռուսա քանի մը արշաւանքներով Հրազդանը ձեռք կը ձգէ եւ նմանապէս կը շարունակէ շինարարական աշխատութիւնը:

Բ. Հազարամեակի վերջերը Մար կոչուած ցեղ մը կ'ապրէր Իրանի բարձունքներուն վրայ, որոնք ցեղակիցներն էին Պարսիկներու: Մարերն ու Պարսիկները Հնդեւրոպական ցեղեր էին, որոնց զբաղումն էր երկրագործութիւնը:

Մարական ցեղերը դարավերջին դարձան զօրաւոր պետութիւն մը: Մարաստան հետզհետէ կը զօրանար ու կը դառնար Ասորեստանի վտանգաւոր ցեղերէն մէկը: Մարերը Բաբելոնի ցեղերուն հետ յարաբերութեան մէջ մտնելով (612 Թ.) կը գրաւեն Ասորեստանի մայրաքաղաքը՝ Նինուէն եւ այսպէս՝ Ասորեստան կը կործանի ու կը բաժնուի Մարերու ու Բաբելոնի միջեւ:

Ուրարտու եւս այսպիսի յարձակումէ մը զերծ չի մնար: Բաբելոն 610 թուականներուն կը յարձակի Ուրարտուի վրայ եւ կը կործանէ մայրաքաղաք Թուշպան: Բայց Աստուածաշունչի մէջ կը կարդանք որ Ուրարտու իր գոյութիւնը կը պահէ մինչեւ 6-րդ դարու 90ական թուականները եւ իր վերջին թագաւորը կը հանդիսանայ Ռուսա Գ.: Մօտաւորապէս 590 թուականին Մարերը կը մտնեն Ուրարտական հողերու մէջ ու կը կործանեն Ուրարտուի կեդրոնները: Հաւանաբար այս ժամանակին է որ Ուրարտու կը կործանի ու վերջ կը գտնէ անոր պատմական գոյութիւնը:

ՈՒՐԱՐՏԱԿԱՆ ԳԻՐԸ

Իններորդ դարու վերջերը Ուրարտացիները ունեցած էին իրենց գիրը:

Ուրարտուէն մեզի հասած գիրերը ծանօթութիւն չեն տար արուեստներու մասին, այլ տեղեկութիւն կուտան միայն ռազմական, շինարարական եւ կրօնական նիւթերու մասին: Այս գիրերը կը գտնուէին պատերու եւ զանազան առարկաներու վրայ. գրի առնուած [illegible] լեզուներով:

Ուրարտական գիրը կը գրուէր ձախէն աջ առանց տողադարձի: Կը բաղկանար 100 վանկերէ եւ այս գիրերուն տակ ալ կը գտնուէին բառին իմաստը ցոյց տուող պատկերներ:

Ուրարտացիները թուականը հաշւած են տասնորդական սիսթեմով:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑԻ ՀԵՏ.– ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ ԵՒ ՍԱՆՈՒՑՆԵՐԸ

Տնօրինեցին՝
ՇԱՀԻՆ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
[illegible]

[illegible]

[illegible]

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՓՈՂՈՑԻՆ ՄԷՋ ՄԻ ՈՄՆ

Մէկը կը քալէ փողոցին մէջ
տաբատը քիչ մը լայն, քիչ մը երկար,
վերարկուն նեղ, թեւերը կարճ
գլուխը առջեւ ինկած, տխուր, շատ տխուր,
ինչո՞ւ:
Այսպէս տխուր այս մէկը
ինչո՞ւ արդեօք:

Ուրիշ մըն ալ կը քալէ փողոցին մէջ
կօշիկները հայելի,
տաբատը Լէվիս,
վրան սուղնոց փառքա մը,
ներսէն ալ երեք հատ բուրդ, մէկը գծաւոր

Հապա աս ինչո՞ւ
այս տարբերութիւնը ինչո՞ւ
մէկը աւելի ոչինչ ունի միւսէն
ինչո՞ւ ուրեմն մէկը այսպէս տրտում
ինչո՞ւ ուրեմն միւսը այսպէս հպարտ
ինչո՞ւ
բնաւ միասին չեն քալեր:

ՀՈՂ

Արթնցիր, ո՛վ հող,
բաց կուրծքդ լայնօրէն
որքա՛ն շատ մարդ առիր
այդ անկուշտ ծոցէդ ներս

որքա՛ն շատ մարդ կուլ տուիր դուն
հիմա հող դարձեր են անոնք բոլորն ալ
կարծես անօթի աստուած մը
կը հմայէ, կը քաշէ բոլորը

ո՛վ բարեկամներ
ինչ պէտք կայ այսպէս պոռալ կանչելու
տեսէք խոնաւ են ձեր աչքերը
դուք ալ ինծի պէս ըրէք ձեր սիրելիին եռեւէն
ձեր սրտին մէջ ապրեցուցէք զայն
բարեկամներ
այս արցունքները սիրոյ մարգրիտներ են
ձգեցէք շարունին անոնք
ձգեցէք հոսին անոնք

ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆՆԷ

ՍՈԽԱԿՆ ՈՒ ՎԱՐԴԸ

Տերեւ մը ինկաւ
վտիտ, շատ վտիտ ճիւղէ մը
արիւնեցաւ վիրաւոր թիթեռնիկի մը նման
հեռացաւ, գլորեցաւ անդունդին մէջ

սոխակ մը ճիչ մը արձակեց
տխուր, լալագին ձայնով
դէմքը տժգոյն տերեւի նման
նայած մնաց իր վարդին ետեւէն

տերեւ մը ինկաւ
վտիտ, շատ վտիտ ճիւղէ մը
յոյսեր ներշնչեց սոխակին
խօսեցաւ մերձակայ գարնան մասին:

ԿԵԱՆՔ

Կեանք
ամբողջ ցանկութիւններով լեցուն:
Միայն մահն է որ չկայ...

Ան անձայն պիտի յայտնուի:

ՑՈՅՍ

Երբ արեւը անցնի բլուրներուն վրայէն
եւ իջնէ դիմացի մութ հորիզոններէն վար
մի յուզուիր
մի յանձնուիր յուսահատութեան
օր մը թերեւս
քու ալ արեւդ կը ծագի
այդ խաւարներուն մէջէն

ԿԱՐՕՏ

Հողն է որ կը բուրէ ռունգերուս մէջ
երբ պառկած եմ չորս պատերու միջեւ
մէկ ձեռքս արիւն
միւսին մէջ ափ մը հող
պիտի շաղուեմ հիմա երկուքը
եկուր տես

մահը ի՞նչ է որ ինծի համար
եթէ անոր մէջ ազատութիւն կայ
եթէ անոր մէջ ափ մը հող կայ

(Թարգմ. Բագարատ Խադուգեան)

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Պատրաստեց՝ ՇԱՀԻՆ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

L. A. Issaev
Shakhmatny Listok, 1930 326

[illegible]

ԱՆՑԵԱԼ ԽՆԴՐԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

Բանալի

1.– Թb3 Աa4
2.– Թb3+ Մատ

1.– Աa6
2.– Թd3+ Մատ

1.– ԱXc6
2.– Թd7+ Մատ

Դէպի՝ նոր սերունդ

Թիւ 15

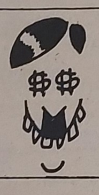

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ՈՐ ՍՏԵՂԾԵՑ ՀԻԹԼԵՐԸ

Գրեց՝ ԱՐԱ ՆՈՒՊԱՐ

Հիթլէր բանտէն ելլելէ վերջ կը դիմէ Պաւարիոյ Վարչապետ Հայնրիխ Հելտէի եւ կը խնդրէ որ կուսակցութեան վերահիմնումին արտօնութիւն տրուի: Վարչապետը կը կարծէ թէ «վայրի անասունը ընտելացած է» եւ արտօնութիւն կու տայ:

Նացի Կուսակցութեան վերահիմնումով Հիթլէր այլեւս կուսակցութեան միակ առաջնորդը մնացած է, որովհետեւ մի առ մի մէջտեղէն կը վերցնէ իր հակառակորդները:

Հիթլէրի ռազմավարութիւնը կը տարբերէր ուրիշ յեղափոխականներու ռազմավարութենէն: Նախ ընտրութիւններով գործի գլուխ պիտի գայ եւ յետոյ պիտի իրականացնէ յեղափոխութիւնը:

Ընտրութիւնները կը կատարուին եւ Նացի Կուսակցութիւնը կարեւոր յաջողութիւն մը կ'արձանագրէ մինչ մեծ պարտութեան մը կը մատնուին միւս քաղաքային կուսակցութիւնները: Միայն թէ Խորհրդարանէն կայուն կառավարութիւն մը հանելու կարելիութիւնն ալ չէ մնացած: Միւս կողմէ այլեւս երեւան ելած են բոլոր անոնք որ նիւթապէս թիկունք կը կանգնին Հիթլէրի: Ասոնց գլուխը կը գտնուին հանքածուխի արքայ Էմիլ Գիրտորֆ, պողպատի թրըսթներու պետ Ֆրից Թիսսէն, պողպատի ուրիշ արքայ մը, Ալպէրթ Վէօկլէր, զէնքի գործարանատէր Գրուփ եւ դարձեալ զէնքի գործարանատէր Սիմէնս եւ ԱԷԿ:

Այդ միջոցին Մարաջախտ Հինտէնպուրկի նախագահութեան շրջանը լրանալու վրայ է: Ընտրութիւններուն Հիթլէր Հինտէնպուրկէ վերջ առաւելագոյն քուէ ստանալով կը փաստէ թէ իշխանութեան համար ուժեղագոյն թեկնածուներէն մէկն է: Հինտէնպուրկի աջ բազուկը, Շայխէր պիտի յաջողի Հինտէնպուրկը համոզել Հիթլէրը Վարչապետ կարգելու, թէեւ աւելի առաջ նոյնը պիտի ընէ ինքզինքին համար եւ սակայն յայտնի պիտի ըլլայ որ լաւ Վարչապետ մը չէ: Սեղանաւոր Գուրթ Ֆոն Շրէօտէրի տան մէջ իշխանութեան սակարկութիւն մը կը կատարուի եւ հոն միակ թեկնածու ըլլալով Հիթլէր կը ներկայացուի:

1932-ին Յուլիսի ընտրութիւններուն միայն 37 առ հարիւր քուէ առնելով հանդերձ Հիթլէր Վարչապետ կը կարգուի եւ առաջին Նախարարաց Խորհուրդին կ'առաջարկէ Խորհրդարանը լուծել եւ նոր ընտրութիւններու երթալ: Այս առաջարկը կ'ընդունուի միւս կուսակցութիւններէն եւ ընտրութեան որոշում կ'առնուի:

Այդ շրջանին զարկ կը տրուի ահաբեկչական շարժումի մը, զանազան միջոցներով յառաջադէմ երեսփոխանները չարտօնուիր որ Խորհրդարան մտնեն, Խորհրդարանի շէնքը կը հրկիզուի եւ ատոր յանցանքը յառաջադէմ երեսփոխաններու կը բեռցուի: Երեւակայական վտանգներու գրականութեամբ մը կը պահուի բուն վտանգը, Նացի վտանգը: Այսպիսի միջավայրի մը մէջ ընտրութիւնը կը կատարուի եւ Նացիները 44 առ հարիւր քուէ կը ստանան:

Ս. Ա.ներու կողմէ պաշարուած Խորհրդարանի մը մէջ Հիթլէր կը պահանջէ որ բոլոր իրաւասութիւնները իրեն տրուին: Սոսիալ Տեմոքրատ եւ Ընկերվարական երեսփոխանները կը հակառակին ու Հիթլէր կը պոռայ անոնց երեսին. «Այլեւս ձեզի պէտք չունինք, ձեր մահուան ժամը հնչած է: Գերմանիա ազատ պիտի ըլլայ, բայց ձեզի պէտք պիտի չունենայ»:

Քիչ ժամանակ վերջ օրէնք մը քուէարկելով կը յայտարարէ թէ «Գերման աշխատաւորներու Ազգային Ընկերվարական Կուսակցութիւնը Գերմանիոյ միակ կուսակցութիւնն է»: Այս կերպով երկրին մէջ կը սկսի միակ կուսակցութեան մը շրջանը եւ Հիթլէր հռչակած կ'ըլլայ իր բռնապետութիւնը:

ՀԻԹԼԷՐԻ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Հիթլէր իշխանութեան գլուխ գալէ վերջ անմիջապէս իր աշխատանքը ուղղեց դէպի բանուորական կազմակերպութիւններ: Մինչ մէկ կողմէ դրամական օգնութիւններ կը հաւաքէր յայտարարելով որ «ժողովրդավարութեան մէջ մասնաւոր ձեռնարկութիւնները չեն կրնար գոյատեւել, մասնաւոր ձեռնարկութիւնները կրնան ապրիլ այն ատեն միայն երբ ժողովուրդը ուժեղ հեղինակութեան մը եւ անհատականութեան մը հասնի», միւս կողմէ ալ սակայն կը խաբէր աշխատաւորական կազմակերպութիւնները, անոնց ըսելով «պիտի տեսնէք թէ որքան սուտ է այն պնդումը թէ մեր յեղափոխութիւնը աշխատաւորներու դէմ է: Ես գիտեմ թէ դրամապաշտութիւնը ինչպէս շահագործած է ձեզ: Մենք պիտի չգոհանանք ձեր իրաւունքները պաշտպանելով, զանոնք ալ աւելի պիտի ընդարձակենք»:

Շատ չանցած երեւան ելաւ որ ինչպէս կը ստէր ան: Աշխատաւորական կազմակերպութիւնները փակուեցան, անոնց առաջնորդները սպաննուեցան եւ կազմուեցաւ նոր աշխատաւորական կազմակերպութիւն մը, որուն գլուխը բերուեցաւ Հիթլէրի օգնականներէն Տքթ. Լէյ:

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԵՒ ՄԻՒՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մամուլի եւ ձայնասփիւռին վրայ դրուած գրաքննութեան պատճառով գերմանացիները շատ ալ տեղեակ չէին թէ ինչեր կը պատահէին: Բայց կեանքը կարդ մը գերմանացիներու համար դարձած էր ուղղակի անհանդուրժելի: Այս գերմանացիներուն մէջ կային նախ հրեաները, յետոյ Նացիներուն դէմ եղող Ընկերվարականները, եւ վերջապէս Թունդ Քրիստոնեաները: Հրեաները նախ վտարուեցան Գերման ընկերութենէն, յետոյ արտաքսուեցան Գերման Հայրենակցութենէն: Արգիլուեցաւ Հրեայի մը հետ ամուսնանալ կամ ամուսնութենէ դուրս կապ հաստատել: Հրեաները արտաքսուեցան մամուլի, ձայնասփիւռի, հողագործական, ուսուցչական, թատերական ու շարժանկարային պաշտօններէ: Փաստաբանութիւնը, բժշկութիւնը ու առեւտուրն ալ արգիլուեցաւ անոնց: Նպարավաճառներու, մսավաճառներու խանութներէն կախեցին ցուցատախտակներ ուր գրուած էր թէ հրեաները չէին կրնար մտնել. այդ կերպով անոնք սովի դատապարտուեցան: Դեղարանները մերժեցին դեղ տալ հրեաներուն:

Նացիները միայն հրեաներով չգոհացան: Անոնք յարձակեցան եկեղեցիներու վրայ ալ: Այս յարձակումէն զերծ մնաց միայն բողոքական եկեղեցին, որ կը քալէր հրեաներու թշնամի Լութէրին հետքերուն վրայէն:

Այլեւս բոլոր կրթական ու գիտական հաստատութիւնները նացիներուն հակակշռին տակ էին: Գիտութեան անունով զարհուրելի ոճիրներ գործուիլ սկսան, ուղեղը քննելու, ուղեղին կարողութիւնները ճշդելու համար ողջ մարդոց ուղեղներուն վրայ գործողութիւններ կատարուեցան: Նոր դեղերուն համար, որպէս կենդանի արարածներ գործածուեցան հրեաները: Դատարաններն ալ նացիներուն ձեռքն էր եւ հրեաները ու Նացիականութեան դէմ եղողները ուղղակի կը ղրկուէին կեդրոնացման ճամբարներ: Մարդկային ագարակներ կազմակերպուած էին, որոնց նպատակն էր գերմանացիի երեւակայական տիպար մը ստեղծել:

Զտարիւն գերմանացիներու դանկային չափեր ճշդուած էին. անոնք, որոնք չափերը չէին յարմար, գերման չէին նկատուեր եւ կը բնաջնջուէին:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿԸ ԾՐԱԳՐՈՒԻ

Նացիական Գերմանիոյ մէջ տնտեսական տեսութիւն մը գոյութիւն չունէր: Տնտեսութեան ամբողջովին կը տիրապետէին Գրուփ, Պօշ, Գիրտորֆ, Թիսէն, Ապպէ, Վոլֆ եւ Մանէսման նման ճարտարագէտներ:

Գերման աշխարհակալութեան նպատակն էր Պաղտատեան գծի քաղաքականութիւնը եւ Պալքաններու տիրապետութիւնը, իջնել մինչեւ նեղուցներ, եւ երթալ մինչեւ Պաղտատ, մահացու հարուած մը տալու համար Անգլիական աշխարհակալութեան: Գերմանիոյ նպատակներէն մէկն ալ ձեռք անցընել էր Ուգրայնան, որ հարուստ է մետաղային հանքերով ու ածուխով: Գերմանիոյ ծրագիրներէն զերծ չէր մնացած նաեւ Ֆրանսան, որ Գերմանիոյ մաս պիտի կազմէր զայն շրջապատող քանի մը երկիրներու Գերմանիոյ կողմէ գրաւումէն վերջ:

Ծրագիրը գործադրութեան դրուեցաւ երբ 1936-ին Գերմանիա գրաւեց Հռենոսի շրջանը, 1938-ին մտաւ Աւստրիայէն ներս եւ 1939-ին ալ վերջ տուաւ Չեխոսլովաքիոյ անկախութեան: Պատերազմը ծայր տուաւ եւ պատերազմի ամենէն կատաղի օրերուն իսկ Գերմանիոյ, Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Ճափոնի եւ Միացեալ Նահանգներու գործատէրերը, ի գին միլիոնաւոր մարդոց կեանքին, մտածեցին իրենց նիւթական շահերուն մասին: Նորէն ալ սակայն այս պետութիւնները չկրցան աշխարհը իրենց միջեւ բաժնել իրենց ուզածին պէս:

Աշխարհակալութեան այս անյաջողութեան կեցուածքը խորհրդածութեան պէտք է մղէ շատ ու շատ երկիրներ, որովհետեւ բազմաթիւ երկիրներ կը պատրաստուին նոր Հիթլէրներ ստեղծելու: Մեր խօսքը վերջացնենք Պրէխդի սա խորհրդածութեամբ. «Ոչ ոքթող ուրախանայ մեռաւ ըսելով, որովհետեւ զայն աշխարհ բերող մայրը յղի է դարձեալ»:

ՎԵՐՋ

ԿՐԿԻՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Գրեց՝ ԲԱԳԱՐԱՏ ԷՍԴՈՒՔԵԱՆ

Հակառակ որ մեր նախկին գրութիւններով յաճախ անդրադարձած ենք արդէն, եւ սակայն փափուկ ու զանազան մեկնաբանութիւններու առակ այս նիւթը մեզ կը ստիպէ որ զանազան առիթներով կրկին ու կրկին քննենք ու զննենք զայն:

Շատ անգամ հակասութիւն ըլլալ կը թուին ազգասիրութիւնն ու ժողովուրդներու եղբայրութեան հասկացքը: Մենք այս յօդուածին մէջ պիտի ջանանք երկուքն ալ իրարցնել, խօսելով անոնց ճշմարտութեան ու կարեւորութեան մասին:

Այս յօդուածով պիտի փորձենք «ժողովուրդներու եղբայրութեան» հսկայ թեման պրպտել իր շատ կարեւոր ու առօրեայ նշանակութիւն ունեցող մէկ հարցովը. թէ իրարու վրայ ինչպիսի ազդեցութիւններ կը գործեն դրացի երկու տարբեր ժողովուրդներու մշակոյթները:

Բնականաբար այսպիսի պրպտումի մը միջավայրը ըլլալով պիտի ընտրենք Անատոլուն, իբրեւ զանազան հաւաքականութիւններու ու անոնց մշակոյթներուն կեդրոնը:

Ամէն բանէ առաջ ըսենք որ երկրին ժէօֆիզիքական դիրքը իրարու մէջ կը շաղուէ այդ հողերուն վրայ բնակող մարդոց արուեստի ու մշակոյթի ըմբռնումները: Երկրորդ ազդակ մը կը հանդիսանայ այն տարբերութիւնը, որ կայ բնիկ տեղացիներու ու գաղթականներուն միջեւ: Կը յաջորդեն կրօնական ու տնտեսական կեանքի տարբերութիւնները:

Այն ժողովուրդները որոնք հողագործ են ու յաջորդ սերունդներու կը փոխանցեն մաճկալ ու պապէ պապ, անշուշտ որ դիւրութիւնը կ'ունենան հիմնական մշակոյթ մը ստեղծելու, փոխանակ աւազակութեամբ ու թալաններով ապրելու, յաջորդ սերունդներուն միայն թուր ու դաժան ժառանգ ձգելու: Սակայն անփոփոխ կը մնան ժողովուրդներու բաղձանքներն ու հարցերը: Թագաւորի հաշւոյն հողագործութիւն ընելը կամ Սուլթանի հաշւոյն եէմէնի անապատներուն մէջ մահանալ նոյն սարսափն անիմաստ են: Ըլլայ մշակ կամ հօվիւ, մարդը կ'ուզէ նախ խաղաղ ապրիլ, կշտանալ իր քրտինքովը ու չամչնալ իր զաւակներուն դիմաց: Երբ չի յաջողիր գտնել այս բոլորը, այն ատեն կը բողոքէ նոյն բառերով, ինչ հաւաքականութեան ալ պատկանի, կ'արտայայտէ նոյն զգացումները երգելով «Կռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս», կամ «Allı turnam, bizim eve ya-rırsan»: Այստեղ կը չքանան ազգային պատուարները եւ մարդիկ կը նմանին իրարու, պանդուխտի նոյն զգացումները ապրելով, հարազատներու նոյն կարօտով: Շատ անգամ կը հանդիպինք ժողովրդական երգերու, որոնց եղանակները նոյն ըլլալով հանդերձ տարբեր լեզուներ ունին: Թերեւս կարելի է պրպտել թէ ով որմէ առած է, կամ նոյնիսկ գողցած է, բայց սխալ է այսպիսի մերժեցում մը: Պէտք է խօսիլ բառերուն մասին, երբ բառերը կ'արտայայտեն ժողովրդական անկեղծ զգացումներ, այլեւս անտեղի է խօսիլ գողութեան ու աւազակութեան մասին: Ոչ մէկ բան այնքան բնական է որքան երկու դրացի հաւաքականութիւններու իրարու ազդեցութիւնը կրելը:

Սակայն երբեմն տարբեր օրինակներու ալ կարելի է հանդիպիլ. կը նայինք Սուրբ Կարապետի ուխտագնացութիւններէն մնացած մեղեդի մը ձեր դիմաց կը, յայտնուի Աթապարը անունով, կամ Սայաթ Նովայի Քամանչան կ'երգուի «Զըրփընըրքըն Գարատէնիզ»ի նման բառերով, որոնք ոչ մէկ կապ ունին ժողովրդական զգացումներու հետ: Այս ատեն անկասկած գողութիւն մը կայ այդտեղ, այսպանելի փոխառութիւն մը: Առարկեցէք, բողոքեցէք, որքան որ կրնաք:

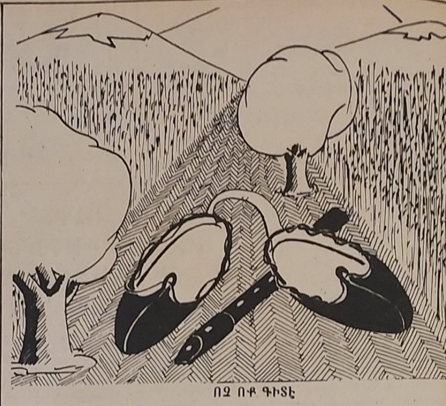

ՈՉ ՈՔ ԳԻՏԷ

Մինաս էր անունը
մազերը թափած էր հոգերէն
եւ անէծքն էր որ
կը կարդացուէր դէմքին վրայ
կզակին տակ, կամ ոտքերուն ծայրը
եթէ կային հետքեր,
պատերազմին հետքերն էին անոնք

պահակ էր Մինաս Իսթանպուլի մէջ գործատան մը
դեռ շատ պիտի աշխատէր
հանգիստի կոչուելու համար
եւ օր մը
պատմեց ինծի իր կեանքը Մինաս
պատմեց սա պարզ տողերով

– աչքիս պէս էր Երզնկան
քաղաքը ուր ծնայ
քաղաքը որուն փոշոտ ճամբաներուն վրայ
էշ վազցուցի երկար տարիներ
արցունքոտ աչքերով
քաղաքը ուր փախցի
մայրս, հայրս, հարազատներս
ան չի յիշեր զիս
չի յիշեր մեծ հայրս, որուն գլուխը
հակած է գետին
չի յիշեր
արիւնոտ փողոցները
արիւնոտ տուները
դիակները կիներուն, աղջիկներուն, մանուկներուն
մէկը միւսին վրայ պառկած
չի գիտեր հասակէս բարձր հասկերը
որոնք կը պահէին զիս
չի գիտեր որ իր անօրեւները
իմ անօրեւներս էին
ես ծնայ այդ անօրեւներով
թրջուած հողերուն վրայ
այդ հողերուն վրայ ծիլ արձակեցի

ինը տարեկան էի
երբ գաղթեցի դէպի Թոքատ
եւ Թոքատի մէջ է որ հասակ նետեցի
Երզնկան չի գիտեր...

ոչ ոք գիտէ
թէ սրինգ կը նուագէի
բարձր, բարձր տափաստաններու վրայ
աղայիս հանոյք պատճառելու համար
ճեփճերմակ կը բացուէին աչերինները
կը սիրէի տափաստաններու գարունը
եւ այդ գարնան նման
անցաւ պատանութիւնս
առանց որ ես նշմարէի
տգիտութեանս մէջ
ոչ ոք գիտէ
անցան տարիները
կէս անօթի, կէս կուշտ,
կէս հագուած, կէս մերկ
օր մը ըսի աղայիս.
– Աղա՛, ես պիտի կոխեմ երթամ
եկուր օգնէ ինծի քիչ մը
աղա է ան, եղբայրս, աղա է
խլեց առաւ տրեխներս,
գլխէս գլխարկը,
տաբը փարա չտուաւ,
ըսաւ. քալէ գնա՛ տեսնենք:
ոչ ոք գիտէ
հիմա եկուր եւ մի առնր զայն
եկուր եւ մի զարներ այդ մարդը
ինչու ըսեր ես.
«յանցանքը մեռնողինն է»:

ես գացի ուրիշ աղայի մը ապրանքը դառնալու
աղջիկը հարս տուաւ ինծի
վերջն ալ զիս զինուոր ղրկեց
անգամ մըն ալ Թոքատ չդարձայ
ոչ ոք գիտէ

Իսթանպուլն է արտիս սուլթանը
մանաւանդ երբ հոն գտայ հօրաքոյրս ալ
եկուր սիրելի շինութիւն
եկէք պատեր, աղիւսներ,
նոյնիսկ եթէ պիտի մուրամ
ետ դառնալ չկայ այլեւս
անցան տարիները
ալ ուժ չմնաց վրաս
դժուար է շինութեան մէջ աշխատիլ
ծանր է բեռը
ոչ ոք գիտէ

բայց ի՞նչ ընել
սամուրը լուել չի գիտեր
զաւակ ալ չունիմ
բայց այս բոլորին փոխարէն
ունիմ սուլթան մը միակ
թէեւ պապենը ծանր է քիչ մը
ոչ ոք գիտէ

(Թարգմ.) ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

թատրոն

ԴԱՐՁԵԱԼ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ ՍԱՐԳԻՍ ԲԱՉԱՃԸ

1935-ի Գերմանիա Նացիներու ...րգացման շրջանն է։ Այդ շրջանին ...երպուեստի կեանքին մէջ յատկա... մը ուշադրութիւն կը գրաւէ. ...տրոններու ու նոյնիսկ գաւառէ...երու մէջ կը ցուցադրուին խաղեր ...րոնք կը վարկաբեկեն Հրեաները։ ... 1980-ի Թուրքիոյ մէջ ալ ծանօթ քաղաքական ու տնտեսական զար...ացումը։ Մինչ այդ, Պետական ...տրոններու, օփէրաներու եւ պա...ներու մէջ կը ցուցադրուին խա...եր, որոնց հասարակաց կէտը Հե...եան է. վարկաբեկել փոքրա...սնութիւնները։

Ամենէն առաջ ձեռք պիտի առնենք ...Տիմար ամուսինին խորամանկ կի...» անուն խաղը որ կը ներկայացուի ...թիւնի քաղաքապետական Թատրո...։ (Այս խաղը ամբողջ 1978-ի ...ղանակին ներկայացուեցաւ Նաեւ ...ի Քաղաքապետական Թատ...ին մէջ)։ Հոս, բեմին վրայ բացէ ...բաց կը ծաղրուին Օսմանեան ...ջանի Հայկական Թատերախումբե...։ Իրականութեան մէջ այս պիտա...ին տակ ամբողջ Հայկական Հաւա...կանութիւնն է որ կը վարկաբեկ...։ Անշուշտ կարելի է վիճիլ, քննա...տութեան նիւթ դարձնել այս ...տերախումբերուն գեղարուես...կան ըմբռնումը, բայց եթէ այդ ...նացատութիւնը իբր գործիք յա...ջացուի ամբողջ Հայ Հաւաքակա...ութիւնը վարկաբեկելու, այդ պա...ագային անոր տարբեր անուն մը ...ալ պէտք կ'ըլլայ։

Հեղինակը Հալուտն Թանէր իր ...ին մէջ բնաւ նկատի չէ առեր այդ ...ջանի տնտեսական ու քաղաքական ...րգացումները։ Այդ շրջանին ...ղքենիութիւնը օրէ օր կը զարգա..., Սահմանադրութեան հետ միա... արեւմտականացումը գլուխը ...ած կ'երթար։ Իսկ այդ արեւմը...կանացումին հեղինակները բը...կանաբար Հայերը չէին, այլ ...ուրք մտաւորականները։ Հալուտն ...նէր չի լուսաբաներ այս կէտերը, ...րովհետեւ ան ուրիշ մտահոգու...թիւններ ունի։ Բայց Թողունք այս ...կէտը եւ կանգ առնենք ուրիշ կարե...որ կէտի մը վրայ։ Խաղին ամենա...կարեւոր դերերէն մէկը կը կատար...ի հայ դերասանուհիի մը կողմէ. Անի Իփէքքայա։ Իսկ Անի Իփէքքա...յայի մարմնաւորած դերը Թեթեւա...բարոյ հայ կին մըն է։ Շահեկանը ...յն է որ այս դերով Անի Իփէք...քայա ինքզինքը վարկաբեկած կ'ըլ...յ, որովհետեւ ինք ալ հայուհի մըն ...։ Խաղին ամբողջ նպատակը կարծես ...տեղծել է միջնոլորտ մը որու մէջ ...մենք միզմէ ամչնանք, մենք զմեզ ...տել սկսինք։ Արուեստի տեսան...կիւնէ ցաւալի ուրիշ պարագայ մըն ...ալ կայ. Շէնէր Շէնի, Միւնիր ...Էօզքուլի, Անի Իփէքքայայի նման ...արձրորակ դերասաններ այս խա...ղին մէջ կը ծաղրեն իրենց նման ...արձրորակ ուրիշ դերասաններ։

Մինչդեռ այդ շրջանի Հայկական ...Թատերախումբերուն մէջ Հոլասի ...նման տխմարներ ոչ թէ բեմ ելլել, ...բեմը ...ելլել անգամ չէին կրնար, ...որովհետեւ այդ շրջանի Թատրոնի ...ուղղութիւններն անգամ համաշխար...հային չափանիշով դերասան...ներ էին։ Զգացական խօսքեր չեն ...ասանք։ Երկրագունդի վրայ ոչ մէկը ...դերասաններուն արուեստի կա...րողութիւնը կրնայ ծաղրել։ Միայն ...կրնայ վէճի նիւթ դարձնել, ինչպէս ...ըսի, անոնց աշխարհահայեացքը, ...փիլիսոփայական տեսակէտերը։ Ըս...ալ էր անոնց ուղղութիւնը Թե...բեւս, անվերջ կը բեմադրէին քաղ...քենի խաղեր։ Բայց ատիկա ուղիղ կը համեմատէր երկրին տնտեսական ու քաղաքական զարգացումներուն հետ։ Ամէն պարագայի հայ դերասանները չէին որ Արեւմտեաններու հետ կը ստորագրէին գափիթիւլասիոնները։ Հալուտն Թանէր բնաւ կասկած ունենալու չէ, թէ եթէ գոյութիւն չունենային այդ ծաղրուած հայ դերասանները, տակաւին յիսուն տարի մենք այս երկրին մէջ Թատրոն չէինք ունենար։ Եւ եթէ գոյութիւն չունենային այդ Թեթեւաբարոյ ցոյց տրուած հայ դերասանուհիները, գոյութիւն ունեցած չէր ըլլար նաեւ այս արուեստը որ գանօօ կը կոչուի։ Արդէն այդ արուեստն ալ վերջացաւ հայ դերասանուհիներուն հետ միասին։ Անոնցմէ վերջին մէկ երկուքը լքուածութեան մէջ կը տուայտին, ու կարգ մը մարդիկ զանոնք երբեմն յիշելով հեռատեսիլ կը հանեն ու ժողովուրդին կը ներկայացնեն որպէս անցեալի ցուցահնները։

«Տխմար ամուսինին խորամանկ կինը» Թատերախաղին մէջ անվերջ կը պաշտպանուի բուլուարը։ Հալուտն Թանէր Թատրոնը միայն կատակերգութիւն կը կարծէ, որովհետեւ կարելի չէ բուլուարով ցաւ ու տառապանք արտայայտել։ Մինչդեռ հաւաքականութիւնը ցաւ ու տառապանք ալ ունի եւ անոնք Թատրոնի միջոցաւ կը ներկայացուին ժողովուրդին։

Հիմա գանք ուրիշ խաղի մը։ Ճէմալ Բէչիտ Բէյին «Տէլի Տօլու» օփէրէթը։ Դէպքը կը պատահի 1900-ական Թուականներուն եւ խաղին հրեայ տիպարները կեղտոտ, գեղծարար, խաբեբայ ու կծծի մարդիկ են։ Հրեաները այդպէ՞ս են։ Թերեւս ալ այդպէս են։ Բայց ատիկա ունի իր զանազան պատճառները։ Առանց գիտնալու հրեաներու պատմական անցեալը, զանոնք կծծի որակելը պախարակելի շովէնիզմ մըն է։ Ինչպէս որ Պաղեստինցիները չենք կըր նար ահաբեկիչ կոչել, առանց գիտնալու անոնց պատմութեան մօտիկ անցեալը։ Նոյն խաղին մէջ յոյն կինը կը ներկայացուի որպէս ցոփուհի, որպէս սեռային խելագար մը, որ այր մարդոց ետեւէն կը վազէ եւ գլխէ կը հանէ փոքրիկ տղաքը։ Զգուշացէ՛ք այդպիսի կիներէ։ Բայց զարմանալին այն է որ երբ այս մասին խօսեցայ այդ խաղին մէջ դեր վերցուցած հայ բարեկամի մը հետ, զարմացաւ, «ես այս խաղին մէջ այդպիսի բան մը չնշմարեցի» ըսաւ։ Այո, ոչ ոք բան մը կը նշմարէ։ Ոչ ոք բանէ մը լուր ունի։ Անցեալի Գերմանիոյ մէջ այսպէս պատահած է։ «Թատրոնը հաւաքականութեան հայելին է» ըսեր են։

Ուրիշ խաղի մը մէջ ալ, որուն անունն է «Պալապան Աղա», մաքսանենգները կը կոչուին Մկրտիչ, Փէթրօ եւայլն։ Այս երկրին պատմութեան մէջ միայն երեք հոգի տուրքի մաքսանենգութիւն ըրած է. Մկրտիչ Շէլլէֆեան, Հայկ եւ Յակոբ Աւիկօղլու եղբայրներ, եւ այդքան...։

Կայ նաեւ «Մուրատ Դ.» անուն օփէրան, բայց այդ մասին պէտք չկայ շատ բան ըսելու։ Երաժշտանոցէն ընկեր մը ունիմ, հանդարտ ու կակուղ տղայ մըն էր, այս օփէրային մէջ փոքրիկ դեր մը ստանձնեց, եւ հիմա շատ յարձակողական մէկը դարձած է։ Հաւատացէք որ չեմ կատակեր։

ԱՊՐԵՑՆԵՆՔ ԹԱՏՐՈՆԸ, ՈՐ ՄԵՐ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ՄԷԿ ՃԻՒՂՆ Է

ՆՇԱՆ ՇԻՐԻՆԵԱՆ

Բարեւ ձեզ։ Երկար դադարէ մը վերջ, դարձեալ միատեղ ենք։ Այսօր մենք պիտի խօսինք Թատրոնի մասին։ Գիտենք, որ Թատրոնը ամենաազդու միջոցներէն մէկն է լաւագոյն աշխարհ մը ստեղծելու համար։ Եթէ լաւ գործածուի, Թատրոնը զանգուածներու վրայ բարի ազդեցութիւն գործող արուեստի ճիւղ մըն է։ Կարեւորը այդ ազդեցութեան գոյնը ճշդել է։ Պրէխթ սապէս կ'ըսէ. «Թատրոնը մարդոց միջեւ պատահած պատմական, կամ հեղինակին երեւակայութեան մէջ պատահած անիրական դէպքերու ցոլացումն է ապրող տեսարաններու միջոցաւ եւ զուարճացնելու ճամբով»։ Այսինքն, Թատրոնի մէջ, գիտակցութեան զարթնումի մը քով զուարճանալն ալ իր տեղը պէտք է ունենայ։ Եթէ այդպէս չըլլայ, Թատրոնը կը նեղէ մարդիկը։ Խաղ մը որ կը ներկայացուի լաւագոյն աշխարհի մը համար, որքան ալ ճիշդ եւ գեղեցիկ ըլլայ, եթէ խոժոռ խաղ մըն է, կը վանէ հանդիսատեսը։ Որովհետեւ լաւագոյն աշխարհը ժպտուն աշխարհ մը միայն կրնայ ըլլալ։ Այս իրողութիւնը այսօր ալ ի զօրու է։

Իրականութեան մէջ մեր այսօրուան նիւթը չէ քննել թէ ինչ է Թատրոնը։ Մենք պիտի քննենք թէ Թատրոնը ինչպիսի ազդեցիկութիւն մը ունի մեր մէջ, Հայ հաւաքականութեան մէջ։

Այո, Թատրոնը Հայ հաւաքականութեան համար մասնաւոր նշանակութիւն մը ունի։ Թատրոնը Թուրքիոյ մէջ ստեղծուեցաւ Հայ հայրենակիցներու կողմէ։ Թէեւ իբրեւ Արեւմուտքի մէկ ընդօրինակումը, թէեւ իբր նորութիւն ոչինչ բերելով։ Այդ պատճառաւ ալ կանոնական ու աշխատելակերպի տեսանկիւնէ կարելի չէ ըսել թէ Թուրքիոյ մէջ Հայկական Թատրոն մը կար։ Սակայն կատարուած գործը նորէն ալ կարեւոր էր։ Հայերը անգամ մը եւս փաստեցին թէ արուեստագէտ ժողովուրդ մըն էին։ Այս գործին յառաջապահները եղան Մնակեանները, Կիւլլիւ Յակոբները, Ֆասուլյաճեաններ։ Բայց այսօր ի՞նչ կ'ընենք արդեօք մենք, որ անոնց Թոռներն ենք։ Մեր Սանուց Միութիւնները ի՞նչ կ'ընեն արդեօք Հայկական Թատրոնի անունով։

Անցնող տարիներու ընթացքին մեր Սանուց Միութիւններու մէջ խաղեր կը բեմադրուէին եւ ժողովրդական լայն խաւերու կողմէ հետաքրքրութեամբ կը դիտուէին։ Այդ խաղերը այնպէս էին, այսպէս էին, բայց նորէն ալ խաղ էին եւ անոնց շնորհիւ կ'ըսէինք որ Թատրոն մը ունինք։ Կը յուսայինք որ հետզհետէ աւելի լաւը պիտի գայ, ամէն տարի քիչ մը աւելի ճարտար եւ յաջող խաղեր պիտի ներկայացուին, եւ այս մտածումով դէպքերը կը ձգէինք ժամանակի հոսանքին։ Սպասեցինք։ Ի՞նչ եղաւ սակայն արդիւնքը։

Անցեալ օր Կեդրոնական Սանուց Միութեան մէջ Պօղոս Զալկըճեանի բեմադրութեամբ Թատերախաղ մը դիտեցինք. «Ախ, ակռայի ցաւը»։ Ատկէ զատ Պօղոս Զալկըճեան հանդիսատեսներուն հրամցուց եօթը մասերէ բաղկացեալ միջկատակի բաժին մը։ Անշուշտ ծափահարելի դէպք մըն է այս։ Ծափահարելի է սա պատճառով. Պօղոս եւ ընկերները վերակենդանացուցին Կեդրոնական Սանուցի բեմը, որ կը քնանար երկու երեք տարիէ ի վեր։ Շատ մը ամաչկոտ ընկերներ սրտանց գործի փարեցան։

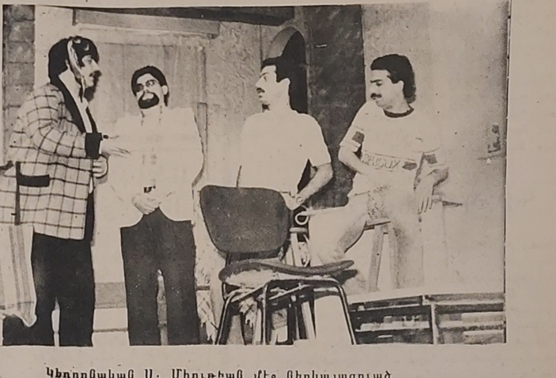

Կեդրոնական Ս. Միութեան մէջ ներկայացուած «Ա՜սահ Ակռայի Ցաւ» թատերախաղէն դրուագ մը։

Անհաւասիկ այս կողմն է որ ծափահարելի է այս ներկայացումին։ Բայց եթէ բովանդակութեան նայինք, յուսախաբութեան կը մատնուինք։ Որովհետեւ պարզապէս զաւեշտ մը ըլլալով կը մնայ ան։ Թատրոնին միայն զուարճացնող պարտականութիւնը խերացուցեր է եւ բովանդակութիւն չունի։ Լեցուցեր է դէպքերով որոնք մեզ բնաւ չեն շահագրգռեր։ Կարգ մը տարօրինակ մարդոց տարօրինակ շարժումները։

Մեր ընկերները ըսին որ իրենք ալ ատոր կողմնակից չեն, բայց ստիպուած են այսպիսի կէտէ մը ճամբայ ելլել հասնելու համար աւելի վսեմ նպատակներու։ Ըսին, բայց կը սխալին։ Մենք չենք կրնար ընդունիլ որ ատիկա սկզբնակէտ մը՛ է պարզապէս։

Նորէն ալ սակայն կը հաւատանք որ իրենց յառաջիկայ աշխատանքը աւելի լաւ պիտի ըլլայ։ Բոլորս ձեռք ձեռքի տալով ատոր է որ պէտք է աշխատինք։

Այո, այսօրուան Հայ հաւաքականութեան մէջ Թատրոնը սխալ ճամբու մը մէջ է։ Ինչո՞ւ սխալ է, որովհետեւ սխալ է գլխու կազմուածքը։ Սխալ է աշխարհահայեացքը, հաւաքականութեան նայելու եղանակը։ Եթէ մենք փոխենք մեր աշխարհահայեացքը, այն ատեն է որ մեր ստեղծագործութիւնները շիտակ եւ գեղեցիկ կ'ըլլան։ Բայց, հակառակ այս բոլորին, ստիպուած ենք զօրավիգ կանգնելու այսպիսի շարժումներըն։ Նոյնիսկ եթէ չենք հաստատեր զայն։ Որովհետեւ դէպք մը կը յաջողի այն ատեն միայն երբ նախ զօրավիգ կանգնինք անոր եւ յետոյ անխղճօրէն քննադատենք զայն։ Ես Կեդրոնականի ներկայացումը կը քննադատեմ ծանօրէն, որովհետեւ սխալ է, սակայն զօրավիգ կը կանգնիմ անոր, որովհետեւ գիտեմ թէ ինչպիսի պայմաններու մէջ մէջտեղ եկաւ ան, որովհետեւ կը հաւատամ որ գոյութիւն ունին մարդիկ որոնք աւելի լաւին գաղափարը ունին եւ աւելի լաւին համար պիտի աշխատին։

Որպէս փոքրամասնութիւն մը որ կ'ապրի Թուրքիոյ մէջ, պէտք է հետաքրքրութիւն ցոյց տանք Թատրոնին եւ արուեստի միւս ճիւղերուն։ Որովհետեւ միայն այս կերպով է որ կ'ապրեցնենք մեր մշակոյթը եւ մենք ալ կը գոյատեւենք։ (Այս ճշմարտութիւնը արդէն ի զօրու է աշխարհի բոլոր ժողովուրդներուն համար)։ Բայց այս գործը ընելու ենք ուղիղ ճամբով։ Շատ արգելքներ կրնան ցցուիլ մեր դիմաց բայց պիտի չվհատինք։ Մենք, որպէս հայ երիտասարդներ որոնք յառաջդիմասէր են եւ կը սիրեն հաւաքականութիւնը, քով քովի գալու ենք եւ լաւագոյն աշխարհի մը համար խանդավառութեամբ աշխատելու ենք։

Թուրքիոյ պետական կամ անձնական Թատրոններուն մէջ սա օրերուն կը ներկայացուին կարգ մը խաղեր ուր փոքրամասնութիւնները կը վարկաբեկուին։ Ինչպէս այս Թիւով գրեր է Սարգիս Բաչաճը, անհաճոյ ոտնաձայներ կը լսենք։ Հեռատեսիլի մէջ ալ Հայկական Թատրոնի անուան տակ խեղկատակութիւններ ցոյց կը տրուին։ Այս բոլորին դիմաց մենք առանց յոգնելու ու վհատելու պիտի ձայնենք ամբողջ Թուրք Հանրային Կարծիքին ու պիտի ըսենք.

«Մենք որպէս հայ յառաջդիմասէր երիտասարդներ, առանց խտրականութեան, առանց շովէն գաղափարներու յանձնուելու, Թուրք յառաջդիմասէր ու հայրենասէր ժողովուրդին կողքին ենք»։

Բացի ասկէ, մեր բոլոր Սանուց Միութիւններուն մէջ (առանց Միութենական շովէնիզմի, այսինքն պառանց գործը Ֆէնէրպահչէ-Կալաթասարայ մրցումի մը դարձնելու) պէտք է աշխատինք, լաւ գործեր տալով մշակոյթի ու արուեստի գետնին վրայ եւ պատրաստելով լաւ նոր սերունդ մը։

Քանի որ մեր նիւթը Թատրոնն էր, Թատրոնի մասին երկու խօսքով վերջացնել կ'ուզեմ այս յօդուածը։ Ինչպէս ըսի, մենք ստիպուած ենք խրախուսել եւ ուղղութիւն տալ Թատերական աշխատանքի։ Պէտք է Թատրոնը գրել, խաղալ, տէքօր շինել, բեմադրել։ Մենք մէկ ձեռքին ձայնը լսել չենք ուզեր, մենք պէտք է միացնենք բոլոր ձեռքերը, եւ այն ատեն է որ մեր ձայնը կը զօրանայ, աւելի բարձր կը հնչէ։

Այսուհետեւ ամիսը անգամ մը Թատրոնի մասին պիտի գրենք, ու փորձեր պիտի ընենք։ Ձեզի լուսաւոր օրեր՝ կը մաղթեմ, սիրելի ընթերցողներ։

(Թրգմ.)

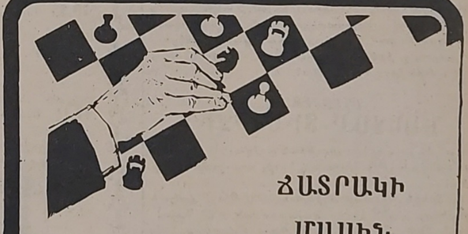

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Պատրաստեց՝ ՇԱՀԻՆ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

J. HARTONG
First Prize,
Problemisten, 1956 — 323

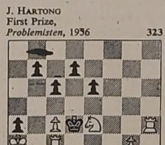

Գտէք թէ ի՞նչպէս կարելի է երեք քայլով մատ ընել։

ԱՆՑԵԱԼ ԽՆԴՐԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Բանալի.-

1.- Թc3	Փ×d4
2.- Զef4+	մատ
1.-	Ն×d4
2.- Զg7+	մատ
1.- ...	Ա×e2+
2.- Զdf4+	մատ

Սրփիծանկար՝ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԷՕԶՄԷՆ

Դէպի՛ Նոր սերունդ

Թիւ 16

ԴԱՐՁԵԱԼ ՄԵՐ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ Հ. ԱՐԱՔՍ

«Մենք՝ Նոր Սերունդի» լոյս տեսնելուն գլխաւոր պատճառներէն էր այսօրուան Իսթանպուլահայութեան մէջ եղած Սանուց Միութիւններուն վիճակը եւ յետադիմող Իսթանպուլահայ մշակոյթը:

Այս նպատակով ուզեցինք զատ զատ տեսակցութիւններ ընել Սանուց Միութիւններու հետ եւ յետոյ բոլոր ասոնք հաւաքել իրականութեան կաթսային մէջ, գտնելու համար (անշուշտ մեր կարծիքով) յարմար խառնուրդը որ վէրքը բուժելու պիտի ծառայէր:

Սանուց Միութիւններու հետ տեսակցութիւնները աւարտելու վրայ է: Կարեւոր թիւով Սանուց Միութիւններու վարչութիւնները վերջապէս- քիչ մը ուշ, սակայն լաւ կերպով- ընտրուած են յարմար կերպով:

Երբ բոլորովին աւարտի «Մենք՝ Նոր Սերունդի» աշխատակիցներու կատարած Սանուց Միութիւններու տեսակցութիւնները, ձեզի հետ միասին խորհրդակցելով պիտի ջանանք հասնիլ գաղափարի մը, որուն համար պէտք պիտի ըլլայ յետոյ համագործակցաբար աշխատիլ:

Գրուած, փաստուած գիտական իրականութիւնները քանի անգամներ կրկնելու ստիպուեցանք այս սիւնակներէն:

Փոքրամասնութիւններէն կարգ մը ճնշումներէն կարելի եղածին չափ քիչ վնաս տեսնելու պայմանները մէկիկ մէկիկ համրեցինք:

Արտայայտուեցանք թէ ինչ բաներ կրնայ ընել Իսթանպուլահայութիւնը:

Նախ ընդունեցինք «Մշակոյթ» բառած այն մոգական բառին կարեւորութիւնը ազգերու, մասնաւորաբար փոքրամասնութիւն կազմող ազգերու մօտ:

Յետոյ յիշեցինք «Թատրոն»ը եւ «Հայ»ը Իսթանպուլի պատմութեան մէջ:

Բայց... ինչո՞ւ միայն յիշենք «Թատրոն» եւ «Հայ» բառերը Իսթանպուլի «պատմութեան» մէջ եւ չգործածենք «Թատրոն» եւ «Հայ» բառերը քով քովի, այսօր, ներկային:

Ահաւասիկ հիանալի առիթ մը մեր առջեւ: Իսթանպուլահայ մշակոյթը կատարելապէս ամրացնելու, աճեցնելու, ապրեցնելու, բարձրացնելու, մահուան չդատապարտելու հիանալի առիթ մը:

Այնպիսի առիթ մը, այնպիսի գեղարուեստ մը որ անվիճելի է: Հոգ չէ թէ Մնակեանները, Կիւլլիւ Յակոբները, Պիննէմէճեաններու երեւան չեն բերեր կարելի է նոր թատրոնի ոճ մը կամ դպրոց մը:

Հոգ չէ թէ անոնք թերեւս կեդծեր են 19-րդ դարու ֆրանսական դպրոցը:

Հոգ չէ թէ...:

Այո, կրնանք շարունակել օրինակները, սակայն երբեք չենք կրնար եւ ոչ մէկը կրնայ ուրանալ Իսթանպուլահայ թատերասէրներու տարած աշխատութիւնները եւ թափած քրտինքները ի շահ այս երկրին եւ Իսթանպուլահայ մշակոյթին համար:

Ուրեմն աւելի ի՞նչ կը սպասենք:

Քանի որ ներկայիս Իսթանպուլահայութեան մէջ կայ Նշան Շիրինեաններ, Մկրտիչ Տէօնտիւեաններ, Զեփիւռ Հանըմեաններ, Պօղոս Զալկրճեաններ...:

Քանի որ ներկայիս Իսթանպուլահայ երիտասարդ մտաւորականներուն մէջ կան մեծամասնութիւն մը որոնք գիտական, իրապաշտ եւ արդիական գաղափարներու տէր են...

Քանի որ ներկայիս պայմանները, անցեալի բաղդատմամբ բաւական տարբեր ըլլալուն -ինչպէս ամէն շրջանի- երիտասարդութեան մէջ դժուար մարելիք բաց մը կայ

ՏԱԿԱՒԻՆ Ի՞ՆՉ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆՔ

ԵԿԷՔ, ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՄԱՐ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԱՀԱՅ

ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱՏՐՈՆ ԸՆԵՆՔ

Կարելի է ըսել որ, ահաւասիկ մեր Սանուց Միութիւնները ատենօք մէյմէկ թատրոնի կեդրոններ էին, ասոնք բերնէ բերան կը լեցնային ու կը պարպուէին սակայն ի՞նչ եղաւ...

Այո, «ատենօք»:

Ժամանակին ներկայացուած խաղերը ի՞նչպէս խաղեր էին:

Ժամանակին ներկայացուած խաղերը ի՞նչպէս փետուրները փետտուած թռչուններու նմանած էին:

Ժամանակին ո՞վքեր, ո՞ր գիտակցութիւնը ունեցող մարդիկ ի՞նչպէս ներկայացուցին Իսթանպուլահայ թատրոնը մեր Սանուց Միութիւններուն մէջ:

Թող լաւ գիտնան, ասոնց ալ ատենը պիտի գայ, այս ալ պիտի -ոչ չպիտի վիճաբանինք այլ- պարզենք ամէնուն առջեւ:

Սարգիս Բաչաճըի յայտնած գաղափարի մը մասին կը խօսուի այս օրերուս ան ալ սա է՝ Սանուց Միութիւնները Իսթանպուլահայութեան ոչ մէկ օգուտ, այլ վնաս բերած են:

Անշուշտ այս գաղափարը, երբ առաջին անգամ լսուի, լաւ ազդեցութիւն մը չի գործեր մարդուս վրայ:

Սակայն եթէ այս գաղափարը սապէս հասկնանք, կը խորհիմ որ աւելի լայն տեսանկիւնով մը ամէն բանէ առաջ խորհելու դիւրութիւն մը կ'ունենանք՝

Սանուց Միութիւնները անշուշտ որ Իսթանպուլահայութեան համար հիանալի մշակոյթի կեդրոններ ըլլալու առաւելութիւնները ունին, սակայն ասոնք առանց ապագան խորհելով կառավարելուն հետեւանքով սխալ ճամբաներ առած են:

Այս Սանուց Միութիւնները մէջտեղ հանած են շատ մը իրական արժէքներ սակայն դժբախտաբար ամաթէօրիզմին մէջ կողմերն ալ միասին առնելով:

Պատճառ եղած են շատ մը արժէքներուն միայն, այս միայն ամաթէօր նեղ պատերու մէջ մնալուն:

Որովհետեւ անոնք, եթէ Սանուց Միութիւնները չըլլային, պիտի ըլլային իսկական փրոֆէսիոնէլներ եւ աւելի օգտակար պիտի ըլլային իրենց անունովը, գործերովը, արուեստներովը Իսթանպուլահայ մշակոյթին:

Ասոնք աւելի ամուր պատ մը պիտի հիւսէին մշակոյթին ձուլումի ճնշումներուն դէմ:

Յետոյ ուրիշ բան մը՝

Մինչեւ այսօր, ստիպողութեան տակ արժանի եւ կամ ոչ, ծափահարուած են բոլոր այն ամաթէօրները եւ անոնց գործերը ըսելով թէ «Կեցցէ տղաք, դուք նեղ ամաթէօր պայմաններով աշխատեցաք երեւան բան մը հանեցիք, թերութիւնները կարեւոր չեն հիանալի էք»:

Ուրեմն անանկ վիճակի մը հասած ենք որ, եթէ թատերախումբ մը եւ կամ նուագախումբ մը որեւիցէ հանդէս մը կազմակերպէ եւ ներկայացնէ իր գործերը Սանուց Միութեան մը մէջ, չտապով պիտի ըսենք.

«Կեցցէ տղաք, դուք նեղ ամաթէօր պայմաններով աշխատե...»:

Այո, եթէ ըլլենք զոյգ թերթերու ազդեր տանք, ձախ աջ լուրեր բաժնենք եւ բաւական մարդիկ հրաւիրենք Սանուց Միութիւններէն մին ըսելով թէ գեղարուեստական երեկոյ մը կազմակերպած ենք ու յետոյ բեմ ելլենք մեր չապիկը հանենք, տարատը եւ միւսները, յետոյ դարձեալ ասոնք մէկիկ, մէկիկ հագուինք, բոլոր ասոնցմէ վերջ չամչնալով խոնարհութիւն մը ընենք բեմէն, վստահ եղէք նոյն ձայն պնակը մտիկ պիտի ընենք՝

«Կեցցէ տղաս, դուն նեղ ամաթէօր պայմաններով աշխատեցար, երեւան բան մը հանե...»:

Ասոնց վիճաբանութիւնն ալ անշուշտ պէտք է ըլլայ եւ պիտի ըլլայ:

Ներկայ Սանուց Միութիւնները այս վիճակին մէջ են մեծամասնութեամբ (մեծամասնութեամբ կ'ըսենք, որովհետեւ բարեբախտաբար Իսթանպուլահայութիւնը ունի Սայաթ Նովայի, Կեդրոնական Սանուց Միութեան երաժշտախումբի, Հանէսեան Նուագախումբի, Դպրեվանք Սանուց Միութեան (մոռցուած) պարի խումբի փոքրամասնութիւններ) ալ պէտք է փոխուին, փոխել ասոնք, ոչ թէ սրդողիլ Սանուց Միութիւններու:

Արդէն չչփանալու պայմանով կ'ուզենք յայտարարել թէ կարգ մը խոստմնալից բոցեր բռնկիլ սկսած են:

Ինչպէս աւելի առաջ յիշած էինք, Միսաք Թորոսեանի աշակերտ Պօղոս Զալկրճեանի ղեկավարած Կեդրոնական Սանուց Միութեան մէջ կազմակերպուած Ֆէրիգիւղի եւ Կեդրոնական Սանուց Միութիւններու երիտասարդութեան համագործակցաբար աշխատած եւ երեւան բերած «Աստ՛խ Ակռայի Ցաւ» խաղարկութիւնը:

Այսօր ալ կ'ուզենք քիչ մը արտայայտուիլ Դպրեվանքի Սանուց Միութեան գլխաւորութեամբ, տարբեր Սանուց Միութիւններու երիտասարդութեան համագործակցաբար պատրաստած եւ Թէփէբաշը Տէնէմէ Սահնէսիին մէջ (այո սխալ չկարդացիք Իսթանպուլի Քաղաքապետական Թատրոնի Թէփէպաշը Տէնէմէ Սահնէսին ներկայացուցած թատերախաղի մը մասին:

Յակոբ Պարոնեանի «Քաղաքակրթութեան Վնասները» անուն խաղարկութիւնը բեմադրած էր, Թէփէպաշը Տէնէմէ Սահնէսիի փրոֆէսիոնէլ դերասաններէն Զէթին Իփէքքայայի սանսթաններէն Պր. Մկրտիչ Տէօնտիւեան:

Տէօնտիւեանի համար կրնանք ըսել թէ Պարոնեան մը էփիք դպրոցի ոճով բեմադրելու եւ վերածելու համար շատ ջանք թափած եւ արդէն իր համեստ մարմինէն քիւօներ պակսեցուցած էր:

Դարձեալ ուրիշ փրոֆէսիոնէլ մը՝ Օր. Զեփիւռ Հանըմեան ճարպիկ գոյներու եռեղում մը կատարած էր, խաղարկութեան թայլոններուն մէջ:

Պրն. Վաչիկ Կիւլէր, Օր. Հերա Պալօղլու, Պր. Ստեփան Պըյըքըը, Պր. Յակոբ Պաղա, Պր. Մկրտիչ Տէօնտիւեան եւ Օր. Պրենտա Քիւչիւքճեան ներկայացուցին իրենց տակաւին նորեկ, ուրեմն ոչ փորձառու խաղարկութեան ձեւը:

Կը յուսանք որ, անոնք իրենց թատրոնի սիրոյն քով գնելու պահանջը կը զգան եւ այդ ուղղութեամբ կ'ընեն իրենց պրպտումները լաւ տխիրլինով մը, թատրոնին գիտակցութիւն եւ թատրոնի գիտելիքներու դէմ յարգանք:

Ըլլայ Պրն. Պօղոս Զալկրճեան, ըլլայ Պրն. Մկրտիչ Տէօնտիւեան սապէս կ'արտայայտուին:

Ես ուզեցի այս նորեկ ընկերներուն թատրոնի, ծափահարութեան աէրը, գործակցաբար գեղարուեստական գործ մը ընելու աէրը անգամ մը տալ:

Ասոր համար է, որ մեր առաջին խաղը եղաւ, իրականութեան մէջ ժողովուրդին ոչ մէկ բան տուող բացի պարապ խնդալ տալէ, ոչ ժամանակակից աւելորդ խաղեր:

Սակայն ասոնք պզտիկ քննութիւն մը եղաւ անոնց համար, որովհետեւ յաջորդ տարի եւ միւս տարիները կ'ուզենք այլեւս պատշաճ, մեր վէրքին մի քիչ դարման ըլլալիք (Իսթանպուլահայ թատրոնի վիճակին վէրքը) գործեր երեւան բերել:

Այս գործերուն համար ալ յարմարութիւն ունեցող ընկերները ընտրելու առիթը ստացայ»:

Աւ, եթէ իսկապէս այսպիսի խաղերը պիտի ըլլան գոնէ այս երկու երիտասարդ արժէքաւոր արուեստագէտներուն առաջին եւ վերջին խաղերը, ըսելիք չունինք:

Կամ, ուշ նետուած սակայն անպատճառ նետուելիք քայլ մը նետելնուն համար, կրնանք ալ շնորհաւորել:

Սակայն գործին դիւրինին երթալով աւկէ առաջուան սխալները եթէ կրկնուին, պասպարապ գործեր, մտային ինքնագոհացումներ իրականացուի այս անգամ բոլորովին գործը կը դժուարանայ:

Հազիւ բարելաւելու վիճակին մէջ եղող միութիւնը դարձեալ աւկէ առաջուան չորս-հինգ տարուան շրջանէն աւելի գէշ կերպով կառավարուի, Սանուց Միութիւնները գոյութիւն չեն ունենար, մշակոյթի ձուլումին դէմ մեր փոքրիկ աղիւսներով դժուարաւ քիչ մը բարձրացուցած պատն ալ բոլորովին կը փլի:

Սիրելիներ, ուշադրութիւն, ուշադրութիւն...

Իսթանպուլահայ մշակոյթի գունաւոր տետրակին մէջ, նոր մաքուր էջ մը կը բացուի, այս էջը վերջիններուն չնմանցնենք, ի՞նչ կ'ըլլայ:

Ապա թէ ոչ, մեղք կ'ըլլայ:

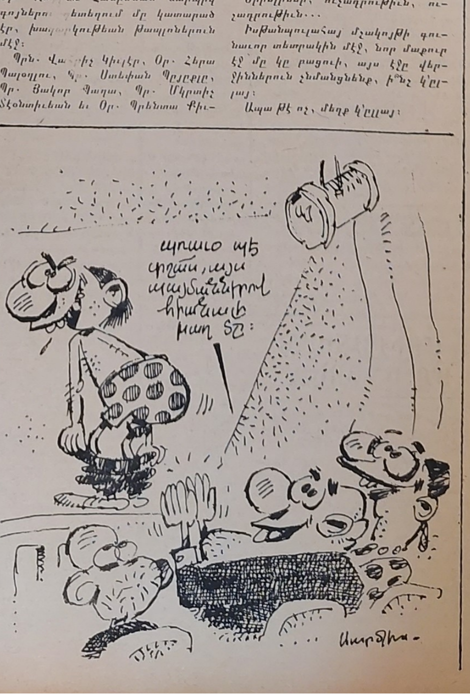

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ ՈՒՍՈՒՑՉԱՑ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հարցազրոյցը կատարեց՝ ՇԱՀԻՆ ՏԻՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Ինչպէս նախապէս ալ անդրադարձած էինք կրթական հարցերու մասին, կ'ուզենք այս գրութեամբ, հեղինակաւոր կրթական մշակի մը հետ մեր կատարած հարցազրոյցին արդիւնքը տեղեկացնել:

ՀԱՐՑՈՒՄ.- Վարժարանի մը մէջ դասախօսելու համար, եթէ ուսուցիչ կամ ուսուցչուհիի մը կարիքն ունենաք, ի՞նչ միջոցներու կը դիմէք եւ իր մօտ ի՞նչ բարեմասնութիւններ կը փնտռէք:

Նախ իրապաշտ ըլլալ պէտք է այս նիւթին մէջ: Ուսուցիչի բաց գոյանալու-պարագային եթէ երկու հոգի մէկէն դիմումներ կը կատարեն նոյն պաշտօնին համար այն ատեն անոնց պաշտօնավարած միւս վարժարաններու վարիչներուն հետ կապ մը կը հաստատենք եւ պէտք եղած տեղեկութիւնները կը հաւաքենք:

Ուսուցիչները պէտք է նախ տղաքը սիրեն, այսօր այս ասպարէզը կարենայ շարունակելու համար առաջին եւ ամենէն կարեւոր պայմանը այս է, եթէ տղաքը չսիրէ զանոնք չեն կրնար հասկնալ, եթէ տղաքը չսիրէ ներկայի այս նիւթական նեղ պայմաններու տակ չի կրնար շարունակել իր պաշտօնը, եթէ տղաքը չսիրէ, գործը պարզապէս պաշտօնեայի մը ըմբռնումով պիտի կատարէ: Որ մեր վարժարաններու մէջ ամենէն տկար կէտն է այս:

Այսօր շատ ուսուցչուհիներ չունինք, մեզի համար շատ ուրախալի կ'ըլլայ տեսնել ուսուցչուհի մը որ գործ կը փնտռէ մանաւանդ նախակրթարաններու համար: Ասոր համար է որ նկատի պիտի առնենք, եկող ուսուցչուհին, եթէ վկայական ունի եւ ուսուցչուհի եմ կ'ըսէ, սիրով պիտի ընդունինք զինքը:

– Ներկայիս Իսթանպուլահայ դպրոցներու մէջ պաշտօն կատարող ուսուցչուհիներուն դիրքը եւ ձեռք բերած արդիւնքը կրնա՞ք բացատրել:

Հիմա, ուսուցչուհի մը իր ասպարէզը կատարած ատեն պէտք է որ միեւնոյն ատեն ալ դասաւանդած մարզին շուրջ ուսումնասիրութիւններ կատարէ: Այսօր դժբախտաբար ոչ մէկ ուսուցչուհի իր կեանքի նեղութիւններու, պայմաններու մէջ չեմ յուսար որ իր ասպարէզը աւելի լաւ մակարդակի մը հասցնելու համար կարենայ պէտք եղած աշխատութիւնը տանիլ: Կ'ուզեմ ձեզի օրինակով մը բացատրել, ուսուցչուհի մը կու գայ վարժարանի մը մէջ կը պաշտօնավարէ մինչեւ ժամը 14.40, եւ յետոյ տուն կը մեկնի, մինչեւ տուն հասնիլ ժամը արդէն 15.30 կ'ըլլայ: Եթէ ամուսնացած կին մըն է այն ատեն պարտաւոր է այս ժամէն վերջ իր տան հոգերը տանիլ: Եթէ երիտասարդուհի մըն է եւ կամ չէ ամուսնացած արդէն իր առած ամսաթոշակը այնքան պզտիկ գումար մըն է որ պարտաւոր է երկրորդ գործի մը ձեռնարկել: Մենք այս պայմաններու տակ՝ ինչպէս կ'ուզենք որ ուսուցչուհի մը երբոր յոգնած իրիկուան ժամը ութին իննին տուն պիտի հասնի եւ իր ասպարէզին համար օգտակար ըլլալ ջանալով մի քանի գիրք պիտի կարդայ եւ կամ պիտի ուսումնասիրէ, պիտի պրպտէ իր կեանքին մէջ:

Ասիկա այսպէսով առաւօտուն գալով իրիկունը մեկնելով մեքենաբար կը կատարէ: Միջնակարգի ուսուցչուհին, նախակրթարանի ուսուցչուհիէն քիչ մը տարբեր է, որովհետեւ միջնակարգի ուսուցչուհին զանազան վարժարաններ կ'երթայ եւ տեւական տարբեր միջավայրներու մէջ կը մտնէ: Այսպէսով այդ տարբեր միջավայրները կամայ ակամայ իրեն բաներ մը կու տան իր ասպարէզին շուրջ: Ուսուցչուհի մը որ համալսարանը աւարտած է, այդ օրէն մինչեւ այսօր իրեն մասնաճիւղին յառաջացումին պէտք է որ հետեւի, արդէն կը պարտաւորուի այսօր սակայն նախակրթարանի մէջ խնդիրը այսպէս չէ եթէ այդ ուսուցչուհին համալսարանը աւարտած է եւ իր մասնաճիւղը չէ յառաջացուցած եւ հոն մնացած է, նախակրթարանի ուսուցչուհի մը ըլլալուն ինքզինքը պարտաւոր չզգար զարգացումը ընդլայնելու:

Օրինակի համար միջնակարգի հայերէնի ուսուցչուհի մը որ, այդ օրուան հայերէն օրաթերթ մը չէ կարդացած եւ դասի մտնելով այն օրուան լրագրէն կարդացած մէկ նիւթը չի կրնար աշակերտին պատմել, այն ատեն արդէն դասը իր համը կը կորսնցնէ: Դժբախտաբար նորէն ըսել պէտք է

նախակրթարանի մէջի ուսուցչուհին պարտաւոր չէ որովհետեւ անոր մը չենք ուղղեր զինքը եւ կամ ճամբայ մը չենք բանար իրեն որ իր ասպարէզը յառաջացնէ:

Ասոր քով կայ մէյ մըն ալ գիրքի հարցը, մենք այսօր հայ վարժարան մը ըլլալով, գիտութեան եւ կամ թուաբանութեան եւ կամ հայերէնի գիրք մը չունինք նոյն ատեն:

Եթէ այս գիրքերը կարենանք պատրաստել մէկ կամ երկու տարուան մէջ ինչպէս պիտի ուզենք ուսուցչուհիներէն որ քառասուն վայրկեանի մէջ դասաւանդութիւն ընեն թրքերէն գիրքէ հայերէն, հայերէն բացատրութիւնը զատ, թրքերէն բացատրութիւնը զատ եւ մէկ կողմէ ալ դասը սորվեցնեն:

Սակայն նախակրթարանի համար խնդիր չէ որովհետեւ Ուսուցչաց Հիմնարկին տպած գիրքերը կան այս հարցը միջնակարգի համար է:

«Ուսուցչուհիներու Ցաւալի Անտարբերութիւնը» խորագիրով գրութեան մասին ձեր մտածումները ի՞նչեր են:

Նախ եւ առաջ պէտք է որ նիւթական հարցը ձեռք առնենք: Կ'ուզեմ ձեզի պզտիկ օրինակ մը տալ, երեսուն տարուան ուսուցչուհիի մը ձեռքը անցած դրամը միմիայն 6.145 ոսկի է:

Ասոր համար է որ այս գումարը շատ ճշգրիտ ըլլալուն պատճառաւ մէկը ուսուցչութեան թեկնածու չի ներկայանար: Հոս միակ կարեւորը բարոյական գոհացումը կ'ըլլայ բոլորին համար, ո՛չ թէ նիւթական եկամուտը:

Ինչպէս գիտէք, վերջին տարիներուս, Ուսուցչաց Հիմնարկը նիւթական հարցը կարգադրելու համար աշխատութեան մը ձեռնարկած է: Կը խորհին դպրոցները միացնել: Արդեօք այս նիւթին շուրջ տեղեկութիւն կրնա՞ք տալ, կամ ձեր տեսակէտը ի՞նչ է:

Այո՛ ասիկա սեղանին շուրջ խօսուած նիւթ մըն է: Մենք ասոր համար աշխատութիւն մը կատարելով բոլոր վարժարաններու մէկ տարուան նիւթական ելքը եւ մուտքը քննեցինք:

Մեր գաղափարը սա էր, կ'ուզէինք ցրուած վարժարաններ կեդրոնացնել եւ այսպէսով նիւթական ցրուումն ալ արգիլել:

Տեսէք, օրինակ մը տամ ձեզի, ըսինք որ Ֆէրիգիւղ եւ Խասգիւղ Վարժարանները, միացնենք այն ատեն առանց անունէն բան մը կորսնցնելու միմիայն չէնքը պիտի փոխուի, այսպէսով, երկու դպրոցի համար զատ զատ նիւթական եկամուտ պիտի չըլլայ այլ միակ վարժարանի մը պիտի յատկացուի:

Ըսինք որ հինգ հազար ոսկինոց ուսուցչուհիի տեղ տասը հազար ոսկինոց ուսուցչուհի պիտի ընտրուի, եւ կամ վարժարանի ուսման պայմանները աւելի լաւ պիտի ըլլան: Այսինքն կեդրոն տեղեր մի քանի վարժարան ձգելով, մնացեալները պիտի գոցուին: Ներկայիս այսօր միակ արգելքը թաղականներն են: Անոնք կը վախնան որ իրենց շրջանին դպրոցները պիտի գոցուին, եւ ասոր համար ժողովուրդը պիտի դատապարտէ զանոնք, եւ անոնք անմեռելի անուններ պիտի թողուն պատմութեան մէջ: Միակ վախերնին այս է:

Արդէն պէտք է խմբակ մը կազմել այս գործին կարգադրութեան համար: Մենք այս կարծիքը Սրբազան Հօր յայտնեցինք: Կրկին կ'ըսեմ այս նիւթը սեղանին շուրջ խօսուած նիւթ մըն է:

Այս նիւթը այսպէս վերջացնելով իրեն դպրոցին մասին սապէս հարցում մը կ'ուղղենք:

Ի՞նչ է ձեր վարժարանին եւ Իսթանպուլահայ վարժարաններուն հարցերը:

Շատ ուրախ կերպով կրնամ ըսել որ մեր դպրոցը բնաւ հարց մը չունի, նիւթական հարցէ զատ, որ ասիկա ալ արդէն բոլոր վարժարաններուն յատուկ է:

Մեր թաղը հայահոծ թաղ մը ըլլալուն, կրնամ ըսել որ վերջին հինգ տարիներուն բնաւ աշակերտ չպակսեցաւ: Սակայն միւս վարժարաններու համար հարցը նոյնը չէ:

Մեզի համար ուրախալի է տեսնել ձեզի պէս երիտասարդներ, որոնք շատ մօտէն կը հետաքրքրուին կրթական հարցերով:

Մեր անձնուն շնորհակալութիւնները կը յայտնենք յարգելի դասատուին իր սուղ վայրկեանները մեզի տրամադրելուն համար եւ հրաժեշտ կ'առնենք:

ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԶՈՒԱՐՃԱՆԱՅ

Գրեց՝ ՇԱՀԻՆ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Տարի մը եւս անցաւ ուսանող երիտասարդներուն համար: Անցեալ 1979-1980 ուսումնական տարեշրջանը, մէկ մասին համար լաւ, միւս մասին համար գէշ:

Խանանցի եւ Կեդրոնականցի բարեկամ վարժարաններու երիտասարդները այ շրջանաւարտ եղան: [illegible] անոնք այս ուրախութիւն [illegible]: Եւ այդ [illegible] անոնց, [illegible] այս տարուան Կեդրոնականի շրջանաւարտ:

[illegible] մը զուարճանալու եւ [illegible] համար: Եւ [illegible] երիտասարդութիւնը Հաւաքուեցաւ Կեդրոնական Սանուց Հաւաքատեղիին մէջ:

Նախ եւ առաջ ծանօթացան անոնք

նալու եւ մեր տոհմիկ աւանդական պարտականութիւնը տեղը բերելու:

Կ'ուզենք խրախճանք ընել եւ խրախճանքով իրարու մօտենալ:

Որովհետեւ մենք այսօր, որովհետեւ Հաւաքուած ենք հոս մեր նպատակը իրականացնելու Համար:

Այո, ի՞նչ է մեր նպատակը, այսինքն՝ ի՞նչ է ընկերանալ, միասնաբար յառաջանալ եւ մեր տոհմիկ, աւանդական պարտականութիւնը տեղը բերել: Պէտք է մնանք ամփոփել, մի քանի խօսքով լոյս սփռել այս նիւթերուն վրայ:

Ընկերանալ՝ այն հիմնական շրջանն է, որ անհրաժեշտ կը զգանք մարդկայնական, այսինքն՝ մարդկային իրերօգնութիւնը իրականացնելու Համար:

տալ անոր տէր կանգնիլ եւ յետոյ յառաջացնել զայն: Անշուշտ, այս է մեր տոհմիկ, աւանդական պարտականութիւնը, այս պարտականութիւնն է որ այժմ մեր ուսերուն վրայ կ'իյնայ իբր Հայ երիտասարդութիւն: Ինչպէս՝ [illegible] ու դարեր, սերունդէ սերունդ, փոխանցուած է այս պարտականութեան դրօշը եւ հիմա այդ դրօշը մեզի յանձնուած:

Անշուշտ այս [illegible] պարտականութիւնները մեր Հաւաքոյթին նպատակը կը կազմեն եւ պիտի կազմեն:

Խօսակցութեանս վերջ կու տամ բարի մաղթանքներով, ապագային եւ ձեր ներկայութեան համար շնորհակալութիւններ յայտնելով: Ապա կ'ուզենք մեր սրտանց շնորհակալու-

Մեր ընկերուհին՝ Ժագլին Աթէշ երգելու ատեն, իրեն կ'ընկերանան Արի Թուրան եւ Ֆրանսուա Պալօղլու

իրարու հետ, յետոյ մեր ընկերը՝ Արի Թուրան կարդաց ուղերձ մը, որ տեղ տրուած էր Կեդրոնականցի շրջանաւարտներու կարծիքին, մտածումներուն, նպատակներուն:

«Սիրելի Խանանցի, Կեդրոնականցի բարեկամ վարժարաններու շրջանաւարտ ազնիւ ընկեր եւ ընկերուհիներ, ապա ազնուաշուք Պատուարժան հրաւիրեալներ:

Այժմ կ'ուզենք տեղ տալ մի քանի խօսքի, որ իմաստը կու տայ այս Թանկագին օրուան:

Այսօր հաւաքուած ենք քոյր-եղբայր, ձեռք ձեռքի այս երդիքին տակ, [illegible] ապագայ իրարու ընկերանալու, միասնաբար յառաջա-

Ի՞նչ է միասնաբար յառաջանալ: Միասնաբար յառաջանալը՝ այն պահանջն է, որ կը վերաբերի եղբայրաբար աւելի լաւ ու բարի օրեր ապրելու՝ ապագային:

Ի՞նչ է մեր տոհմիկ, աւանդական պարտականութիւնը: Բոլոր երկիրները իրենց գոյութիւնը կ'ունենան եւ կը յառաջանան միակ ազդակով: Այն միակ ազդակը՝ մշակոյթն է: Առանց մշակոյթի ժողովուրդ մը գոյութիւն չի կրնար ունենալ: Ասոր համար է, որ բոլոր մարդիկ կը ջանան ապրեցնել եւ յառաջացնել իրենց մշակոյթը: Քանի որ մենք ալ Թանկագին մշակոյթ մը ունինք իբր Հայ, պէտք է որ ջանանք նախ եւ

թիւնները յայտնել Կեդրոնական Սանուց Միութեան նոր երիտասարդ վարչութեան անդամներուն:

Կը կարծենք թէ լման ամբողջ տարուան մը յոգնութիւնը միասնաբար, քոյր-եղբայր, ձեռք-ձեռքի՝ պիտի նետենք մեր ուսերէն»:

Այսպէս կը խորհէին անոնք բարի սրտով: Իրենց նպատակն այն էր, որ իսկապէս իրականանար մեր տոհմիկ գոյատեւումը:

Յետոյ սկսաւ օրուան յայտագիրը

Նկարին մէջ կը տեսնուին Կեդրոնական վարժարանի հիմնադիր Երջանկայիշատակ Պատրիարք Ներսէս Վարժապետեան եւ Էսայեան վարժարանի հիմնադիրներ Յովհաննէս եւ Մկրտիչ Էսայեան եղբայրներ: Անոնք նախատեսած էին այսօրը, այսինքն ներկայի երիտասարդութեան մտածումները հիմնելով վերոյիշեալ վարժարանները: Անոնք երբեք չէին սխալած:

պարերով եւ ապա շարունակուեցաւ մեր արժէքաւոր Խանանցի ընկերուհի՝ Ժագլին Աթէշի հայերէն երգերով որուն ընկերացաւ Արի Թուրան՝ իր աքորտէոնով: Մեծ հաճոյք պատճառեցին այս երգերը բոլոր ընկերներուն:

Միջոց մը վերջ Կեդրոնականցի մեր արժէքաւոր ընկերոջ՝ Արամ Շիմշիրի մի քանի երգերը յաջորդեցին անոնց, ընկերակցութեամբ կրկին Արի Թուրանի աքորտէոնով, Յակոբ Շէշէթեան դաշնակով եւ Ֆրանսուա Պալօղլու [illegible] թմբուկով ընկերակցեցան անոնց:

Օրը իր Թանկագին իմաստը կը ստանար հանդիսաւոր մթնոլորտի մը մէջ: Երբ ժամանակը կ'անցնէր անոնք աւելի սրտանց կը մօտենային իրարու, կը զուարճանային իրարմով, քոյր-եղբայրներ, ձեռք-ձեռքի: Անոնք ապագայի գործակցութեան [illegible]երը կը նետէին միասնաբար:

Յետոյ պարեցին Լուսնակ Գիշերներով, Թաթուլ Ալթունեաններով, Հոյ Նազաններով եւ զանազան երգերով, ոչ թէ այլասերած աշխարհի երիտասարդութեան նման:

Կ'ըսենք այլասերած երիտասարդութիւն մը, չենք քննադատեր զանոնք, որովհետեւ երբեք յանցանք չունին անոնք: Անգիտակից քաղքենի դասակարգը շատ լաւ կերպով կ'այլասերէ իր մշակոյթը եւ ասոր արդիւնքը ըլլալով կը փճացնէ իր մշակոյթը: Անշուշտ որ առանց մշակոյթի ժողովուրդ մը չենք կրնար երեւակայել: Ահա թէ ասոր համար ինչպիսի՝ միջավայր մը կը ստեղծէ անգիտակից քաղքենի դասակարգը:

Այո՝ այսպիսի վայրի մը մէջ շահագործութեան կ'ենթարկուի երիտասարդութիւնը անգիտակից կերպով, ուրիշներուն նիւթական շահերը իրականացնելու համար:

Սակայն մեր երիտասարդ շրջանաւարտները շատ գիտակից կերպով կը զուարճանային, երաժշտութեան բուն զգացումները հասկնալով: Եւ մենք շատ լաւ գիտենք, որ անոնք պիտի ապրեցնեն մեր Թանկագին մշակոյթը:

Այո, անոնք այսպիսի օր մը անցուցին՝ օրուան իսկապէս բուն իմաստը տալով:

Մեր սրտագին բարեմաղթութիւնները կը յայտնենք իրենց՝ ապագային համար: Եւ կը մաղթենք որ անոնք միշտ ըլլան քոյր-եղբայր, ձեռք ձեռքի, ապագայի ճամբուն վրայ:

Շրջանաւարտներու պարէն դրուագ մը

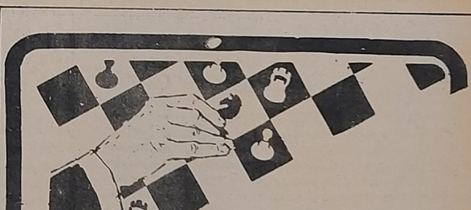

Նկարեց՝ ՍԱՐԳԻՍ ԲԱՇ

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Պատրաստեց՝ ՇԱՀԻՆ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

G. GUIDELLI
Fifth Prize,
Good Companions, 1917 — 319

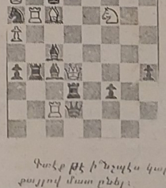

Գտէք թէ ի՞նչպէս կարելի է երկու քայլով մատ ընել:

ԱՆՑԵԱԼ ԽՆԴՐԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Բանալի.-

1.- Փb2	b6
2.- Զd6+	Թc5
3.- Զb7+	մատ
1.- ...	b5
2.- Նd3	Թ×c4
3.- Զd6+	մատ
1.- ...	d6
2.- Զf6+	Թe5
3.- Նf3+	մատ
1.- ...	D5
2.- Նb3+	Թ×c4
3.- Նb4+	մատ
1.- ...	e5
2.- Փ[illegible]	~
3.- Փ[illegible]	

~